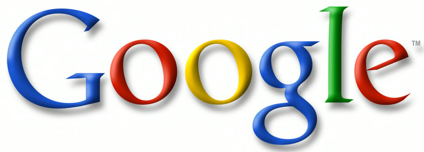

DAGBOEK

EENER REIS DOOR BENGALEN.

DAGBOEK

EENER REIS DOOR BENGALEN,

IN 1837 EN 1838,

MET EENIGE VRIJMOEDIGE OPMERKINGEN BETREFFENDE BEGINSELEN VAN KOLONIAAL BESTUUR,

DOOR

P. ARRIËNS,

DESTIJDS KAPITEIN TER ZEE EN KOMMANDANT VAN Z. M. FREGAT DE BELLONA.

TE 's GRAVENHAGE, BIJ
DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

1853.

GEDRUKT BIJ DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

VOORREDE.

Gedurende al mijne vroegere reizen hield ik, behalve officiële journalen, steeds afzonderlijke dagboeken, waarin aanteekening werd gehouden van hetgeen ik zag en mij wedervoer, de indrukken werden geschetst, die het beschouwen van natuurtooneelen, kunstwerken, enz., bij mij deden ontstaan, waarin, in één woord, beknopte aanteekening werd gehouden van al hetgeen mij opmerkenswaardig toescheen, ten einde mij later de zaken des te helderder in het geheugen te kunnen terugroepen.

Ik ben overtuigd, dat mijne aanteekeningen één groot gebrek hebben, namelijk, dat zij het kenmerk dragen van oppervlakkigheid, ten gevolge waarvan vele lezers,

die geen ooggetuigen zijn geweest van hetgeen er in beschreven is, het boek onvoldaan uit de hand zullen leggen. Hierbij komt nog, dat er reeds zoo veel tijd is verloopen sedert deze reis werd gedaan, dat ik tot heden niet heb kunnen besluiten om andere dergelijke journalen door den druk openbaar te maken. En thans, bij het verschijnen van dit boekske, zal welligt deze en gene lezer vragen: waarom is zulks dan niet eerder gedaan? Deze vraag kunnen wij met een enkel woord oplossen.

Na den afloop der reis, waarvan het hier in het licht gegeven gedeelte slechts eene episode uitmaakt, bestond bij mij het plan, werd ik herhaaldelijk en dringend uitgenoodigd, om het gansche dagverhaal door den druk openbaar te maken, maar Z. M. Koning Willem I begeerde, dat deze reisbeschrijving niet zou worden uitgegeven, en sedert dien tijd is er tot heden van het openbaar maken van deze of van andere dergelijke aanteekeningen geene sprake meer geweest.

Aan dat verbod, aan die begeerte, is door mij gehoorzaamd, en ik vermeen ook thans niet in tegenspraak daarmede te zijn. Hetgeen de lezer in deze bladen zal

vinden, is een dagverhaal eener reis geheel en al op vreemd grondgebied gedaan. Wat betreft de daarbij gevoegde overwegingen en beschouwingen, deze zijn geheel en al van personelen aard. De redenen, die mij tot de uitgave er van hebben genoopt, zijn de navolgenden. Voor zeer velen zijn de koloniale aangelegenheden, vooral thans, nu een nieuw reglement op het beleid der regering in neêrlandsch Indië voorgesteld en bij de Kamer in overweging is, een onderwerp dat de belangstelling in hooge mate gaande houdt; ik meende, dat ik door de ervaring, gedurende mijn langdurigen diensttijd verkregen, misschien eenig licht over dit onderwerp zou kunnen verspreiden. De beoordeeling mijner beginselen en stellingen zij anderen overgelaten. Ik heb het voegzaam geacht Z. K. H. Prins Hendrik, met wien en om wien deze reis werd ondernomen, niet meer ter sprake te brengen dan is geschied, en tevens vermeden om door eene opdragt aan H. D. eene goedkeuring van, of bekendheid met mijne gevoelens uit te lokken. De aard mijner toenmalige betrekking tot H. D. behoort ten andere geheel en al tot het verledene.

Ik maak dus geene banale apologie, want pourquoi entrer dans la galère: eigen oordeel mistrouwende, heb ik dit dagverhaal aan de beoordeeling onderworpen van mannen van kennis en smaak, die hunne goedkeuring er aan hebben gehecht. (Wanneer ik van mijlen of voeten spreek, wordt engelsche maat bedoeld.)

'S GRAVENHAGE, April, 1853.

Bij het verhaal van mijn verblijf en mijner reis door Bengalen zal een beknopt uittreksel worden gevoegd uit het zee-journaal, betreffende het aandoen der Hooghly en de aankomst voor Fort William. Moge dergelijk onderwerp, zoo mede de stijl, waarin het is gesteld, minder onderhoudend zijn, het zal welligt de weetgierigheid van anderen bevredigen, of nuttige inlichtingen omtrent dit punt verschaffen.

Den 2 November verliet ik Pulo Pinang met de Bellona, in gezelschap van de brik de Snelheid, kapitein Ferguson. Tijdens wij ons bevonden in dat gedeelte der zee, gelegen tusschen de kust van Pegu, die van Martaban en de Andaman eilanden troffen wij bestendig het allerslechtste weder, aanhoudenden regen, buijen en stilte, terwijl wij daarenboven aan een warmtegraad waren blootgesteld van 81 à 84° Fahrenheit. Ten gevolge hiervan mogt de hitte, die aan boord heerschte, bijna ondragelijk worden geheeten, hetgeen natuurlijk een hoogst nadeeligen invloed uitoefende op den gezondheidstoestand der ekwipaadje. Weldra ondervond zij daarvan de noodlottigste gevolgen;

er ontstond eene vreesselijke ziekte, — de roode loop, — die met schrikbarende snelheid toenam en vele offers eischte. Ik stelde alle pogingen in het werk om de eigenlijke golf van Bengalen te bereiken, alwaar destijds het schoone of wintersaizoen heerschte, want een koele atmospheer alléén kon ons verlossen van den vreesselijken vijand, die ons teisterde, daardoor alleen konden wij op herstelling der kranken hopen. Niet voor den 14 des nachts ten 2 ure mogt het mij gelukken dit gewenschte doel te bereiken, toen mijne gezeilde verheid, in verband met de gehouden koersen en geloode diepten, mij deed afhouden. Wij passeerden nu het eiland Preparis, waarvan wij echter, zoo mede van de daar tegenover liggende kust, niets in het oog kregen. Hoewel ik mij nu in de eigenlijke golf van Bengalen bevond, bespeurde ik niet die scherpe afscheiding tusschen het hier en in den Oost-Indischen archipel heerschende weêr en saizoen, welke vroegere waarnemingen en ondervinding mij hadden doen zien, dat werkelijk bestaat, zoodat ik toen begon te duchten, dat het hier zou falen, want niet slechts den 14, maar ook den volgenden dag bleef het weder even onbestendig als te voren, regenbuijen wisselden elkander telkens af en de wind bleef in kracht en in rigting onveranderd zoo als gedurende de laatst verloopen dagen het geval was geweest. Dit echter meende ik waar te nemen, dat zich eene gunstige wending liet waarnemen in den aard der buijen en windsveranderingen. Die gunstige wending deed zich eindelijk op; den 17 hadden wij goed weder en gedurende drie achtereenvolgende maanden genoten wij datzelfde voorregt, zonder dat de hemel ook slechts gedurende een enkelen dag door sombere regenwolken werd verduisterd. Het eerste noord-

oostelijke zuchtje verkwikte ons op den 18 door zijn koelen adem, en nu meenden wij eindelijk met grond de hoop te kunnen koesteren, dat wij den moesson hadden.

Wij maakten geringen voortgang, uithoofde van de flaauwe koelte, die er woei; dit echter hadden wij vooruit, dat het gebeterd bestek zeer in ons voordeel was.

Den 20 hadden wij, op eene verheid in het etmaal van 7³/₄ mijl, 5′ noord en 39′ west, zoodat de gebeterde verheid was 16³/₄; 's middags bevonden wij ons op 20° 13′ noorder breedte en 89° 22′ lengte en hadden geen grond, en toch waren wij, naar hetgeen door de Engelschen wordt opgegeven, aan the tails van de reven. Wat betreft hunne opgaven omtrent wind en stroomen, deze bleken zeer juist te zijn.

Den 21 gaf het middagbestek 20° 32′ 45″ noorder breedte en 89° 42′ 21″ lengte, waardoor wij 4′ zuid en 21′ 30″ west hadden. Niettegenstaande de zee uiterst kalm was, bespeurden wij vele rafelingen en loodden 69 vademen zand met gebroken schelpen, hetwelk goed met de kaart overeenstemde; ditzelfde was later het geval met de loodingen van 60, 50, 49 en 42 vademen.

Den 22 hadden wij het schoonste weder; het middagbestek gaf 21° 8′ noorder breedte en 89° 26′ 49,1″ lengte en nu hadden wij weder 14′ west, doch konden geen grond krijgen. De kleur van het water was blaauwzwart en wij bevonden ons inderdaad boven de plaats, welke op de kaart staat aangeteekend als Swatch of no ground. Op deze hoogte passeerden wij drie kleine vaartuigen, koers zettende om de Oost, en waarschijnlijk bestemd naar Aracan; zij voerden eene witte vlag met drie blaauwe strepen.

Intusschen was de kleur van het water veranderd, ten gevolge waarvan wij vermeenden alhier grond te kunnen krijgen en loodden al aanstonds 31 vademen modder. Gedurende geruimen tijd vond ik ten opzigte der diepte weinig afwisseling en toen het des avonds stil werd, ging ik voor een werp ten anker, dewijl ik, alvorens de Hooghly aan te doen, een hoogst naauwkeurig bestek wilde hebben. Wij bevonden ons toen op 21° 5′ 47″ noorder breedte en 89° 1′ lengte; de stroom liep om de zuidwest 1 à 2 mijlen.

Ten 4 ure van den daaropvolgenden dag gingen wij onder zeil. De diepten kwamen thans minder goed overeen dan vroeger het geval was geweest; zij duidden eene streek aan, die veel zuidelijker lag dan waar wij ons bevonden en dit bij het volgend koersen in aanmerking nemende, bragt ons het middagbestek op 20° 59′ 20″ noorder breedte en 88° 35′ 37″ lengte met een harden grond op 9 vademen. Dit was, volgens de engelsche kaarten, het zuidelijkste punt van Saugorzand, alwaar 9 vademen stond aangeteekend. Juist op dien oogenblik zagen wij een vaartuig; wij losten een schot, waarop het onmiddellijk op ons aanhield. Het was de loodsboot. Wij kregen een loods, een loodsleerling en een bediende aan boord, waarmede wij al aanstonds naar binnen werkten; zij verzekerden ons, dat dit vaarwater niet beter kon worden aangedaan, dan door ons was geschied. Hier zagen wij twee schepen ten anker; het waren de vuurschepen.

Wij hadden nu, zoo te zeggen, behouden reis. Op den loods rustte nu de verdere verantwoordelijkheid, en is deze ergens ter wereld groot, dan is zulks hier het geval; want niettegenstaande door de Engelschen alles

is in het werk gesteld om de gevaren kenbaar te maken, zijn zij zoo menigvuldig, doen zij zich zoo van alle zijden op, dat alle hulpmiddelen der kunst ter naauwernood voldoende zijn om ze te kunnen vermijden. Begunstigd door het schoonste weder, hadden wij eene uitmuntende gelegenheid, gelijk zich hier zelden aanbiedt, om door naauwkeurige waarnemingen ons bestek te verbeteren; waait daarentegen de zuidwest-moesson, dan zou dit tot de wonderen mogen gerekend worden. Hierbij dient echter gezegd, dat het bij dergelijke gelegenheid onmogelijk zou zijn om de Hooghly op die wijze aan te doen. Voor zoo veel mogelijk is hebben de Engelschen in alles voorzien; bij elken ingang liggen niet slechts goede vuurschepen die uitmuntende lichten hebben, maar bovendien branden zij 's nachts elk uur een maroen — een maroen is een zeer groote bol van bengaalsch vuur; de wijze echter, waarop zij worden vervaardigd, is mij onbekend. Wanneer die des nachts branden is de hemel geheel rood en verlicht en zij leveren derhalve een uitmuntend goed merk voor schepen, die 's nachts het vuurschip zoeken. De loodsen zijn zeer bekwaam; reeds vroeger hebben wij medegedeeld, dat de loods een leerling medebrengt en op die wijze anderen voor zijn moeijelijk vak opleidt. Van den oogenblik dat de loodsen aan boord waren, merkten zij zelven de loodlijn en loodden bestendig met eigen hand. De tonnen op de Hooghly zijn doelmatig gevormd; sommigen hebben op haar punt een geruit vierkant, waardoor zij ver zigtbaar zijn. Wat betreft de verordeningen op de discipline op de rivier, hiervan krijgt men van den loods een gedrukt afschrift. De loodsgelden zijn niet gering, hoewel men niet kan

zeggen, dat zij bovenmatig hoog zijn gesteld; voor het opbrengen heb ik betaald *f* 960 en voor het afbrengen *f* 919 daarenboven ontving de eerste loods eene fooi van 400 ropijen en de leerling van 25 ropijen. Voor de stoombooten hebben wij niets betaald, en hadden wij deze niet gehad, dan zou het loodsgeld veel meer hebben bedragen. De betaling geschiedt aan de loodsdirectie en moge het bij de instructie aan de loodsen verboden zijn om fooijen te vragen, zeker is het dat zij die gaarne aannemen, ja, het is zelfs gebruikelijk hun die te geven; 300 ropijen wordt beschouwd als het minimum. Vatten wij na deze kleine uitweiding den draad van ons verhaal weder op.

Den 23 des namiddags werkten wij naar binnen, zagen de eerste witte ton ten half twee ure en ankerden des avonds tusschen de twee vuren van het buitenvuurschip en het schip van Saugor in $7^3/_4$ vademen.

Den 24 gingen wij ten drie ure onder zeil en deden dit zoo dikwijls de gelegenheid van stroom en wind zulks toeliet; het namiddagbestek gaf 21° 20′ 50″ noorder breedte en 88° 9′ 9″ lengte, terwijl het vuurschip van Saugor werd gepeild in het noordwest ten noorden. Toen de loods ten half zes ure inzag, dat wij de naauwte bij Saugor waarschijnlijk niet zouden kunnen halen, kwamen wij ten anker in 6 vademen; alstoen werd het vuurschip van Saugor gepeild in het west $^1/_8$ noord en het vuur van Saugor noord-noordwest $^1/_8$ west.

Het eerste land, dat wij in het gezigt kregen was dat bij Saugor; niettegenstaande het weder zeer fraai was en er een aflandige wind woei, stond daar eene geweldige branding. In den nacht van den 24 op den 25 waren wij andermaal onder zeil gegaan en wierpen ten 9 ure

het anker dwars voor Saugor eiland. Het middagbestek gaf 21° 35′ 39″ noorder breedte. Hier kregen wij nog eene roeiboot tot adsistentie van den loods; de stroom liep tot $3^1/_2$ mijl en het verval aan water was $2^1/_2$ vademen.

Des zondags, den 26, konden wij voor het eerst beide oevers der rivier zien. Van tijd tot tijd moesten wij wachten, totdat er water genoeg was in sommige passages voor de Bellona, die een diepgang had van ongeveer $21^1/_2$ voet. Later ging de opvaart gemakkelijker, want wij werden op sleeptouw genomen door de stoomboot the Irawaddy, die bij Culpee werd vervangen door Enterprise, welke boot een grooter stoomvermogen heeft dan de eerstgenoemde. Dit moest echter geschieden met inachtneming van de meest mogelijke voorzigtigheid, ten einde op die plaatsen, waar een sterke stroom en veel verval van water is, niet aan den grond te geraken.

Uit het voorafgaande, hetgeen den lezer, zoo ik hoop, niet onwelvallig zal geweest zijn, heeft men kunnen zien, hoe moeijelijk het is om de rivier van Calcutta aan te doen en hoe lang men in de buitengronden moet opwerken, alvorens men de eigenlijke rivier heeft bereikt. Den 28 liep het vaarwater meest aan de oostzijde der rivier. Ter plaatse waar de Roopnarain, eene breede en veel water afvoerende rivier, zich in de Hooghly stort, is eene bank gevormd, Jane and Mary geheeten, waaraan de zeelieden den meer karakteristieken naam geven van Love and be d....d. Deze bank eindigt met eene punt, die zeer scherp is, waarop eene roode ton ligt; om die punt moet het vaarwater, dat veel verandert, en daarbij wordt de moeijelijkheid om haar te boven te

komen nog vergroot, uithoofde de Roopnarain haren stroom in eene dwarse rigting tegen de bank stuwt. Met veel inspanning en kracht van zeil, waarbij wij zelfs om de zuid moesten sturen, gelukte het ons eindelijk dezen hoek voorbij te komen.

Tot hiertoe hadden wij van den wederzijdschen oever niets gezien dan laag land, met niets anders dan met jungles bedekt. Langzamerhand echter vertoonden zich meerdere sporen van bebouwing. Men zag meer en meer, dat de door ons gevolgde waterweg naar eene hoofdstad voerde. Het verkeer werd allengs levendiger, het tal van vaartuigen, dat wij ontmoetten, groeide steeds meer en meer aan en eindelijk zagen wij vijf stoombooten te gelijk. Nadat wij de beminnenswaardige Jane and Mary hadden gepasseerd, verminderde van lieverlede het aantal tonnen en het scheen, dat de aanwijzingen aan den wal thans voldoende waren om den koers naar behooren te rigten. Op een grooten afstand van de stad zijn de boorden des strooms reeds gesierd door prachtige gebouwen. Al opvarende hadden wij aan de eene zijde the Botanical Garden, terwijl aan de andere zijde van ons Garden reach zich verhief; weldra kregen wij de stad der paleizen in het gezigt, ankerden ten 3 ure regt tegenover het fort William (1), en vertuiden aldaar ingevolge de bestaande verordeningen in $8^1/_2$ vademen zachten grond met 36 vademen ketting voor den vloed en 45 vademen touw voor de eb.

Op den 3 December daaraanvolgende liet de Snelheid bij ons het anker vallen.

Naauwelijks hadden wij het anker uitgeworpen en waren

(1) Aldus genaamd naar Willem den III.

de gewone salutschoten gewisseld, of eene commissie bestaande uit de heeren Prinsep, Secretaris-Generaal, Macleod, Brigadier-Generaal, en den Colonel Barton, kwam Z. K. H. complimenteren; Z. K. H. werd uitgenoodigd aan wal te komen, alwaar alles tot zijne ontvangst in gereedheid was gebragt, en werwaarts wij onmiddellijk vertrokken. Aan de Groote ghat geland zijnde, werden wij door eene eerewacht, met de muziek van het 26 regement ontvangen en trokken onder het gebulder der saluutschoten van het fort het paleis van den Gouverneur-Generaal binnen. Van Riouw had ik den Gouverneur-Generaal, Lord Auckland, geschreven en ontving bij onze aankomst te Calcutta antwoord van zijn Lordschap, gedagteekend Patna, den 10 November. Lord Auckland betuigde zijn leedwezen over zijn afzijn en meldde tevens, dat de eerste Secretaris, de heer Prinsep, belast was om gedurende zijne afwezendheid de honneurs waar te nemen. Dit berigt deed ons eene onaangename teleurstelling ondervinden, want destijds konden wij niet voorzien, dat wij zijn Lordschap later zouden ontmoeten en ten gevolge daarvan eene reis zouden ondernemen, zoo belangrijk als merkwaardig, die voor ons bovenal hoogst gewigtig mogt geacht worden, uithoofde wij, voor korten tijd onze Indische bezittingen onder de gunstigste omstandigheden doorreisd hebbende, zoo ruimschoots gelegenheid zouden verkrijgen tot vermeerdering onzer kennis en tot vergelijking van hetgeen door ons vroeger was waargenomen met hetgeen thans ons oog zou treffen.

De eerste ontvangst was vorstelijk; van alle zijden ontvingen wij doorslaande blijken van de meeste welwillendheid, die als de voorboden mogten worden be-

schouwd van hetgeen ons later te wachten stond. Ons onthaal, de hoogst voorkomende wijze waarop wij door ieder werden bejegend, dit alles was zoodanig, dat er voor ons niets te wenschen overbleef. Allen, waarmede wij in aanraking kwamen, schenen als het ware te wedijveren om elkander in heuschheid te overtreffen, en indien ik niet telkens aan de behoefte van mijn hart gehoor gaf, om mijne dankbetuigingen daarvoor te herhalen, geschiedt zulks om den lezer niet te vermoeijen, niettegenstaande ik mij daardoor verstoken zie van het vervullen van een hoogst aangenamen pligt.

Aan het paleis, alwaar mede eene eerewacht geschaard stond, werd Z. K. H. ontvangen door den Deputy Governor, President van den Raad van Indië, den heer Ross, vergezeld van eenige andere personen van aanzien; een ander beambte, de heer Auber, behuwdbroeder van den eersten Secretaris, was belast om binnen het paleis de honneurs waar te nemen. Ten einde den lezer met een enkelen trek het vorstelijk onthaal te schilderen, hetwelk wij hier genoten, behoef ik slechts te melden, dat twee maal daags tachtig couverts ter dispositie stonden. Het paleis, gebouwd door Lord Wellesley, staat aan het zuidelijk gedeelte der stad en is geheel en al omringd door eene fraai bewerkte balustrade. Zuidwaarts hiervan ligt de esplanade, waarop zich het monument verheft, gesticht ter eere van den Generaal Ochterlony; men vindt hier tevens het fort en de race ground; de esplanade is doorsneden met rij- en wandelpaden, die des avonds druk worden bezocht, en als het ware de Longchamps zijn der inwoners van Calcutta. Het paleis zelf is een uitgestrekt en indrukwekkend gebouw; indien men de daarnevens staande

gebouwen, zoo mede die, welke gevonden worden in de daarbij uitkomende straten, als een geheel beschouwt, dan verdient zulks te regt met den trotschen naam van de „stad der paleizen" te worden bestempeld. Op het hoofdgebouw, het middengedeelte van het paleis, verheft zich een fraaije koepel, prijkende met het zinnebeeld van Engeland, eene reusachtige Britannia; voor en achter bevinden zich galerijen, benevens twee vleugels aan elke zijde, die halvemaansgewijs uitspringen. Het frontespies steunt op tien kolommen, wier basement op de eerste étage rust, waarheen men opklimt met eene groote, breede trap, welke tevens de hoofdingang van het paleis uitmaakt. Hier bevinden zich ruime receptie-, audientie- en danszalen, waarvan de vloeren met marmer belegd en de wanden rijkelijk versierd zijn met pilasters, busten en andere ornamenten. Het grootste gedeelte der vleugels dient tot verblijfplaats van den Gouverneur-Generaal, van zijne betrekkingen, en van zijn staf. In een der vleugels is eene galerij, waarin de portretten worden gevonden van de verschillende Gouverneurs-Generaal. Gelijk wij reeds vroeger hebben gezegd, is het paleis omringd door eene balustrade, waarin zich vier hoofdpoorten bevinden. Dit alles vormt een uiterst sierlijk, ja, prachtig en indrukwekkend geheel en schijnt beter te worden onderhouden, dan in het algemeen met met andere groote hôtels het geval is.

Wij eindigden dien eersten dag met eene avondwandeling op de esplanade en langs den oever van den Ganges, die buitengewoon druk bezocht, maar tevens uiterst stoffig waren.

Den volgenden dag, den 29, bezochten wij de

munt, een groot en sierlijk hôtel, dat naar hetzelfde plan is gebouwd als de munt te Londen en te Petersburg. Het is in een schoonen griekschen stijl opgetrokken; de architect, de kapitein der genie Forbes, heeft heeft het binnen den tijd van vijf jaren daargesteld. Bij gelegenheid van ons bezoek aldaar werden wij rondgeleid door den directeur der munt, den heer James Prinsep, broeder van den Eersten Secretaris, wiens uitgebreide kennis ons hier van groot nut was. Hij was het, die de verschillende bewerkingen verklaarde, welke het edel metaal ondergaat van den oogenblik dat het als ruwe grondstof wordt aangevoerd, totdat het in een blinkend gewaad als gemunte specie het gebouw verlaat. Er zijn 5 stoommachines en de kolossale arbeid, die hier mede wordt verrigt zal den lezer duidelijk worden, wanneer hij in aanmerking neemt, dat al de verschillende geldsoorten, gangbaar in de landen, die Engelsch Indië omvat, aldaar worden hermunt, ten einde eenheid in het muntstelsel te brengen.

Wij bezigtigden later zijne rijke verzameling van verschillende ertssoorten en van physische instrumenten. Belangrijk mogten de proefnemingen worden geheeten, die hier in ons bijzijn werden gedaan, waaronder eene eerste plaats moet worden ingeruimd aan de proeven door hem genomen tot staving van de betrekking, welke aanwezig is tusschen electriciteit en magneetkracht. Ik leerde in dezen heer James Prinsep een man kennen, die aan de hoogste wetenschappelijke beschaving een voortreffelijken inborst paart; van hem en zijne broeders werd gezegd, dat zij grondig waren ervaren in alle vakken van wetenschappen en kunst. De heer Sevenhoven, te Batavia, had mij uitgenoodigd pogingen

in het werk te stellen, om de verkoeling, die sedert eenigen tijd bestond tusschen de Royal Asiatic Society en het Bataviaasch genootschap van kunsten en wetenschappen — waarvan ik kort te voren lid was geworden — uit den weg te ruimen; hoe gemakkelijk het mij viel om mij van dezen last te kwijten, laat zich ligtelijk beoordeelen, wanneer ik den lezer slechts vermeld, dat de heer James Prinsep tevens Secretaris was der Royal Asiatic Society. Ik stond hem een fraai exemplaar af van een kop eens banteng's van Java, waarop hij hoogen prijs stelde, dewijl hij daardoor de gelegenheid verkreeg om een fossilen kop in zijn bezit, die in het Himalaya-gebergte was gevonden, er mede te vergelijken. Ik verkreeg daarentegen eene reeks van werken, zoo voor Holland, als voor Professor Nassen te Bonn, benevens een exemplaar van zijne Usefull Tables en van zijne Schetsen van Benares. Het is dezelfde man, die de Minareh's der tempels in die stad, welke zoo beroemd zijn om haren sierlijken en stouten bouwtrant, heeft hersteld. Later zullen wij bij het verhaal van ons bezoek in deze stad, bij welke gelegenheid die Minareh's door ons zijn beklommen, gelegenheid vinden nader op dit onderwerp terug te komen.

Donderdag, den 30, ontving Z. K. H. vele bezoeken, legde er wederkeerig een aantal af en besteedde een geruimen tijd met het bezigtigen van Fort William, dat ongetwijfeld mag worden beschouwd als het belangrijkste en sterkste fort in gansch Indië. Bij zijne aankomst aldaar, vond hij eene eerewacht onder de wapenen en werd er een saluut gedaan van 21 schoten. Men was destijds bezig eene artesische put te boren, waarmede men tot op eene diepte van 420 voet was

gevorderd, zonder dat men water had verkregen.

Op dienzelfden dag werd door de Schotten een diner gegeven, ter eere van hunnen schutspatroon St. Andrew. Dat bij die gelegenheid de doedelzak en de wiskey niet waren vergeten, laat zich gereedelijk begrijpen. Wel waren wij geene Schotten, wel was dit feest voor ons geen nationaal feest, maar ook wij bevonden ons in een ver verwijderd oord en gevoelden ons doordrongen van denzelfden geest; ook wij gevoelden hoe aangenaam, hoe streelend het is, bij dergelijke oogenblikken elken afstand te vergeten, zich te midden zijner vrienden en betrekkingen in zijn vaderland te wanen en den band, die tusschen ons en onze landgenooten bestaat, vaster te snoeren. Dat er bij dit feest eene menigte toasten werd gedronken, behoeft naauwelijks gezegd. Door den Chairman werd onder anderen de navolgende toast ingesteld: „Eene bijzondere bocaal, Mijne Heeren. Vergun mij de gezondheid in te stellen van onzen luisterrijken gast aan mijne regterzijde gezeten. (Luide toejuiching.) Zijn vaderland, dat in vrede in onze achting won, in oorlog onzen eerbied vorderde, strekt reeds alléén ten waarborg, dat ieder lid der Koninklijke familie van Holland met eer en toejuiching zal worden ontvangen; maar de dankbaarheid, die iederen regtgeaarden Brit bezielt bij het herdenken dat zijne landgenooten alles aan het Huis van Oranje verschuldigd zijn, moet iedere vereeniging van Britten leiden om een telg van dat roemrijk Huis te ontvangen met de warmste gevoelens van eerbied, genegenheid en zelfvoldoening. Heeren! De gezondheid van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Hendrik van Oranje en van zijne familie. Oranje boven!" Deze toast werd met uitbundig gejuich gedronken en terstond door Z. K. H.

beantwoord. Onder de personen, die Z. K. H. op den 1 December bezochten, bevond zich de Generaal Ventura, in dienst van Runjeet Singh, die de eer had door den Prins ter tafel te worden genoodigd, benevens Baboo Dwakarnath Tagore, zoo bekend door zijn onmetelijk vermogen, die, zijne kaste verzakende, zich geheel en al aan de Engelschen had aangesloten. Den daaraanvolgenden dag ontving Z. K. H. een bezoek van den Radja Kali Krishna Bahadoor, een inlandsch geleerde, corresponderend lid der Asiatic Society, honorair lid der Société Asiatique te Parijs, die Z. K. H. een exemplaar aanbood der werken door hem uit het hindostansch in het engelsch vertaald, waarbij hij tevens een ander exemplaar voegde bestemd voor Z. M. Daarna gingen wij, met een jagt, door eene stoomboot gesleept, naar den botanischen tuin, waarin destijds ongeveer 6000 exemplaren van planten, uit vreemde landen herkomstig, werden aangekweekt. Deze uitmuntende inrigting is overigens te zeer bekend dan dat wij er hier lang bij behoeven stil te staan. De directeur of het hoofd van dezen tuin weidde breed uit over de verdiensten van Rumphius, onzen beroemden botanicus. Het bezigtigen dier verschillende inrigtingen, en het genoegen, dat ons zulks verschafte, werd telkens afgewisseld door bezoeken, déjeuners en op andere wijzen, hetgeen niet weinig strekte om het genot er van te verhoogen. Dienzelfden dag dineerden wij bij Sir Edward Ryan, het hoofd der regterlijke magt, in zijne villa in Garden reach.

Des zondags, den 3 December, gingen wij naar boord, ten einde de godsdienstoefening bij te wonen, enz.; later begaven wij ons weder naar den wal en bezigtigden het museum van Aziatische oud- en zeldzaamheden, dat

een rijken schat van voorwerpen bezit. Onder de fossilen bevonden zich beenderen van een reusachtig dier, dat naar evenredigheid van het geraamte van den olifant, waarmede het overigens veel overeenkomst heeft, eene hoogte moet hebben gehad van ongeveer 70 voet. Voorts koppen van olifanten, kaken van een hippopotamus van buitengewone grootte, die in het Himalaya-gebergte waren gevonden; vele misgeboorten in liquor, een stuk van de bark Eliza, die op de reis van Pulo Pinang door een zeeëenhoorn is doorboord; de afgebroken hoorn zit in het fragment van het schip en had niet slechts de buitenhuid, maar insgelijks spant en binnenhuid doorboord. Wijders vindt men er eene menigte rariteiten, wier aantal te groot is om alhier te worden opgeteld. Des morgens van den 4 December bezochten wij de Armenische kerk en school. Veel was er niet te zien, maar de eenvoudige plegtigheid, tot welker bijwoning Z. K. H. was uitgenoodigd, mogt vleijend en tevens treffend genoemd worden. Een der Armeniers bood, na de lezing er van, aan Z. K. H. een adres aan, dat in de liefderijkste bewoordingen de erkentelijkheid maalde, die zij aan het Huis van Oranje en aan ons vaderland verschuldigd waren, want toen hunne kerk overal werd vervolgd, vonden zij alléén in het toenmalige Nederland, onder de Stadhouders uit het Huis van Oranje, vrijheid en rust, ja, al de bijbels, die zij ons vertoonden, waren in 1666 te Amsterdam gedrukt. Des avonds was er bal in the Town Hall, dat door circa 700 personen werd bezocht; de vreugde, die er heerschte, hield vele gasten tot laat in den nacht bijeen.

Dingsdag, den 5, vertrokken wij ruim ten 2 ure naar Balgauchee, het buitenverblijf van den Nabob

Dwakarnath Tagore. Deze rijke en verlichte Baboo is later naar Europa vertrokken, heeft zich ook daar een grooten naam gemaakt en is, zoo ik mij wel herinner, in Engeland overleden.

Was dit niet het eerste inlandsche feest, dat wij bijwoonden, het was althans het eerste feest, dat ons door een inlander werd gegeven. Het huis is niet groot, doch met smaak gebouwd, heeft een uitgestrekten tuin met koepels en vijvers. De receptiezaal was gedrapeerd met oranje zijde; men vond er fraaije tapijten en aan het einde der zaal een rood fluweelen divan, die op zilveren pilaartjes rustte en met goud borduursel was versierd. Wij doorwandelden het gansche gebouw, bezagen de schilderijen, prenten, bibliotheek, enz., en dineerden ten 4 ure aan eene tafel van 50 couverts. Na het diner liet onze gastheer olifanten in den tuin brengen om er op te rijden; maar hetgeen bijzonder onze aandacht trok, waren de bengaalsche goochelaars, die hun vak meesterlijk verstonden en onbegrijpelijke toeren verrigtten. Allengs werd de tuin geïllumineerd; boven den ingang van het gebouw prijkten de woorden: „Oranje boven!" die mede verlicht waren. Bij de thee, die in eene der bovenzalen werd gebruikt, kwamen nautches of dansmeisjes, onder inlandsche muziek hare bekoorlijkheden ten toon spreiden. Zij dansen echter op eene geheel verschillende wijze dan bij ons gebruikelijk is. Eene kostbaar gekleede nautch treedt het vertrek binnen en begint al zingende haren dans; deze is eigenlijk niets anders dan eene eindeloos ronddraaijende beweging, gedurende welke de nautch somtijds en zoo snel van kleeding verandert, dat men er bijna niets van bespeurt; daarenboven heeft zij eene lange strook fijn

katoen in de hand, waarvan zij al draaijende een ruiker, althans een bouquet vormt; zoodra deze gereed is, eindigt zij haren dans, biedt dien den voornaamsten persoon van het gezelschap aan, en overhandigde hem derhalve hier aan Z. K. H.

Later werd een kostbaar vuurwerk afgestoken, eenige ballons opgelaten en het feest besloten met een keurig collation.

Het zou mij te ver leiden, indien ik in eene naauwkeurige beschrijving moest treden van deze wereldstad, die, aan de oostzijde van den Ganges gelegen, eene lengte heeft van ruim 6 Engelsche mijlen. Zij telt minstens 300,000 inwoners, en mag derhalve door hare talrijke bevolking tot de grootste steden van den aardbol worden gerekend. Deze stad, die zoo schoon is gelegen, biedt menigvuldige eigenaardigheden aan het oog des beschouwers aan. Zoo wordt het noordelijke gedeelte, meerendeels door inlanders bewoond, de „zwarte stad„ geheeten; dit is leelijk, morsig, onbestraat. De woningen, die men alhier vindt, mogen, in vergelijking van de paleizen in het zuidelijk gedeelte der stad, hutten worden genoemd; in menig opzigt wordt het grootste kontrast tusschen deze beide gedeelten der stad waargenomen. Hier vindt men eene blanke, ginds eene zwarte bevolking; aan deze zijde treft men Christenen, aan de andere Hindoes aan; deze zijn rijk, genen arm, hier zijn heerschers, ginds overheerschten. Als koopstad beschouwd bestaat dit onderscheid niet, want de inlandsche bevolking drijft een aanzienlijken en uitgebreiden handel, en men vindt er voorname inlandsche handelhuizen en rijke baboo's. Uithoofde de handel hier zijn zetel heeft gevestigd, telt Calcutta onder hare inwoners menschen, die, wat betreft hunne godsdienst en het klimaat van

het land, van waar zij afkomstig zijn, lijnregt tegen elkander overstaan, tusschen wie het meest in het oog loopend onderscheid wordt waargenomen. Gansch Azië wordt op deze wijze als het ware schatpligtig aan deze eene stad; China, Thibet, Nepaul, de Punjaub Pegu, Perzië en Arabië, en een tal van andere landen zenden hunne voortbrengselen naar deze algemeene markt, waar niets ontbreekt, waar men bij eene temperatuur van 120° Fahrenheit zich een overvloed van ijs kan verschaffen.

De Ganges, waaraan de stad is gelegen, heeft bij hoog water eene aanmerkelijke breedte en levert een nieuw sieraad door het tal van schepen, dat er voortdurend wordt gezien en waaronder de engelsche compagnieschepen, die al het uiterlijk van linieschepen hebben, zich statig onderscheiden. Voorts treft men er schepen aan van alle natien en van allerlei soort; wat echter betreft de sierlijkheid van vorm en gedaante, in dit opzigt moeten allen wijken van de opiumclippers, die meerendeels miniatuurfregatten mogen genoemd worden. Het levendige vertier, het onophoudelijk af- en aankomen van allerlei vaartuigen, maakt het uitzigt, dat de rivierzijde van Calcutta met hoog water oplevert, inderdaad aller boeijendst, prachtig; ik zeg met hoog water, want gedurende de eb vertoont de rivier breede, slijkerige boorden, het gansche schouwspel is alsdan veranderd en niet dan met moeite kan men tegen de modderige kanten of glibberige trappen van de ghats opkomen.

Wenscht een mijner lezers zich meer uitvoerige berigten omtrent Calcutta te verschaffen, dien neem ik de vrijheid naar M' Culloch te verwijzen, wiens werk niet zonder vrucht zal worden geraadpleegd. Men vergeve mij, dat ik er niets van beschrijf dan hetgeen ik zelf er van heb

gezien, en men bedenke dat ik er mij slechts 10 dagen heb opgehouden; daarenboven moest een groot gedeelte van dien tijd worden besteed tot het voeren mijner uitgebreide correspondentie, en wanneer men hier bij voegt de receptiën, feesten van allerlei aard, die ik moest bijwonen, dan zal het duidelijk worden hoe weinig vrije tijd mij overbleef tot het houden van aanteekeningen. Zij, die hunne volle rust noodig hadden, werden des nachts dikwerf in hunnen slaap gestoord en gekweld door de muskieten; wel hadden wij, die in het paleis waren gelogeerd, muskieten-netten om het bed, maar deze onaangename gasten weten er toch door te komen en een paar muskieten is voldoende om eene geheele nachtrust te bederven.

Terwijl wij in het volle genot dier feesten waren, viel het gesprek met den waarnemenden Gouverneur-Generaal, den Heer Ross, over de teleurstelling, die de afwezigheid van Lord Auckland ons deed ondervinden, waarop deze heer ons voorsloeg eene palankein-reis te ondernemen, ten einde gemelden Lord, die de Opperprovinciën doorreisde, te gaan bezoeken. Niets is gemakkelijker, zeide hij, indien gij mij slechts uw besluit daaromtrent wilt mededeelen, zal ik last geven om alles in gereedheid te doen brengen, doch er worden eenige dagen vereischt, om eene dergelijke palankein- of dawk-reis uitvoerbaar te maken. Dit had plaats, naar ik meen, op den 3 December. Het laat zich gemakkelijk begrijpen, dat Z. K. H. er ten stelligste voor moest zijn, maar hij zou zich daarbij moeten vergenoegen om zonder kamerdienaar of knecht te reizen. Van mijne zijde rezen echter deze bedenkingen; vooreerst ten aanzien van den duur der reis, dewijl ik op mijn retoer

Madras moest aandoen en er dus noodwendig moest zijn vóór het kenteren der saizoenen, en in de tweede plaats betrekkelijk mijne verantwoordelijkheid; mijne instructie zweeg omtrent dit punt en de mondelinge instructie van den Prins van Oranje behelsde slechts: „dat zijn „zoon een brief had voor Lord Auckland, dien hij in „persoon moest overgeven." Hieronder moest natuurlijk worden verstaan, indien wij hem bij onze komst in Indië ontmoetten, maar niet om hem, zoo hij afwezig mogt zijn, na te reizen. Na rijpe overweging echter was ik van oordeel, dat de landreis naar de Opper-provinciën voor Z. K. H., die den leeftijd had bereikt, dat een dergelijke togt voor hem, vooral dewijl hij nog zoo kort te voren Java had bezocht, van onschatbaar nut kon zijn, en dat eene dergelijke gelegenheid, indien zij nu werd verzuimd, zich later welligt nimmer zou voordoen. Hierbij kwam nog iets; mijn volk op de Bellona herstelde in dit schoone klimaat, wel is waar, zeer snel, maar behoefde nog veel rust, en had zijne vorige kracht nog niet herkregen. De kosten van voeding en van versch vleesch beliepen hier slechts ruim de helft van hetgeen zulks elders of in het vaderland zou hebben beloopen. Na dit alles met Z. K. H. te hebben overwogen, nam ik het vriendelijk aanbod aan. Van dien oogenblik werden de noodige voorbereidselen getroffen en aan Z. K. H. als aide de camp toegevoegd de kapitein van het 26ste the Cameronians, W. Caine; zonder tolk toch was het volstrekt onmogelijk eene dergelijke reis te ondernemen. Er werd tevens besloten, dat wij den 6 te Barackpore zouden doorbrengen, ten einde op den avond van dien dag de palankein-reis van daar aan te vangen.

Des woensdags, den 6 December, ten 9 ure, begaven wij ons aan boord van een gouvernements jagt, onder het saluut van Fort William. Aan boord werden wij verwelkomd door ongeveer een dertigtal dames en heeren, die Z. K. H. uitgeleide wenschten te doen tot aan Barackpore. De Bellona en de Snelheid, die opgetooid waren voor het feest van den dag, deden ten 12 ure de koninklijke saluten. Op dien oogenblik kwam de stoomboot vóór het jagt, ten einde het op sleeptouw te nemen. Er was een goed déjeuner aan boord en zoo voeren wij den Ganges of Hooghly op, in aangenaam en vrolijk gezelschap; ieder beijverde zich ten zeerste om ons de merkwaardigheden, die aan den oever der rivier worden aangetroffen, te doen opmerken, zoo als tempels, pagoden, enz., ze ons kort te beschrijven, al hetwelk niet den geringsten hinder toebragt aan den dans, — wij hadden de muziek van het 26ste regement aan boord, — die de feestvreugde van deze opvaart verhoogde. Ten 3 ure kwamen wij te Barackpore aan, dat op den linkeroever der rivier op een afstand van 16 engelsche mijlen van Calcutta is gelegen. Hier tegenover ligt de deensche bezitting Serampore; onze voormalige bezitting Chinsura wordt iets hooger op gevonden, en is bij het traktaat van 1824 aan de Engelschen afgestaan. Ik meen, dat Serampore thans nog aan Denemarken behoort; de reden echter waarom Engeland aldaar vreemd grondgebied duldt, al moge het slechts een stip zijn te noemen in vergelijking van zijne onmetelijke bezittingen, moet in het belang van den handelstand worden gezocht. Serampore, vreemd grondgebied zijnde, is als het ware eene vrijstad voor handelaren, die, ten gevolge van ongelukkige speculatien, zich onmiddellijk moe-

ten verwijderen, aldaar den eersten storm laten overgaan en later, hetzij door schikking, hetzij door hulp en ondersteuning hunner vrienden, hunne zaken vereffen of herstellen.

Barackpore, het buitenverblijf van den Gouverneur-Generaal, is een ruim en luchtig gebouw; het werd gesticht door den Markies Wellesley, wiens grootsche plannen zuinigheidshalve niet in hun geheel ten uitvoer zijn gelegd. Ten 4 ure was er een diner van 60 couverts, dat zeer aangenaam was. Ik nam de vrijheid den toast van den dag in te stellen, die met geestdrift en luid gejuich werd ontvangen, waarna de Generaal Cook een dronk instelde ter eere van Z. K. H. Nadat het diner was afgeloopen, bezigtigden wij het park, dat op de europesche wijze is aangelegd; Z. K. H. deed zulks op een olifant. Dit park vereenigt zeer veel schoons in zich; het plantsoen, dat eene aangename en rijke verscheidenheid aanbiedt, is goed gekozen, en men vindt er eene menagerie van wilde dieren. Terwijl wij ons hier in de nabijheid er van ophielden, hadden wij bijna een ongeluk te betreuren. Wij stonden bij een der hokken, waarin een forsche bengaalsche tijger was opgesloten. Deze neemt zijne kans waar, springt met al zijne kracht op een heer aan, die met den rug naar het hok gekeerd staat, en mikt zijn sprong zoo juist, dat, ware de afstand tusschen het hok en het door den tijger gekozen slachtoffer een duim korter geweest, deze er de vreesselijkste gevolgen van zou hebben ondervonden. Nu kwam hij er met een ontblooten rug af, want de geduchte nagels van het ondier scheurden alles zoo gaaf weg als of er nooit iets op was geweest.

In het hôtel teruggekeerd, begonnen wij alles tot

onze afreis in gereedheid te brengen; Z. K. H., kapitein Caine en ik met de palankeins, het overige gezelschap voor de terugreis met het jagt. Na wederzijdschen afscheidsgroet stapten wij in onze palankeins.

De reis met palankein bij dawk of dâk geschiedt op de volgende wijze. Men meldt zich aan bij de postdirectie, bepaalt de rigting en den afstand, betaalt en al het overige wordt door de directie geregeld. Uit dien hoofde moet het aanzoek tot het afleggen eener dergelijke reis, althans in geval zij over een uitgestrekt terrein loopt, eenige dagen van te voren geschieden. De directie bepaalt het aantal dragers, geeft den tijd op wanneer, en de plaats waar zij zich moeten bevinden en de reiziger ondervindt op zijnen togt nimmer eenig oponthoud. Daar het in dit onmetelijke land schier de eenige wijze van reizen is, zijn de daartoe betrekkelijke maatregelen zoo juist beraamd, dat zij als het ware volmaakt mogen genoemd worden. Er wordt in sommige gevallen te water, te voet, te paard, op kameelen als anderzins gereisd, doch dit geschiedt uitsluitend tot het afleggen van kleine togten en mag als eene zeldzaamheid worden beschouwd.

De palankein wordt gedragen door 4 man, die door 4 anderen worden vergezeld, en op die wijze elkander van tijd tot tijd vervangen; bij elke palankein behooren verder 2 toortsdragers — maucholsees — en eenige personen bestemd om de goederen te dragen, wier getal grooter of kleiner is, naar gelang men meer of minder pakkaadje met zich voert. De goederen worden in vierkante kistjes gepakt, die den inhoud hebben van ongeveer 1½ kub. voet, en waarvan het deksel piramidaal oploopt; deze kistjes, die met rotting gestropt worden, heet men petarra's. De drager plaatst een bamboes op den schouder

en hangt aan elk der beide uiteinden een dergelijk kistje. Wij hadden ieder 4 petarra's voor onze goederen, daarenboven 4 met levensmiddelen, zoodat onze gansche karavaan, ons zelven niet medegerekend, uit 38 personen bestond. Op die wijze hebben wij bijna 2000 eng. mijlen afgelegd en gedurende al dien tijd geen noemenswaardig oponthoud of tegenspoed ondervonden, steeds troffen wij de dragers op de bestemde plaats en de vertraging, die somtijds plaats vond, was onbeduidend, liet zich als het ware voorzien en gaf meer stof tot scherts en vrolijkheid dan tot bezwaar. Men begrijpt ligtelijk, dat het medenemen van een knecht bij het doen van eene dergelijke reis een veel grooter aantal dragers noodzakelijk maakt, veel last veroorzaakt, en de kosten aanmerkelijk verhoogt; daarenboven heeft men er weinig dienst van, vooreerst uithoofde zij met de taal des lands onbekend zijn, ten anderen vindt men overal, waar halt gehouden wordt, bedienden in overvloed, zoodat zij geheel overtollig zijn. Daar de reis door het britsch bestuur werd bekostigd, vordert de dankbaarheid dat wij den lezer onze uitrusting meer uitvoerig beschrijven.

Wij hadden voortreffelijke palankeins, voorzien van matras, met zijde overtrokken dekens, zijden jassen, zoogenaamde chamberloucs, aan het voeteneinde een karaf met een glas om onderweg te kunnen drinken, benevens eenige andere kleine geriefelijkheden; voorts hadden wij bij ons eenige boeken (1), papier tot het houden van

(1) Mijne getrouwe gezellen op de reis waren: *Correspondance de Victor Jacquemont pendant son voyage dans l'Inde* en *The History of the British Empire in India, by the Rev. G. R. Gleig. M. A., M. R. S. L. etc.*

aanteekeningen, onze wapenen, enz. Gewoonlijk lagen wij in de palankein, gehuld in onze jassen. Van de 4 petarra's waren er 2 gevuld met brood, boter, koud vleesch, vooral humps, dat is, de bult van den bengaalschen os, een heerlijk eten, een voorraad van thee, koffij en het benoodigde gereedschap om die te zetten; de twee anderen bevattede bordeaux van de beste kwaliteit en zoete melk; ik noem de beide laatste artikelen op, dewijl de flesschen, waarin de wijn en de melk werden medegevoerd, geheel eigenaardig in hare soort waren, namelijk, flesschen van wit glas of kristal niet met eene kurk, maar door middel van glas gesloten, die derhalve volkomen luchtdigt waren. Om den hals der flesch bevinden zich 3 kringen, gelijk men veel aan karaffen ziet; wil men nu eene dergelijke flesch openen, dan slaat men met den rug van een mes den bovensten kring er af en ten einde te verhoeden, dat kleine stukjes glas in de flesch vallen, bevindt zich onmiddellijk onder den bovensten kring een glazen balletje, waarop het blijft liggen, zoodat men de fijne glasscherfjes er kan afnemen of afblazen; vervolgens neemt men het glazen balletje uit den hals en de flesch is geopend. Naar ik meen waren zoo wel de wijn als de melk uit Bordeaux aangevoerd, maar dit is zeker, dat de wijn overheerlijk was; op de melk of room viel niet minder te roemen. In eenige flesschen had zij bij het einde der reis eene hoog gele kleur verkregen en had er, ten gevolge der schudding bij het dragen, in de eene meer in de andere minder afscheiding van boter plaats gehad, zoodat men er somtijds groote kluiten in vond. Wanneer onze levensmiddelen begonnen te verminderen, werd een der dragers, zoodra wij halt hielden of een europeschen re-

sident passeerden afgezonden om nieuwen voorraad te halen en steeds kwam hij onmiddellijk terug met petarra's gevuld met heerlijke levensbehoeften.

Het palkee reizen gaat gewoonlijk dag en nacht door; volgt men den grooten militairen weg, zoo vindt men van tijd tot tijd een huis voorzien van de noodige gemakken, dat een vier- à zestal vertrekken heeft, en gebouwd is ten dienste der reizigers, die den nacht er in wenschen door te brengen of er slechts in willen vertoeven, ten einde zich te verfrisschen en te ververschen. Men kan er warm water, melk, eijeren, een vrij goede kerry en rijst bekomen en dit, gevoegd bij hetgeen men zelf medebrengt, levert een goed ontbijt of een smakelijk diner. Men betaalt er zeer weinig, maar het is niet geoorloofd om er langer dan 24 uren te vertoeven; daarenboven is de reiziger verpligt aan te teekenen of hij al dan niet te vreden is over de bediening.

Elke bungalow heeft een kitmundhar — hofmeester? — en 2 bedienden; het gebouw is in tweeën verdeeld, beide op gelijke wijze ingerigt en elk bestemd om door eene familie te worden betrokken; in de kamers vindt men eene tafel, stoelen en een ledikant. Uithoofde men hier te land aan hard liggen gewoon is, rolt men zich bij het gaan slapen in zijne dekens, en dat is al hetgeen noodig is om zich een uitmuntend bed te verschaffen. Bij voorkeur reist men alhier des nachts, zoo om de meerdere frischheid, die men alsdan geniet, als om den grooteren spoed, waarmede de togt kan worden voortgezet.

Het reizen in palankeins kan niet door ieder even goed worden verdragen, ja, er zijn er, die het slechts kort kunnen uithouden. Sommige reizigers kunnen er gemak-

kelijk in slapen, niettegenstaande de palankein voor een man van gewone grootte ter naauwernood lang genoeg is, om er regtuit in te kunnen liggen. Men wordt bestendig geschud; de dragers verwisselen ieder oogenblik van schouder — sommigen hadden er dikke kussens van eelt op — verpoozen telkens elkander, hetgeen niemand zal verwonderen, wanneer hij den zwaren last in aanmerking neemt, dien zij torschen. Behalve deze blijvende kwaal, heeft men over dag de hitte te verduren en des nachts de koude van het klimaat, waarbij dan nog komt de stank der toortsen, die, van oud katoen en linnen gemaakt, voortdurend met olie worden bevochtigd en door de dragers èn uit gewoonte, èn om meer togt te hebben, steeds aan de windzijde worden gedragen.

Maar de grootste plaag, die men bij het reizen op deze manier heeft te verduren, is het stof, dat van den weg oprijst, waarbij vooral niet mag worden vergeten het akelig steunend, klagend geluid, dat de dragers maken om in de maat te loopen. Behoeft men slechts een korten weg af te leggen, duurt de togt maar eenige weinige dagen, dan mag deze manier van reizen uitmuntend worden geheeten; de dragers leggen gewoonlijk 4, ja, 5 mijlen in het uur af, zoodat men goed voortspoedt, indien men zich niet te lang in de bungalow's ophoudt; is het traject daarentegen lang, dan wordt het eene wezenlijke plaag, ja, het wordt eindelijk onuitstaanbaar. Ik althans, ik bevond mij op het eind der reis in zulk een toestand, dat ik mij geen uur levens zou hebben toegeschreven, indien ik het in de palankein had moeten doorbrengen. Dikwerf stapte ik onderweg er uit om eene wandeling te doen, maar dan moet men goed voort-

spoeden, want voor het minst, dat de weg tamelijk goed is, loopen de dragers steeds in een draf. Tot regt verstand der zaak heb ik het noodig geacht deze manier van reizen, waarvan zoo dikwerf in deze aanteekeningen wordt gesproken, met algemeene trekken aan den lezer te omschrijven.

Wij verlieten Barackpore den 6 des avonds ten 7 ure, en voeren een uur later over de Hooghly. Den volgenden morgen déjeuneerden wij in de schaduw van hooge peppels en tamarindeboomen; de nieuwheid van dergelijk tooneel droeg veel tot de aangenaamheid er van bij. Het eerste land, dat wij in Hindostan zagen, was goed bebouwd, maar scheen mij toe zeer droog te zijn, want het te veld staande graan, het weinige dat er gegroeid was, zag er niet zeer voordeelig uit. Dit was een algemeen gebrek. Gedurende het vorige regensaizoen was er weinig water gevallen en nu hoopte men, dat de regens, die gewoonlijk omstreeks Kersmis invallen, overvloediger zouden zijn; mogt ook dit falen, dan vreesde men voor het ontstaan van hongersnood in de Opperprovinciën. Er wordt hier rijst, suikerriet, gierst, verscheidene soorten van erwten en boontjes, gram genoemd, en andere vruchten geteeld. Algemeen genomen vindt men overal dezelfde cultuur, met dit onderscheid, dat hooger op de rijst allengs verdwijnt en eindelijk geheel plaats maakt voor europeesch koorn en aardappelen.

Wat het landschap betreft, in dit opzigt wordt geringe verscheidenheid in den algemeenen tint er van waargenomen; het levert bijna allerwege hetzelfde uitzigt aan den beschouwer, het is thans overal dor. Slechts hier en daar ontmoet het oog eenig geboomte; het zijn manga-perken, een boom, die, naar mijn

smaak, de heerlijkste aller vruchten oplevert, ook naar ieders oordeel hoog wordt geschat, hetzij die versch of gedroogd worden gegeten. Dergelijke vrucht groeit insgelijks op Java, maar heeft aldaar somtijds een terpentijnachtigen smaak. Wijders vindt men hier eenige soorten van oranje-appelen, pompelmoessen, pisang, dadels, tamarinden, peppels — een heilige boom voor den Hindoe, — eene palmsoort, waarvan men toddy trekt, die, nadat hij gegist heeft, een bedwelmende drank wordt; de palm, waaruit hij wordt verkregen, heeft veel overeenkomst met die palmsoort, waaruit men in de Molukken de sagueer trekt. Gering echter is getal boomen, dat hier wordt aangetroffen. En waaraan moet zulks worden toegeschreven? Vroegere souvereinen van Hindostan hebben groote wegen doen aanleggen, die met vruchtboomen waren beplant; hieruit blijkt, dat het gemis aan geboomte toen reeds werd gevoeld. De eenige reden, die ik daarvoor heb hooren opgeven, is deze: dat, indien er te veel geboomte werd aangeplant, de muskieten zoodanig zouden vermenigvuldigen, dat men het aldaar niet lang zou kunnen uithouden.

Goede souvereinen moeten er wel schaars zijn geweest, want in geen land ter wereld vindt men betrekkelijkerwijs gesproken minder wegen dan hier; de militaire wegen en die voor de palankeins zijn de eenigen, welke alhier bestaan. Boomen heb ik langs die wegen niet gezien, of worden die verder zuidwaarts gevonden? Het is intusschen zeer te bejammeren, want overal bestaat gebrek aan brandstoffen. De bodem is zeer vruchtbaar en het bemesten er van is niet in gebruik. De opmerking, die wij hebben gemaakt met betrekking tot het uiterlijk aanzigt des lands, mag insgelijks van toepassing worden geacht op de bevolking; overal wordt dezelfde taal ge-

sproken, overal heerschen dezelfde gewoonten, enz. Het is waar in een land zijnde, dat mij geheel vreemd is, zou ik mij ligtelijk kunnen vergissen, maar bij het doen eener reis van Calcutta tot aan Delhi, een afstand bijna grooter dan men in Europa kan afleggen, zou het onderscheid ten dezen opzigte, indien er eenig onderscheid bestaat, mij ongetwijfeld in het oog zijn gevallen. De juistheid hiervan zullen wij later nog herhaaldelijk bevestigd zien.

Na deze vlugtige schets van het land te hebben gegeven, zullen wij den lezer eenige opmerkingen mededeelen nopens het klimaat, en later de rivieren van naderbij in oogenschouw nemen, haar met de onze en andere mij bekende rivieren vergelijken, ten einde des te beter te leeren zien in welk opzigt zij onderling van elkander verschillen.

Hindostan bevat het grootste gedeelte der bezittingen van Indië, die aan Engeland cijnsbaar zijn. De uiterste grenzen nemende, vindt men ten noorden de hoogste bergen der aarde, waarvan de basis zelf zeer hoog is en die plotseling oprijzen. Hierdoor wordt het weder in Hindostan veelal bepaald; gelegen onder den noorder keerkring, heerschen hier onverdeeld de moessons, die het hoofdzakelijk doet ontstaan. Benoorden de linie in dit werelddeel, of in de zeeën aldaar heerscht geen passaat, maar de wind is, naar gelang van het saizoen, noordoost of zuidwest, de drooge of natte moesson genaamd; het zijn derhalve periodieke winden. (1) Wanneer de zon boven het zuidelijk gedeelte van Azië staat en hare stralen bijna loodregt er op nederschiet en der-

(1) Het is mijn doel niet hier eene verhandeling over moessons of passaten te schrijven; in vlugtige trekken slechts heb ik daaromtrent een en ander willen mededeelen.

halve de luchtlagen, daar boven gelegen, zeer verdunt — dat is des zomers — dan vallen de minder uitgezette luchtkolommen uit het zuiden in; deze luchtkolommen, over de oppervlakte der zee heengaande, brengen vocht en water aan en dan valt hier het regensaizoen in. De hitte stijgt alsdan zeer hoog, uithoofde de bergen van de Himalaya-keten al de warmte der loodregt nederdalende zonnestralen nog meer beperken binnen het land, dat zij begrenzen. Er is mij verzekerd, dat de thermometer somtijds tot op 120° Fahr. stijgt en geen Europeaan alsdan in staat is eenigen arbeid te verrigten. De regen valt dan in stroomen neder, de sneeuw op het Himalaya-gebergte smelt, de rivieren wassen, treden buiten hare oevers, gansche landen geraken onder water en al de tooneelen, die de overstrooming van den Nijl doet ontstaan, aanschouwt men hier, doch op eene schaal oneindig grooter; de trotsche Ganges, die een tal van rivieren in zijn schoot opneemt, die den Nijl verre overtreffen, stuwt zijne reusachtige waterkolommen duizende mijlen voort tot waar zij in de zee worden opgenomen; hij doet verschijnselen ontstaan, waarbij die, door de Amazone of Oronoko te weeg gebragt, in het niet verdwijnen. Het land wordt dan gedrenkt en ten hoogste vruchtbaar gemaakt. Is de zon boven het zuidelijk halfrond, dan veroorzaakt zij, door de werking der eeuwige natuurwetten, den droogen of noordoost-moesson; de koelere luchtkolommen komen alsdan invallen van de zijde van het Himalaya-gebergte; het is alsdan winter en wel in die mate, dat het des nachts hier op eene breedte van 25 tot 28° somtijds vriest. Het klimaat is alsdan overheerlijk, — het is het klimaat, dat wij op onze reis genoten, — de hemel is voortdurend onbewolkt,

blaauw, op het midden van den dag heerscht er warmte, deze neemt allengs af en des nachts is het koud, ja, 's morgens somtijds zeer koud. De drie maanden, die ik hier heb doorgebragt, hadden mij geheel ontwend aan het zien van wolken, maar mij tevens het schoonste klimaat leeren kennen, dat de verbeelding ons kan voorstellen. Maar op die wijze beziet men de zaak enkel van hare schoonste zijde.

Den 7 des namiddags passeerden wij de eerste rivier na de Hooghly, namelijk, de Damoudah, een tak van de Roopnarain. Aan de overzijde aangekomen, namen wij het middagmaal op onze palankeins in de schaduw van een grooten boom. Naauwelijks waren wij hiermede bezig of ons gezelschap werd vermeerderd door twee buitengewoon groote apen. Daar zij regtstreeks op ons toesprongen, legden zij eene mate van gemeenzaamheid aan den dag, die mij geheel en al vreemd en onbekend was. Reeds had ik het geweer aangelegd, om mijn jagtregister met dat zonderlinge wild te vergrooten, toen kapitein Caine mij in tijds tegenhield, en mij te kennen gaf, dat die liefhebbers hier in sterken reuk van heiligheid staan.

Op den 8 ontbeten wij bij den heer Halkett te Benkoerah; wij hadden nu in 36 uren tijds 102 mijlen afgelegd. Onzen weg voortzettende, kwamen wij ten 2 ure in de eerste bungalow, die aan den grooten of militairen weg wordt gevonden. Bij deze bungalow stond een hooge toren, die in vroegeren tijd voor de telegraphische lijn had gediend, welke naar de Opper-provinciën liep; van dezen kon men den eerstvolgenden toren zien. Onder de maatregelen ter bezuiniging, genomen door Lord Bentinck, behoorde mede het intrekken der telegraphische lijn en hoe kort zulks was geleden, had de hand des tijds

reeds merkbaar getoond hoe zij er verder mede zal omgaan.

De koeijen en buffels worden hier elken nacht opgesloten binnen eene omheinde plek gronds, die insgelijks van boven geheel met sparren gesloten is, ten einde deze dieren te beveiligen tegen de aanvallen van tijgers. Naar gelang wij op onzen togt vorderden, werden de buffels of karbouwen allengs kleiner van stuk en hariger dan die wij op Java gewoon waren te zien; daarbij waren zij vrij wat minder fier. Nu begonnen wij eenige heuvelen te naderen, welke dit gedeelte van Hindostan sieren; die, welke in de nabijheid van Soesoenia, op een afstand van 6 à 7 mijlen van hier, zijn gelegen, leveren steenkolen op. Ten half 10 ure passeerden wij drie kleine bergen, die er hoogst zonderling uitzagen en als met menschenhanden gemaakt schenen; zij bestonden geheel en al uit opeengestapelde steenbrokken. De zware regens, die hier jaarlijks vallen, hadden ongetwijfeld de losse aarde tusschen de steenbrokken weggespoeld. Regts en links van ons hadden wij kreupelhout, ten gevolge waarvan wij meer of min au qui vive begonnen te zijn tegen de tijgers en beeren, die zich hier welligt ophielden; wij laadden derhalve onze wapenen en gaven de dragers last ons bij het minste gevaar te waarschuwen. De dragers voeden geene vrees; zij steunen op hun aantal en het fatalismus, dat hen bezielt. Welligt ook valt een tijger zelden een troep menschen aan, die, voorzien van verscheidene fakkels, onder een bestendig geschreeuw voorttrekken.

Den 9 kwamen wij te Chass aan, welke plaats 171 mijlen van Calcutta ligt; hier zag het land er meer heuvelachtig uit dan vroeger. Wij passeerden eene menigte beddingen van rivieren, doch vonden er zelden eenig water in; was zulks het geval, dan waren wij zeker er

reizigers aan gelegerd te vinden, die er geheel op de aartsvaderlijke wijze uitzagen en wanneer ik mij daarbij de tafereelen te binnen bragt, ontleend aan bijbelsche prentenboeken, die ik in mijne jeugd had doorbladerd, dan kon ik mij in den aartsvaderlijken tijd in het heilige land verplaatst wanen. Trouwens overleveringen, behoeften uit het klimaat geboren, moeten natuurlijkerwijze gelijkvormigheid doen ontstaan, gelijk zulks in de kleeding wordt waargenomen in Hindostan, Turkijë en in die landen, welke door de aldaar heerschende godsdienst als het ware één geheel met elkander uitmaken.

Het terrein, dat wij hier bereisden, scheen van vulkanischen oorsprong te zijn. De steenen zijn nu eens in regelmatige rijen gerigt, elders tot hoopen onregelmatig, woest op elkander gestapeld. Waarschijnlijk hebben hier aardbevingen plaats gehad. Aan den 190sten mijlpaal, ter plaatse waar twee rivieren zamenvloeijen, waaraan meest altijd zekere heiligheid wordt toegeschreven, lag een dorp. Bij paal 195 passeerden wij andermaal de Damoudah. Een gedeelte van hare bedding, die eene breedte heeft van ruim eene mijl, vonden wij met water bedekt, waarin nog stroom was; deze liep noordwaarts langs een lagen bergrug, die den loop der rivier aan die zijde beperkte. Toen wij de rivier waren overgestoken, deed ik eene wandeling van 6 mijlen, waarna wij halt hielden in de bungalow te Gomeah, nadat wij kort te voren de Bocaru hadden gepasseerd.

Des avonds verlieten wij de bungalow; bij het voortzetten van onzen togt kwamen wij des nachts langs een gedeelte van den weg, dat door boschachtig land liep en met kreupelhout was omzoomd; eensklaps hielden de dragers stil en waarschuwden ons voor eenen tijger, dien

zij vóór zich uit op den weg hadden gezien. Zijne Koninklijke Hoogheid sliep zoo gerust, dat wij Hem niet stoorden, in de overtuiging dat wij slechts een loos alarm zouden maken. Kapitein Caine en ik trokken echter onmiddellijk voorop, de trein volgde ons op den voet, en ofschoon kapitein Caine den tijger met een jong er bij had gezien, gaven wij, na een paar uren aan het hoofd van den togt te hebben gestaan, de jagt op, ontspanden onze hanen en kropen zeer te leur gesteld weder in onze palankeins.

Des zondags, den 10, kwamen wij vroegtijdig te Hazareabaug; hier vonden wij het eerste militaire station of kantonnement, trokken in de bungalow en déjeuneerden bij den kolonel Bartelei van het 49ste regiment. Het was op deze plaats, dat wij het eerste europesche koorn te veld zagen; dienzelfden dag nuttigden wij het middagmaal te Kutcumsandy. In den daaropvolgenden nacht passeerden wij den tijgerpas, die als de gevaarlijkste van alle passen wordt beschouwd, en ontbeten des maandags den 11 in de bungalow te Sheherghotty. Het land werd nu allengs drooger, wij zagen een grooter aantal tanks, gegraven vijvers, om water in te bewaren, waarvan de meesten, ten gevolge der heerschende droogte, ledig waren. Hierop passeerden wij de Saone of Sone, die geheel droog was. Te rekenen naar den tijd, dien wij noodig hadden om de bedding dezer rivier door te trekken, schatte ik hare breedte op 4 mijlen; het is een der stroomen, die zich in den Ganges ontlasten. Den 12 passeerden wij bij paal 369 de Doorghotty over eene fraaije ijzeren hangbrug, ter lengte van 147 en ter breedte van 9 voet, die „Shakespearean bridge" wordt geheeten, naar den naam hem, die deze soort van brug

heeft ingevoerd; eenige palen verder trokken wij over de Caramnassa, eene rivier nabij Nobutpore. Over deze rivier is eene steenen brug gebouwd met drie bogen, waarvan elk eene wijdte heeft van 320 voet; aan beide zijden boven de pijlers waren nog vier stroomgaten, ten einde aan de watermassa, die in den regentijd afwaarts stroomt, meer doortogt te verschaffen. Het is eene zeer fraaije brug; uithoofde de waterstand destijds laag was, bleef er meer dan 25 voet over, alvorens de stroomgaten konden werken en hieruit liet zich opmaken hoezeer het water in den regentijd moet rijzen. Deze rivier wordt door den inlander niet in het geringste geschat, want haar water beschouwt hij als onzuiver, of beter gezegd, uit zijn godsdienstig oogpunt acht hij het onrein. De bungalow, waarin wij hier onzen intrek namen, ligt in de onmiddellijke nabijheid van de brug in een zeer fraai oord. Ons diner bestond gedeeltelijk uit hetgeen wij al voortreizende hadden geschoten, namelijk, drie kleine vogeltjes, een kwartel, eene duif en een papegaai en wijders uit onzen kouden voorraad.

Vóór de bungalow bevonden zich twee monumenten voor weduwen, die op de lijken harer echtgenooten waren verbrand geworden, eenvoudige gedenkteekenen van bijgeloof en gehechtheid.

Tegen het vallen van den avond vertrokken wij van hier, passeerden den Ganges in den ochtendstond van den 13 en bereikten Benares, alwaar wij halt hielden en onzen intrek namen bij den heer Wainwairing, Agent van het Gouvernement. Het was zoo donker, dat wij de rivier overstaken, de Heilige stad in- en doortrokken, zonder er iets van te zien. Welligt zal het den lezer eenigzins bevreemden, dat ik zoo weinig heb opgeteekend

nopens het laatste gedeelte van den weg, dat door mij werd afgelegd; niets echter kwam mij onder het oog, dat mij der vermelding waardig toescheen, want nergens ter wereld vindt men minder afwisseling dan hier, nergens ter wereld treft men zooveel eentoonigheid aan, op zulk eene groote schaal als hier het geval is. Te vergeefs steekt men het hoofd buiten de palankein of loopt men er naast, ten einde iets merkwaardigs, iets vreemds te zien; de eene dagreis gelijkt volkomen op de andere, hetgeen de eene oplevert, leveren ook de anderen op. De bodem is hoogst vruchtbaar en behoeft niets dan regen om de geringe moeite, aan het bebouwen er van besteed, veelvoudiglijk te vergoeden en in de behoeften van den inboorling te voorzien. Het regent er vrij algemeen in den zomer en dan valt er eene voldoende hoeveelheid water voor den oogst· De regen, die omstreeks Kersmis valt, is mede hoogst noodig; is de aarde door den gevallen regen niet genoeg gedrenkt, blijkt zulks hier of daar onvoldoende te zijn, dan moet het land op eene kunstmatige wijze worden besproeid.

Wij waren toen midden in den winter. Gedurende den zomer was er niet veel regen gevallen, zoodat de meeste vergaderbakken, ja, zelfs waterputten droog stonden. Het land zag er buitengewoon dor en droevig uit. Dikwerf vroeg ik mij zelven af: waar toch vinden die duizenden van dieren, als olifanten, kameelen, buffels, runderen, paarden, schapen en geiten, waar toch vinden zij hun voedsel? Het was inderdaad een treurig schouwspel, dat wij hier onder het oog hadden. Op de meeste akkers was de oogst volkomen mislukt, men had die geheel opgegeven; anderen werden met inspanning van alle krachten·min of meer besproeid en alzoo de hoop op een, welligt schralen oogst levendig gehouden. Daar

hunne godsdienstige begrippen het graven van waterputten en vergaderbakken medebrengen, zulks onder de goede werken (1) wordt gerangschikt, laat zich het aantal, dat er van gevonden wordt, vooral van de eerste soort, bij geene mogelijkheid begrooten. Sommige dier reservoirs of tanks zijn verbazend groot, hebben eene soort van moskee, pagode of bedehuis, zijn omgeven door steenen wallen, en mogen ten gevolge daarvan als ornamenten worden beschouwd van den weg, waaraan zij zijn gelegen. Het aantal putten heeft echter verreweg de overhand; zij zijn voorzien van een rad, waarover een touw gaat, aan welks eene uiteinde een lederen zak is bevestigd; dezen laat men zakken, hij loopt vol en wordt vervolgens door een of twee koeijen opgetrokken. Boven aan de opening gekomen wordt hij gestort en het water loopt in voren of geulen over het land, dat in dier voege wordt besproeid. Bij elken put zijn trappen aangelegd om de koeijen, die daar ook al lui zijn, het dalen gemakkelijk te maken, en op die wijze den zak, bij het afdalen, door hun eigen zwaarte ophalen. Deze wijze van besproeijing is de eenige, die men den eenen dag na den anderen waarneemt. De eentoonigheid van het landschap wordt op enkele plaatsen verbroken door eene groep van manga's en tamarindeboomen, doch slechts zelden ontmoet het oog eene dergelijke afwisseling, terwijl hier en daar een pagode of moskee, prijkendende in al het schoon van een eenvoudigen, doch

(1) Men houde in het oog, dat er strikte bepalingen en gebruiken ten opzigte van dit punt bestaan. Zoo is het, bij voorbeeld, den Hindoe, die tot eene lage kaste behoort, niet vergund te drinken uit een waterput eener hoogere kaste, terwijl zij, die tot de laatste cathegorie behooren niet willen drinken uit de tanks eener lagere kaste. Sommige reservoirs hebben een mijl in omvang, loopen in den regentijd vol en dienen het gansche jaar om er uit te drinken en zich er in te baden.

indrukwekkenden bouwtrant, zich verheft en men onwillekeurig uitroept: waartoe dit hier!

De huizen der dorpen zijn althans, naar het uiterlijk te oordeelen, geheel en al van klei; komt hierop eene uitzondering voor, en deze zijn zeer gering in getal, dan kan de reden er van worden gezocht in eene toevallig daar digtbij staande ruïne van een oud steenen gebouw, herkomstig uit de gouden eeuw der Mogollen, die de materialen daartoe heeft geleverd. De huizen hebben dikke wanden en door de deur is men in huis; zij hebben niet meer vertrekken dan noodig is om de bewoners er van te bevatten, en krijgen weinig meer licht en lucht dan er door de deur inkomt. Elk dorp heeft gewoonlijk ééne lange straat, waarvan de huizen digt nevens elkander staan; vóór het huis, aan de straatzijde, is een portaal onder een afdak, hetwelk alles van klei is gemaakt. Daar worden de koopwaren van allerlei aard uitgestald, en zitten de Hindostaners met alle mogelijke deftigheid; het is somtijds zeer vol, druk en vrolijk in dergelijke straten en sommige dier menschenpijpen of holen zijn zeer zindelijk. Aan den zonkant ziet men gewoonlijk koeken van beestendrek tegen den wand geplakt, ten einde die, na gedroogd te zijn, tot brandstof te bezigen. Een dergelijk dorp zit gewoonlijk zonderling in elkander; in het verschiet gelijkt het, wat den bouwtrant betreft, op een italiaansch dorp in miniatuur. Enkele huizen hebben 2 étages, doch uit het oogpunt van zindelijkheid beschouwd, gaan zij er niet bij vooruit. In het saizoen, dat wij er in doorbragten, was alles droog en scheen daardoor uitgebleekt, vooral indien men zich op eenigen afstand bevond en de zon er op scheen; de herstellingen echter, die sommige wanden hadden onder-

gaan, toonden ten duidelijkste, dat zij in den regentijd veel schade en averij lijden. Bij gelegenheid dat ik om een dier dorpen wandelde, zag ik de economische wijze, waarop hier ovens worden gebouwd; men graaft hier of daar in een wal of kant een rond gat, waarvan de mond of opening naauw is, en hieruit bestaat de gansche oven, die niettemin zeer goed aan het doel beantwoordt; wordt er in gebakken, dan sluit men de opening.

Daar wij plan hadden op onze terugreis langer te Benares te vertoeven, zoo verwijlden wij er slechts zeer korten tijd, deden er eenige bestellingen van geweven stoffen, die alhier zoo uitmuntend worden vervaardigd en vertrokken na een goed ontbijt te hebben genomen. De Radja van Benares kwam zijne opwachting maken bij Z. K. H. en noodigde Hem, bij zijne terugreis, uit tot het bijwonen eener jagtpartij. Onze vriendelijke gastheer had onze palkees 8 palen vooruit gezonden en wij volgden later met zijn rijtuig, waardoor wij tijd wonnen en tevens de gelegenheid hadden om de fraaije omstreken van Benares te bezigtigen. Wij vertrokken dus den 13 van hier, en namen het ontbijt den volgenden ochtend te Sydabad.

Wij naderden nu den Ganges en de toenemende levendigheid, die wij op den grooten weg bespeurden, toonde duidelijk, zelfs toen wij ons nog op een grooten afstand van daar bevonden, dat wij eene groote stad te gemoet gingen. Het eerste relais, alwaar wij nu aankwamen, was Allahabad, ook wel Acbarabad en Prayaga geheeten, uithoofde van de heiligheid der plek, alwaar zij is gesticht. Ter plaatse waar de schoonste en grootste rivieren van Hindostan, de Jumna en de Ganges zamenvloeijen, daar ligt Allahabad. Het punt, waar

twee rivieren elkander ontmoeten en zamenvloeijen, wordt heilig geacht en heet Prayaga — heilige zamenvloeijing; — daar vindt men steden of dorpen, bij wier naam Prayaga wordt gevoegd. Voor deze zamenvloeijing echter, de heilige der heiligen, de heilige plaats bij uitnemendheid, is Prayaga alléén voldoende. Groot is het aantal geloovigen, dat zich hier jaarlijks uit godsdienstijver verdrinkt. Met een paar potten aan de voeten gebonden, laten zij zich zachtjes zinken, gaan met een vergenoegd gelaat onder, verdwijnen en laten ons te vergeefs nadenken over de gewaarwordingen bij ons opgewekt door zoo veel, door zulk een zedelijken moed bij den anderzins lafsten mensch ter wereld.

De ligging der stad en van het fort op de punt der Beneden-Doab mag voortreffelijk worden geheeten; het fort is gebouwd op den puntigen uithoek, waar de beide genoemde rivieren zamenvloeijen, en is zoo wel uit een strategisch oogpunt, door zijne ligging en sterkte, als van een commerciëel standpunt beschouwd, voor geheel Hindostan zeer belangrijk te achten. Acbar had zulks reeds ingezien, was deze plaats immer zeer toegedaan geweest en had hier veelal zijn zetel gevestigd. De Jumna loopt over eene groote uitgestrektheid bijna evenwijdig met den Ganges; het land, op die wijze tusschen twee rivieren ingesloten, wordt „Doab” geheeten, hier „lower Doab” in tegenstelling van „the upper Doab,” die hooger op, digter bij den oorsprong dezer rivieren is gelegen.

Toen wij eindelijk de stad waren genaderd en de boorden van den Ganges hadden bereikt, ontwaarden wij een echt indisch tooneel, waarvan het genot voor ons des te grooter was, uithoofde van de eentoonigheid, die ons zoo lang had omringd. Alles was ons vreemd

en ik werd er door gewekt uit de dommeligheid, die mij door de palankeinreis had bevangen. Het eerste, dat onze oogen trof, waren buitengewoon groote kampementen, met indische Vorsten en al hun toebehooren; zij keerden terug van het bezoek door hen afgelegd bij den Gouverneur-Generaal. De drukte en het gewoel van allerlei slag van menschen, van beesten en vaartuigen was even vreemd als treffend voor ons. De zonderlinge kleeding, de ontzettend groote olifanten, de rustelooze bedrijvigheid, die zich liet waarnemen bij de verschillende groepen, zoo van gewapenden als van ongewapenden, trof ten levendigste onze oogen, die ik schier tot nutteloosheid gedoemd waande en die thans ter naauwernood toereikend waren om het schouwspel, dat zich voor ons opdeed, te kunnen omvatten.

Van de plaats waar wij ons bevonden, op een der oevers, hadden wij een onbelemmerd uitzigt over de rivier, zoowel naar boven als naar beneden; aan onze linkerzijde hadden wij de Jumna, het fort en de stad Allahabad, ter regterzijde zagen wij niets dan den Ganges, met een aantal hoog liggende banken; ook deze rivier, waarin wij hier en daar eenige schepen ontwaarden, had een zeer lagen waterstand. Zijn de rivieren daarentegen zoo hoog gezwollen als zij bij onze aankomst aldaar laag stonden, dan geloof ik niet, dat men van ons standpunt in staat is om den tegenovergestelden oever van den Ganges te kunnen zien en tusschen het punt waar wij ons bevonden en de stad Allahabad ligt alsdan eene watervlakte van minstens 3 mijlen. Ter plaatse, waar wij de rivier moesten oversteken, lagen een paar eilanden of, beter gezegd, banken droog; zoo

ver de dragers konden loopen, werden wij gedragen, maar waar de diepte begon, lagen vaartuigen gereed, die ons van den eenen wal naar den anderen bragten. Onze schuitenvoerders waren volstrekt niet knap, trouwens de stroom was sterk en de vaartuigen door de palankeins, goederen en passagiers rijkelijk vol en bij gevolg onhandig; zij schenen niet veel beters gewoon te zijn, want ik zag dat zij de paarden van eenige ruiters, die in eene andere boot zouden worden overgezet, over de hooge zijde der vaartuigen lieten springen en die geheel en al vulden. Groot was het gewoel en de beweging en daar de Hindostaners meer dan elk ander volk de gewoonte hebben om te gelijk en als om het hardst te praten en te schreeuwen, dan kan men nagaan hoe het hier gesteld was. Toen wij aan de overzijde der rivier waren aangekomen, scheen het als bevonden wij ons op eene groote jaarmarkt; er heerschte eene drukte, die alle beschrijving te boven gaat. Aan den oever stonden eenige soldaten, die bij de aankomst van Z. K. H. het sein gaven, waarop van het fort, ter eere van den Prins, een koninklijk saluut werd gedaan, welks statig gebulder het indrukwekkende van het tooneel verhoogde, dat wij op dien schoonen morgen aan den Ganges mogten aanschouwen.

Ten 11 ure trokken wij Allahabad binnen en namen onzen intrek bij den heer Turnbull; toen hij van ons verstond, dat wij voornemens waren onze reis onmiddellijk voort te zetten, werden wij vriendelijk uitgenoodigd hem op onze terugreis met een langer bezoek te vereeren. Het onthaal, dat wij hier intusschen genoten, liet niets te wenschen over. Alhier vonden wij een aide de camp van den Gouverneur-Generaal, den kapitein

Mac Gregor, die Z. K. H. opwachtte, en na het middagmaal te hebben gebruikt met ons naar het kamp vertrok. Intusschen maakten wij een omweg met het rijtuig van onzen gullen gasheer, ten einde een grooten, van steen gebouwden seraï, een put van groote diepte en omvang, omgeven door gaanderijen, zoo mede den tuin te bezigtigen, waarin de begraafplaatsen der Kosrow's worden gevonden. (1)

Wordt de reis zonder tusschenpoozen voortgezet, gelijk met ons het geval was, dan is het zeer moeijelijk een geregeld journaal te houden; de bezwaren, waarmede zulks gepaard gaat, worden nog oneindig grooter, indien de reis wordt afgelegd met palankeins, waarin men ter naauwernood kan lezen, maar waarin men bij geene mogelijkheid kan schrijven. Daarenboven mag niet uit het oog worden verloren, dat ik, zoodra wij op de eene of andere plaats halt hielden, onmiddellijk na het nemen van een bad, mij moest kleeden en naauwelijks den tijd had om een goed ontbijt of diner te nemen, beide toch even nuttige als overheerlijke zaken, waarbij nog moeten gevoegd worden de overige bezwaren en lasten, die het eigenaardige van onzen toestand zoo rijkelijk medebragt. Het natuurlijke gevolg hiervan was, dat mij slechts tijd overschoot om beknopt aan te stippen, hetgeen ik had gezien en ontmoet, dit later uit mijn geheugen aan te vullen, zoodat ik mij bij het te boek stellen er van niet streng aan de volgorde der gebeurtenissen kan houden. Ik zal dus min of meer den gang mijner herinneringen

(1) Het is mij niet mogelijk geweest iets omtrent de geschiedenis dezer Vorsten op te sporen. Uit de monumenten echter blijkt, dat zij Mohammedanen waren en tot een later tijdperk behooren dan de 16de eeuw.

moeten volgen en somtijds orde en symetrie uit het oog verliezen. Honi soit qui mal y pense.

Het land, dat wij van hier zullen doortrekken, krijgt allengs meer een mohammedaansch karakter. De meer vredelievende aanbidder van Brahma is herhaaldelijk ten onder gebragt door de oorlogzuchtige opvolgers van Mohammed; deze behoorden tot een tak der Husseins. Dergelijke overwinningen bragten naar den geest der tijden en de voorschriften van Mohammed noodwendig mede, dat, waar de overwinnaar zijne zegevaan plantte, hij zijne godsdienst trachtte in te voeren, de verwonnelingen althans, die eene andere godsdienst bleven aankleven, werden schromelijk vervolgd. Een gevolg hiervan is, dat, naar gelang men meer het middenpunt van hunne magt nadert, waar hunne overwinningen minder zijn betwist geworden, men een grooter aantal tempels ontwaart aan hunne godsdienst geheiligd. De onverdraagzame Musulman heeft vele tempels der Hindoes vernietigd en de moskee der wassende maan in de plaats er van gesteld. Dit onderscheid begint men vooral te bemerken, nadat men de grenzen van het eigenlijke Bengalen heeft overschreden. Daar is nog schier alles Hindoesch; duizende pagoden en tempels, ter eere van Brahma cum suis gesticht, versieren het land. De tempels of moskeën der Musulmannen onderscheidt men onmiddellijk aan den vorm, de minareh's en aan hunne grootsche bouworde. Overigens is het duidelijk, dat de verwinnaar insgelijks gebruiken heeft aangenomen van den verwonneling en wel te meer, dewijl sommige dier gebruiken, vooral het baden en de reinigingen, als het ware door het klimaat worden gevorderd en alzoo aan de belijders van de leer van Brahma en van Mohammed gemeen moeten zijn. Niets

heeft hiertoe krachtiger bijgedragen dan de troonsbeklimming van den grooten Acbar, die gansch Hindostan (1) aan zijnen schepter onderwierp. Deze waardige souverein, die aan het genie van een uitstekend veldheer, de bekwaamheden paarde van een groot staatsman, begreep dat alle vervolging om den wille der godsdienst, ook in zijn eigen wel begrepen belang, behoorde te worden gestaakt. Hij gaf veldheersplaatsen aan Hindoes, schonk hun eer en aanzien, zonder zich in het minst met hunne godsdienst te bemoeijen. Hij handhaafde de wijze waarop de belastingen door hen werden geïnd, behalve eenige geringe wijzingen. door hem omtrent dat punt ingevoerd, en deze handelwijze wordt bijna getrouwelijk tot op den huidigen dag gevolgd. Zulks is inderdaad zeer voordeelig te achten voor de gouvernementen, uithoofde zij altijd geld noodig hebben. Alle belastingen, uitgezonderd eenige kleine belastingen op opium, zout en enkele vrijstellingen van ondergeschikt belang, werden vastgesteld en geïnd door plaatselijke autoriteiten, zemindar's of potails geheeten, die als zoodanig als ontvangers mogen worden beschouwd en daarenboven met de plaatselijke politie waren belast. Een gedeelte van die ontvangst behoorde aan den potail; de hoegrootheid der belasting

---

(1) Hindostan bevat het land, gelegen tusschen den Indus en Chittagong, dat is, van 68 tot 92° lengte en van kaap Comorin tot aan het Himalaya-gebergte, namelijk, van 8 tot 32° noorder breedte. De drie groote onderverdeelingen zijn:

1°. Het eigenlijke Hindostan of Hindostan proper, dat zich uitstrekt van den Indus tot aan de Chittagong en van het Himalaya-gebergte tot aan de Nerbudda.

2°. Decan, gelegen tusschen de Nerbudda en Kistna.

3°. De landen bezuiden de Kistna, namelijk, Mysore en de Carnatic.

De lezer vergelijke hieromtrent *Hamilton*, *Statistical and Historical description of Hindostan.*

werd geregeld naar den meer of min gunstigen uitslag van den oogst. Uithoofde telkens nieuwe souvereinen den troon beklommen, was het voor hen eene zaak van het grootste belang om, zooveel in hen was, zorg te dragen, dat de bronnen, waaruit de inkomsten werden geput, steeds mildelijk bleven vloeijen. Door geen enkelen hunner werd hierin eenige verandering gemaakt. Het spreekt van zelf, dat ik hier niet tot in de bijzonderheden van hunne wijze van beheer kan afdalen, maar dit slechts met enkele trekken moet schetsen, de verpachtingen, onderverpachtingen en afpersingen gaven daaraan nuances, maar sedert Acbar's tijd zijn meest alle plaatselijke en huisselijke inrigtingen hindoesch gebleven, ofschoon ook de benaming en titulatuur hier en daar verandert. In zeker opzigt zou men kunnen zeggen, dat de Mohammedanen als verwinnaars gekomen, hier evenmin wortel hebben geschoten als zij zulks in Europa hebben gedaan. Onder Acbar's regering dan schepten de Hindoes weder eenigzins adem en het gevolg was, dat de verwinnaar nog meer gebruiken en gewoonten van den verwonneling aannam; daaraan moet het worden toegeschreven, dat, na een tijdsverloop van derdehalve eeuw, waarvan zij bijna de helft gemeenschappelijk onder vreemden druk hebben gezwoegd, het sterke contrast tusschen de zeden en gewoonten der beide volken meer en meer opgehouden heeft te bestaan, zij van lieverlede zijn ineengesmolten, zoodat er voor reizigers gelijk wij, die ter naauwernood tijd hadden om ons leven te onderhouden, weinig gelegenheid overschoot om navorschingen daaromtrent in het werk te stellen, hoezeer het onderwerp zulks allezins zou verdienen. Hoe oppervlakkig zulks ook moge zijn, zal ik een en ander omtrent dit

punt mededeelen, dewijl de lezer zich in een ander geval bezwaarlijk een juist denkbeeld zou kunnen vormen van hetgeen hier later zal worden medegedeeld. Vele lezers zullen met dit onderwerp beter bekend zijn dan hetgeen zij hier met enkele losse trekken geschetst vinden; voor hen daarentegen, voor wie de zaak nieuwer is, zal dit weinige welligt niet geheel ondoelmatig zijn.

Het is niet bekend van waar dit volk afkomstig moet geacht worden, of het tot de oorspronkelijke bewoners des lands behoort, dan wel met volksverhuizingen alhier is aangekomen; dit is zeker, dat het geloof, hetwelk dit volk invoerde, zich heeft gevestigd en uitgebreid door gansch Hindostan tot aan den Indus. Bevreemdend zou het mogen geacht worden, dat de talrijke bevolking van een zoo uitgestrekt land als Hindostan, in vroegere tijden zulk eene groote mate van eensgezindheid had betoond omtrent een punt zoo gewigtig als dat van de godsdienst. Het is er echter verre af, dat deze godsdienst zich zoo vreedzaam heeft uitgebreid en gevestigd, ook met het zwaard is het geloof voortgeplant; daarenboven vindt men nog op den huidigen dag eene menigte Heidenen en vele secten, die geheel verschillende begrippen op het stuk van godsdienst aankleven, ja, die de kasten geheel verwerpen. Hoe dit zij, de leer der Hindoes verliest zich in de grijze oudheid; als zeker mag het beschouwd worden, dat de eerste voorschriften of beginselen sterk op het gemoed en den smaak der menigte moeten gewerkt hebben, om den geest der menschen in weêrwil van het zwaard des Musulmans en van de kracht der toenemende beschaving, aan het voorvaderlijk geloof gehecht te doen blijven.

Hun grootste God is Brahma; hunne drieëenheid is zaamgesteld uit Brahma, Vishnu en Sieva, die afzonderlijk de vertegenwoordigers zijn van het denkbeeld van Schepping, Bestaan en Vernietiging. Uit deze komen duizende goden voort, die natuurlijk minder magtig zijn dan gene; deze hebben bij hunne vleeschwording allerlei vormen aangenomen, waarvan de eene door de andere in gedrogtelijkheid wordt overtroffen. Deze goden beschikken over de lotgevallen van den mensch en der wereld in het algemeen. De geleerden hebben eene groote verwantschap waargenomen tusschen deze godsdienst en de grieksche mythologie en kunnen bijna voor elk der grieksche goden en hunne attributen er een uit de leer der Hindoes aanwijzen, die met elkander overeenkomen; ditzelfde laat zich insgelijks waarnemen in de handelingen en werking, die beide volken aan hunne goden toedichten, zoodat door velen wordt verondersteld, dat beider leer uit eene gemeenschappelijke bron is voortgevloeid. Beider leer is echter gewijzigd en ontwikkeld naar den smaak des stichters en der omstandigheden, waaronder zulks plaats greep. Algemeen is men echter van gevoelen, dat de grieksche mythologie veel aan de leer der Hindoes heeft ontleend en later meer beschaafd en verfijnd is geworden door andere instellingen; men vermeent, dat deze godsdienst door enkele schrandere koppen, ten hunnen behoeve en ter bevordering van eigenbelang is ingevoerd en in dat opzigt volkomen overeenkomt metde leer van Mohammed, met dit onderscheid, dat toen deze zijne godsdienstige revolutie begon, het licht des Christendoms reeds begon te schijnen, hetgeen tijdens het ontstaan der hindoeleer niet het geval was.

Tegen over Jupiter, Mars, Apollo, Mercurius, Juno

en Venus, stellen zij Krishna, Siva, Doorga, Hanguan, Bresput en Ganga; zij hebben hunnen zondvloed, hunne huisgoden, enz., brengen offeranden. Sommigen hebben groote overeenkomst meenen te ontdekken tusschen de leer der Hindoes en die van het joodsche volk, maar in dit opzigt bestaan te groote oorspronkelijke afwijkingen, waardoor al het onjuiste van dit vermoeden al dadelijk in het oog valt, als daar zijn: besnijdenis, huwelijk in den bloede, enz. en tusschen den eenigen God der Joden en de menigte titulaire goden der Hindoes, bestaat geen enkel punt van vergelijking. De Hindoe eet geen vleesch en zijne koe is hem eene godheid; nimmer wordt er eene gedood; de Jood daarentegen eet vleesch. Op die wijze voortgaande, zouden wij een oneidig tal van afwijkingen kunnen opsommen, waarvan de grond ligt in den oorsprong der godsdienst, waaruit reeds van zelf blijkt, dat deze geheel verschillend is.

De Hindoe is verdraagzaam; in al zijne pagoden is de grootste godheid vertegenwoordigd door een zonderling, ruw stuk steen. In den grootsten tempel te Benares waren er verscheidenen; zij bestonden uit een rond, regtop staand stuk steen, dat op een ronden pedestal was geplaatst. In sommige tempels vindt men eene holligheid in plaats van een regtstandigen steen.

Deze zijn de heiligste voorwerpen in hunne sierlijke pagoden; ieder huis heeft zulk een steen, dien men aanbidt en waaraan in de verschillendste omstandigheden en ten allen tijde wordt geofferd.

De Hindoes zijn verdeeld in vier kasten; (1) de invloed

(1) „J'ai renoncé à comprendre quoique ce soit à la théologie indoue. Je suis persuadé qu'elle a toujours été un inintelligible galimathias pour les Européens, qui ont prétendu l'expliquer,

dezer instelling, vroeger van zoo veel gewigt op het volk en zijne lotgevallen, is op den huidigen dag nog zeer sterk. Niets heeft mij in dit opzigt meer getroffen, dan de magt der opvoeding, de kracht van menschelijke instellingen, die, hoewel eeuwen oud, nog altijd op de individuen werken, niettegenstaande de onloochenbare invloed, welke èn de tijd èn andere menschelijke instellingen, waarvan de meerdere voortreffelijkheid hen even klaar en duidelijk moet zijn als het daglicht, ten allen tijde uitoefenen.

Het komt mij voor, dat, in het stuk van godsdienst, staatkunde en heerschzucht dikwijls als het ware de ziel er van mogen genoemd worden. Ten opzigte van de godsdienst der Brahminen is dit mede van toepassing, dewijl zij eene aristocratische hierarchie is; maar in de eerste eeuwen is zij zoo goed gevestigd geworden, de discipline is zoodanig ingeprent en gehandhaafd, dat noch de halve maan, noch de bijbel haar aan het wankelen hebben kunnen brengen.

De halve maan had in dit opzigt veel voor; zij ondervond bijna geen materiëlen tegenstand en toch heeft zij ten dezen opzigte niets kunnen uitwerken. De toestand der Engelschen is, met betrekking tot dit punt, minder gunstig, want waagden zij het de godsdienst der Hindoes aan te randen, dan zouden deze zich ongetwijfeld aan de

---

Bernier, Sir William Jones, etc. La subordination des castes me parait impossible à faire; je m'y suis essayé avec ma petite habilité classéfiante de naturaliste; et je me suis convaincu qu'il n'y a pas de coincidence exacte entre celles d'une partie de l'Inde et celle qui portent le même nom dans d'autres contrées bizarres. Impossible d'établir entre elles ce que nous autres botanistes appelons une sinonymie critique" en hij had groot gelijk.

Correspondance de Victor Jacquemont, 15 Dec. 1829. p. 121. t. I.

Musulmannen aansluiten. Wat verder zal gebeuren, moet de tijd leeren. Dit is waar, dat zij andere door hen overheerschte volken, hoezeer zij hen slaafs behandelden, en de niet tot hunne godsdienst behoorenden als paria's beschouwden, niet steeds hebben gedwongen hunne leer aan te nemen.

De aanraking, waarin de Hindoes met de Engelschen zijn gekomen, heeft hen veel geleerd; op het godsdienstig terrein echter bestaat zij niet. De Engelschen hebben, met even veel tact als wijsheid, de meeste achting betoond voor de bijgeloovige vooroordeelen der Hindoes, zij hebben ten dien opzigte met de meeste kieschheid gehandeld, en te meer zoo, dewijl zij zeer wel weten, dat zendelingen in hunnen heiligen ijver reeds groote onrust onder de Hindoe-bevolking hadden verspreid. Hij, die niet overtuigd wil zijn, wordt het niet ligt. Door bijbelverspreiding, door hen ongemerkt te overtuigen, langs dien weg alleen bestaat er hoop om hen voor het Christendom te winnen. Welke godsdienst de menschen mogen belijden, zij hebben allen hunne zwakheden, en welligt hunne deugden, maar de Hindoe der eerste kaste is er gansch niet mede ingenomen, wanneer hij ziet dat een Hindoe der vierde kaste, ja, zelfs eene paria Christen wordt, dus een mensch gelijk een ander, niettegenstaande hij hen, uithoofde van den aristocratischen geest zijner godsdienst, ter naauwernood acht gelijk te staan met het redelooze vee! Een zeer verlicht Engelsch staatsman zegt: „de bijbelvertalingen zelfs be-„schouw ik als gevaarlijk, uithoofde zulks aanleiding zou „kunnen geven tot ongunstige vergelijkingen tusschen „*onze leer* en *onzen wandel*, waardoor wij ons aan hunne „billijke verachting zouden kunnen blootstellen"!!!

De vier kasten zijn: de Brahminen, de Sittris, de Bys en de Sodders; (1) zij zijn allen van Brahma oorspronkelijk. Die van gemengden oorsprong is, behooren tot geene kaste; het zijn de paria's, de verworpelingen.

De Brahminen, de hoogste of eerste kaste, de adel, maakten echter nimmer eene hierarchie uit; deze kaste is verdeeld in geleerden, priesters en landheeren (zemindars). Zij zijn voortgesproten uit het hoofd van Brahma, maken wetten en verordeningen en leggen die uit.

De Sittris komen voort uit de armen, zulks beteekent de magt ter bescherming en verdediging. Zij zijn het, die het burgerlijk bestuur in handen hebben; in oorlogstijden zijn zij de verdedigers des lands.

De Bys zijn voortgesproten uit de dijen, die het ligchaam dragen; zij zijn kooplieden, landbouwers, kunstenaars.

De Sodders zijn de helpers of dragers van allen en zijn voortgesproten uit de voeten. Hoe groot het fortuin van een Hindoe moge zijn, welke schitterende gaven des geestes hij bezitte, nimmer is het hem geoorloofd in kaste op te klimmen; hij kan haar verliezen, en eenmaal zijne kaste verloren hebbende, kan hij die nimmer terug krijgen; hij wordt een paria, een verworpeling, een voorwerp van eeuwige minachting. Er is geen willekeur zoo sterk als deze kaste-instelling, noch zoo doodelijk voor het geluk van Hindostan, — hierbij uitgaande van het standpunt, vanwaar wij de zaak beschouwen.— Vrouwen maken hierop eene uitzondering, want eene vrouw, behoorende tot eene hooge kaste, mag zelfs een

(1) Met betrekking tot de spelling dezer woorden, gelijk het geval is ten opzigte van vele anderen, bestaat in Hindostan veel verschil.

Musulman huwen; staatkunde vooral is hiervan de beweegreden. Deze instellingen, die van voor duizende jaren dagteekenen, zijn als het ware in het bloed der geslachten overgeplant, en vertoonen slechts hier en daar den invloed door het verloop der tijden en door vreemde instellingen daarop uitgeoefend. De aristocratische geest straalde overal in door, en de stellige bepaling dat niemand van kaste mogt veranderen, was uitmuntend geschikt om dien geest te doen voortleven. Een Vorst, een Koning, kon uit elke kaste voortkomen, maar de pligten, die hij moest betrachten, de magt, welke hij kon uitoefenen, waren hem door de Brahminen, uitleggers der Veda's en Shasters, zoo duidelijk voorgeschreven, dat hij eigenlijk, naar onze denkbeelden, een ondergeschikt persoon was. Hierbij kwam nog, indien hij tot eene kaste van geringere soort behoorde, dat hij onderworpen bleef aan alle voorschriften zijner kaste. Diezelfde aristocratische geest is werkzaam gebleven in alle kasten; uit vrees voor vermindering, oefende ieder het bedrijf zijner vaderen uit. Zoo zijn de Zemindar's, landheeren, en de Potail's, die de grondbelastingen innen, en het burgerlijk bestuur en de regtsmagt in de dorpen uitoefenen, bij erfopvolging met die betrekking bekleed.

De Sittris of soldaten zijn, door hunnen stand, een beter en opregter soort van menschen dan in het algemeen het geval is met hen, die tot eene andere kaste behooren. Vergelijkenderwijs gesproken, zijn het de ridders uit de middeleeuwen. Vooral de Raaypoots, — koningskinderen,— die leden zijn der tweede kaste, behooren tot een verheven geslacht; de aanraking, waarin zij zijn gekomen met de Engelschen en hunne discipline, heeft hen niet vervreemd van hunnen edelen aard. Hoewel deze gods-

dienst der Hindoes reeds sedert twintig eeuwen het burgerregt bezat, zoo heeft zij in de latere eeuwen gevoelige schokken geleden, zoo door de overwinningen der tartaarsche Musulmannen als door die der Engelschen, is zij in plaats van actief, gelijk vroeger het geval was, passief geworden en ofschoon zij op die wijze als godsdienst nog lang kan bestaan, hare kracht is geschokt en hare grondvesten waggelen; haar wacht *eindelijk* het lot, dat aan alle instellingen is beschoren, die op geen goeden grondslag zijn gevestigd, die aan de wereld niets zullen laten dan de geschiedenis van haren ondergang en de overtuiging hoe moeijelijk het is eene nieuwe godsdienst in te voeren, indien men eerst nog de wortelen moet uitroeijen eener andere godsdienst, hoe slecht die ook moge geweest zijn. De gevolgen, welke uit deze instellingen voor de paria's of verworpelingen voortvloeijen, zijn zoo nadeelig, dat zij in ontwikkeling des geestes beneden de redelooze dieren staan.

De vierde of minste kaste behoudt, zelfs in de laagste standen, bij het godsdienstig beginsel nog eenige fierheid. Eens gebood ik een mijner dragers een bord te reinigen, waarop vleesch had gelegen; hij weigerde hieraan te voldoen, want zeide hij, „ik zou mijne kaste verliezen.” Welligt behoorde hij tot een van de hoogere standen der vierde kaste.

Toen wij den Ganges afvoeren, waren eenige inlandsche soldaten aan boord met een transport geld. Hun geloof verbood hen iets aan boord gereed te maken; om in de gelegenheid te zijn hun eten te koken, moesten zij zich getroosten des nachts, wanneer wij voor anker lagen, naar den oever der rivier te gaan. Gebeurde het dan, dat wij hen naderden, dan verzochten zij ons met luidruch-

tige taal en gebaarden hen niet te nabij te komen.

Welligt zou het voor de Hindoes zeer gelukkig zijn geweest, indien zij niet in aanraking waren gekomen met andere volken; opgevoed in gebruiken en gewoonten, waarvan zij de overlevering eerbiedigden, lag hierin voor hen een groote troost.

Het volk eet zelden of nooit vleesch, drinkt nimmer wijn of sterken drank en mag beschouwd worden als het zachtaardigste der wereld. Naar hunnen aard zijn zij landbouwers en in zoo verre is er in hun innerlijk bestuur veel aartsvaderlijks. Zij vereeren den Ganges, omdat deze rivier de aarde drenkt en voedt, de runderen omdat deze hunne getrouwe helpers zijn. De koemest is hunne voornaamste brandstof, die meestal in ronde, platte koeken tegen de muren der huizen wordt gedroogd; in de groote steden wordt een aanzienlijke handel in deze zonderlinge brandstof gedreven en men ziet op den weg steeds een groot aantal ezels, paarden en kameelen tot het vervoer daarvan bezigen. Zij vereeren sommige boomen, vooral de peppel en geen Hindoe zal de hand opheffen om een dergelijken boom te beschadigen. Beesten kwellen zij nooit en van daar het zonderlinge verschijnsel der buitengewone tamheid van vele dieren. Bij de zaadverkoopers in de dorpen ziet men menigwerf verscheidene kleine vogels, in de openstaande zakken met graan zitten en heel smakelijk eten, ja, zij zetten hunnen maaltijd ongehinderd voort, terwijl de eigenaar graan uit denzelfden zak schept. De gier, valk, havik en kraai leven bijna in een staat van broederschap, er behoort echter bij gezegd, dat het hun zelden aan voedsel ontbreekt.

Te Commoncally zijnde, doodde ik uit aangeboren afkeer een kakkerlak; een Hindoe, dit ziende, vroeg mij:

„met welk regt doodt gij dit dier? Is het niet evenzeer „door God geschapen als gij zelven?„ Hierin straalde het geloof aan metempsychose door, die ook werkelijk tot hunne godsdienstige begrippen behoort. Het voorname kenmerk van den Hindoe, door het geloof ingeprent, is het onwrikbaar vertrouwen in de voorbeschikking; zij zijn nog erger fatalisten dan Mohammedanen, die echter in dit opzigt veel overeenkomst met hen hebben.

Op den zesden dag na de geboorte van een kind wordt zijn lot door den God Vidhata beschikt en op zijn voorhoofd gegrift en geene ondervinding, geene overredingskracht is later in staat om den opgroeijenden jongeling, den volwassen man, het geloof daaraan te ontnemen, want sedert de eerste ontwikkeling zijner geestvermogens is zulks welligt de dagelijksche kost tot voeding er van geweest.

In het gewone leven is de Hindoe boven alle beschrijving lafhartig; door godsdienstijver gedreven, laat hij zich vrijwillig, geheel uit eigen beweging, door een olifant vertreden, op alle wijze pijningen, verdrinkt hij zich in den heiligen Ganges, en betoont daarbij een moed, die alles doet verstommen; met een paar potten onder de voeten gebonden, stort hij zijne gebeden uit en laat zich langzamerhand zinken bij den Prayaga. Er worden Fakirs — dweepers — gevonden, die uit godsdienstijver hunnen eenen arm zoodanig in de hoogte houden, dat zij eindelijk het gebruik er van verliezen.

Gedurende onze reis was de hongersnood ten top gestegen; op menigvuldige plaatsen aan den weg lagen dooden en stervenden, ja, somtijds vond men er in de nabijheid der welvoorziene winkels van hunne beter door de fortuin bedeelde landgenooten. Liever stierven

zij den hongersdood dan van ons voedsel te nuttigen, dat hen verboden is, en honger is een scherp zwaard. (1) Somtijds namen zij geld aan, ook rijst of andere spijzen van hen, die door ons waren aangekocht, doch meerendeels werd zulks louter uit wantrouwen door hen van de hand geslagen. Het referein is altijd: „het is zoo bepaald."

Het verbranden der weduwen heeft sedert eenigen tijd geen plaats meer. Door den vermogenden invloed van Lord W. Bentinck is dit tot stand gekomen. De Hindoes gehoorzamen aan dit gebod, maar zeggen: „waartoe dient het? Wie wil eenigen omgang hebben „met die weduwen, die nu toch maatschappelijk dood „zijn?" Het zijn thans de ongelukkigste schepsels, die men zich kan voorstellen; intusschen is dit eene groote schrede, afgelegd op den regten weg.

De Hindoes verbranden de lijken hunner afgestorvenen, maar uithoofde brandstoffen even duur als schaars zijn, worden de meesten, nadat er eenige uiterlijke vertooning van verbranden heeft plaats gehad, in den heiligen Ganges geworpen — dit is bij de massa van

(1) Het is niettemin zeker, dat er uitzonderingen bestaan; gelijk er Christenen worden gevonden, die buiten het pad van het Evangelie wandelen, zoo zijn er mede slechte Hindoes. De secte der Thugs is hiervan het sprekend bewijs; dit zijn tartuffes door opvoeding. Bij gelegenheid van een zwaren hongersnood ontmoetten 11 reizende Hindoes te Bhownagur eene koe — dit dier is een hunner godheden. Door nooddwang aangezet, slagtten zij het beest en aten van het raauwe vleesch. De misdaad werd ontdekt en de 11 bedrijvers er van werden op de plaats, waar zij die gepleegd hadden, onmiddellijk gedood. Destijds hadden de Engelschen aldaar slechts politieken invloed. De Hindoes, die ons voedsel weigerden, zouden dit welligt niet hebben gedaan, indien er geen getuigen waren bij tegenwoordig geweest.

het volk het geval — waardoor men de akeligste tooneelen onder het oog krijgt, die men bij mogelijkheid kan bedenken. Zij strekken daar tot aas van krokodillen, gieren, valken, raven, enz., die er, God dank! in voldoend aantal worden gevonden om dergelijk afzigtelijk schouwspel zoo veel mogelijk te bekorten.

Uit deze godsdienstige verdeeling der Hindoes in kasten zal de lezer duidelijk ontwaren, dat het de Brahminen zijn, die het geheel in stand houden, en dat hunnen ijver in dit opzigt uitsluitend moet strekken, dat zij hunnen invloed tot geen ander doel aanwenden dan om het vette der aarde te genieten. Onder de Brahminen worden Fakirs, eene soort van bedelmonniken of dweepers, gevonden, die in elk opzigt tot de verachtelijkste schepselen onder het menschdom mogen gerekend worden.

De Sittris, steeds gereed het zwaard te trekken, waren uitmuntende werktuigen voor en in de eeuwigdurende burgeroorlogen en twisten om uitbreiding van gezag ontstaan; het scheen als of alles daartoe was ingerigt.

De kooplieden zijn in hunne handelsondernemingen veelal de gelukkigsten ter wereld; en de vierde kaste! deze is naauwelijks toereikend om de anderen te dienen.

Nadat de Hindoe zijne gebeden heeft verrigt, verwt hij zich hoofd en armen op sommige plaatsen; men zegt, dat zij zich daaraan onderkennen. Een der knechts, dien wij bij ons hadden, bad den halven dag en was een fat in zijne soort; telkens varieerde hij de wijze waarop hij zich beschilderde, want nu eens verwde hij zich drie witte strepen tusschen de oogen op het voorhoofd, dan weder maakte hij ze rood, wit, rood en daarenboven somtijds nog dwarse strepen op wangen en

armen, zoodat wij dikwerf niet dan met moeite onzen lach konden bedwingen op het zien dier zotte uitmonsteringen op het zwarte gezigt. Al die zonderlinge gebruiken daargelaten, straalde er toch blijkbaar eene groote mate van gezond verstand door in al hunne daden en handelingen. Even als de oude Egyptenaren, hadden zij groote vorderingen gemaakt in kunsten en wetenschappen en onderscheidden zij zich voordeelig boven hunne magtige naburen, de Chinezen. Alles was zoo goed geregeld, aan alle wetten en bepalingen werd zoodanig de vaste hand gehouden, het regt van eigendom zoo goed gehandhaafd, dat de bevolking, bij het genot van veel vrijheid, eene hooge mate van geluk genoot. Dat kunsten en wetenschappen tot een hoogen trap van bloei waren gestegen, zulks getuigen de tempels van Jagernauth, van Ellore, van Elephanta, van Bhoda en zoo vele honderde anderen, zulks getuigen hunne manufacturen, waarvan velen door de Engelschen geëvenaard, maar in verre na allen niet overtroffen worden. Bloeijend was vooral de handel op Egypte en op verschillende landen van Azië. Ptolomeus de groote, de stichter van den vuurtoren op het eiland Pharos, en later diens zoon, stelden alle pogingen in het werk ter bevordering en tot aanmoediging van den handel op Hindostan, die toen vooral op Tyrus en Sidon gedreven en in vervolg van tijd naar het jeugdige Alexandrië getrokken werd; ter uitbreiding van den handel naar de zijde van den Indus en de Roode zee liet hij kanalen graven, ten einde Arsinoë, dat op een geringen afstand was gelegen van de plaats waar thans Suëz wordt gevonden, met den Nijl te verbinden. Mogt dit laatste gedeelte van zijn grootsch en wel doordacht plan nimmer zijn verwezen-

lijkt geworden, wij zien er echter het bewijs in hoe uitgebreid de handel met Hindostan zal zijn geweest, welk hoog belang er in gesteld werd. Niet minder levendig was de handel over land met Perzië, die zich uitstrekte van de Kaspische tot aan de Zwarte zee en dat gedeelte der oude wereld voedde, verrijkte en beschaafde. Volney vraagt in zijne schoone beschrijving van Tyrus: „Qui jamais égala Tyr, cette reine de la mer?„ En het antwoord was: „Les révolutions et surtout la bar„barie des Turcs ont accompli cet oracle.„ Ik kan hier over dit onderwerp niet breeder uitweiden, maar ieder weet, dat geen der volgelingen van Mohammed of der Calyphen het menschdom eenig goeds heeft aangebragt. Het was omstreeks het jaar 1000, dat de Mohammedanen het oog vestigden op Hindostan en zij de eerste invallen in dat land deden; twee honderd jaren later beklom de eerste mohammedaansche Keizer, Cuttub geheeten, een slaaf van geboorte, den troon van Delhi; sedert dien tijd is de oorspronkelijkheid van Hindostan verdwenen, en, na dit tijdstip, waarop zij hunne hoogste ontwikkeling hadden bereikt, vermengd met turksche domheid en fanatismus, is die chaos van staatsverwisselingen ontstaan, welke sedert dien tijd het kenmerk zijn geweest der geschiedenis van Hindostan en is de welvaart en het geluk, dat de bevolking destijds genoot, verre op den achtergrond terug gedreven.

Ik weet niet of de veelvuldige aanraking, waarin zij zijn gekomen met Musulmannen en Christenen en het verkeer, op minder uitgebreide schaal door handelsbetrekkingen met Perzen, Parsies, Chinezen, Tartaren, Burmannen, invloed hebben uitgeoefend op de ontwikkeling van andere maatschappelijke deugden of zwakheden,—

of de Veda's en Shasters hun het stelen verbieden; evenmin weet ik of de dieverijen, in het groot uitgeoefend, ongevoelig bij hen de neiging daartoe hebben doen ontstaan en ontwikkeld, maar dit weet ik, dat zij kunstenaars, professoren in het vak zijn geworden en geenerlei vertrouwen verdienen. Welligt werd dit ook meer bepaald uitgeoefend door de paria's, die het misschien wel als eene deugd beschouwden, dewijl alle gevoel van waardigheid sedert eeuwen bij hen moet uitgedoofd zijn; (1) zelfs bij hunne inlandsche regters en getuigen is meineed aan de orde van den dag, terwijl omkooperij en eerloosheid slechts tot schande verstrekken, in geval zij er op worden betrapt. (2)

Het menschenras alhier is, algemeen genomen, niet fraai; door de onthouding van dierlijk voedsel staat de Hindoe, naar het mij voorkomt, beneden zijn mohammedaanschen broeder, die er forscher uitziet. De kleur

---

(1) Toen wij bij den Gouverneur-Generaal in het kamp kwamen, werden wij gewaarschuwd op onze hoede te zijn tegen de dieven; naar ons verhaald werd, wisten zij ongemerkt de tenten binnen te sluipen, en stalen zij *alles* wat er te stelen viel. Dit was zoodanig als waar aangenomen, dat zelfs onze Kapitein Caine, des avonds, wanneer hij zich te bed begaf, alles buiten zijne tent bij den schildwacht plaatste. Ik hechtte er niet aan en zeer los van slaap zijnde, liet ik het er op aankomen en ben nooit bestolen geworden.

(2) In het bekende proces tegen den Gouvernenr-Generaal Warren Hastings, die vooral werd beschuldigd van omkooperij, trad de Radja op van Benares, Nuncommer geheeten, en getuigde tegen den Gouverneur-Generaal; deze getuigenis was zoo klaar en duidelijk, dat Hastings werd veroordeeld om zeer groote sommen in de kas der Compagnie te storten. Het duurde niet lang of deze Radja werd insgelijks van omkooperij beschuldigd, gevangen genomen, door engelsche regters ter dood veroordeeld en gehangen. Dit vonnis was even hard als onregtvaardig, uithoofde engelsche wetten er destijds niet van kracht waren en de inlandsche wetten dergelijke overtreding niet zoo zwaar straffen.

der bewoners van Bengalen is donkerbruin of zwartachtig; die van Madras zijn donkerder. De bewoners der hooge streken en zij, die van Cabul komen, zien er veel beter uit en hunne wangen hebben reeds eenigermate eene roode kleur. Het hindostansch wordt het meest algemeen gesproken, en is eene aangename, welluidende taal. Dikwerf stond ik verwonderd over den vloed van woorden en de gemakkelijkheid waarmede allerlei slag van menschen zich uitdrukte. Bedelaars vooral onderscheidden zich door het krachtige hunner uitdrukkingen en de lange redevoeringen, die zij hielden bij het vragen om eene aalmoes. Hoe zal dat volk eenmaal brilleren, wanneer zij eens eene eerste en tweede kamer hebben!

Gelijk in het algemeen de engelsche bezittingen alhier bekend zijn onder den naam van Hindostan, zoo is insgelijks het hindostansch de taal, die het meest wordt gesproken; het persisch is de hoftaal en die der hoogere klasse.

Na deze uitweiding keeren wij naar de seraï terug; een seraï, hetzelfde dat in turksche landen wordt geheeten een karavanseraï, die wij in menigte op onze reis hebben gezien, bestaat gewoonlijk uit eene vierkante ruimte, rondom door muren omgeven, aan de binnenzijde waarvan een aantal kleine vertrekken nevens elkander wordt gevonden ten gerieve des reizigers, die er zoo velen van in bezit neemt als hij noodig heeft en ledig vindt staan; zijn vee en zijne goederen plaatst hij digt bij het door hem in gebruik genomen vertrek onder een boom. Wijders kan men zich hier een en ander verschaffen bij oude dames, die er zich op toeleggen om de reizigers ten dienste te staan. De meeste seraï's zijn gesticht uit liefdadigheid, waaronder *eenige* ijdel-

heid schuilt, van dezen op genen rijke en zijn in allen gevalle even doelmatig als nuttig voor reizigers.

De put, dien wij hier zagen, onderscheidt zich van anderen alleen door zijne buitengewone wijdte en diepte. Er is een trap gemaakt, waar langs men naar de wel afdaalt, die derhalve eene aanmerkelijke lengte heeft; bij het afklimmen komt men herhaalde malen aan een portaal, dat tot ingang strekt eener gaanderij, die om den put loopt. Het is niet zoo zeer het nut van een dergelijken put, waaraan welligt godsdienstige overleveringen verbonden zijn, als wel de zonderlinge, doch tevens schoone bouwtrant, waardoor hij zoo bijzonder onze aandacht trok; het geheel was van gehouwen steen opgetrokken. Wijders bezigtigden wij alhier den tuin, waarin zich de graven bevinden der Kosrow's (Cyrus in het perzisch). Algemeen genomen zijn moskeën en grafplaatsen de eenige monumenten of voortbrengselen van mohammedaansche architectuur. Ik moet tot mijn leedwezen bekennen, dat ik ten eenenmale onbekend ben met de familie der Kosrow's, ook wel Kosroe genoemd; gelukkig echter zullen zij er niet minder gerust om liggen. In den tuin, een groot vierkant van 5 à 6 bunders oppervlakte, stonden boomen en groenten, en verhieven zich drie fraaije gebouwen.

Op het midden van elk dier gebouwen prijkt een koepel, waarnevens op elk der vier of acht hoeken van het gebouw kleine koepels, gaanderijen en monumenten ter versiering er van zijn aangebragt. Het geheel verkrijgt daardoor een zeer sierlijk en smaakvol uiterlijk en dit gansche gebouw dient uitsluitend om de kist te bevatten van hem, aan wien het is gewijd. Deze kist wordt steeds geplaatst juist onder het middenpunt van den hoofdkoepel onder eene steenen verhevenheid, die een paar voet

hoog is. Is het gebouw zoo groot, dat het eene tweede verdieping heeft, dan wordt ook op deze, juist boven de plaats waar de kist staat, een soortgelijke steen gelegd. Is eenmaal de kist aldaar geplaatst, dan bemoeit niemand er zich verder mede en het monument wordt overgelaten aan de hand des tijds om het te vernielen, en aan duiven, kraaijen, vleermuizen, enz., om er in te nestelen. Reizigers, die er zich heen begeven om het te bezien, verwonderen zich veelal over deze als het ware enkel materiële hulde, de eenige welke men den afgestorvene toebrengt en zien tevens met ergernis, dat in een land, waar men zoo weinig doet voor de levenden, zoo veel aan de dooden te koste wordt gelegd.

Wij verkleedden ons in de seraï, alwaar onze palankeins ons wachtten, en zetteden onmiddellijk onzen togt voort. Den 15 ontbeten wij in de bungalow en vernamen, dat het kamp van Lord Auckland juist dien morgen was opgebroken naar Futtehpoor. Wij reisden derhalve door, ontmoetten ten 1 ure een rijtuig, door den Gouverneur-Generaal aan Z. K. H. te gemoet gezonden, bereikten ten half 2 ure het kamp en betrokken aldaar de tenten voor ons in gereedheid gebragt. Bij de aankomst van Z. K. H. werd een koninklijk saluut gedaan en stonden de troepen onder de wapenen.

Het kamp van den Gouverneur-Generaal, die dit onmetelijke land bijna voortdurend doorreist en derhalve, om aan het doel te beantwoorden, slechts langzaam voortgaat, gelijkt uiterlijk volkomen op het kampement van een klein leger. In het midden van het kamp staan twee groote rijen tenten, waar tusschen eene opene ruimte ligt ter breedte van 150 à 200 voet. In het midden bevindt zich de tent van den Gouverneur-Ge-

neraal; daar naast waren die zijner zusters de Honble Misses Eden, dan volgt die van den Secretaris-Generaal, Chef van den staf, militairen en particulieren Secretaris: aan de andere zijde, regt tegenover de tent van den Gouverneur-Generaal, staat de tent, die voor salon en eetzaal dient, daarop volgen tenten van hoofdbeambten, aan dit reizend gouvernement verbonden. In deze rij waren tenten in gereedheid gebragt voor Z. K. H. en gevolg en wel onmiddellijk naast het salon. Deze tenten zijn zeer goed ingerigt en allen dubbel; kort voor het opbreken van het kamp wordt de eene helft er van weggenomen, naar de plaats overgebragt waar het naast volgende kamp zal worden gehouden en op die wijze vindt men, bij de aankomst aldaar, terstond eene tent gereed, volkomen gelijkende op die, welke men heeft verlaten. Achter de hoofdrijen zijn tenten voor het verdere gevolg, anderen die tot keuken, stalling dienen, enz., enz. Bij dit kamp behoorde een inlandsch regiment, eene inlandsche garde en eene batterij van vier stukken europesche artillerie. Bevond zich alles in beweging, dan was er 12000 man op de been, benevens eene menigte paarden, runderen, kameelen en olifanten, waaruit men zal kunnen nagaan, dat het artikel van voeding hier niet het gemakkelijkst was en wel te meer, dewijl het voeder voor het vee somtijds 100 mijlen ver moest worden gehaald, uithoofde de groote droogte gebrek aan alles had doen ontstaan en veelal nog kreeg men wortels van gras in plaats van het gras zelf.

Allen, die aan den Gouverneur-Generaal onmiddellijk zijn geattacheerd, vereenigen zich driemaal daags aan zijne tafel; daarenboven wordt aan het diner steeds een groot aantal gasten genoodigd. De tafel was er [illegible]

gewoon goed, hetgeen door ons na eene palkee-reis van tien dagen op den regten prijs werd gewaardeerd. Het kamp bevond zich digt bij Futtehpoor of Futtypoor, welke stad, door Acbar gesticht, ligt op 27° 5′ noorder breedte en 77° 34′ lengte. Ten einde haar te bezigtigen, doorreden wij de stad op olifanten; wel bezit zij nog schoone overblijfselen, doch zij is overigens zeer in verval en gaat meer en meer achteruit.

In den vroegen morgen van den 16 gingen wij te paard op de valkenjagt, die echter weinig opleverde. Ik bereed een goed engelsch paard, maar was al spoedig overgescheept op een olifant, waarop ik mij merkelijk beter bevestigd vond.

Ten 11 ure werd een groote durbar (1) gehouden, dat is, het ontvangen van inlandsche Vorsten, om hunne opwachting te maken of pligtmatige hulde te brengen aan den Gouverneur-Generaal, die met uitgestrekter magt is bekleed dan in der tijd de Groote Mogol. Ten einde den lezer in staat te stellen zich een denkbeeld te vormen van eene dergelijke plegtigheid, zal ik trachten eene beschrijving er van te geven.

De Radja's — inlandsche Koningen of Vorsten der verschillende landen in de nabijheid van het kamp, die de een meer, de andere minder rijk en magtig zijn, doch allen, bongré malgré, buigen voor den schepter van Engeland — komen hunne opwachting maken bij den Gouverneur-Generaal, naar gelang het kamp vordert. De meesten kwamen uit ver verwijderde streken en legeren in eigen kampementen, gelegen in de nabijheid

---

(*) Durbar beteekent eigenlijke een vorstelijke audientiezaal; gewoonlijk echter verstaat men er onder een vorstelijk lever, algemeene audientie, receptie van voorname personaadjen.

van het groote kamp, want hun gevolg en nasleep, dat zij met zich voeren, ten einde zich van gewone reizigers te onderscheiden, of liever om de uiterlijke teekenen van gezag en waardigheid op te houden, is vrij groot, en om deze allen te voeden, wordt er heel wat vereischt. Zij deden nachtschoten en lieten zich bij het gaan naar en de terugkomst van de durbar salueren.

Verscheidenen kwamen dien dag in het kamp aan. Een der Radja's, en deze had nog al eenige beteekenis, hetzij door vroegere verbindtenissen, hetzij door meerdere onafhankelijkheid, verscheen niet, ofschoon hij zijne komst had doen melden; het was de Radja van Rehwa of Rewah in Bundelcund. Uit de gespreken, die hierover werden gehouden, bleek al ras, dat hij vroeger, tijdens Lord W. Bentinck Gouverneur-Generaal was, hetzelfde had gedaan, dewijl hij zich als te voornaam beschouwde om met al de kleine Radja's op eene lijn gesteld en gelijk geacht te worden. Hij kreeg hierover eene nadrukkelijke teregtwijzing, moest zich verontschuldigen, waarop hem werd aangezegd, dat de Gouverneur-Generaal den daarop volgenden zaturdag het kamp zou verleggen naar Malwa en hij hem derwaarts had te volgen, alzoo hij er den 18 zou worden ontvangen, alwaar wij hem dan ook zullen ontmoeten.

De durbar, audientie of hoe men het noemen moge, begon ten 11 ure. De Gouverneur-Generaal was gezeten in een grooten armstoel, rijk en smaakvol verguld en versierd. Zijne Koninklijke Hoogheid zat op een dergelijken stoel nevens den Gouverneur-Generaal. Regts van hem was de plaats, waar de Radja's werden ontvangen, ter regter- en ter linkerzijde stond in een halven kring het gevolg, waarvan de dames niet waren uitgesloten.

De Secretaris-Generaal Mac Naghten, beroemd om zijne taalkennis en welsprekenheid in het perzisch en hindostansch — dezelfde, die later te Kaboul is vermoord geworden — was steeds de inleider der binnenkomende gasten en degeen door wien de aanspraken werden vertolkt.

Wanneer een der verwachte personen in aantogt was, begaven wij ons naar buiten, ten einde hem het kamp te zien binnentrekken. De ontvangst alhier was verschillend, naar gelang van den rang en den staat des persoons, die in aantogt was. Sommigen werden met saluten ontvangen en van de tent van den Gouverneur-Generaal tot aan het begin van het kamp stonden troepen geschaard. Van daar begon dan de optogt; eerst kwamen allerlei mannen, zoo te voet als te paard, op elke mogelijke wijze gewapend, gekleed en toegetakeld, sommigen van muziek-instrumenten voorzien. Er waren er, die voorafgegaan werden door een heraut; deze verkondigde met vreesselijk getier den naam en den rang van zijn meester, die dan weldra volgde op een ontzettend grooten olifant, waarvan de howdah, rustende op rood fluweelen kleeden, rijk met gouden randen afgezet, zeer fraai was. Somtijds reden er eenige ruiters naast dezen of genen Radja met pajong's — zonnenschermen van eenen bijzonderen vorm — dan kwamen de voorname personen tot zijn gevolg behoorende, mede op fraai behangen olifanten. Enkelen hadden een twintigtal kameelen met draaibassen, waaruit zij schoten. Meest allen hadden zij voorrijders in maliehemden, en gewapend met helmen, schilden en spiesen; in een woord, ieder hunner deed zijn best om zoo veel vertooning te maken als mogelijk was, ten einde op die wijze eens regt goed te laten zien, welk soort van man hij was; eene naauwkeurige

beschrijving te geven van een dergelijken optogt, zou ons hier te ver van ons onderwerp leiden. Zoodra de stoet tot digt bij de tent van den Gouverneur-Generaal was genaderd, snelden wij naar binnen, namen onze zitplaatsen in en de entrée begon. Dit geschiedt op de volgende wijze.

De Radja's worden ingeleid door den Secretaris-Generaal en een der andere Secretarissen, — deze heeren zijn in hunne dagelijksche kleeding, en de Gouverneur-Generaal draagt de kleine uniform met het lint. Gewoonlijk vergeet de binnentredende de schoenen uit te trekken (althans hij houdt zich alsof hij het vergeet), waaraan hij alsdan onmiddellijk en gevoelig wordt herinnerd; hij nadert aldus den Gouverneur-Generaal, die opstaat, hetgeen dan natuurlijk iedereen doet. De Radja geeft daarop aan den Gouverneur-Generaal eenige stukken goud geld, hetgeen door al de binnenkomende personen geschiedt; de Gouverneur-Generaal maakt eene beweging met de hand, ten schijn dat hij die geschenken aanneemt, doch later neemt iemand van zijn gevolg de geldstukken aan, en de overige presenten vinden hun weg. Dergelijke giften van goudstukken worden nazers of nasurs geheeten, het is mij echter onbekend of daaraan eenige hoogere beteekenis moet gehecht worden dan aan andere geschenken. Nu zet de Radja, benevens zijn gevolg zich neder en eenige bejaarde personaadjen nemen plaats achter zijn stoel. Aldus gezeten vangt het discours aan, terwijl men intusschen voor de voeten van den Gouverneur-Generaal de geschenken ten toon spreidt, welke bij die gelegenheid gegeven worden. Zij bestaan gewoonlijk in paarlsnoeren met smaragden opgeluisterd, armbanden, shawls, met goud en zilver bewerkte stoffen, wapenen, olifanten en paarden. Uithoofde geen engelsch

ambtenaar geschenken mag aannemen, zijn zij allen voor de Compagnie, die een gedeelte er van bij volgende gelegenheden tot tegenpresenten bezigt, de paarden en olifanten behoudt en het overige in het openbaar doet verkoopen. Er was sprake dat er plan bestond, om een einde te maken aan het geven van dergelijke geschenken en daar er voor Hindostan in vele opzigten eene betere zon opgaat, zal die gewoonte tot algemeen genoegen weldra vergeten zijn.

Het gesprek wordt weldra algemeen en loopt voornamelijk over onderwerpen als het weêr, de gezondheid der in gesprek zijnde personen, enz., en wordt door de inlanders op dien wijdschen toon gevoerd, waaraan zij welligt van de zijde hunner onderdanen gewoon zijn, want zij bezigen een woordenpraal als spraken zij tegen Mohammed in persoon. Ten voorbeelde zullen wij een paar staaltjes er van aanhalen.

De Gouv.-Gen. Lijdt uw land veel door de heerschende droogte?

De Radja. O, ja! maar de glans van uw aanschijn zal de vruchtbaarheid aan de aarde hergeven.

De Gouv.-Gen. Ik hoop, dat gij welvarend zijt?

De Radja. Ik was niet wel, maar het geluk van U te aanschouwen heeft mij hersteld.

Uit deze proef zal de lezer kunnen oordeelen over den toon, waarop het gesprek wordt gevoerd.

Nadat de ontvangen geschenken zijn weggenomen, worden de presenten ingebragt, die door de Compagnie worden gegeven. Zij zijn meerendeels van gelijken aard als de vorigen; dikwerf bevinden zich daaronder prachtige eerekleederen. De Radja's, die dergelijke geschenken ontvangen, verwijderen zich gedurende eenige oogen-

blikken, ten einde deze kleederen aan te trekken: bij hunne terugkomst worden zij door den Gouverneur-Generaal met een paarlen collier omhangen. Hierop wordt een stel met reukflesschen binnengebragt, waaruit de Gouverneur-Generaal aan ieder der bezoekers een paar druppels, meerendeels sandelhoutolie, op de hand stort, vervolgens geeft hij hen een klein pakje, waarin zich cardamon, kruidnagelen, siri, enz., bevinden en omwikkeld is met eene zekere soort van blaadje, en hiermede is de plegtigheid afgeloopen. De bezoekers, waarvan sommigen in hun nieuw kleed zijn gedost, trekken nu af ten genoege van ieder, op gelijke wijze als zij zijn gekomen. Het is steeds de gewoonte om, bij gelegenheid van het ontvangen van bezoeken, eenige druppelen reuk en een pakje siri te geven. Dergelijke durbar's duren zeer lang, want bij het binnentreden van ieder, die zijne hulde aan den Gouverneur-Generaal komt bieden, wordt dezelfde ceremonie telkens herhaald.

Des zondags, den 17, was er godsdienstoefening in de tent van den Gouverneur-Generaal Des avonds reed de Gouverneur-Generaal met Zijne Koninklijke Hoogheid en mij naar eene groote gevangenis, op een afstand van eenige mijlen van het kamp gelegen. Bij gelegenheid dat wij het gebouw bezigtigden, maakte de Gouverneur ons opmerkzaam op de orde en eenvoudigheid, die hier heerschten en toch was het gesticht ontzaggelijk uitgestrekt en het aantal gevangenen buitengewoon groot, dewijl de heerschende hongersnood menigeen verleidde tot het begaan van deze of gene peccadille, ten einde zich op die wijze den toegang tot de gevangenis te openen. Anderen kwamen er regelregt heen, zonder zich de moeite te hebben gegeven eenig kwaad te bedrijven: dat zij op zulk eene

bescheidene vraag een weigerend antwoord verkregen, was hun volstrekt onverklaarbaar. In het gansche etablissement was slechts een enkele Europeër, dien wij dagelijks bij den Gouverneur-Generaal aan tafel zagen, — het was de magistraat, — zoodat het overigens geheel en al door inlanders werd bestuurd; dit is het gevolg van de discipline door de Engelschen gevestigd en het stipt eerbiedigen van de godsdienstige vooroordeelen der inlanders, waardoor zij in het wezen der zaak *meester* zijn.

Den 18, des morgens ten half zes ure, brak het kamp op; het was nog donker en zoo buitengewoon koud, dat Kapitein Caine en ik, die op een olifant zaten, te vergeefs alle pogingen in het werk stelden om ons te verwarmen. Intusschen hield de drukte en het gewoel, dat er heerschte, mijne aandacht in eene hooge mate gespannen en niettegenstaande alles van te voren was geregeld, had ik hier toch een tooneel onder het oog, dat uitmuntend geschikt was, om mij een denkbeeld te verschaffen van de wijze waarop de zaken toegaan, wanneer er oorlog in het land wordt gevoerd, over welk onderwerp dien morgen al onze gesprekken liepen.

Ten acht ure kwamen wij in het nieuwe kamp te Malwa, alwaar dienzelfden morgen, ten 11 ure, de Radja van Rehwa werd ontvangen. Zoodra hij het vertrek was binnengetreden, ging de Gouverneur-Generaal hem te gemoet en omhelsde hem. De Radja was een deftig, schoon man, die aan minzame manieren eene groote mate van achtbaarheid paarde. Hij was vergezeld van zijn zoon, wiens uiterlijk zich niet onderscheidde boven dat zijner koffijkleurige landgenooten en die bovendien een verwaande, hoogst onbeduidende knaap

scheen te zijn, die niet in het minst op zijn vader geleek; het scheen, dat hij bedorven was door de hooge opinie, welke zijne landslieden van hem koesterden, die, men kon zulks ten duidelijkste aan hen bemerken, met opgetogenheid over hem vervuld waren, vooral wanneer hij engelsch sprak, dat, en parenthèse, door niemand werd begrepen en grootendeels bestond in het met nadruk vragen „what?" en het beantwoorden van het gesprokene met „yes, yes." Toen de Radja den Gouvèrneur-Generaal uitnoodigde, om hem met een bezoek te vereeren, mengde het zoontje zich dadelijk in het gesprek, zeggende: I will play with you (hij meende jagen) much pleasing, many tigers en dergelijken meer.

Na den middag vergezelden wij den Gouverneur-Generaal bij het bezoek bij den Radja afgelegd, welken togt door ons allen op olifanten werd afgelegd. De zoon kwam den Gouverneur-Generaal te gemoet en bragt hem bij den Radja. De tent, waarvan de vloer was belegd met kostbare tapijten, zag er zeer goed uit. De gesprekken liepen over de gewone onderwerpen, wijders hadden wij hier eene herhaling van hetgeen wij vroeger hebben gezegd omtrent de geschenken, reukwerk, enz., enz. Des dingsdags, den 19, brak het kamp op naar Aoung; het was kwart over vijven, toen wij, Z. K. H., de Gouverneur-Generaal en ik, met een palankeinrijtuig op weg gingen, dewijl wij eerst eene tijgerjagt zouden bijwonen; wij verlieten derhalve den grooten weg, ten einde ons naar de bestemde plaats te begeven. Na een paar uren over een moeijelijken weg te hebben gereden, kwamen wij aan eene tent, die onder schoon geboomte aan den oever van den Ganges bij Surajepoor was opgeslagen. Wij namen aldaar het ontbijt en ver-

trokken vervolgens naar laatstgenoemde stad, alwaar wij overvoeren. Gedurende de overvaart had ieder onzer den blik onafgewend gevestigd op de stad en al wat men daaromtrent wist, hetgeen trouwens van weinig belang was, werd opgedischt. Hetgeen vooral onze aandacht trok, waren eenige gedeelten van zeer schoone gebouwen; gelegen aan de thans hooge boorden van den Ganges — wij waren destijds in het wintersaizoen en de waterstand der rivier was zeer laag — leverden zij hier, gelijk in vele andere steden van Hindostan het geval is, een verrukkend en trotsch schouwspel, vooral op den afstand gezien, waarop wij ons van daar bevonden, dewijl de daar tusschen staande gebouwen, die slechts van klei en leem zijn gevormd, niet in het oog vallen en dit alles vormt alsdan een geheel, dat inderdaad prachtig mag genoemd worden. Het is hiermede als met de roemrijke mannen van vroegeren tijd, wier namen aan de geschiedenis behooren; al de kleine vlekken, die hen bij hun leven ontsierden, verdwijnen op den afstand waarop men hen aanschouwt en men ziet slechts de hoofdtrekken, die onze bewondering steeds levendig houden.

Wij werden in schuiten de rivier overgezet, terwijl onze howdah's, geweren, enz., in andere vaartuigen waren geladen. Ruim een twintigtal olifanten kwam al zwemmende achteraan; in een oogenblik waren die ontzaggelijke gevaarten onder den spiegel van het water verdwenen en eerst aan de overzijde kwamen zij de een na den anderen weder boven; zij zijn groote minnaars van zwemmen en duiken somtijds geheel onder water. Aan de overzijde aangekomen, werden zij tot de jagt toegerust.

Ons jagtgezelschap bestond uit Zijne [illegible], Hoogheid, den Gouverneur-Generaal en bijna zijn [illegible]schen staf; wij bereden vierentwintig olifanten en hadden daarenboven eenige ruiters bij ons met lange honden en valken. Het veld, waar de jagt werd gehouden, was een jungle, dat is eene soort van wildernis, begroeid met wilde struiken, boomen, biezen, riet en hoog gras, het was een zeer ongelijk terrein, dat zich aan de eene zijde uitstrekte langs den Ganges en aan de andere zijde grensde aan suikervelden, bouwlanden, enz.

Ieder beklom een olifant, die op de volgende wijze tot de jagt was toegerust. De howdah, — het rijtuig of de bak er van, waarin de jager is gezeten, — wordt door den olifant gedragen: die, welke men bezigt om ter jagt te gaan, hebben veel overeenkomst met eene groote tilbury, zijn van vlechtwerk gemaakt en hebben twee zitplaatsen; aan het voorgedeelte bevindt zich een geweerrek, waarin ieder jager drie geweren met dubbelen loop heeft, waarvan twee met kogels en één met hagel is geladen voor klein wild. Achter den jager zit een knecht, ten einde de geweren te laden, zoodra die afgeschoten zijn; vóór hem zit schrijlings op den nek van den olifant de mahout, die, gewapend met een kleinen ijzeren haak, het kolossale dier leidt en bestuurt als een gehoorzaam en verstandig kind. Aan de eene zijde van den olifant hangt een ladder: wil men zich nu in het rijtuig zetten, dan beveelt men den olifant zich op de knieën te leggen, — het teeken daartoe is het woord *bein*, — plaatst den ladder en klimt in het rijtuig. De olifant is een buitengewoon zachtaardig, gedwee, verstandig en behoedzaam dier, trouw in het gevecht tegen tijgers, beeren en wilde zwijnen, mits z

er aan gewoon zijn, want anders schrikken zij wel eens en, gebeurt dit, dan is er geen houden aan; dan worden zij door geene rivieren tegen gehouden, dan rennen zij tusschen het hoog geboomte door, in hunne zenuwachtigheid verliezen zij alle omzigtigheid uit het oog en de jager stelt zich met schrik het lot van Absalom, hangender gedachtenis, voor den geest. Men hoort een tal belangwekkende verhalen van voorvallen en waagstukken, die op deze echt mannelijke en gevaarvolle jagt moeten hebben plaats gehad en geen wonder wanneer men den tijger heeft leeren kennen, het terrein heeft gezien en, gelijk met ons het geval was, geheel vreemd is aan de taal des lands, zoomede aan de bewegingen van den olifant, ja, moet men geloof slaan aan hetgeen de jagers vertellen, dan zijn er dikwerf wonderen geschied. Wat mij betreft, nooit bevond ik mij in gelukkiger stemming dan dien morgen, maar ook zelden heb ik grooter teleurstelling ondervonden.

Nadat onze olifanten in eene breede linie waren geschaard en onze marsch was begonnen, had er iets plaats, waardoor ik alle zelfvertrouwen verloor. Achtmaal schoot ik op zwarte patrijzen en miste telken male, hetgeen blijkbaar aan de mij ongewone beweging van den olifant moest worden toegeschreven. Eindelijk trof ik er een paar, benevens een haas, dien de olifant met zijn snuit aan den knecht toereikte. Maar de grootste teleurstelling, die ik ondervond was deze, dat wij hoegenaamd geen tijger of beer, ja, zelfs geen wild zwijn ontmoetten, zoodat de zegeteekenen van onze jagt uitsluitend bestonden uit klein wild, benevens een nielgaï of nilegaï, een dier waarvan de naam mij vroeger ten eenen male onbekend was; het had de grootte van eene

kleine koe of groot kalf, zijne huid is bedekt met zwart en wit haar en heeft eene grijze, zoogenaamde peper en zout kleur; op zijn kop draagt het kleine hoorns als eene koe en heeft in gedaante eenige overeenkomst met een paard, eene koe en een hert. Naar ons verhaald werd, is zijn vleesch zeer droog en ten gevolge daarvan weinig geacht. De hooge hittegraad, waaraan wij blootgesteld waren, deed ons de jagt kort na het middaguur eindigen; drie heeren van ons gezelschap joegen door tot 5 ure, schoten nog veel klein wild, zagen drie nielgaï's, doch bragten er geen enkelen van mede. De valken gaven blijken van eene slechte opvoeding te hebben genoten en mankeerden geheel en al.

Des woensdags, den 20, brak het kamp weder op en werd verlegd naar Marajepoor, dat op een afstand van 15 mijlen van Malwa ligt. Ik vertrok ten 5 ure en bereed een olifant, die sterk stootte, dat waarschijnlijk aan de vermoeijenis van den vorigen dag moest worden toegeschreven, ten gevolge waarvan zijne voeten zeer deden. Wij volgden een breeden, hoog gelegen weg, die veel op een dijk geleek, passeerden eene schoone brug en zagen verscheidene fraaije moskeën met minareh's. Het scheen, dat de tabaksteelt in deze streken op grooter schaal werd beoefend dan elders het geval was. Hier en daar zagen wij verscheidene cyrusvogels, die in Hindostan zeer in eere worden gehouden; de reden er van ligt in dezelfde oorzaak, waarom bij ons de ooijevaar in zoo hooge achting bij het volk staat; deze vogel is blaauwachtig van kleur, heeft dezelfde gedaante als de ooijevaar, doch is veel grooter dan deze. Den daaropvolgenden dag gingen wij weder ten 5 ure op reis. De heer Osborne, Chef van den staf, een

neef van den Gouverneur-Generaal, bevond zich met mij in hetzelfde rijtuig. Onder weg had er eene groote verandering in de marschorde plaats door de onhandelbaarheid van sommige paarden, zoodat wij een tijd lang op olifanten reden, doch later met rijtuig het kamp te Cawnpore of Kahnpore binnentrokken; daar dit een militair kantonnement was, stonden bij onze aankomst in het kamp alle troepen onder de wapenen. Ten elf ure was er lever bij den Gouverneur-Generaal, waar alle heeren aan hem werden voorgesteld; des avonds was er bal in de tent.

Cawnpore wordt eene stad genoemd en telt een laks of 100,000 inwoners; zij ligt aan den Ganges en beslaat, zonder het kantonnement er bij te rekenen, eene ontzaggelijk groote oppervlakte, uithoofde de woningen dezer talrijke bevolking slechts weinige straten uitmaken, in de beteekenis, die wij gewoon zijn aan dit woord te hechten. Men vindt er derhalve slechts op zich zelf staande huizen met tuinen; de bodem is door het afstroomende regenwater zoodanig doorsneden met voren, gleuven en kanalen, dat men dikwerf een grooten omweg moet maken om van het eene huis naar het andere te gaan.

Er is hier eene episcopaalsche kerk, eene kapel, schouwburg, messroom, assembly room, barakken, enz. Cawnpore is bijzonder beroemd om het aldaar bereide leder en de zadels, die er vervaardigd worden.

Het kantonnement bevatte:

1 brigade artillerie van 18 stukken,
1 batterij europesche artillerie te voet,
1 batterij inlandsche dito,
1 regiment koninklijke dragonders,

2 regimenten inlandsche kavalerie,
1 bataillon europesche infanterie,
3 bataillons inlandsche infanterie.

De magt, die hier is bijeen getrokken, toont al dadelijk aan, dat men bij vreemde naburen is; de Ganges scheidt hier engelsch Hindostan van het koningrijk Oude. Ik ontmoette hier een kolonel Campbell, die mij op het eerste gezigt herkende en mij bij den naam noemde. Welke moeite ik mij gaf, ik kon mij niet herinneren hem ooit te hebben gezien. Eindelijk helderde zich de zaak op en nu bleek het, dat er twintigtal jaren was verloopen, sedert wij elkander hadden gezien; hij was in 1816 aide-de-camp bij den Generaal Don, Gouverneur van Gibraltar, en was sedert dien tijd nog al veranderd. Daar wij eenige dagen te Cawnpore bleven, acht ik het niet ongepast ons dagverhaal voor een oogenblik ter zijde te stellen en eenige opmerkingen mede te deelen nopens de betrekking, waarin de Engelschen tot Hindostan staan en de magt, die zij aldaar uitoefenen.

Hindostan, en onder deze benaming versta ik hier de gansche uitgestrektheid lands, die regtstreeks in de magt der Engelschen is of onder hunnen invloed staat, Hindostan is onder hun krachtig, eenvoudig beheer, toch bijna een te uitgestrekt gebied. Zij noemen het „an overgrown Empire.” Hoe dit zij, de gewapende magt en het ontzag daardoor ingeboezemd, is het eenige middel waardoor zij zich kunnen staande houden; belaagd van buiten, zien zij zich somtijds genoodzaakt, ten einde te behouden hetgeen zij hebben, om tegen wil en dank verder te gaan dan de grenzen eener voorzigtige staatkunde. Dit heeft zijne nuttige zijde, want het houdt de militairen in beweging, strekt hun tot eene oefenschool

voedt hunne eerzucht, versterkt de discipline, bindt hen hechter zamen; maar aan de andere zijde bestaat er eene grens, die niet kan worden overschreden. Een land, dat in taal, zeden, wetten en gewoonten geheel vreemd is, dat eene bevolking telt van meer dan 150,000,000 zielen, wordt bestuurd door een handvol ambtenaren; aldaar wordt de orde gehandhaafd door eene geringe militaire magt. Deze bestaat

in Bengalen: uit 74 regimenten inlandsche infanterie en 10 regimenten kavalerie,

in Madras: uit 52 regimenten infanterie en 8 regimenten kavalerie,

in Bombay: uit 26 regimenten inlandsche infanterie en 3 regimenten kavalerie,

waarbij nog moet worden geteld de artillerie, (1) genie, ongeregelde kavalerie. De europesche troepen maken gezamenlijk 40 à 50 regimenten uit. Dit is de militaire magt, waarover zij kunnen beschikken en de verhouding waarin de europesche tot de inlandsche troepen staan. De inlandsche troepen hebben verre weg de meerderheid in aantal, en zij zijn het, die het meest hebben toegebragt ter onderwerping hunner land- en geloofsgenooten. Uithoofde dit „overgrown Empire" eene militaire regering heeft, en daardoor alléén kan blijven bestaan, laat zich al aanstonds bevroeden, hoezeer men van de inlandsche troepen afhankelijk is; de kern er van bestaat uit Sittris en Raaipoots, die, door Engelschen aangevoerd en gedisciplineerd, in trouw voor geene troepen ter wereld behoeven te wijken. Nooit is door hen een schijn van

---

(1) Zij hebben (in 1838) 9 ponders met kameelen bespannen, waarmede men 18 mijlen per uur kan afleggen.

verraad gegeven; slechts tweemaal heeft er een opstand onder hen plaats gehad, maar toen ook was hen onregt aangedaan; de eerste maal geschiedde zulks te Vellore, de andere maal op Java (1).

Maar hebben er opstanden plaats gehad, die zijn onmiddellijk gedempt, er zouden er kunnen uitbreken, die geene krachtsontwikkeling, hoe ook genaamd, bij magte zou zijn om te breidelen, want wie kan voorshands bepalen hoe ver deze zich zal uitbreiden.

De zedelijke magt, die de Europeër zoo lang op het gemoed des inlanders heeft uitgeoefend, zal eindelijk door het langdurig verkeer zijne toovermagt verliezen. Zou het niet tot de mogelijkheden kunnen behooren, dat door de inlandsche troepen in hun godsdienstig gevoel te kwetsen en door andere bijkomende omstandigheden, het onderling vertrouwen verbroken en de magt der overheerschers geknakt werd. Het is een wel gevuld en wel bewaard kruidmagazijn, waarvoor men niet de minste

---

(1) Toen in 1825 de oorlog tegen de Burmannen werd aangevangen en men troepen derwaarts deed optrekken, had men aan sommige inlandsche regimenten het geloof ingeprent, dat de Burmannen betooverd waren, zoodat lood noch staal hen kon deren; omstreeks dienzelfden tijd was een maatregel van bezuiniging ingevoerd, die alleen de militairen trof. Hierdoor werd of hun bijgeloof of hunnè trouw op te zware proef gesteld; toen een bevel werd gegeven tot monstering op de parade, was het 47ste regiment niet te bewegen om uit te komen; dit voorbeeld begon een nadeeligen invloed uit te oefenen op andere regimenten. Ten einde het kwaad met wortel en al uit te roeijen, werden twee regimenten koningstroepen en eene batterij artillerie er op afgezonden; na de laatste, doch vruchtelooze aanmaning om tot hunnen pligt terug te keeren, begonnen deze hun vuur te openen, en het regiment werd vernield. Zij, die niet waren doodgeschoten, werden opgehangen. en het 47ste regiment van de lijst der armee geschrapt. Hiermede was de zaak uit en men heeft er later geene nadeelige gevolgen meer van ondervonden. Deze demonstratie was geheel lijdelijk.

vrees koestert; komt er echter toevallig eene enkele vonk in, dan vliegt alles in de lucht. Maar al moge het bestaan van zoo iets denkbaar zijn, zoo bestaat het echter nog niet en met kracht handhaven de Engelschen hun gezag in deze bezittingen.

De kampementen of plaatsen, waar eene kern van troepen wordt gevonden, die steeds gereed zijn om op te rukken, zijn met oordeel gekozen en vormen als het ware een net over het geheele land; het zijn de punten, waar de sterke hand steeds gereed is om de orde te handhaven. Het zedelijk overwigt en het zelfvertrouwen der Europeërs is van dien aard, dat het aan het wonderbaarlijke grenst, wanneer men ziet, hetgeen zij durven en kunnen doen; zij evenaren, ja, overtreffen in dit opzigt, hetgeen door Cortez in Mexico is verrigt. Een wezenlijke steun vinden de Engelschen ten eerste in den haat en de wangunst, die tusschen de Musulmannen en Hindoes bestaat, en vooral in gebrek aan systema, eenheid, onderling vertrouwen, waarbij nog komt slechte politie, slechte administratie en gebrek aan vaderlandsliefde bij de massa des volks, te onbeschaafd om de geschiedenis van hun land te kennen, of door eenige herinnering er aan verbonden te zijn (1); kenden zij de geschiedenis, zij zouden er uit leeren, dat de omkeer van zaken voor hen inderdaad geen groot verlies mag geacht worden, dewijl zij onder vroegere regeringen niet minder ellendig waren, dan thans het geval is, ja, welligt zouden zij aan de britsche overheersching boven hun eigen zelfstandig volksbestaan de voorkeur geven. Een oorlog in

(1) Dit bestaat alleen bij de Brahminen, die, bij het voeden van hunnen trots, tevens de overtuiging bezitten, dat een terugkeer tot vroeger aanzien onmogelijk is!

Hindostan kost ongemeen veel geld en baart groote zorgen, want de middelen van vervoer zijn gering, het terrein is zeer uitgestrekt, de wegen zijn slecht en de nasleep van tenten voor kampementen, voedsel, en krijgsmaterialen, vordert eene verbazende menigte olifanten, kameelen en paarden. Deze dieren hebben op hunne beurt weder eene ontzaggelijke hoeveelheid voeder noodig en er wordt bovendien eene groote menigte menschen gevorderd om hen te leiden en te verzorgen, zoodat een indisch leger een nasleep heeft, die bijna even talrijk is als het leger zelf. Hoe grooter de nasleep is, des te geringer is de magt, maar des te grooter de verwarring. Deze nadeelen lijden beide partijen, doch vergelijkenderwijs ondervinden de Europeërs er minder bezwaar van dan hunne tegenpartij. Dit zou op zich zelf reeds voldoende zijn om eene beslissende meerderheid aan de Engelschen te verzekeren, die dan ook werkelijk in eene groote mate daarin bestaat. Neemt men hierbij in aanmerking, dat geld de zenuw des oorlogs is, dan bevroedt men al aanstonds, dat een land, waar alle administratieve kennis ontbreekt en reeds zoo lang er buiten is gehouden, ook daardoor verre ten achter ligt bij eene magt, die orde en overleg paart aan ondervinding; weldra toch zal dit land zoo uitgeput zijn, dat het niets bezit dan wenschen voor de toekomst en het knagend bewustzijn, door tweedragt en slecht bestuur zijn ondergang te hebben berokkend.

De inlandsche troepen der Engelschen zijn godsdienstig, militairen van stand en roeping; geschaard onder de engelsche vanen, genieten zij achting, hebben zij hunne eigene wetten, worden zij gekleed, gevoed, prompt betaald en op den ouden dag behoorlijk verzorgd; zij

zijn dus individueel gelukkig, en zulks in veel grootere mate dan het geval zou hebben kunnen zijn in het verwarde huishouden hunner vroegere Lands-souvereinen. Daarenboven wordt door de Engelschen zorg gedragen, dat het aantal Musulmannen en Hindoes in elk regiment aanwezig, tegen elkander opweegt, dewijl deze, door onderlingen haat vervoerd, elkander immer wantrouwen en nimmer eene en dezelfde lijn trekken. De regimenten worden nooit gedurende langen tijd in hetzelfde kantonnement of dorp gelaten, ten einde op die wijze te verhoeden, dat zij zich te zeer met de bevolking verbroederen, daar als het ware wortel schieten. Bovendien worden zij door europesche officieren aangevoerd en hebben veeltijds europesche troepen noodig om steeds goede soldaten te blijven. De Engelschen zijn een bij uitstek praktisch volk, versmaden de lessen der ondervinding niet; zij houden zeer goed oog in het zeil, zijn naauwkeurig bekend met hetgeen er bij hen geschiedt, en daardoor gaat het nut der tegenspoeden voor hen niet verloren. Er wordt door sommigen verhaald: de Sipooys hebben zich in Afghanistan, bij den terugtogt van de Bala Hissar, slecht gedragen, zijn overgeloopen; er behoort dus niet veel toe om dergelijke troepen aan het wankelen te brengen, enz.; en daaruit trachten zij te bewijzen hoe ligtelijk die magt der Compagnie zich tegen haar zou kunnen keeren. Te bepalen of te voorzeggen wat tot het mogelijke of onmogelijke behoort, dit is niemand gegeven en mij het allerminst; maar hen, die het gedrag gispen der Sipooys bij den bewusten terugtogt aan den dag gelegd, antwoord ik, dat dit het eerste geval van dien aard is, hetwelk zich heeft voorgedaan, en dat het tevens in

groote mate zijne verontschuldiging vindt in de omstandigheden, die het veroorzaakten; dat, tegen deze kleine smet, anderhalve eeuw van trouw overstaat, dat de mensch altijd mensch blijft, dat zij, die voor luttel geld bestendig hun leven in de waagschaal stellen, al zijn zij door den krachtigen band van tucht en ondergeschiktheid zaamverbonden, echter niet tegen alle zedelijke en ligchamelijke beproevingen zijn gewapend, gelijk zij er bij dien terugtogt ondervonden. Ten anderen moet hierbij in aanmerking worden genomen, dat de Sipooy wel een gehard krijgsman is, maar hindostansch gehard is, dat is, tegen het klimaat van dat land en niet tegen de ruwheid eens winters van een bergklimaat buiten zijn land, zonder kleeding, zonder voedsel; ieder weet het: ventre affamé n'a pas de maître. De volgende togt der Generaals Pollocks en Nott heeft doen zien, dat er op de armee niets te zeggen viel, en dat deze voorbijgaande wijfeling niet den geringsten invloed heeft uitgeoefend; ik houd mij overtuigd, dat die les niet is vergeten en die tegenspoed aan Engeland nuttig is geweest, zoowel door de verkregen ondervinding, als door de waarschuwing, die zij heeft opgeleverd tegen overmoed!

Wat betreft systema of beginsel van bestuur, ten dezen opzigte was Hindostan vroeger het ongelukkigste land ter wereld; daar was de aanbidding van de magt de fait, de eerbied voor den troon, zoowel als de kracht, die er van uitging, beginsel en wet, en het natuurlijke gevolg hiervan was: bestendige verandering en onzekerheid, én deze moeten als de hoofdoorzaken worden beschouwd, dat het anders zoo gelukkig gelegen land tot een eindeloozen moordpoel is geworden, waardoor ten laatste de val van

het rijk voor altoos is beslist, namelijk, nadat de minareh der halve maan op de pagode was geplaatst. Hetzij men de onderdeelen van het verbazend uitgestrekte rijk der Mogollen of het eigenlijke Hindostan beschouwt, of de groote Mogol als Keizer, Heer en Gebieder van dit alles, dit scheen in geheel Indië vast te staan, dat de Souverein als een God werd vereerd. De erfopvolging was niet bepaald, familie-betrekkingen openden daartoe zelfs niet den weg, want door de veelwijverij, welke bij de hindostansche Vorsten zeer in zwang was, ontstonden er te menigvuldige betrekkingen met woelzieke en eerzuchtige grooten, — omrah's, — wier dochters zij ten huwelijk hadden genomen. Gering was menigwerf het verschil ten opzigte van den tijd, waarop verscheidene zonen uit verschillende moeders werden geboren, waarvan welligt de jongste tot de magtigste familie behoorde en ten gevolge daarvan een krachtigeren steun bezat dan zijne oudere broeders; neemt men hierbij in aanmerking, dat de gaven van verstand en hart, gelukkige omstandigheden, niet steeds het deel zijn des eerstgeboorne, en dat bij die volken als beginsel is aangenomen, dat hij, die den musnud, den troon, bezit, de wezenlijke Souverein (1) is en als zoodanig erkend wordt en men zal spoedig ontwaren, dat de troon in Hindostan steeds een voorwerp moest zijn van begeerte en door hunne maatschappelijke instellingen zelven daartoe was bestemd. De vader Sou-

(1) In het leven van Alexander den Groote door William zien wij, dat iets dergelijks reeds bestond bij het leven van dien grooten man. Verder zegt hij: The people of Bengal say: „We are faith„full to the throne; whoever fills the throne, we are obedient and „true to it." De koran zegt: het rijk behoort aan dengene, die het waardig is.

verein kon, wel is waar, naar welgevallen een zijner kinderen, ja, zelfs een aangenomen kind tot zijn opvolger benoemen, maar juist die magt, die onderscheiding, welke van den natuurlijken loop der dingen schijnt af te wijken, was eene oorzaak te meer tot het doen ontstaan der bloedige tooneelen, die elke troonsopvolging in Hindostan, op ééne enkele uitzondering na, hebben gekenmerkt.

In een land, waar steeds om den troon werd gestreden, waar de bloedige twisten door burgeroorlogen werden beslecht, waar deze somtijds gedurende langen tijd bleven bestaan, daar moest de volkswelvaart steeds dalen, waarvan het verminderen van de magt der grooten tevens het gevolg was. Dikwerf verloor de hoofdlijn der Vorsten gansche koninkrijken, terwijl daarenboven handel en landbouw allerwege kwijnden. Het plunderen was aan de orde van den dag en het geluk en de voorspoed eener lange, zegenrijke regering ging verloren alvorens beslist was wie de opvolger van den overleden Vorst zou zijn. In de laatste dagen der regering van Shah Jehan waren zijne vier zonen Onderkoningen van verschillende gewesten zijner uitgestrekte bezittingen. Alleen het gerucht van 's Keizers ongesteldheid was voldoende om zijne vier zonen tegen elkander te doen oprukken; Aurang Zeb, de derde zoon, behield na langdurigen oorlog het veld en den troon, nadat hij twee zijner broeders met hunne kinderen had vermoord. De tweede zoon vlugtte naar Aracan en is daar vermoord geworden — onze beroemde reiziger Wouter Schouten bevond zich juist te Aracan, toen de voortvlugtige Vorst Suja aldaar aankwam. Hij beschrijft de troonsbeklimming van Aurang Zeb zeer omstandig in het vierde hoofdstuk

van het 2de boek, 1ste deel; — hij hield zijn vader gevangen, want zij hadden geen geduld om zijn dood af te wachten. Alle wanstaltigheden van een slecht bestuur, maar meer nog dan dit, het gemis aan beginsel in de wijze van opvolging, hebben zaâmgeloopen om het verbazend uitgestrekte rijk der Mogollen, waarvan de dynastie zoo vele groote mannen heeft opgeleverd, tot dien staat van nietigheid te doen zinken, waarin wij het thans gedompeld zien, die reeds in vroeger jaren (in 1760) zoodanig was, dat Shah Aulum eene schuilplaats kwam zoeken bij de engelsche Compagnie, die destijds zelve ter naauwernood was gevestigd. Ik geloof niet, dat de Compagnie destijds droomde van dergelijke bezittingen, maar allengs is zij verpligt geworden om eene grootere kracht te ontwikkelen, ten einde het eenmaal verkregene te behouden; de daaruit voortspruitende omstandigheden hebben haar allengs eene magt doen verkrijgen, waarvan de geschiedenis geene weêrga oplevert.

Ik geloof niet, dat Hindostan bestemd was voor volksgeluk — naar onze denkbeelden. Alles was aldaar willekeur, ordeloosheid. Van de honderde millioenen van menschen waren slechts weinigen in het bezit dier aardsche voordeelen, waar men zoo vurig en ten koste van alles naar haakt. Onafhankelijke horden, toomelooze bergvolken, gelukkige parvenus, nieuwe rijzende volkstammen waren ten allen tijde werkzaam of bragten alles in beroering, dewijl de Souverein te veel voor zich zelven moest zorgen en veel moest gedoogen, uithoofde hij buiten magte was het te verhinderen; het bezit was onzeker, onbestendig, de rijkdommen der bewoners verdwenen uit het land en gingen over in de hand van veroveraars.

De eerste groote, vermaarde overwinnaar was Timour (1) de Tartaar of Tamerlan. Hij schijnt zich niet in Hindostan te hebben gevestigd, maar beladen met rijken buit en onder schijnbare erkenning zijner oppermagt naar Tartarijë te zijn teruggekeerd; een zijner afstammelingen, Odien Mohammed, bijgenaamd de tijger (Baber), van moederszijde afkomstig van Gengis Kahn, keerde in 1526 derwaarts terug en vestigde zich te Delhi, de hoofdstad van Hindostan. Onder zijne opvolgers waren verscheidene groote Vorsten; onder deze blinkt inzonderheid uit Acbar, — acbar beteekent groot, dus hier de Groote bij uitnemendheid, — welligt de grootste aller Vorsten en verwinnaars. Onder de regering van Shah Mohammed had, ten jare 1739, de inval plaats van den beruchten Thomas Kouli Khan, beter bekend onder den naam van Shah Nadir. Nadat hij zich van Delhi had meester gemaakt, alwaar hij de strengste tucht en orde handhaafde en nog niet bepaald had wat verder te ondernemen, verspreidde zich in den nacht van den tweeden dag na de inneming der stad het gerucht, dat Shah Nadir was gedood; er bestond inderdaad een toeleg om den Vorst te dooden, maar men had slechts een zijner ministers getroffen. Op het vernemen hiervan, greep het volk naar de wapenen en alvorens de orde was hersteld, had reeds een duizendtal Perzianen het leven verloren. Deze, woedend over het gepleegde verraad, vroegen de toestemming van den Shah om zich hierover te wreken. Nu ving men aan te

(1) Ik heb hier meer bepaaldelijk het oog op de latere tijden, nadat de opvolgers van Mohammed, tot welke secte zij ook mogen behooren, reeds in Hindostan gevestigd waren.

moorden, te plunderen en te branden; naar verhaald wordt, vielen 100,000 inwoners van allen rang en stand, jaren en kunne onder het moordend staal. Op het smeeken des Keizers gaf Shah Nadir last om het plunderen te staken en zoodanig was de tucht bij het leger, dat de orde binnen een kwartier uurs was hersteld. Shah Nadir bleef 37 dagen in Delhi en vertrok met al de schatten, die hij door allerlei middelen had bijeen kunnen rapen; verschillend zijn de opgaven der schrijvers nopens de hoegrootheid van den buit, want deze moet volgens hen 13 à 32 millioen ponden sterling hebben beloopen. Men bevroedt ligtelijk, dat de stad zich nimmer van dezen slag heeft hersteld; bij het vertrek van Shah Nadir bleef Mohammed Keizer. Latere plunderingen, tegenspoeden en tractaten hebben haren ondergang voltooid en de thans regerende Keizer leeft van een pensioen der engelsch-oostindische Compagnie.

Onder de steeds magteloozer wordende opvolgers van Acbar is het rijk voortdurend meer en meer verbrokkeld geworden. Het koningrijk Oude heeft thans nog eene schaduw van onafhankelijkheid overgehouden; het rijk Lahore (1) is toegevallen aan den gelukkigen Sheik Runjeet Singh. Hyder Ali was mede een gelukkig soldaat, die op den troon van Mysore was verheven en diens zoon Tippo Saheb, na hem een der krachtigste en meest gevreesde vijanden der Engelschen; toen deze eindelijk door hen was verwonnen en de magt der Mahratten en

---

(1) Lahore of de Punjaub: dit laatste woord beteekent „vijf rivieren", die dit rijk doorstroomen en in den Indus of Scinde vallen. Alexander is van daar teruggekeerd. De Sutledge, een tak van den Hyphasis, scheidt (in 1838) dit rijk van de engelsche bezittingen.

Franschen, die, wel is waar, kort heeft bestaan, maar eene luisterrijke toekomst scheen te beloven, was vernietigd, is de magt der Engelschen als het ware van zelf tot die hoogte gestegen en zoodanig ontwikkeld geworden, gelijk zij thans het helderst blinkt en geene mededinging behoeft te vreezen.

Het spreekt van zelf, dat de Engelschen die magt niet zonder schromelijke onkosten tot die hoogte hebben doen stijgen; niettemin is het aan ieder bekend, welke schatten, zoo door de Compagnie, als door particulieren naar Engeland zijn overgebragt. Men kan hieruit nagaan, hoedanig de toestand van het land zelf moet zijn, nadat verlichte en onverlichte veroveraars, die in één opzigt volkomen met elkander overeenkwamen, — in hunne onverzadelijke begeerlijkheid, — het gedurende eeuwen hebben overheerscht. Het is intusschen zeker, en den meer verlichten overwinnaar niet onbekend, dat de bronnen van een land of rijk hetwelk sedert twee eeuwen zoo veel heeft geleden, waaraan gedurende dien tijd zoo vele schatten zijn ontnomen, eindelijk langzaam moeten vloeijen, zoo niet geheel opdroogen, dat op herstel er van weinig hoop overblijft en dat slechts door opbeuring en verlevendiging van handel en landbouw een dragelijk lot er aan kan worden verzekerd. Door het ten onder brengen hunner vijanden en de magteloosheid der grooten, is het hun gemakkelijker geworden het lot der massa's te verbeteren en terwijl zij nu als Opperheer de renten der landerijen ontvangen, is door het herstellen en handhaven der inwendige rust de landbouw meer ontwikkeld en uitgebreid dan in langen tijd het geval is geweest. Door de kanalen tot besproeijing van het land, welke gedurende de vroegere

twisten waren verstopt, weder te doen vloeijen, nieuwe te openen, zal de vruchtbaarheid des lands milde zegeningen verspreiden, terwijl een andere maatregel door hen ingevoerd, waardoor de rust bevestigd blijft onder de grooten en Souvereinen, — die zij, vreemd genoeg! het bestaan gunnen, — niet in geringere mate zal medewerken om de welvaart des lands op te beuren en te verhoogen.

Zij hebben bepaald, dat alléén de oudste zoon geregtigd is tot de opvolging. Nu is de Koning hun man en de Kroonprins niet minder en daar Acbars, Alexanders en Napoleons niet dagelijks verschijnen, is de toekomst der meeste indische Vorsten thans verzekerd; behoudens de eigenliefde den mensch aangeboren en, ik zou haast zeggen, de verpligte werkeloosheid, waartoe zij als Monarchen op pensioen zijn gedoemd, die hun zoo veel tijd tot denken, zuchten en wenschen overlaat, mag hun lot dragelijk worden genoemd. Het volk, de groote massa, wint er veel bij, want of zij diensten doen, schattingen, landrenten, of wat zulks wezen moge, betalen aan hunne oorspronkelijke potails, zemindar's of aan den collector, dit zal hun bijna onverschillig zijn; hiervan echter zullen zij de overtuiging erlangen, dat zij daarbij minder aan willekeur zullen bloot staan, dat de voortbrengselen hunner nijverheid, de vruchten van hunnen arbeid niet geheel voor hen verloren gaan. Daarbij komt, dat rust, vrede en orde een weldadigen invloed moeten uitoefenen op de bewoners van een land, waar dergelijke zegeningen bijna evenmin bekend als gewaardeerd zijn geworden; en indien nu de regterlijke magt door Engelschen geleid werd, in het huishoudelijke, met den heiligen eerbied den Engelschen voor de wet ingeschapen, dan zou dit volk een zegen

smaken, waarvoor zij zich niet geschapen waanden.

Engeland heeft het grootste belang bij het behouden van den vrede; dat de regering hiervan is doordrongen, blinkt, dunkt mij, ten duidelijkste door in hunne politiek. Of zij er in zullen slagen om die te behouden, zullen weldra de gebeurtenissen bewijzen, waarvan ik later zal spreken, want met den besten wil ter wereld is men niet zeker het doel te bereiken, dat men zich heeft voorgesteld. Ten andere is de Compagnie op zulk een standpunt geplaatst, dat zij, door te groot vertrouwen op hare magt, de voorzigtigheid uit het oog zou kunnen verliezen.

De laatste oorlogen, door de Engelschen gevoerd, waren gerigt tegen Burtpoor en tegen de Burmannen. Te Burtpoor was een opgeworpen Souverein, die ten onder moest worden gebragt tot handhaving van het beginsel, door de Engelschen omtrent de troonsopvolging aangenomen.

Burtpoor is eene vrij uitgestrekte stad, beschermd door wallen van klei, waarop geen projectiel iets vermogt, en omringd door grachten, die men vol water kan doen loopen; binnen eene dergelijke welverdedigde stad waande de nieuwe Souverein zich volkomen veilig. De Engelschen sloegen het beleg voor de stad, onder Lord Combermere, de loopgraven werden geopend en, nadat vele kleine mijnen waren mislukt, werd eene ontzaggelijke mijn aangelegd en geladen met 40,000 pond buskruid. Toen alles in gereedheid was gebragt om de mijn te doen springen, stonden troepen in de nabijheid gestationneerd om onmiddellijk na de uitbarsting storm te loopen. Er liet zich een dof gedreun hooren, eene ontzettende massa aarde rees tot twee herhaalde malen

opwaarts en werd gevolgd door een geluid, waarbij dat des donders niet kan worden vergeleken. Het gansche terrein, dat de plek omringde, waar de mijn was aangelegd, vloog in de lucht en de uitwerking was zoo verschrikkelijk, dat honderden der aanvallers, die te digt bij de mijn stonden, mede werden gedood, ja, bijna een geheel regiment werd onder de uitwerpselen begraven. Kort daarna was de stad ingenomen. Burtpoor verloor tevens den eerenaam van „de onoverwinnelijke." Toen men kort vóór de inneming der stad zich op zekere voorwaarden wilde overgeven, werd dit van de hand gewezen, want men wenschte hun de stad en het laatste prestige te gelijker tijd te ontrukken. De hier medegedeelde bijzonderheden zijn uit eene echte bron geput; ik heb ze vernomen uit den mond van den kapitein Caine, die de belegering heeft bijgewoond en bij die gelegenheid werd gewond.

Het handhaven van dergelijke principes is voor militairen in zoo verre voordeelig te achten, dat zij er onderscheiding, promotie en *prijsgeld* door verkrijgen, want, hetgeen natuurlijk is, de overwonnenen paient les pots cassés!!! De blinde Shah Aulum, van wien ik vroeger heb gesproken, werd bij zijn dood in 1806, na eene ongelukkige regering van 44 jaar, door zijn zoon Acbar opgevolgd. Deze was het, die zonder bloedvergieten den musnud besteeg; hij verlangde, dat hij zou worden opgevolgd door zijn derden zoon Wulli Ahud, dan dit werd door de Engelschen volstandig geweigerd, zoodat bij zijn dood zijn oudste zoon, Abdul Suffer, Keizer is geworden.

Alvorens van dit onderwerp af te stappen, wensch ik hier het verhaal mede te deelen der troonsbestijging,

die acht maanden vóór onze aankomst te Lucknouw, de hoofdstad van het koningrijk Oude, plaats had. Bij het overlijden des Konings Nusr ood Deen, in zijne hoofdstad Lucknouw, hadden er terstond weder beroeringen plaats. De troonsopvolger, de tegenwoordige Koning, een oud en ziekelijk man, bevond zich destijds ten huize van den engelschen Resident den Luit[t] Colonel Low; het is mij niet bekend of de Koning, dien de Engelschen op den troon wenschten te plaatsen, de wettige opvolger was naar het door hen aangenomen beginsel, een beginsel dat aanvankelijk even moeijelijk was na te leven als in werking te brengen, niet omdat zij al aanstonds in verzoeking zouden geraken om het te verzaken, maar dewijl het, bij een dergelijk huishouden, zoo ligt mogelijk is zich te vergissen. Kortom de ziekte des Konings had alle pretendenten wakker gemaakt; naauwelijks was de tijding van zijn dood ontvangen of eene schrandere Prinses deed de woning van den engelschen Resident bezetten, hield hem met geweld er in opgesloten, totdat de revolutie of de gewelddadige troonsbestijging zijn beslag had gekregen. Zij wisten niet, dat de oude, ziekelijke man, dien zij bij den Resident in een grooten stoel onder schawls en doeken hadden zien zitten, juist de door het britsch bestuur gekozen man was, want ware zulks het geval geweest, hij zou stellig zijn vermoord geworden; zijn ziekelijk uiterlijk deed hem leven en troon behouden.

Terstond na 's Konings dood maakte de Prinses zich meester van het paleis, en plaatste haren zoon, een knaapje van 10 jaren, op den troon, onder den naam van Moona Djåhn, gaf onmiddellijk een durbar — vorstelijke receptie — en toen alle grooten voor den nieuwen

Souverein bogen en dansers en spelers zijne komst aan de regering verkondigden, werd de Resident mede uitgenoodigd zich derwaarts te begeven. Deze intusschen van alles onderigt, had om troepen geschreven, en, in de verwachting, dat zij al dadelijk zouden volgen, begaf hij zich naar het paleis. Aldaar binnen gekomen, verwaardigde hij zich naauwelijks naar den troon om te zien, maar wenkte den Souverein en beval hem dadelijk er af te gaan. Vol verlangen vroeg de Prinses aan den Resident: erkent hij hem? Op het ontkennend antwoord, dat zij hierop ontving, werden reeds de sabels getrokken, ten einde den Resident te dooden, hetgeen, gelukkig voor hem, door een der aanwezige grooten, die aan de zaak twijfelde, werd verhinderd. Toen de troepen niet ter bestemder ure opdaagden, trok de Resident, de reden bevroedende van het oponthoud, zijn horologie, gaf een half uur beraad om tijd te winnen en verlengde dit later, totdat eindelijk de troepen kwamen, de kogels door de juichende menigte in de troonzaal vlogen, en hiermede was de gansche revolutie geëindigd. De Prinses met haren zoon werden ingepakt, naar elders verzonden en de oude Koning werd op den troon geplaatst onder den naam van Nusrood Dowlah. Hij is het, die thans regeert en wiens zoon Suraja Shah, een schoon man, naar ik gis ruim 40 jaren oud, wij straks als Kroonprins zullen ontmoeten.

Ik heb eenigen twijfel geopperd over het regtmatige der opvolging naar het engelsche beginsel, en werd daarin versterkt te Lucknouw zelf. Aldaar vernam ik, dat een der Prinsen naar Engeland was gereisd, met het doel om aldaar zijne regten op den troon te doen gelden. Ik heb dien Prins Ekbal ood Dowlah in Hol-

land en later nog in Engeland ontmoet. Bij gelegenheid dat ik hem te 's Gravenhage ontmoette en over die erfopvolging sprak — hij kon vrij goed engelsch — gaf hij mij het navolgende geslachtregister, op grond waarvan hij vermeende tot den troon geregtigd te zijn.

Hij begint met den wel bekenden:

Sadat Alee Khan.

deze liet na:

Gazee ooddeen.	Sha hood Dowlah.	Nusr ood Dowlah.
Nus rood deen.	Ekbal ood Dowlah.	Omjad Alee Kahn.

zoodat hij, Ekbal ood Dowlah, na Nusr of, zoo als de naam door hem wordt geschreven Nuser Ooddeen, Koning had behooren te zijn, uithoofde, gelijk ik vermeen, van het kinderloos overlijden van Nusr ooddeen, als zijnde hij de zoon van Shah ood Dowlah, den tweeden zoon van Sadat Alee Khan; nogthans men gelooft zoo gaarne, hetgeen men wenscht en ik ben hier geen bevoegd beoordeelaar.

Moeijelijk is het zich een juist denkbeeld van dit land te maken; dit is zelfs het geval met hem, die het heeft bezocht. Het is zoo uitgestrekt, bestaat uit zoo vele koninkrijken — ik bedoel hiermede de bezittingen van Radja's, welligt oneigenaardig Koningen geheeten, want sommigen zijn van zeer geringe beteekenis — deze koninkrijken zijn, wel is waar, allen cijnsbaar, maar de betrekking, waarin zij tot de Engelschen staan, is zoo verschillend, dat ik in mijne korte schets daarvan slechts een zeer flaauw denkbeeld zal kunnen geven.

Nergens vindt men hier eene engelsche bevolking, met uitzondering van sommige cantonnementsplaatsen,

waar eenige handwerkslieden zich hebben nedergezet, doch in verre na niet in dat aantal als men van den bekenden ondernemingsgeest der Engelschen zou verwachten. Colonisatie is hier tot heden niet bekend; thans echter, nu de invloed der nieuwe regeringsbeginselen zigtbaar wordt, nu stoomwegen te land, stoomschepen te water de afstanden verkorten, tijd doen winnen, nu de ontwikkeling van nijverheid en de ervaring ook hier meer en meer worden toegepast, zal zulks ook hier zijn krachtigen invloed doen gevoelen, en de vooruitgang zal groot zijn.

De uitgestrektheid des lands en de weinige middelen van vervoer, welke men alhier bezat, maakten colonisatie tot eene onuitvoerbare zaak; de aanmerking, dat de Engelschen dit nimmer in een tropisch land hebben gedaan, geldt niet ten opzigte van Hindostan, uithoofde de wintermaanden hier geheel verschillend zijn van hetzelfde saisoen in andere tropische landen. Daar er steeds meerderen waarborg wordt gevonden voor het behoud der inwendige rust, het vertrouwen in het „overgrown Empire" toeneemt, de monopolieziekte bij de Compagnie vermindert, is het niet te voorzien, welke de gevolgen van dit alles kunnen zijn voor hen, die zich op de cultuur toeleggen.

De Compagnie handhaaft nog het monopolie in opium en zout; het monopolie der scheepvaart is afgeschaft en freetade bestaat in Calcutta, gelijk in elke engelsche haven het geval is. Het afschaffen van een stelsel, dat zoo lang heeft bestaan, is niet het gevolg van bespiegelingen; innige overtuiging, dat elk monopoliesysteem zich zelf doodt, heeft zulks te weeg gebragt, terwijl de toestand der Compagnie door het aannemen van be-

tere beginselen aanmerkelijk is verbeterd. Of het octrooi der Compagnie, dat tot 1855 loopt, bij het verstrijken van dien tijd wel zal worden verlengd, wordt zeer betwijfeld. (1)

Aan het hoofd van dit uitgestrekte land staat de Gouverneur-Generaal, gewoonlijk een man van hooge geboorte, die door zijne jaren en beschaving mag geacht worden verheven te zijn boven den invloed van eigenzinnigheid en caprice, en tact genoeg bezit om in den omgang met Vorsten en volken kieschheid en gematigdheid te paren aan een besef van eigenwaarde, waardoor hij in staat is hunne genegenheid te winnen. Zijne magt is in Rade, doch in enkele bijzondere gevallen kan hij naar eigen inzigt handelen, mits hij de verantwoordelijkheid daarvan geheel en al op zich neme. Hij heeft het oppertoezigt, ja, hij voert gebied over de gouvernementen van Madras en Bombay en heeft in den eigenlijken zin des woords eene dictatoriale magt, de eenige, die hij behoort te hebben, de eenige geschikt om dergelijke wingewesten, op zulk een afstand van het moederland gelegen, naar behooren te kunnen besturen. Maar niettemin is het er verre van af, dat hij niet verantwoordelijk zou zijn. De processen in der tijd gevoerd tegen den voormaligen Gouverneur-Generaal Warren Hastings, bewijzen dat die hooge betrekking bij hen insgelijks vele belagers heeft, dat men, zelfs wanneer men zijn land werkelijk goed dient, zich niet kan vrijwaren tegen de aanvallen van partijen, die zoo dikwerf hunne dwaal-

(1) De Compagnie deelt jaarlijks 10 pCt. uit op hare aandeelen en men zegt, dat haar inventaris groot genoeg is om het gansche kapitaal, door haar opgenomen, af te lossen.

begrippen ingang weten te doen vinden bij de onwetende massa, en ten slotte niets anders dan kwaad stichten, ja, welligt niets anders beoogen.

De Raad van Indië bestaat uit 4 à 5 leden, mannen van kennis en ervaring, op wier trouw men zich kan verlaten. Er zijn 3 à 4 Secretarissen-Generaal, waarvan sommigen leden zijn van den Raad, mede door en door kundige, hoogst beschaafde mannen; zij mogen worden beschouwd als de spillen, waar alles veelal om draait. Gelijk het geval is bij alle departementen van algemeen bestuur in Engeland, stellen zij de Kroon in staat een Gouverneur derwaarts te zenden, die zich nimmer te voren met de kolonie of koloniale aangelegenheden heeft bemoeid, maar die door staatkundige bekwaamheden en kennis uitblinkt; geen persoonlijk belang, maar dat van het algemeen beoogende, zien zij zich door de bekwaamheid van het personeel en de hooge mate van toewijding en discipline, welke bij de Engelschen de kenmerken mogen worden genoemd van ondergeschikten, in staat gesteld hunne bestemming naar eisch te vervullen, een en ander het gevolg van een stelsel, dat nog nimmer nadeelig heeft gewerkt. (1)

---

(1) Bij de Compagnie of in Bengalen is de gansche huishoudelijke inrigting aan zulke stipte bepalingen onderworpen, dat het, oppervlakkig beschouwd, aan het kinderachtige grenst en toch heeft dit een groot nut, want daardoor wordt de eendragt en tucht ten zeerste bevorderd; eenmaal gemaakt zijnde, werken deze bepalingen zeer voordeelig. Toen ik den Gouverneur-Generaal het eerst ontmoette vroeg hij mij: „Monsieur est-il le représentant de „sa grande nation?" Daar ik deze vraag niet begreep en niet wist waar het heen moest, antwoordde ik op koelen toon: „que „je commandais la Bellone," er bijvoegende: „Pourquoi son „Excellence me fait-elle cette question, dont je ne sens ni le „but, ni la portée." Toen vervolgde hij lagchende, dat kort vóór mijne komst het fransche fregat l'Artémise op de Hooghly was

De Gouverneur-Generaal reist veelal door het land; dit verhindert evenwel in geenen deele, dat het gansche bestuur den eenvoudigen gang blijft volgen; het oudste lid van den raad is Acting of Deputy Governor, die natuurlijk het reizend Gouvernement au courant houdt van den loop der zaken.

---

gekomen, aan boord waarvan zich bevond de Prins d'E. . . Pair van Frankrijk, dien men eene zeereis had laten doen om hem wat te laten bekoelen. Te Calcutta gekomen, waar de Gouverneur-Generaal zich destijds nog bevond, was de kapitein, benevens gemelde Pair, door hem ter tafel genoodigd. Terstond na den afloop van het diner was de kapitein naar den Gouverneur-Generaal gegaan en had zeer geklaagd, dat hij aan tafel beneden een zijner ondergeschikten was geplaatst geweest, zeggende: „que c'était lui qui représentait sa grande nation," waarop hem door den Gouverneur-Generaal ten antwoord werd gegeven: „Monsieur, je vous demande pardon, je ne savais pas que „Monsieur était ambassadeur. Nos lois sur l'étiquette sont très „positives; je ne peux pas moi-même en devier. Monsieur com„mande un vaisseaux de guerre a été placé où un capitaine de „la marine royale aurait été placé et le Prince d'E. . ., Pair „de France, a été placé où un Pair d'Angleterre aurait été placé, „mais je ne savais pas que Monsieur était ambassadeur de sa „grande nation," toen en vooral door den toon, waarop de Gouverneur deze woorden sprak, gingen mij de oogen open en wij lachten beide hartelijk. Het geval was hier te meer opmerkelijk daar mijn Prins een Prins van den bloede was.

Ik wil in geen geval vergelijkingen maken tusschen hetgeen hier en op Java gebeurt, maar ieder zal zich herinneren, dat bij gelegenheid van een feest Raden van Indië zich verwijderden, uithoofde zij beneden den Generaal en Chef van het leger werden geplaatst. Op dit punt bestonden, zoo het scheen, geene wettelijke bepalingen, want er is over dit voorval naar het moederland geschreven, en natuurlijk is er uitspraak gedaan tegen het gevoelen en de aanvankelijke beslissing van den Gouverneur-Generaal: dat aan een Raad van Indië, al ware hij het den vorigen dag geworden, den voorrang toekomt. Wie deze beslissing heeft genomen, kan men nagaan; het geschiedde toen wij nog waren in het besluitenbestuur en behoort, naar mij dunkt, nader in overweging te worden genomen, vooral in oorlogstijden.

De andere ambtenaren hebben allen eene uitgestrekte magt, die zij even waardiglijk gebruiken als zij hun met vertrouwen is verleend; dit maakt hen tot zelfstandige menschen. In dit opzigt is de administratie alhier geheel het omgekeerde van het ongelukkige, wantrouwende fransche stelsel van contrôle. In een land van dergelijken omvang zou het ondoenlijk zijn een dergelijk stelsel in te voeren, daar het steeds een dubbeltal ambtenaren zou vorderen, hetgeen de dienst niet bespoedigen en vergemakkelijken, maar integendeel haar zou vertragen en belemmeren.

Met bewondering slaat men de inrigting van het bestuur gade, en deze bewondering klimt nog, indien men in de gelegenheid is om te kunnen beoordeelen hoedanig menige allermoeijelijkste zaak op de regte wijze wordt aangevat en geregeld. Bij allen, die ik heb ontmoet, vond ik dezelfde gentlemanlike vormen, toon en beginselen, die overal en in elke omstandigheid des levens even aangenaam en welgevallig zijn voor anderen als zulks voordeelig mag geschat worden om hen zelven nader aan het doel hunner bestemming te voeren. Wordt de Compagnie goed gediend, zij van haren kant beloont zeer goed hare dienaren, hetzij *militaire*, hetzij *civile* beambten. Men kent daar niet het eeuwigdurend traktement beknibbelen, dat meerendeels nog op de mindere ambtenaren drukt, hetgeen tot niets zou leiden, dan tot wrevel, welligt tot verhooging der jaarlijksche uitkeering met $\frac{1}{1000}$ per cent; ten andere steekt er geen nut hoegenaamd in die eeuwigdurende veranderingen van traktementen, van emolumenten, van regten, van vooruitzigten, enz. Heeft een jong ambtenaar eenmaal zijne loopbaan begonnen, dan moet hij die onbekommerd kunnen

vervolgen, zonder telkens zijne middelen van bestaan besnoeid te zien, door deze of gene korting, die hem wrevelig maakt en hem doet zien, dat het vertrouwen, hetwelk hij aanvankelijk had gesteld in zijne hoogere ambtenaren, die hij zijne beschermers waande, geheel misplaatst is. Wat men er ook over zeggen moge, het is eene zaak van hoog belang, de billijkheid eischt, dat wij zulks erkennen, slijten die ambtenaren de beste jaren huns levens niet, in zekere mate, in eene vrijwillige ballingschap; moeten zij niet allen de proef doorstaan of hun gestel de wisseling van klimaat kan verdragen, en zijn het niet veelal hunne bemoeijingen, die de beste vruchten leveren? Waarom hen dan voortdurend tot het voorwerp gekozen van allerlei kwellende maatregelen, dat welligt het gouden eitje iets of wat vergroot, maar waarvan het voordeel, hierdoor verkregen, in verre na niet opweegt tegen het kwaad, dat er door wordt gesticht. Immers het vertrouwen wordt er door ondermijnd, de gehechtheid en toegenegenheid aan de regering, die zij dienen, gaan er door verloren en wat kan toch in die verwijderde bezittingen en onder ambtenaren van hooger belang worden geacht?

Geen ambtenaar, die uit Engeland wordt gezonden, kan in Indië worden geplaatst, dan nadat hij de hindostansche taal volkomen meester is; tot dat einde zijn voorbereidende collegiën te Calcutta opgerigt, hetgeen ik geloof, dat beter aan het doel beantwoord, dan door onze jonge lieden te Delft zich stomp te laten werken op het geleerde boeken-javaansch, welke taal zij op Java zelf binnen veel korteren tijd zouden kunnen leeren, aangenomen dat er werkelijk noodzakelijkheid voor bestaat.

Ten opzigte van de inrigting der regterlijke magt,

zal ik mij tot de volgende korte mededeeling bepalen. De regterlijke magt is, naar de denkbeelden der Engelschen, alvermogend, uithoofde de wet zulks is. In elke engelsche kolonie is de Chief justice of opperregter de fait geadeld door zijne betrekking; hij staat aan het hoofd van het Hoog geregtshof, dat zijn zetel heeft te Calcutta, welk hof regtsmagt heeft over alle Engelschen; het is tevens hof van appel voor alle inlandsche hoven. De laatsten doen regtspraak in burgerlijke en criminele zaken naar de Compagnie's wetten, welke geheel zijn ingerigt op den voet van de wetten der Hindoes en der Mohammedanen. Deze zijn zeer zacht; op slechts weinige misdaden is de doodstraf gesteld. Overigens moeten de regters naauwlettend toezien, want getuigen, raadgevers, inlandsche regters, allen zijn omkoopbaar, en hebzucht is gewoonlijk de aanleiding tot de gevoerde twistgedingen of regelt den uitslag er van. Wilde ik hier eene aanmerking maken, het zou deze zijn, dat het, naar mijn oordeel, verkeerd gezien, dat het verkeerd gehandeld mag geacht worden overtuigd te zijn van het bestaan van grove misbruiken, aan te zien dat zij worden begaan, al geschiedt zulks door inlandsche regters ten voor- of ten nadeele van inlanders omdat strikte regtvaardigheid in de regtsvordering zoo in civile als in criminele zaken de tucht bevordert en tot vereering der wet en van hare dienaren noopt; daarenboven is het de eerste en voornaamste pligt van den hoogst geplaatste, van den magthebbende, van den verwinnaar, onder welken naam hij zulks ook moge zijn, daarvoor te waken, want regtvaardigheid is het schoonste zinnebeeld der oppermagt, gelijk zij er de hechtste steun van mag genoemd worden.

De leden van het Hoog geregtshof worden door de Kroon, de inlandsche regters door de Compagnie benoemd.

In britsch Indië wordt eene schijnbaar zonderlinge afwijking van den gewonen vorm in het hoog bestuur waargenomen; de Gouverneur-Generaal is een dienaar der Compagnie, de Opperbevelhebber een officier van de Kroon en voert alzoo den titel van Excellentie; als Kommandant en Chef van het leger is hij onafhankelijk van den Gouverneur-Generaal, in oorlogstijd echter staat hij onder hem. Deze staat van zaken, die door civile en militairen beambten wordt afgekeurd en dikwerf aanleiding tot botsingen heeft gegeven, is, naar ik meen, hieruit voortgesproten: in de laatst verloopen jaren is het leger in Indië zoo zeer vergroot geworden, dat er bevelhebbers van hoogeren rang zijn gevorderd geworden dan vroeger vereischt werden. Algemeen zag men hierin eene verandering in te gemoet.

Alvorens deze aanmerkingen en opmerkingen te eindigen, waarvan de goedgunstige lezer mij de min of meer ongeregelde rangschikking ten goede houde, wensch ik op een vroeger aangestipt onderwerp terug te komen, namelijk, dat de loop der gebeurtenissen in een niet verwijderd tijdperk het bewijs zal leveren of Engeland, met den besten wil ter wereld, in staat zal zijn den vrede te bewaren.

De eerst aanstaande gebeurtenis, die in verband met het tweede van eenigzins hoogere beteekenis wordt, is de op handen zijnde oorlog met de Burmannen, een rijk van groote uitgestrektheid, gelegen aan de oostelijke grenzen van de bezittingen der Compagnie. Het uitbreken van dien oorlog zal het bestuur in groote moeijelijkheden wikkelen, want de Compagnie begeert dat rijk

niet aan hare bezittingen te hechten en het eenige doel van den oorlog, tegen dit rijk te voeren, zal derhalve zijn het handhaven der zedelijke oppermagt over de volken aldaar. Wel is waar, alle kansen op een goeden uitslag zijn voor het indisch bestuur, maar welk ander voordeel zal er uit dergelijken oorlog kunnen voortspruiten?

Het klimaat van dat land is zeer ongezond; de geringere krijgskundige talenten, die de Burmannen, wier moed onbetwijfeld is, in vergelijking van de Engelschen bezitten, zouden hierdoor krachtdadig worden geholpen. Het schijnt daarentegen, dat de Burmannen door een hooger en edeler gevoel worden aangevuurd; zij willen herkrijgen, hetgeen zij in den vorigen oorlog hebben verloren, en ik geloof, dat men gaarne daaraan zou willen toegeven, ware l'honneur de la Castille er niet mede gemoeid.

De vorige oorlog met de Burmannen heeft groote schatten gekost, minstens één lacs ropijen daags, en hoezeer de Engelschen overwinnaars zijn gebleven, hun enkele punten ontnomen en eene schatting hebben ontvangen van één croor (1) ropijen, is dit toch slechts eene geringe schadevergoeding te heeten. Ik vond, dat het denkbeeld van oorlog in verre na niet populair was, al moge er in het rijk der Burmannen nog vrij wat te plunderen vallen. Verre verkieslijker komt hun het bezit voor van de Punjaub of het gebied van Lahore. Dit land wordt geregeerd door een Radja Scheik Runjeet Singh, die slechts één oog heeft, reeds op gevorderden leeftijd is, maar naar men zegt een sluw,

---

(1) Een croor is 100 lacs en derhalve 10 millioen.

wantrouwend man is, die veel doorzigt heeft; zijn leger is vrij wel geoefend door verscheidene vreemde militairen, die hij in zijne dienst heeft genomen, waaronder de fransche generaals Allard en Ventura worden geteld, waardoor hij zich een weinig gekend gezag heeft weten te verschaffen. Zijn rijk, het land van Lahore, behoort tot de schoonste streken ter wereld; het mag de tuin van Hindostan worden geheeten en is bestemd om, bij de uitbreiding en ontwikkeling der stoomvaart op de „vijf rivieren" en anderen, maar vooral op den Indus of Scinde, tot eene hooge mate van bloei te stijgen. Tot dit land behoort mede de schoone vallei van Cashmere, is in één woord, het beste gedeelte van Hindostan, en mag derhalve wel gerekend worden ten prikkel te kunnen strekken aan de begeerlijkheid.

Runjeet wordt oud en zoodra hij sterft vangt men men aldaar het oude lied aan: de zonen zullen vechten om den troon; gebeurt dit, dan trekken de Engelschen onmiddellijk het land binnen en de gevolgen laten zich voorzien.

Het zou intusschen mogelijk zijn, dat het oogenblik ongeschikt was, uithoofde welligt te gelijkertijd de oorlog met de Burmannen uitbreken of gevoerd zou kunnen worden en Burma en Lahore zijn aan de tegenovergestelde grenzen der britsche bezittingen gelegen.

Hetgeen ik hier omtrent Runjeet Singh heb medegedeeld, is door mij geput uit de gesprekken, die ik dikwerf over hem hoorde voeren en waarin steeds een sterk verlangen doorstraalde, dat het tijdstip, waarop het zwaard tegen hem zou worden getrokken, toch nabij mogt zijn.

Ik heb mijne aanteekeningen gedurende de reis zelve

geschreven, naar aanleiding van hetgeen ik zag en ons wedervoer, en kan noch mag die thans willekeurig veranderen. Hetgeen ik ten opzigte van den Punjaub heb voorspeld, is door de gebeurtenissen bewaarheid geworden; de bloedige oorlog in Cabul en de overwinningen aan den Indus hebben bevestigd, hetgeen vroeger door mij is gezegd. Aan de noordwestelijke zijde is Hindostan thans op eene uitmuntende wijze begrensd; wel zullen de nieuw verworven bezittingen van tijd tot tijd het tooneel zijn van oproerige bewegingen, zoo lang de verwonnenen niet hebben geleerd zich te buigen voor de zedelijke overmagt hunner verwinnaars.

Wordt hier het minst verlangd naar een oorlog tegen de Burmannen, zoo zal een dergelijke krijg, hoewel minder voordeelig dan elk andere, hoewel door het ongezonde klimaat buitengewoon veel volk zal worden weggesleept, niettemin strekken, om de magt, den rijkdom en den zedelijken invloed der Compagnie tot haar toppunt te voeren. Deze oorlog, die toen op handen scheen, is eerst kortelings uitgebroken en woedt nog.

Keeren wij na deze beschouwingen tot het vroeger behandelde onderwerp terug, en hervatten wij den draad van ons verhaal. Wij gingen naar Cawnpore, woonden aldaar een diner bij in the assembly rooms, en waren den volgenden dag getuige van de ontvangst des Kroonprinsen van Oude, die den Gouverneur-Generaal in groote statie kwam bezoeken. Hij was gelogeerd in een groot kampement aan den noordelijken oever van den Ganges. De Koning zelf was ziek, doch nu werden van zijnentwege door den zoon, op oostersche wijze, de gebruikelijke beleefdheden bewezen. Dagelijks zond hij vruchten en spijzen voor de tafel van den Gouverneur-

Generaal, benevens vruchten voor Z. K. H., zoodra hij diens komst in het kamp had vernomen. Deze bestonden in china's appelen, druiven, gaiaves, granaatappelen, enz. Dagelijks kwamen er gedresseerde tijgers (cheeters) lynxen en valken voor de jagt, in één woord, al hetgeen eene vorstelijke herbergzaamheid medebrengt, werd hier aan den dag gelegd.

Des zaterdags, den 23, kwam de Kroonprins, vergezeld van zijne twee zoons, twee broeders en den Resident, den Luitenant-Colonel Low, een bezoek aflеggen bij den Gouverneur-Generaal; hij was bij die gelegenheid omstuwd door een verbazenden stoet, die op alle mogelijke wijzen rijk was uitgedost, gekleed, uitgerust en, naar hunne wijze van doen, in volmaakte orde optrok. Eenige adjudanten van den Gouverneur-Generaal en de Secretaris-Generaal waren hem tot aan zijn kamp te gemoet gegaan. Ten einde den toegang gemakkelijk te maken, was er een schipbrug over den Ganges gelegd. Toen de Kroonprins onder het geluid van pauken en trompetten zijn kamp verliet, werd er geld onder het volk gestrooid; op een half uur afstands van het kamp genaderd zijnde, ging de Gouverneur-Generaal met zijn gansche gevolg in gala tenu hem te gemoet; op een kwartier uur afstands van daar ontmoetten zij elkander, waarop de Kroonprins den olifant besteeg van den Gouverneur en ter regterzijde van hem plaats nam en op die wijze, onder muziek, saluten, enz., het kamp binnentrok. Tot mijn leedwezen was deze scène stofferiger, dan ooit iets dergelijks door mij is bijgewoond, hetgeen te meer te bejammeren was om de rijke kleeding der gasten.

De Kroonprins scheen mij toe een zeer beschaafd,

beleefd man te zijn. Al aanstonds bespeurde men bij de wederzijdsche ontmoeting, dat de betrekking waarin deze bezoekers tot de Engelschen staan, geheel verschillend is van die van andere inlandsche grooten, die wij vroeger hadden gezien. Na eenige gesprekken over de gewone onderwerpen, werd er gedejeuneerd. De gasten nuttigden er weinig van, hetzij dat de schotels hen niet zeer bevielen, hetzij dat zij te zeer werden afgeleid door de rij schoone dames aan de overzijde van hen gezeten, die aangenamer voorwerpen van beschouwing voor hen waren, dan de vergulde en verzilverde rijst en andere opgesierde schotels, hun meer bekend. Weldra kwamen de hookka's, daarna werden de geschenken uitgedeeld en scheidde het gezelschap.

Het gebruik der hokka of hookka neemt, wel is waar, af, maar zij is nog in zwang; men rookt die zelfs op bals, hetgeen den oosterschen tint er van niet weinig verhoogt. De personen, die de hookka rooken, meest inlandsche grooten, liggen in rijke oostersche kleeding op kussens en tapijten. De hookka verspreidt een aangenamen geur en vooral wordt daarvoor bij dergelijke gelegenheden zorg gedragen; het voortdurend geborrel is echter minder aangenaam, maar 's lands wijs, 's lands eer.

Kort na het vertrek van den Kroonprins werd andermaal een durbar gehouden door den Gouverneur-Generaal, waarop eene menigte Radja's en Radjatjes verschenen; het scheen alsof de stoet, waarmede zij zich omringden, steeds grooter werd naar gelang wij verder trokken.

Den 24 en den volgenden dag was het Kersmis en beide dagen werden geheel gewijd aan godsdienst en rust; ook het laatste was in verre na niet onwelkom.

Op een mijner wandelingen gedurende deze rustdagen kwam ik toevallig in het kamp der kameelen en zag hoe men een jongen kameel den breidel aandeed; hij bestaat eenvoudiglijk uit een touw, dat aan het middenschot van zijn neus wordt vastgemaakt en waarmede het dier, bij het opgroeijen meer en meer afgerigt wordende, wordt bestuurd. In vele andere landen had ik kameelen gezien, doch nimmer zulk een aantal te gelijk onder het oog gehad, als hier het geval was.

Des dingsdags, den 26, had het tegenbezoek plaats bij den Kroonprins van Oude, in zijn kamp aan de noordzijde van den Ganges. Wij vertrokken derwaarts met eene menigte olifanten en troepen langs denzelfden weg, dien de Kroonprins vroeger had gevolgd. Er was bij die gelegenheid eene ontzettende menigte op de been. De tenten, waarin wij werden ontvangen, waren zeer groot, in goede orde en netjes ingerigt. Na een kort verwijl in de receptiezaal, dejeuneerden wij; aan drie tafels, die in eene lijn stonden, waren 180 couverts. De Kroonprins diende zelf voor aan de voornaamste gasten; onmiddellijk na de pillau met vergulde of verzilverde rijst, werd er ijs en thee rondgediend.

Na het ontbijt werden geschenken uitgedeeld. De Gouverneur-Generaal ontving paarden, kostbaarheden en een collier paarlen van twee toeren met het portret van den Kroonprins er aan in eene zeer fraaije ster van diamanten.

De diamanten zijn daar meerendeels vlak geslepen en hierdoor gaat, naar mijn oordeel, bijna al het schitterende van den glans verloren. De dames Eden ontvingen insgelijks verschillende geschenken, onder anderen ieder een met juweelen bezetten kam van groote waarde, doch ook deze dames behoorden tot de cathegorie derzulken, die geene

geschenken mogen aannemen en derhalve waren ook deze voor de Compagnie. De eenige geschenken, die men mag aannemen, bestaan in eene soort van collier, die de oostersche gastheer aan ieder der gasten voor hun vertrek uitdeelt en aan de voornaamsten met eigen hand omhangt; dergelijke colliers bestaan uit vrij groote klossen en vlechtwerk, gewoonlijk overtrokken met zilverdraad, terwijl die voor zeer voorname personen bestemd, met gouddraad zijn overtrokken; zij hebben geene innerlijke waarde, maar worden beschouwd als een blijk van welwillendheid en uit dien hoofde gedragen tot op het vertrek.

Wij hadden nu reeds gedurende een geruimen tijd de beleefdste en aangenaamste gastvrijheid bij den Gouverneur-Generaal genoten, zoodat het tijd werd om aan de terugreis te denken, te meer dewijl het kamp thans in eene geheel andere rigting zou worden verlegd. De heuschheid van den Gouverneur-Generaal ging echter zoo ver om ons voor te stellen de reis over Delhi te nemen, en die uit te strekken tot aan het Himalaya-gebergte. Hoewel zulk eene vriendelijke uitnoodiging, gevoegd bij de lust tot het doen dier reis, wel in staat was om ons dat aanbod te doen aannemen, had ik echter nog andere pligten te vervullen; er moest bovendien worden nagegaan of een dergelijke togt en de terugreis binnen zulk een tijdsbestek konden worden afgelegd, dat wij den goeden moesson in de golf van Bengalen zouden vinden, waarbij wij de mogelijke tegenspoeden, oponthoud, enz. niet uit het oog moesten verliezen; na rijpe overweging van een en ander met Zijne Koninklijke Hoogheid, werd bepaald, dat wij de reis zouden voortzetten tot Delhi en wel over Lucknouw en

dat wij nog dien eigen nacht zouden vertrekken, waarvoor wij alles in gereedheid zouden brengen. Er was dien avond bal en souper in de assembly-rooms, dat wij zouden bijwonen; van daar vertrekkende, zouden wij ons bij den postmeester verkleeden, ten einde de palankein-reis naar Lucknouw te hervatten, werwaarts de dames Eden insgelijks vertrokken.

Het bal, dat den 27 werd gegeven, was zeer fraai en duurde tot vrij laat in den nacht; wij verlieten het ten half drie ure, na alvorens afscheid te hebben genomen van den Gouverneur-Generaal, Lord Auckland, benevens van de meeste heeren en dames van zijn gevolg. Het is mij eene behoefte alhier de betuiging af te leggen mijner dankbaarheid voor de welwillende, heusche ontvangst en gastvrijheid door ons bij den Gouverneur-Generaal en in het algemeen op onze gansche reis in Indië genoten; te vergeefs zou het zijn met woorden den indruk te schetsen, die zulks bij mij heeft nagelaten.

Lord Auckland is een man, die in elke omstandigheid des levens achting en eerbied zou inboezemen; hoeveel te meer moet zulks niet het geval zijn op het standpunt, waarop hij hier is geplaatst. De herinneringen, aan mijn verblijf in Indië verknocht, behooren tot de aangenaamsten mijns levens.

In den nacht vertrokken wij van Cawnpore. Bij deze gelegenheid sloeg de palankein van Zijne Koninklijke Hoogheid, door de duisternis, bij een kruisweg een verkeerden weg in en het duurde een geruimen tijd alvorens de verloren reiziger teruggevonden en de marschorde was hersteld. Den volgenden dag kregen wij een tooneel onder het oog, dat eenig in zijne soort mag genoemd worden. Het kamp des Kroonprinsen, dat ins-

gelijks was opgebroken trok huiswaarts en werd door ons ontmoet. De breede, doch zeer oneffen weg, indien men er dien naam aan mag geven, was bedekt met olifanten, kameelen, paarden, allerlei voertuig en menschen, waaronder niet weinig echte caricaturen werden gevonden; daarenboven liepen alle militairen van den Vorst zonder eenige regelmaat door elkander, zoodat het veel overeenkomst had met een vlugtend leger. Onder weg dejeuneerden wij in eene tent, die onze tegenwoordige gastheer, de Koning van Oude, ten onzen gebruike had doen opslaan.

Wij passeerden vele seraï's, trokken door verscheidene dorpen, alwaar, naar het mij toescheen, vooral goed gemaakt en gepolijst koperwerk wordt vervaardigd. De voorraad er van in de winkels aanwezig, was zeer groot. Ieder Hindostaner voert zijn koperwerk op reis met zich, is er zeer zindelijk op en beschouwt dit in zekere mate als voorwerpen van weelde; het bestaat in eene zekere soort van vaas, waarmede zij water putten om te drinken, wijl de anderen dienen tot kookgereedschap.

Algemeen genomen hebben de indische volken weinig behoeften en omslag; eenvoudigheid is het kenmerk van al hun doen. Het magazijn, de winkel en de werkplaats dier kopersmeden bijeengenomen, hadden welligt geen 4 voet in het vierkant. Ditzelfde hebben wij gezien in dorpen en in steden; in de straten, die men doortrekt, vindt men doorgaans werkplaatsen. Op de stoep ziet men zoowel de pot koken, aan een fijne cashmire shawl werken, als gouden sieraden en schoenen maken, niettegenstaande de harde wind veel stof medebrengt; ledigloopers waren er altoos in menigte.

Hoe meer wij Lucknouw naderden, des te fraaijer

werd het uitzigt, dat het land ons aanbood, het waren bekoorlijke landsdouwen, schoon geboomte, sierlijke gebouwen, wat wij zagen; bevonden deze laatsten zich al niet in kennelijken staat van verval, zij waren toch niet goed onderhouden. Was dit een bewijs van achteruitgang of van minderen voorspoed? Zoowel het een als het andere, naar ik geloof.

Voorbij een schoonen boom gaande, dien ik mij nog altijd levendig voor den geest kan stellen, zag ik er een mensch met de voeten opwaarts in hangen; waarschijnlijk bevond hij zich daar reeds sedert lang, want hij was zeer uitgedroogd en scheen mij enorm lang toe.

Digt bij de stad ontmoetteden wij de dames Eden en namen kort na hen, ten 5 ure, onzen intrek te Lucknouw bij den Resident, den Luitenant-Colonel Low.

Den volgenden morgen, den 28, togen wij reeds vroeg op weg om het merkwaardige te bezigtigen; wij reden naar Labore en Constantia, het vermaarde verblijf van wijlen den beruchten Generaal Claude Martin. Dit colossale gebouw, dat, naar men zegt £ 150,000 heeft gekost, is gebouwd in het laatste gedeelte der voorgaande eeuw, door Claude Martin, die in een der kelders er van is begraven geworden. De kist of kelder, waarin hij ligt, wordt aangeduid door eene verhevenheid, aan het eind waarvan zijn borstbeeld is geplaatst; vier levensgrootte grenadiers in pleister staan ter wederzijde van het graf, terwijl een steen het grafschrift bevat.

Deze man heeft een zeer avontuurlijk leven gehad, waaromtrent vele verhalen in omloop zijn, die op dit punt allen overeenkomen, dat hij tot de ijdelste, laaghartigste menschen moet hebben behoord, doch tevens een der grootste en gelukkigste bedriegers is geweest, die kennis

noch opvoeding had, ten gevolge waarvan hij met al zijne onmetelijke rijkdommen, noch levensgenot gesmaakt, noch nut gesticht heeft.

Naar mij verhaald werd, komt zijne geschiedenis kortelijk hierop neder. De thans nog befaamde Generaal Claude Martin was gemeen soldaat en oppasser van zekeren kapitein Martin, in dienst bij de Franschen onder Lally Tolendal; deze Martin, in zijne eigenliefde gekwetst door zijn chef, verlaat de Franschen, gaat over naar de Engelschen, verzekert hun dat zij Pondichery in 8 dagen zullen doen vallen, indien zij zijn raad volgen en hem, bij gewenschten uitslag, naar behooren beloonen. Dit werd gedaan; Pondichery viel in handen der Engelschen, maar hetzij den door hem gegeven raad weinig tot het doen slagen der onderneming had toegebragt, dan of men wel het verraad, maar niet den verrader schatte, hij mogt zich gelukkig rekenen, dat hij eene belooning, en, ten einde hem te verwijderen, eene aanbeveling kreeg aan den Koning van Oude, die om een europeschen officier had gevraagd. De kapitein Claude Martin, benevens zijn knecht, vertrokken over zee naar Calcutta en leden schipbreuk; niemand werd gered dan de knecht van den kapitein Martin, die zich voor zijn meester uitgaf en, om het geleden gevaar met grooter welwillendheid ontvangen, weldra tot Generaal werd benoemd. De eenige diensten, welke hij in die betrekking heeft bewezen, zijn het gewapenderhand invorderen van belastingen, waarbij hij zich zelven niet vergat; hij kocht oude schuldvorderingen op, en droeg zorg, door misbruik van magt, dat zij al dadelijk tot den laatsten penning werden betaald. Wijders zette hij gelden uit tegen woekerwinst, sloot verzekeringen en het zwak voor ijdelheden bij den Vorst

bemerkt hebbende, wist hij altijd de voorwerpen te verkrijgen, waarnaar deze haakte, ze met woeker te verkoopen en zich op die wijze schatrijk te maken. Toen hij groote schatten had bijeengeschraapt, liet hij dit gebouw stichten, het zonderlingste dat men zich kan voorstellen. Het is geheel van ijzer en steen gebouwd, met dikke muren, ijzeren deuren; alle in- en doorgangen zijn met schietgaten geflankeerd, zoodat hij er zich lang in zou hebben kunnen verdedigen. Het was allerprachtigst gestoffeerd, en versierd met beelden uit de mythologie zoowel der Hindoes als van de Grieken en Chinezen.

De ingang bij het hek is versierd met twee leeuwen, waarvan de koppen hol zijn; zij dienen als lantaarnen, waarbij het licht door de oogen komt. Bij zijn dood heeft hij aan de armen te Lyon een gedeelte vermaakt van zijn vermogen, een laks ropijen tot het stichten eener school te Calcutta en dit gebouw ten gebruike gesteld van het publiek, met bepaling dat ieder reiziger aldaar drie maanden zou mogen verblijven. De meubelen zijn intusschen verkocht geworden; het gebouw zelf staat geheel ledig, en is reeds herhaaldelijk in verschillende handen geweest. Wel stonden er eenige schoone boomen in het park, doch de ligging was niet gunstig en het geheel in verre na niet oordeelkundig beraamd; 's mans ijdelheid zal zijn naam nog lang in het geheugen doen voortleven, want nog gedurende geruimen tijd kan het gebouw de sloopende hands des tijds trotseren.

Hier digtbij was een klein, doch aangenaam buitenverblijf des Konings; wijders bezochten wij de moskee, die het grafgesticht bevat van 's Konings grootvader. Na den middag gingen wij naar een ander gedeelte der stad en bezagen vooral de moskee en de zaal, waarin

het grafgesticht wordt gevonden van Asoph ood Dowlah, Iwan Barrah genaamd. Deze zaal, in welker midden het graf zich bevindt, is 200 voet lang en 60 voet breed; aan de beide uiteinden zijn twee achtkante vertrekken en ter zijde er van twee gaanderijen. Deze Asoph ood Dowlah, die aldaar begraven ligt, staat in sterken reuk van heiligheid en wordt dikwijls aangeroepen; bij enkele gelegenheden worden in deze zaal 150 kroonen gehangen, ten einde haar te verlichten. Het was deze laatstgenoemde Vorst, die Lucknouw tot de hoofdstad des rijks maakte en buitengewoon veel toebragt om haar in rijkdom en voorspoed te doen klimmen, waarvan nog overal de sporen zigtbaar zijn. Alles vertoont hier bepaaldelijk een musulmansch karakter, moskeën, minareh's verschillen slechts in grootte en pracht. Ieder souverein waant zich een groot man en een heilige te zijn; vleijerij, uit eigenbaat gesproten, is voor een groot gedeelte de oorzaak hiervan. Uit dien hoofde laten velen reeds bij hun leven eene moskee bouwen, zoo om er na hunnen dood in te rusten, als om zich verdienstelijk te maken in het oog van Mohammed; het bouwen van dergelijke heilige plaatsen hangt derhalve af van de mate van heiligheid, den rijkdom of de gierigheid en wat al niet der Vorsten. Ik geloof echter, dat deze periode van hindostansche mode en grootheid mede voorbij is et pour cause.

Wij bezigtigden daarna nog menig vorstelijk gebouw en werden eindelijk naar eene hoogte geleid, van welk standpunt wij gansch Lucknouw konden overzien. Wij bevonden ons hier op eene aanmerkelijke hoogte, even buiten eene der schoonste stadspoorten, waaraan verscheidene historische herinneringen verknocht waren. De Goomty,

[illegible]

wij door twaalf poorten waren gereden, allen zoo vele voorhoven en nevengebouwen bevattende voor troepen en hofdienaren van lagen rang. Eindelijk kwamen wij door eene poort aan eene vierkante ruimte, in het rond met gebouwen omringd. Dit vierkant bevatte een vijver, omzoomd met een rand bloemen en geboomte, waarnaast paden liepen, die met steenen waren bevloerd. Het pad, dat wij hadden ingeslagen en zich rigtte naar het middenpunt van den vijver, voerde ons ter regterzijde er van heen en bragt ons met een trap in de troonzaal, Faradbox genaamd, dat is, „de zaal der twaalf deuren. In deze zaal was nog zeer kort geleden de regering van den tegenwoordigen Koning bepaald; zij bestaat uit drie evenwijdig loopende zalen van gelijke grootte, benevens twee gaanderijen aan de langste zijden, slechts door colonnades er van gescheiden en die dus met het overige een geheel uitmaken; de ornamenten bestonden uitsluitend uit rood lakensche tapijten, lusters en gordijnen. Aan het einde der middenzaal bevond zich de troon of musnud, eene zetel van ongeveer vier voet in 't vierkant, waarnaar men van voren met vijf à zes trappen opklom. Deze troon was van goud (met gouden platen bekleed), en hier en daar met edelgesteenten ingelegd; alles was eenvoudig en deftig, en maakte een goed effect. De deuren, ten getale van twaalf, waren zonderling geplaatst en daar ik er slechts eene ben doorgegaan, zou ik niet in staat zijn te zeggen waarheen de anderen voeren; ik vermoed echter, dat zij naar de hofappartementen leiden.

Wij dejeuneerden in de galerij naast de troonzaal en gingen later een dierengevecht zien bij een ander paleis of gebouw, dat een kwartier uurs verder, doch insgelijks aan de Goomty was gelegen. Aldaar aangekomen

werden wij in eene galerij geplaatst, welke op de Goomty uitzag en waarvoor eene kleine plek gronds zich naar de rivierzijde uitstrekte. Van onze zitplaatsen ontwaarden wij regt voor ons uit eene kale, bijna onafzienbare vlakte, en werd het oog getroffen door een gebouw, almede een paleis, dat den vorm heeft van een ei, waarvan de eene punt eenigzins in den grond staat; men verhaalde ons, dat dit zoo was gebouwd ten gevolge van eene gril van een der vroegere Koningen, dat door niemand werd betwist. Daar wij ons op een aanmerkelijken afstand er van bevonden, en het gansche gebouw wit geschilderd was, konden wij er niets bijzonders van zien; het scheen een ei, naar gissing, 80 à 90 voet hoog. Het feest van den dag werd nu voortgezet. Op de kleine plek gronds liet men rammen en antilopen vechten, hetgeen ter naauwernood de moeite waardig was om er het oog heen te wenden; maar terwijl deze dieren ten onzen gevalle de hardheid hunner koppen tegen elkander beproefden, kwamen eensklaps van verschillende zijden twee olifanten voor den dag. Algemeen genomen zijn de olifanten, die wij hier zagen, groot van stuk, ja, sommigen zeer groot, bij voorbeeld die, welke als geschenken werden gegeven bij de durbar's, terwijl de olifanten, die de Souvereinen droegen, eene buitengewone grootte hadden; wat dit laatste betreft, hiervan mag ik mij des te meer verzekerd houden, uithoofde de engelsche heeren er hunne verwondering over betuigden, wanneer zij met ons de aankomst van dergelijken stoet gingen bezien, en zij toch waren aan dergelijke zaken zeer gewoon geworden. De olifanten zijn natuurlijk zeer verschillend van grootte, zoomede van kleur of liever wat betreft de vlakken op het voor-

hoofd; even als bij de paarden het geval is, bestaat er bij de olifanten eene miniatuursoort of hitten, en deze worden zelden hooger dan 5 à 6 voet. De dieren, welke men hier, helaas! liet vechten, behoorden niet tot de grootste soort, maar waren toch grooter dan ik er ooit in Europa had gezien. Olifanten, die moeten vechten, hebben niets anders op of aan het lijf, dan een net met groote mazen over den rug. Ook bij dergelijke gelegenheid worden zij door een mahout bestuurd, doch die zit nu niet op den nek, maar ligt achter op de schoft en kan door middel van dat net zeer gemakkelijk aan elke zijde op- of afklimmen, naar gelang van den kant van waar het gevaar hem bedreigt. Om hen aan het vechten te krijgen, moeten zij boos gemaakt worden, en tot dat einde bedient men zich van bedwelmende dranken of voedsel. Toen deze twee olifanten elkander in het oog kregen, schenen zij aanvankelijk te willen vechten, maar weldra bleek het, dat de lust niet groot was en spoedig maakten zij dos à dos en elk ging zijn eigen weg naar huis. Het tweede paar was anders gezind, want naauwelijks hadden zij elkander in het gezigt of met de snuiten steil in de hoogte en de tanden voorwaarts gerigt, gingen zij met volle vaart op elkander af, zoodat in den letterlijken zin des woords de grond er vau dreunde. Zij vallen elkander altijd van voren aan en wel met de tanden. Groot is de zorg, die zij voor hunnen snuit dragen; niettegenstaande dit alles, scheen het, dat in dit gevecht de snuit van een der strijders was gekwetst, want de woede der dieren nam met elken oogenblik toe en was eindelijk niet meer te bedwingen. De snuit van den eenen olifant werd digt bij den kop bijna doorgescheurd en van den anderen werd eene tand gebroken

en met zulk een geweld, dat de stukken en schilfers wel veertig voet ver vlogen. Nu beproefde men om ze te scheiden, tot welk einde men zich bediende van eene soort van vuurwerk, doch dit baatte niets en de twee vechtenden vervolgden elkander, totdat zij uit het gezigt geraakten; wat er van hen geworden is, heb ik niet te weten kunnen komen. Terwijl deze elkander zoo boos vervolgden, waren er op de kampplaats weder twee anderen tandgemeen, die in verre na niet zoo woedend waren als de beide vorigen. Na de olifanten kwamen rhinocerossen, die elk aan een der achterpooten een vrij zwaren ketting hadden, welke hen nasleepte, — deze ketting moest waarschijnlijk dienen om hen naderhand weder vast te kunnen leggen — dan dit verhinderde niet, dat zij terstond woedend op elkander aanvielen. Zij trachtten steeds elkander met den neushoorn te onderscheppen en waren niettegenstaande hunne logheid somtijds zeer vlug; toen zij eenmaal goed aan den gang waren, bleven alle pogingen om hen te scheiden vruchteloos. Hetgeen ons hierbij het vermakelijkst toescheen, was dat eenige duizende toeschouwers somtijds in massa in het gedrang geraakten en, van ons standpunt gezien, over den grond zwaaiden als het stof waar eene bui in valt. Men verzekerde ons, dat deze gevechten zoo goed waren uitgevallen, als ooit geschied was; ik beken openhartig, dat het ongeval, hetwelk den goeden, trouwen, bereidwilligen olifant overkwam, mij geweldig smartte, ja, te veel om in de gansche zaak eenig genoegen te hebben gevonden.

Na den middag gingen wij een bezoek afleggen op een fregat — een jagt — in de Goomty, dat met de grootste luxe was ingerigt en welligt nog nimmer twee

mijlen gezeild had of ooit zal zeilen. Daarna bezigtigden wij nog een ander buitenverblijf des Konings en de daartoe behoorende stallen; deze laatsten waren ongetwijfeld van zeer veel belang in het oog van een liefhebber van paarden, maar in dit opzigt ben ik zoo onbedreven, dat het slechtst gevormde paard mijne aandacht het meest bezig hield. Het was een groot en overigens fraai bruin paard, waarvan de ruggegraat, ter plaatse waar gewoonlijk het zadel ligt en juist ter grootte er van, zoodanig ingebogen was, dat een ruiter, die er op zat, ter naauwernood boven den kop van het paard uitkwam; buitendien mankeerde er niets aan en het verschilde overigens in geen enkel opzigt van een gewoon paard.

Met het vallen van den avond was de dag wel ten einde, maar de feestelijkheden hielden er niet mede op. Na het diner gingen wij weder naar het paleis, waarvan het binnengedeelte nu verlicht was; de diepe kalmte, die hier heerschte en de weêrkaatsing van het sterke licht in het water, maakten eene allerbetooverendste uitwerking; wij namen nu plaats aan de rivierzijde. Onmiddellijk vóór het paleis lag een aantal vaartuigen, waarop zich eene menigte danseressen (nautches) met muziek bevond, die allen haar best deden om onze opmerkzaamheid tot zich te trekken, daargelaten of haar zulks gelukte. Over de rivier was eene monsterilluminatie — vuurwerk, — er werd eene menigte ballons opgelaten, dat zeer goed in zijn werk ging; waarvan sommigen, nadat zij tot op eene aanmerkelijke hoogte waren gestegen, een vuurwerk deden afgaan en anderen als door een tooverslag werden verlicht. Men zal erkennen, dat wij dien dag veel gezien en gedaan

hadden; wij waren verheugd, dat hij voorbij was, en toch gevoelde ik spijt over een ding en wel voor het eerst van mijn leven, namelijk, dat ik nimmer de 1001 arabische nachtvertellingen had gelezen.

De familie en de staf des Gouverneurs-Generaal gingen heden naar Cawnpore terug; later bezochten wij de menagerie, die wel voorzien was en daarenboven voor ons nog geheel vreemd gedierte bevatte. Tijgers, hyena's, waren er velen, beeren, benevens alle mogelijke soorten van herten en antilopen, zoomede een nielgaï, een wilde ezel, die zich van zijne niet wilde stamgenooten onderscheidde door zijne grootte en mindere manieren; hij was bijna geheel wit en zeer onhandelbaar. De tijgers zijn slecht gelogeerd, hunne hokken bevinden zich in een staat van verval; kort te voren was er een uitgebroken en had zich het eerst aangediend bij den ezel, doch was door dezen zoo onbeleefd ontvangen, dat hij de visite had opgegeven en zeer gemakkelijk naar zijn vorig verblijf werd teruggebragt. Onder de vogels werden zeer fraaijen gevonden, bijna alle faisantsoorten van het Himalaya-gebergte; eindelijk trof ik er een aan, die mij op het eerste gezigt aan het land deed denken, waar ik hem in mijne eerste jeugd zoo bijzonder gaarne zag; het was een ooijevaar. Het scheen mij toe als had ik een landsman gezien, want destijds en nog lang daarna was het mij eene opwekking, waardoor te midden der verstooijingen, die mij omringden, mijne denkbeelden zich met de herinnering aan mijn vaderland verbonden.

Ik heb hier ontmoet en kennis gemaakt met een franschen schilder bij den Koning van Oude, den heer du Fay de Casenove, wiens omgang even aangenaam

als verpligtend was en die door zijne innemende manieren, door zijne kennis en welwillendheid mij niet slechts veel dienst heeft gedaan, maar mij veel nut heeft doen trekken van 't geen ik daar heb gezien. Hij was, even als mevrouw Low, een liefhebber van bloemen. Hoewel het destijds het gunstige saizoen niet was voor Flora, zoo verraadden toch 's Konings tuinen gebrek aan goeden smaak en verscheidenheid; behalve de rozen, bood al het overige weinig aantrekkelijks voor het oog aan. Hierop maakte echter eene soort van heesters die ik hier voor het eerst ontmoette en later hooger op insgelijks heb gevonden, eene uitzondering. Zijn kleine, gele bloemen hebben een aangenamen geur, dien men reeds op eenigen afstand der boom gewaar wordt; thans echter prijkte nog slechts hier en daar eene enkele bloem, dewijl de meesten reeds in zaad waren overgegaan. Overal waar ik dergelijke bloemen vond, vermeerderde ik den reeds bijeen vergaderden voorraad zaad er van, in het denkbeeld, dat dit gewas ook in ons klimaat uitmuntend zou opgroeijen, dewijl het tijdens mijn verblijf te Delhi, waar ik het insgelijks aantrof, des nachts fiks vroor; alle pogingen om de boontjes elders aan het groeijen te krijgen, zijn echter vruchteloos gebleven. De Engelschen noemen de bloem sweet scented bubble; deze heester bezit doornen, zijn blad komt overeen met dat eener Acacia, doch is kleiner; hij behoort derhalve tot de mimosa's, heeft veel overeenkomst met de cassis in Italië, doch verspreidt een aangenameren geur. Zoowel hier als te Delhi heb ik mij honderde zaden aangeschaft, afkomstig van het Himalaya-gebergte, allen vreemdelingen waarvan mij geen enkele naam bekend was; hier en daar, zoo als onder anderen te Amsterdam in den hortus, waaraan ik

al aanstonds een gedeelte van mijn voorraad had toegezonden, zijn er eenigen van opgekomen. Gelijk de weg des levens met bloemen en doornen is bestrooid, moet ik hier gewag maken van een ander onderwerp, dat ik te Lucknouw heb leeren kennen, dat wel niet tot het rijk der bloemen behoort, en mij tot op dien oogenblik zelfs bij name onbekend was, een onderwerp, dat mij, wel is waar, stof tot nadenken gaf met betrekking tot de voorgenomen reis, mij er eenig bezwaar aan deed hechten, doch haar niettemin met vertrouwen op een goeden afloop deed aanvangen. De hier bedoelde zaak was van den volgenden aard.

Sedert langen tijd wist men, dat er in Hindostan eene vereeniging van roovers en moordenaren bestond, zonder dat men hen op het spoor kon komen of eenig zeker narigt kon verkrijgen met betrekking tot hunne levensmanier of wijze van handelen. Paspoorten aan met verlof gaande sipahi's (soldaten) afgegeven in 1810, gewagen reeds van waarschuwingen tegen roovers; velen dier soldaten, van afrekeningen voorzien zijnde, verdwenen zonder dat men sedert dien tijd ooit iets meer van hen vernam. Eindelijk heeft men den draad van deze gansche geschiedenis gevonden en door de onvermoeide pogingen van enkele ambtenaren is Hindostan bijna van deze plaag verlost geworden.

Er bestaat in Hindostan sedert onheugelijke tijden eene broederschap onder de bevolking, bekend onder de benaming van *Thugs.* Zij hadden een onderling verbond aangegaan, welks wetten met eene bewonderenswaardige trouw werden nageleefd. Bijgeloovig van aard, raadpleegden zij voorteekenen en, wanneer die ongunstig waren, bleven zij stil: vielen de ondernemingen tegen, niet-

tegenstaande de gunstige voorteekenen, dan wist men er steeds een glimp aan te geven of eene rede er voor te vinden. De niet of weinig beschaafde leden van dit genootschap hechten er een vast geloof aan, hetgeen sommigen op het denkbeeld heeft gebragt, dat het tot hunne godsdienstige begrippen behoorde; trouwens zij wisten zeer goed, dat zij kwaad deden en het langdurig bestaan en de voordeelen door deze benden behaald, mogen worden beschouwd als een gevolg van het gebrekkige der regering en de geringe mate van beschaving in het land verspreid. De thugs waren eene vereeniging van personen, die zich oefenden in het vermoorden hunner medemenschen, met het doel om van den buit, op die wijze verkregen, te leven. Hun bestaan nam weldra zoodanig toe, dat zij eene eigene taal vormden, de *Ramasee*, eene verzameling van wetten, waarvan ongeschiktheid het hoofdbeginsel uitmaakte. Gelijk in dit land de zoon het handwerk zijns vaders volgt, zoo werd ook de zoon van een thug lid der bende en nam dit genootschap dagelijks op eene groote schaal in aantal toe. Hun handwerk bestond hierin, iedereen te vermoorden, waar zulks in *veiligheid* kon geschieden en vooral hen, die iets bij zich schenen te hebben. Zij bezigden als middel het verworgen, dewijl dit geen bloed doet stroomen, geen gerucht maakt en omdat zij, ongewapend zijnde, geen wantrouwen zouden inboezemen. Zij deden die moorden zelden digt bij huis, bragten bijna nooit vrouwen en nimmer Europeërs om het leven, omdat men zich aan deze laatsten zoo veel laat gelegen liggen en vooral dewijl deze zelden met dingen van waarde reizen en wissels hen eerder zouden verraden dan voordeel aanbrengen. Inlanders daarentegen,

voornamelijk handelaars, hebben somtijds hun gansche vermogen bij zich; er komen reizigers in Hindostan uit Perzië, Arabië, Cashmere en uit andere verwijderde oorden, tot het verrigten hunner handelszaken en daar bij hen geen wissels bestaan, betalen zij altijd in contant, hetzij in goud, zilver, juweelen, shawls of, naar gelang van de wijze waarop de aflevering geschiedt, zenden zij later vertrouwde slaven of bedienden met de afrekening. Wanneer nu eene bende thugs op avontuur uitging, of door inlandsche ambtenaren, die tot het verbond behoorden, narigt kreeg, dat reizigers ergens aangekomen waren of verwacht werden, dan gingen zij hen veelal na met eene troep, die ongeveer even sterk was als het aantal reizigers bedroeg; uithoofde zij de kaart van het land zoo goed kenden, wisten zij de reizigers steeds den pas af te snijden, of ten minste hen op den voet te volgen of schijnbaar toevallig te ontmoeten, en daar hier bij allen in rust- en reisuren zooveel eenstemmigheid wordt in acht genomen, was hunne berekening daaromtrent altijd zeker.

De thugs onderscheiden zich bij uitnemendheid door goede manieren en vormen, die zij zich eigen maakten, ten einde het vertrouwen van reizigers des te gemakkelijker te winnen en daar hun moordtuig slechts uit een *zakdoek* bestaat, zijn zij zelven ongewapend om hun helsch beroep te verbergen. Indien zij nu wisten waar een gezelschap reizigers zich bevond, gingen zij dikwijls in denzelfden seraï of op dezelfde rustplaats, verbroederden zich met hen, en reisden toevallig of naar dezelfde plaats of moesten althans voor een groot gedeelte denzelfden weg volgen, kwamen hierom overeen, om, tot onderlinge zekerheid, te zamen te reizen. Nu zijn er op

deze ontzettend uitgestrekte, woeste en onbewoonde wegen eene menigte afgezonderde plaatsen, of wel de thugs overreedden hunne medereizigers om een korteren of beteren weg in te slaan, ten einde hen op die wijze ter plaatse te brengen, die voor de uitvoering van hun moorddadig plan geschikt was; op die wijze kwam het eindelijk tot rusten of tot eten, waarbij ieder zich op de aartsvaderlijke wijze nederzettede. Nu wist ieder thug zijn werk. Het hoofd der bende begint gewoonlijk een verhaal, dat zeer de aandacht boeit, waarin veel wordt gesproken van den hemel, waarop hij de aandacht vestigt. Op eene ongekunstelde wijze heeft zich allengs en onbemerkt een thug geplaatst achter ieder reiziger en zoodra, bij het aandachtig luisteren naar het verhaal, ieder toehoorder het hoofd opheft, krijgen zij een doek om den hals, die met verwonderlijke handigheid wordt toegedraaid en binnen eene halve minuut zijn allen dood en draagt ieder verwurger een lijk naar den put, die zich natuurlijk digt bij de gekozen rustplaats bevindt; alvorens hen daarin te werpen, worden zij de oogen uitgestoken. Is er tijd toe, dan gebeurt het, dat de lijken worden begraven en moet er soms bloed stroomen, dan wordt er later een vuur aangelegd, ten einde elk spoor van den gepleegden moord weg te wisschen.

Ongeloofelijk uitgestrekt zijn de vertakkingen der thugs over gansch Hindostan en even ongeloofelijk groot is het aantal slagtoffers, dat zij hebben gemaakt. Een gedeelte hunner was in het bijzonder voor den Ganges bestemd en deze werden water-thugs genoemd. Zij zijn nimmer ontdekt of verraden en hunne onderlinge trouw derhalve nooit op de proef gesteld geworden; wanneer er somtijds eenig kwaad vermoeden rees, doordien paarden,

wapenen, kleedingstukken of sieraden, in hun bezit, toevallig werden herkend, dan waren er steeds zoo vele leugens voorshand beraamd, zoo vele valsche getuigen van hunne benden traden op, dat men nooit tot ontdekking van den gepleegden roof kwam of bewijzen verkreeg tegen dengene, in wiens bezit die goederen werden gevonden. Reizende troepen van tachtig en meer menschen zijn op die wijze in één oogenblik vermoord geworden. Ook enkele alleen reizende personen zijn om het leven gebragt, niettegenstaande zij voor geen gulden aan waarde bij zich droegen, want de thugs waren zoo handig, dat het hen naar ligchaam noch geest eenige moeite kostte. Ik kan niet met zekerheid opgeven hoedanig de voornaamste of eerste ontdekking heeft plaats gehad, maar vermeen, dat zulks op deze wijze is geschied. Bij een der groote moordtooneelen kwamen drie jongelingen aan, die er toevallig getuigen van waren. Verschrikt verborgen zij zich; twee hunner werden ontdekt en mede vermoord, doch de overblijvende, die alles goed had gezien, bragt de zaak aan het licht met aanwijzing van de plaats, waar de lijken waren verborgen. Sedert dien tijd is de engelsche politie onvermoeid bezig geweest, is men een ongeloofelijk groot aantal thugs meester geworden en op die wijze is er de schrik onder gebragt. Toen er eenigen waren gevat, is het ontdekken der overigen minder moeijelijk geworden; door sommigen goed te behandelen, hun leven en onderhoud te schenken, zijn zij anderen op het spoor gekomen. Eene groote menigte is reeds gehangen, anderen zitten gevangen of zijn tot levenslangen dwangarbeid veroordeeld geworden. Die losgelaten wordt en een ander verraadt, krijgt vermindering van straf; wegloopen kan hij niet, want de

andere thugs weten naauwkeurig welke leden van hunne bende gevangen zijn en dat zij door hen verraden worden, zoodat zij allen, die uit de gevangenis tot hen overkomen, zonder genade doodslaan. Degenen, die tot levenslange gevangenisstraf zijn veroordeeld, — kettinggangers, — die niet meer tot het ontdekken van anderen worden gebezigd, krijgen op de eene wang een brandmerk met het woord THUG, en op de andere hetzelfde in de hindostansche taal, zoodat zij, in geval van ontsnapping duidelijk kenbaar zijn. Gedurende ons verblijf te Lucknouw zagen wij éene menigte dier thugs en een kapitein, met dit gedeelte der regterlijke magt bekleed, had de vriendelijkheid hen voor ons hun handwerk te doen vertoonen. Er kwamen eenige personen, dit verbeeldden reizigers met hunne goederen, deze werden vriendelijk bejegend door andere reizigers, die hen ontmoetten (dit waren thugs), men rustte gezamenlijk uit, het hoofd dezer laatsten begon het gewone onderhoud en in een oogenblik was de eerste groep reizigers vermoord — hier namelijk in schijn — en alles was afgeloopen, alvorens men er bijna iets van had bemerkt. Met reizigers te paard is het bijna eveneens zoo; vóór zij den zadel hebben verlaten, zijn zij vermoord. De worger is een voornaam persoon onder de bende; hij moet zich lang oefenen, eer hij als zoodanig mag optreden en dien rang verkrijgt. Iedere bende heeft een hoofd voor eene expeditie en al reizende of zittende zijn zij door hunne bijzondere taal in de gelegenheid elkander te onderrigten of plannen te beramen buiten de afspraak. Onder de thugs, die hier aanwezig waren, bevonden zich eenige matadors. Een hunner werd boos en zeide: „waar be„moeit gij u mede; mijn vader en grootvader waren

„thugs, ik ben er een en mijn zoon is het; wat is „daar voor vreemds in gelegen? Het is zeer natuurlijk." Hij had deel genomen aan 951 moordtogten. Het aantal moorden door de thugs bedreven, is ongeloofelijk groot; het ontdekken der daders moet een gunstigen invloed uitoefenen op de bevolking en het handelsverkeer. Onder de boeven, die zich hier voor ons bevonden, was een bejaard man, die zijn eigen zoon had verraden, een knaap van 18 jaren, welke bitterlijk huilde en beweerde onschuldig te zijn. De kapitein verhaalde, dat dit het eerste en eenige voorbeeld van zwakheid of van berouw was, dat hij bij hen had ontmoet. Er waren hier nog vader en zoon, waarvan de eerstgenoemde door den laatste verraden was, zonder dat zulks hen in het minst scheen te hinderen; zij baden op hunnen rozenkrans, (1) terwijl zij ons met de grootste zelfvoldoening de door hen begane misdaden verhaalden.

(1) Dat bidden op den rozenkrans heeft niet veel te beduiden; zij telden de balletjes, die zij met de vingers verschoven, terwijl zij met ons spraken, somtijds Brahma aanroepende. Er is veel over gezegd of zij hun bedrijf uit hunne godsdienst ontleenden en indien dit waar kon zijn, zou men het eerder eene dienst des duivels mogen noemen; gaat men echter der Christenen leer en leven na, dan zien wij hoe godsdienst kan verbasteren en hoe gemakkelijk men vervalt tot het aanbidden van het gouden kalf. Veel is er over de godsdienstigheid der thugs geschreven. Toen ik mij in Bengalen bevond, las ik een artikel in een engelsch-bengaalsch blad „the Englishman", dat ik in oorspronkelijken tekst hier bijvoeg. Men ziet daaruit, dat deze Hindoe, die wel met Engeland bekend schijnt te zijn, het denkbeeld verre verwerpt, dat het bedrijf der thugs zou geacht mogen worden tot de Hindoe-godsdienst te behooren of er door voorgeschreven te worden.

ORIGINAL COMMUNICATION.

THUGGEE

To the Editor of the Englishman.

„Sir, — From an extract published in your paper of to day,

Hoewel wij het voorregt hadden Europeërs te zijn, beken ik toch gaarne, — nu de onwraakbaarste bewijzen mij de overtuiging hadden verschaft van het bestaan eener vereeniging van zulke brave, godsdienstige menschen, dat ik de palkee-reis èn om de op mij rustende verantwoordelijkheid èn om mij zelven uit een niet zeer gunstig licht beschouwde en zij mij verscheidene uurtjes nachtrust kostte, te meer uithoofde wij de reis den volgenden avond met donkere maan moesten aanvangen, en deze juist door een land liep, waar de hongersnood groot was. Het is waar, onze wapenen lagen steeds gereed, en daar wij dassen droegen, waren onze halzen niet zoo spoedig ontbloot als die der Bengalezen, maar aan de andere zijde rees bij mij het denkbeeld, dat, niettegenstaande al deze voordeelen, de thugs in hunne wijsheid wel eens konden vermeenen, dat het worgen van

---

I observe that your missionary contemporary of Serampore has taken advantage of an article against Thuggee, published in the Edinburgh Review to attack Hindooism. He talks as if the system of cold blooded murder practised by the Thugs was a part of the religion of this country. Might we not, with equal propriety, ascribe the prevalence of the crime called Burking in Scotland, to the mild doctrines of Jesus? When Bishop Watson was called upon by an unbeliever to account for the unreasonable practices of certain professed Christians; his auswer was: Behold the book! I, as a Hindu, should like much to learn in what part of the Shastras Thuggee is either enjoined or permitted. Are the practices of these miscreants authorised by the Vedas or the Dhurshunas? Any person acquainted with the editor may write in the Edinburgh Review and make a display of his polished and epigrammatic sentences; but believe me, Sir, it does require some knowledge of the sacred writings of the Hindu sages to enable a man to philosophise, on the religion and manners of the Indian people with any thing like accuracy. Your missionary friend's zeal has certainly outrun his discretion.

Yours obediently
a Hindu."

Calcutta, 23^d June, 1837.

een vreemden Prins minder zonde was en grooteren buit zou opleveren dan in geval zij hunne kunst op een hunner stamgenooten uitoefenden. In dit zonderlinge geval werden wij, op mijn verzoek voortaan vergezeld door twee sowars, — inlandsche kavaleristen. Dit heeft veel invloed, dewijl zij weten, dat de vereischte hulp spoediger bij de hand is en daarenboven wordt men op die wijze niet ligt in den slaap overvallen.

Na den afloop mijner reis is mij een werk over de thugs ter hand gekomen, in 1836 geschreven door den kapitein Sleeman, die het meest tot hunne ontdekking en vervolging heeft bijgedragen. Ik laat hier eenige artikelen volgen, ontleend uit de inleiding tot dit werk, die het vroeger door mij omtrent dit onderwerp medegedeelde bevestigen en ophelderen.

Art. 5.

„Er zijn bijna in ieder gedeelte van Indië gelddra-„gers (money carriers) van ambacht, die, hoewel zij tot „de laagste klasse der maatschappij behooren, het ver-„trouwen der kooplieden bezitten en belast worden met „het overbrengen van zeer groote sommen in goud en „juweelen naar ver verwijderde plaatsen, zonder wacht, „zonder wapenen om zich te kunnen verdedigen, dewijl „hunne trouw, scherpzinnigheid en bedelaarsachtig uiter-„lijk als voldoende zekerheid worden beschouwd. Ofschoon „ik honderde gevallen heb moeten onderzoeken, waarin „dergelijke personen in het uitvoeren hunner pligten „zijn vermoord geworden, heb ik nimmer vernomen, dat „een enkele hunner was ontrouw geworden."

„Het was gewoonlijk door dergelijke personen, dat „de kooplieden van Bombay en Suratte hunne betalin-

„gen lieten doen in goud en juweelen; zij namen „hunne reis door Kandeisch en Malwa naar Indore en „Rajpootana. Van 1824 tot 1830 — het begin onzer „bemoeijingen — hebben de verschillende benden Thugs „in Hindostan of in het land benoorden de Nerbudda „onberekenbare sommen geroofd."

Art. 6.

„Er zijn Thugs te Jubulpore uit alle deelen van „Indië, van Lodheeana tot de Carnatic en van den „Indus tot aan den Ganges; sommigen hunner hadden „langer dan twaalf jaren met beschaafde Europeërs ver„keerd en niettegenstaande dat is er geen enkele onder „hen, die twijfelt aan den *goddelijken oorsprong van „het Thugverbond*, geen enkele, die twijfelt dat de Thug „en al degenen, die moorden hebben bedreven, hande„len naar de voorschriften, onder de onmiddellijke toe„lating, ja, in gevolge de bevelen van de Godin Devee, „die mede Durga, Kalee of Bhawanee wordt genoemd. „Uit dien hoofde wordt er geen enkele onder hen ge„vonden, die wroeging gevoelt over de moorden, door „hem gepleegd gedurende zijne roeping, of waartoe hij „heeft bijgedragen. Een Thug beschouwt den door hem „vermoorden persoon als een slagtoffer, gewijd aan de „Godin Devee, hij ziet op hen neder gelijk de priester „van Jupiter op de ossen, of de priester van Saturnus „op de kinderen, op hunne altaren geofferd. Hij overlegt „de moorden zonder eenige zwakheid, hij volvoert ze „zonder eenig gevoel van medelijden, hij herdenkt ze „zonder eenige wroeging. Zij verstoren nooit zijne „droomen, de herinnering daaraan baart hem geen „onrust, noch in de duisternis, noch in de eenzaam„heid, noch in het uur des doods."

Art. 7.

„Ik moet hier bijvoegen, dat ik hoogst zelden eenig „voorbeeld van noodelooze pijniging heb ontdekt, dat „is, meer dan vereischt werd om den persoon het leven „te benemen. Het vermoorden van vrouwen is eene ver„krachting hunner gebruiken, uithoofde het eene beleedi„ging is der Godin, hunne beschermvrouw; hieraan schrij„ven zij het onheil toe, dat hen treft. Een Thug beleedigde „nimmer door woorden of daden eene vrouw, die zij zou„den vermoorden, en geene bende zou ooit de hand „hebben durven slaan aan eene vrouw, die verondersteld „mogt worden ooit gemeenschap te hebben gehad met „een der hunnen. In Bengalen, Behar, Orissa en in de „landen beoosten de Jumna en den Ganges, hebben zij „het nog nooit gewaagd het verbod, op vrouwenmoord „gesteld, te overtreden, en in de landen bezuiden de „Nerbudda is dit slechts zelden het geval geweest, uitge„zonderd in die gevallen, waar zij geene gelegenheid had„den de vrouwen op eene gevoegelijke wijze van de slagt„offers te scheiden, of indien er werd verondersteld, dat zij „zeer rijk waren. De benden, die de landen bewonen tus„schen den Indus, Jumna en Nerbudda zijn de eenigen, „die zonder onderscheid personen van beiderlei kunne „vermoorden. Het geloof, dat zij daaraan hun onder„gang te danken hebben, weêrhoudt de anderen om „hun voorbeeld te volgen. Zijn echter eenige dezer „benden vereenigd, dan volgt de een al ligt het voor„beeld des anderen en alle schroomvalligheid verdwijnt."

Art. 9.

„Als hoogst aannemelijk mag worden beschouwd, dat „het Thugverbond oorspronkelijk is daargesteld door „ronddwalende Mohammedanen, die de wegen onveilig

„maakten, welke naar de hoofdstad van Indië leidden. „Herodotus zegt, in zijne Polymnia, dat Xerxes reeds „bij zijn inval in Griekenland troepen had, wier eenig„ste wapen bestond in een dolk en een strik van ge„vlochten leder, waarmede zij hunnen vijand of zijn paard „verstrikten of lieten vallen, waarna zij hen snel doodden. „Thevenot zegt in dat gedeelte zijner reisbeschrijvingen, „hetwelk door Dr. Sherwood wordt aangehaald, op bladz. „41 van het 3de deel: „ofschoon de weg van Agra naar „„Delhi redelijk is, levert hij echter vele bezwaren „„op. Men kan er leeuwen, tijgers en panthers ontmoe„„ten; men zal er roovers te vermijden hebben en boven „„alles niet gedoogen, dat iemand op den weg u te na „„komt. De geslepenste roovers ter wereld worden in dat „„land gevonden; zij gebruiken eene lijn met een strik, „„dien zij zoo handig iemand om den hals werpen, dat „„zij, indien hij slechts onder hun bereik is, hem nooit „„missen en in een oogenblik verworgen. Er worden er „„gevonden, die zoo behendig er mede omgaan, dat zij op „„elken afstand meester van hunne zaak zijn en wanneer „„een os of een kameel van de karavaan is geraakt, we„„ten zij het beest altijd met hunnen strik te vangen.""

Art. 18.

„Toen Feringeea, het beruchte hoofd van een gang, „voor wiens inhechtenisneming het Gouvernement 500 „ropijen had betaald, in December, 1830, te Saugor bij „mij werd gebragt, beloofde hij ten stelligste, indien „hem het leven werd geschonken, dat hij mij verschei„dene talrijke gangen in handen zou leveren, die bepaalde „afspraak hadden gemaakt, om op hunnen togt van „Guzurat naar Candeisch zich in Februarij te Jypore „te vereenigen. Bemerkende, dat ik hem in zulk eene

„belangrijke onderneming wantrouwde, verzocht hij mij „hem op de proef te stellen en hem mede te nemen „door het dorp Selohda, gelegen aan den weg van „Seronge op twee palen afstands van Saugor, welken weg „ik moest nemen op mijne tournée door het distrikt, „daar ik het civiel bestuur van had gekregen, bij „welke gelegenheid hij mij blijken zou geven van zijne „geneigdheid en toonen zou in staat te zijn tot het geven „van naauwkeurige inlichtingen. Ik deed zulks en mijne „tenten werden opgeslagen, zoo als gewoonlijk, in een klein „perk van mango's. Wij kwamen er des avonds aan en „den volgenden morgen wees hij mij drie plaatsen aan, „waar hij met zijn gang op verschillende tijden drie „reisgezelschappen had begraven. Een pundit — een „hindoe priester — met zes zijner aanhangers, in 1818 „vermoord, lagen onder de touwen mijner nachttent; „een hilvadar (inlandsch sergeant) en vier sipooys (sol„daten) waren onder mijne paarden, en vier brama's „(waterdragers van heilig Gangeswater) en eene vrouw, „die kort daarna waren vermoord geworden, lagen onder „de nachttent begraven. De grond was begroeid en „uiterlijk kon men niet zien, dat die ooit was aange„roerd. Het kwam mij ongeloofelijk voor, maar hij „stelde zijn leven borg voor de waarheid van hetgeen „hij beweerde. Mijne vrouw sliep boven het graf der „waterdragers en was onbekend met hetgeen er omging, „maar dikwerf heeft zij mij verzekerd, dat zij nimmer „zulke akelige droomen heeft gehad als dien nacht. „Hare ziel heeft welligt kennis gedragen van de ver„schrikkelijke wreedheden, die aldaar waren gepleegd. „Ik liet volk komen uit het naburige dorp en zette „hen aan het graven. Op eene diepte van vijf voet was

„nog niets te zien, dat op een graf of een lijk ge-
„leek, zoodat het volk reeds meende genoeg te hebben
„gedaan, doch hij bleef zoo kalm en zeker van zijne
„zaak, dat ik liet doorwerken, totdat wij eindelijk de
„lijken vonden juist zoo als hij vroeger had gezegd.
„De anderen werden insgelijks opgegraven, waarop hij
„aanbood nog meerdere aanwijzingen te doen, hetgeen
„ik echter van de hand wees. De gangen, die zich bij
„Jypore zouden verzamelen, werden vervolgd, het groot-
„ste gedeelte er van gevangen genomen en Feringeea's
„leven, volgens belofte, gespaard."

Art. 19.

„Toen ik in 1822, 1823 en 1824 lid van het civiel
„bestuur was van Nursingpore, in de vallei van de Ner-
„budda, kon geen gewone diefstal plaats hebben, zonder
„dat ik er kennis van kreeg, er was geen roover of
„dief van de gewone soort in het distrikt met wiens
„gedragingen ik, in mijne betrekking van magistraat,
„niet was bekend geworden. Had iemand mij toen ge-
„zegd, dat te Kundelee, op een afstand van minder dan
„400 yards van de plaats, waar ik mij toen bevond,
„eene bende moordenaars woonde, dat de meer uitgestrekte
„mango-groepen van het dorp Mundesur, een post van
„mij, op den weg naar Saugor en Bhopaul, eene van
„de grootste *Beles* of moordplaatsen van geheel Indië was,
„en dat groote gangen van Hindostan en Decan aldaar dik-
„werf bijeenkwamen en jaarlijks er verscheidene dagen
„doorbragten in de uitvoering van hun vreesselijk bedrijf,
„zoowel daar op den openbaren weg als op de nabij gelegene
„bijwegen en zulks met voorkennis en medewerking van
„twee landeigenaren, wier voorouders deze mango-groepen
„hadden geplant — had iemand mij dit gezegd, ik zou

„hem voor een dwaas hebben aangezien, nogtans alles „was volkomen waar. Een honderdtal ligchamen van „reizigers lagen bedolven in de groeven van Mandusur „en eene bende moordenaars leefde in en om het dorp „Kundelee, toen ik er magistraat was en strekte hare „togten uit tot de steden van Poona en Hyderabad."

Wat betreft de verdere geschiedenis der thugs, hieromtrent verwijzen wij den lezer naar het straks vermelde, hoogst belangrijke werk. Vatten wij, na deze uitweiding, den draad van ons verhaal weder op.

Des zaterdags, den 30, vertrokken wij ten half vier ure, na een goed diner te hebben genuttigd, bij den Resident te Lucknouw. De doctor voorzag ons van grove wollen slaapmutsen, met de noodige aanwijzing hoe die te gebruiken; uit het weinige, dat ik hier vermeld, zal op eene voldoende wijze blijken, hoe ver hunne vriendelijke voorkomendheid zich uitstrekte. Bij ons vertrek werd een koninklijk saluut gedaan ter eere van Zijne Koninklijke Hoogheid; weldra waren wij in onze oude marschorde en gingen de stad uit door eene andere poort, dan waardoor wij haar waren binnengekomen. Er was schier geen eind aan den weg, dien wij door de stad moesten afleggen; de straten, die aan deze zijde bergafwaarts liepen, waren zoo naauw, hadden zulk eene kronkelende rigting, dat wij somtijds nog voor-, noch achterwaarts konden zien, maar het huishouden, dat ik hier ter linker- en ter regterzijde in den letterlijken zin des woords in het gezigt en tevens binnen mijn bereik had, trok in hooge mate mijne aandacht; mannen met baarden als Pacha's kookten, braadden, hielden zich zittende met allerlei werkzaamheden bezig, smaakten in stilte het genot hunner hindoe-musulman-

sche deftigheid. Eindelijk geraakten wij de stad uit, zagen voor ons eene groote rij mango-boomen en in de verte eene schoone moskee van een der buitenverblijven, die ons vroeger bij onze aankomst al dadelijk was in het oog gevallen, hoewel wij de stad van eene andere zijde waren binnengekomen. Dit was eene geruststelling, want, daar wij onze dragers niets konden vragen, strekte ons dit tot een verkenningspunt, waaruit wij de zekerheid verkregen, dat wij op het goede pad waren. Tegen den donker hielden wij halt bij een fraaijen put; vervuld van hetgeen ik vroeger had gehoord omtrent de thugs, zag ik, in mijne verbeelding, in dien put eene verzamelplaats van slagtoffers. Sedert ik met de geschiedenis van Laban en Rachel was bekend geworden, had nog geen enkele put mij zoodanig geoccupeerd als deze; sandwiches en een glas porter namen echter spoedig dezen indruk weg. Terwijl wij ons aldaar op die wijze bezig hielden, kwam er een enkele palankein aan; toen hij digt bij ons was gekomen, ging ik er heen; het was de Eerste Secretaris-Generaal Sir William Mac Naghten, die er zich in bevond. Hij had bij zich een collier, ter waarde van 30 à 40,000 gulden, bestemd voor den Gouverneur-Generaal, en kwam er voor uit, dat hij een lekker hapje voor de thugs zou zijn. Het is deze Mac Naghten, die later als envoyé naar Afghanistan gezonden, aldaar zoo jammerlijk is vermoord geworden; hij was toen benoemd tot Gouverneur van Bombay. Wij vervolgden weldra onzen koers naar Merunkseraï. Den 31 ontbeten wij des ochtends bij een paar putten onder eene groep mango-boomen, van waar wij een fraai uitzigt genoten over een klein stadje of dorp in onze nabijheid gelegen; ten 11 ure voeren wij over den Ganges, ver-

lieten het gebied van Oude en kwamen weder op engelschen grond, digt bij een fort; bij het overvaren, zagen wij een schildpad en een alligator. Wij zetteden met spoed onze reis voort, verheugd dat de dag en het jaar ten einde spoedden, even als of het nieuwe jaar niets dan geluk zou aanbrengen. Hoe het kwam en wat er aanleiding toe gaf weet ik niet, maar zooveel is zeker, dat ik bij dien togt geheel alleen ver vooruit was geraakt en in een seraï werd gebragt; terstond na mijne aankomst nam ik, zonder de minste pligtplegingen, bezit van eene der nissen of vertrekken, doch naauwelijks had ik plaats genomen, of ik vond mij omringd door kooplieden, nautches (danseressen) en allerlei slag van menschen; zij spraken allen te gelijk met mond en handen. Mij in dien chaos opvrolijkende, gaf ik hun ten antwoord: „Ham ne sum musta" (ik versta u niet), maar hierop werd het gesnap en het rumoer nog erger dan vroeger; zij pakten hunne koopwaren uit, waarop ik, mijn gezegde nogmaals herhalende, er bijvoegde: „Ham hindostani ne bolta" (ik spreek geen hindostansch), en zeide kort daarop: „Bay dood ka koffee low" (breng mij koffij zonder melk) en „jeldee" (gezwind) en hierop „Batil low" (breng licht) er bijvoegende, was het eene wezenlijke comedie geworden, die niemand begreep, uithoofde ik in tegenspraak met mij zelven scheen te zijn. Eindelijk werd het mij te druk, en eene dreigende houding aannemende zeide ik: „Ham cout jow do" (verwijder u), en daarmede was de pantomime oogenblikkelijk uit. Ik sprak hoegenaamd geen hindostansch, maar had eenige gewone gezegden opgeschreven, waarvan ik deze hier in betaling gaf, mij overigens regt vermakende over mijn zonderlingen toestand, die echter zeer kort duurde,

doordien mijne reisgenooten spoedig aldaar aankwamen. Onder de banier van à la guerre comme à la guerre, namen wij een vrolijk diner tot besluit van het jaar, pakten ons zoo goed mogelijk in onze palkee's, eindigden dat jaar en begonnen het andere zoo welgemoed en koud mogelijk. Den 1 Januarij, 1838, was het des ochtends buitengewoon koud; de wind blies sterk uit het noorden met wolkeloozen hemel, doch niet heldere lucht, uithoofde van het stof, zand, bladeren, enz., die hij voortzweepte. Ik wendde mijne blikken naar de Himalaya-keten, doch kon geen vijf voet van mij af zien, maar de wind kwam er regelregt van daan en bragt tijding, dat het op gemeld gebergte nog zeer frisch was. Het was reeds na 8 ure en wij allen hadden behoefte aan eene gloeijende kop koffij. Wij bevonden ons in eene volslagen wildernis en hadden nog geen vooruitzigt op beter, dewijl de horizon, voor zoo ver die zigtbaar was, waarheen wij het oog ook wendden, niets vertoonde dan de kale zoom eener kale vlakte. Zoodra wij dus water vonden, zetteden wij onze palankeins in een halven cirkel, ten einde ons eenigzins tegen de koude te beschutten, legden vuur aan in het midden, en om dit gedurende eenige oogenblikken aan het branden te houden werd geene geringe inspanning vereischt daartoe werden de vereenigde pogingen gevorderd van al onze dragers, die verdord gras, bladeren en al wat brandbaar was tot dat einde bijeen raapten. Wij hadden ons zoo comfortable mogelijk ingerigt; het ensemble mogt werkelijk schilderachtig worden genoemd, want gekleed in zijden jassen, met roode mutsen op het hoofd, kookten wij onze koffij, of ontpakten het overgeblevene gedeelte van ons déjeuner, terwijl kraaijen en raven ons het eten bijna uit de handen

namen, en dit alles werd door onze uitgehongerde dragers met voorbeeldelooze onverschilligheid aangezien. Niettegenstaande zij in den letterlijken zin des woords uitgehongerd waren, wilden zij echter niets van ons aannemen; zoodra wij de hand uitstaken met een of ander fragment er in, kwamen aanstonds eenige kraaijen, die het ons onbeschroomd uit de hand namen, een bewijs, dat zij hindoesch van geboorte, maar niet van geloof waren. Zoodra wij ons inwendig hadden vernieuwd, werd de reis voortgezet. Toen de zon allengs hooger steeg, werd het in de palankein warm genoeg om met onbeklemde borst aan vaderland en huis te denken en onze wenschen ten geleide aan de atmospheer over te geven. Dien ganschen dag bleef het even dor als koud en onaangenaam, en toch bevonden wij ons slechts op 26° noorder breedte. Ten half vier ure haalden wij land en haven te Mynpooree bij den Resident, den heer Bigbee, alwaar wij goede kamers, goede baden, goed diner en goed gezelschap vonden; en wat wil men meer? Ten half elf ure des avonds gingen wij weder op reis, doch vorderden niet veel. De dragers maakten verontschuldigingen over hunne zwakheid, daar zij in geen twee dagen hadden gegeten; somtijds lieten zij ons vallen, hetwelk in het geheel geen aangename gewaarwording is.

Den volgenden dag, den 2 Januarij, was het weder vrij wat beter; wij maakten halt op de buitenplaats van een zemindar te Thekoabad. Het huis, de tuin en de gansche aanleg zagen er goed uit, maar uithoofde het winter was, genoten wij niets van het aangename van het buitenverblijf, zagen dit niet op het voordeeligst, niettemin leerden wij een inlandsch heerenhuis kennen, dat natuurlijk meer tegen de warmte dan tegen de koude was ingerigt. Wij

bevonden ons op de boven étage in een groot, ruim vertrek dat naar buiten, naar den kant van den tuin, open was en regts en links aan de tuinzijde gaanderijen had, die in het vertrek uitkwamen.; aan de drie andere zijden was zij omringd door neven-vertrekken. Deze kamer, waarin wij werden ontvangen en dejeuneerden, ontving haar licht van boven en kon, door middel van gordijnen van zware stof, worden afgescheiden; eene dergelijke inrigting scheen mij zeer doelmatig toe voor het warme saizoen. De tuin was aangelegd met regte lanen, die elkander regthoekig doorsneden, zoo als men in ons vaderland nog vindt, waar tusschen hier en daar bloemperken werden gevonden; ik zag er de malatti of javasche jasmijn. Het geheel was omgeven met een hoogen muur.

Gedurende dezen togt, die ons over een woesten weg door een woest land voerde, stapte ik eens uit de palankein om eene antilope te schieten, doch miste haar en nam beschaamd mijne plaats weder in; wij passeerden een dorp, dat er bij uitnemendheid zindelijk uitzag en kwamen des nachts ten half twaalf ure te Agra, alwaar wij den 3 Januarij onzen intrek namen in tenten bij den Chief Justice Boldero. De woning van dezen heer was eene voormalige tombe, die in een goed ingerigt woonhuis was herschapen. Onze gastheer bezat het schoonste vee, dat ik in Bengalen onder de oogen heb gehad. Een zijner bengaalsche stieren, met een zeer grooten bult en den zak onder den hals, het eigenaardige kenmerk van het rundvee alhier, was buitengewoon groot en fraai van stuk; onder de geitensoorten waren er insgelijks, die zich voordeelig onderscheidden, en dit moet, naar ik meen, uitsluitend worden toegeschreven aan de zorg door den eigenaar aan de aanfokking er

van besteed; zijne verzameling van wapenen was mede hoogst belangrijk, en door de grondige kennis, welke hij bezat van hunnen oorsprong, de wijze waarop zij worden vervaardigd, in één woord, van alles wat met dit onderwerp in betrekking staat, deelde hij ons meer wetenswaardigs daaromtrent mede, dan wij anders welligt ooit zouden hebben vernomen. Agra, welke stad wij nu zouden bezien, ligt op 27° 12′ nooder breedte en 77° 56′ lengte en wordt gerekend 830 mijlen van Calcutta verwijderd te zijn. De stad is meerendeels gebouwd of vergroot onder de regering van Acbar, die aldaar zijn zetel had gevestigd en door wien insgelijks het daarbij gelegen fort is gesticht; daar heen was het, dat wij ons begaven. De straten, welke wij tot dat einde doortrokken, waarschijnlijk de voornaamsten der stad, waren niet breed, maar zagen er ordelijk uit en hadden zeer aardige winkels. Nadat wij de grootste straat ten einde en buiten de stad waren gekomen, kwamen wij aan eene poort gelegen aan de punt eener flèche — een buitenwerk van het fort; zoodra wij die poort waren doorgegaan, zagen wij het fort vóór ons. Het is omgeven door zeer hooge muren, die geheel van rooden steen zijn opgetrokken; — deze steen wordt in dit gedeelte van Hindostan zeer veel gevonden, is eene soort van zandsteen, die in hardheid toeneemt, nadat hij aan de lucht is blootgesteld, zich zeer gemakkelijk laat bewerken, hoewel hij geen helder polijstsel aanneemt, veelal licht gekleurde vlekken vertoont en op een afstand gezien, of wanneer de steen nat is, veel donkerder voorkomt dan hij werkelijk is; deze steensoort moge overigens goed en nuttig zijn, maar nimmer kon ik haar fraai vinden. — Wijders is dit fort omringd door grachten en zijn de muren

voorzien van schietgaten, alles in den oosterschen trant. Sedert het fort in het bezit der Engelschen is, hebben zij eenige veranderingen en verbeteringen er aan toegebragt; het ligt ten oosten van de stad aan de Jumna, welke rivier des zomers alhier eene breedte heeft van eene halve mijl. Ten tijde van Acbar was het niet slechts een verdedigingspunt, maar het bevatte tevens zijne voornaamste paleizen, moskeën, zenanah's, enz., enz., om kort te gaan, alles wat tot het verblijf behoort van een oosterschen Monarch, die toen bijna een gansch werelddeel regeerde! Ik zeg bevatte, want indien men thans het oog er in slaat en zich den vroegeren toestand er van voor den geest roept, dan treurt men over het verval van zoo veel grootheid. Sic transit gloria mundi — in den volsten zin des woords. Doordrongen van het besef, dat mijne kennis omtrent Acbar en zijnen tijd, te kort schiet, vind ik mij niet geregtigd breedvoerig den lof te vermelden van dezen Vorst, die, in welk opzigt hij ook met andere verwinnaars wordt vergeleken, hen allen verre te boven streeft, want hij was bestendig bezield door den vasten wil om zijn volk te beschaven, om het gelukkig te maken en door eigen voorbeeld daartoe krachtdadig mede te werken.

Beschouwt men het tegenwoordige Hindostan en neemt men daarbij slechts aan, dat het sedert Acbar's tijd stationair is gebleven, welke voortreffelijke gaven moet die man dan niet hebben bezeten, die alle bezwaren kon overwinnen, alles kon organiseren, en uitblonk door ware vorstendeugden, in een land, waar men die kende noch verwachtte — regtvaardigheid en gematigdheid! — Hoewel zijn land is verwonnen, zijne dynastie haast tot stof is wedergekeerd, nog wordt zijn naam niet dan met

eerbied vermeld door den verwinnaar en door zijn ongelukkig nageslacht. Trouwens, onverdiende roem mag bij het leven door vleijers worden verkregen en gehandhaafd, de tijd is immer de onfeilbare rigter en stelt de waarheid in het licht. Hoe vele bewijzen hebben wij daarvan in onzen leeftijd niet gezien en leeren schatten.

Zoodra men het fort binnentreedt, komt men in eene nieuwe stad, in eene nieuwe wereld. Men vindt daar, onder vele ruïnen, een rij gebouwen, die allen getuigen van den verheven geest en den gezuiverden smaak van Acbar. Er is schier geen einde te vinden aan de gebouwen, die tot het paleis in dit fort behooren, eindeloos schijnen die ruïnen, waar onder overschoone fragmenten worden aangetroffen. Er liggen hier badkuipen uit één enkelen steen gehouwen, groot genoeg om er in te kunnen zwemmen en waarvan de uitvoering alle kenmerken draagt van den zuiversten smaak. Te schetsen met welke gewaarwordingen men de zenanah van een wereldgebieder binnentreedt, laat ik over aan hem, die gevoelt wat schoonheid vermag, gelijk Acbar die vereerde en eerbiedigde; en indien hij naar de wijze zijner opvoeding en godsdienst, naar de wijze zijns lands en zijner eeuw op het altaar der zinnelijkheid offerde, zoo getuigt alles, dat hij zulks deed gelijk het een Vorst, een wetgever, een voorbeeld van zijn volk betaamde.

Men treedt vertrekken binnen, wier wanden en gewelven zijn gebouwd in moresken stijl; tusschen die als het ware wiskunstig geplaatste trekken, zijn de tusschenruimten geheel met spiegelglas bedekt of hier en daar verguld, die een geheel vormen, zoo betooverend schoon, zoo geheel vreemd aan alles wat wij kennen, dat men er onwillekeurig door geboeid wordt. Men vindt er insgelijks

de moskee der Keizerin, die door haar eenvoudig schoon uitblinkt; hierop begaven wij ons naar die van den Keizer, de groote moskee of Mottee Musjeed geheeten; velen schatten dit gebouw als het schoonste van gansch Hindostan. Treedt men deze moskee binnen, dan gevoelt men diep en innig, dat men zich op eene plaats des gebeds bevindt, zoo veel eenvoudige grootheid stemt tot verheffing der ziel; allen, die haar met ons bezigtigden, ontblootten het hoofd en onwillekeurig gevoelde men zich doordrongen van gewaarwordingen, die in onze eigene kerken niet levendiger zouden worden opgewekt. Hier zag men het sprekendst bewijs, dat het eenvoudige het kenteeken is van het ware, dat zich wel laat gevoelen, maar om die rede niet gemakkelijker met woorden kan worden omschreven. Ik wil echter beproeven om er den lezer eenig denkbeeld van te geven.

Het is een zeer groot, langwerpig vierkant gebouw, dat wij door eene poort van wit marmer, van eene der smalle zijden binnentraden. Wij waren derhalve terstond in staat om het geheel met onze blikken te omvatten. De bodem, welke een vierkant vormt, is met wit marmeren steenen bevloerd, in het midden waarvan zich eene verhevenheid bevindt, een vijver bevattende voor de ablutiën der aanbidders. De beide wanden, die de lange zijde van het vierkant vormen, zijn eenvoudig opgetrokken; hebben overdekte gaanderijen, welke aan de binnenzijde op pilaren rusten en in het midden twee groote poorten of ingangen hebben, insgelijks van wit marmer, en geheel en al gelijk aan de poort, welke wij zijn binnengetreden. Alleen de kleine minareh's. of torentjes hebben vergulde spitsen. Regt vóór ons is de

eigenlijke moskee, die men van deze zijde door zeven gewelven of bogen binnentreedt. Alvorens men het heilige der heilige bereikt, de plaats des opperpriesters, wiens verheven zetel (preekstoel) ter linkerzijde van drie nissen wordt gevonden, komt men aan vier rijen pilaren, die zich in de breedte van het gebouw uitstrekken. De vloer is ingelegd en met een zwart marmeren rand omgeven, ten einde de afzonderlijke plaatsen aan te duiden voor ieder geloovige om de knieën te buigen. Van boven rijzen zeven kleine minareh's opwaarts, waarvan twee grootere op de hoeken staan, benevens drie koepels met de grootste in het midden, welke allen vergulde spitsen hebben en het geheel volmaken. Het zou mij niet doenlijk zijn eene beschrijving te geven zulk een gewrocht waardig, of de gevoelens te schilderen, die mij bezielden toen ik dit gebouw verliet, dat daar in vergetelheid rust en welligt eens in den loop van eenige jaren door een enkelen reizenden vreemdeling wordt bezocht. Gedurende bijna 300 jaren staat het daar, zonder dat de tijd er iets aan heeft veranderd. Van alle gebouwen, die ik in de wereld heb gezien, — en het aantal daarvan is groot, — heeft dit gebouw en de cathedraal te Sevilla de diepste, de onuitwischbaarste indrukken bij mij nagelaten, en plaats ik die boven alle andere gebouwen.

Wijders vindt men nog in het fort de Dewan Khass of receptiezaal ten tijde der Mogollen, de zaal, waarin Acbar welligt honderde Koningen heeft ontvangen; deze zaal is thans herschapen in een arsenaal, doch uithoofde slechts de ruimte tusschen de pilaren is digt gemetseld geworden, kan men, zonder de verbeeldingskracht te hulp te roepen, het grootsche en statige van het geheel nog duidelijk ontwaren. De vergulde koepels, daken, mi-

nareh's toonen aan, dat hier weleer een man was, die zijne hooge waarde gevoelde, het verheven standpunt, waarop hij geplaatst was, naar eisch wist te schatten en in alles kieschen smaak en grootschheid van vormen huldigde. Ontelbaar zijn de gebouwen en ruïnen, die hier verder worden gevonden, doch die wij hier niet behoeven te beschrijven; evenmin behoeven wij eene opgave te doen van den krijgsvoorraad des europeschen bezitters, van de honderde kanonnen of van de duizende geweren, want op dien afstand zijn deze de aandacht des lezers onwaardig; verlaten wij derhalve het fort. Na ons vertrek van daar, wendde ik nogmaals onwillekeurig de blikken naar de Mottee Musjeed. Onder het gaan werden wij opmerkzaam gemaakt op een verbazend grooten kogel van een 1550 ponder, die weleer hier had gestaän. Het stuk was van metaal en werd door den vorigen Gouverneur-Generaal, Lord W. Bentinck, verkocht voor een laks ropijen of 125,000 gulden. Men verhaalde, dat de kooper er veel op heeft verdiend, dewijl de alliage fijnere metalen bevatte.

Alvorens verder te gaan, wensch ik hier eene beknopte vermelding te maken der laatste opvolgers van den grooten Mogol of Keizer van Hindostan.

Na drie geslachten der Afghans, omstreeks 1400, in welk jaar Timour of Tamerlan terugtrekt, regeert Mahmoud, die geen titel voert uit vrees of uit eerbied voor Timour.

1414 Zhir Khan,
Mobaric
Mohammed
Allah ood Deen

Beillole, Sekunder, 1525 Ibrahim,	uit het huis van Lodi.

Omstreeks dezen tijd komt een der lijnregte opvolgers van Timour, van moederszijde afstammende van Gengis Khan, Zehur ood Deen Mohammed, bijgenaamd Baber (de tijger), herneemt Hindostan en wordt opgevolgd in

1530 door Humajoon; deze heeft, alvorens gevestigd te zijn, met groote tegenspoeden te kampen; men kan zelfs zeggen, dat er twee tusschen-regeringen hebben plaats gehad.

1556 Jellah ood Deen Mahomed (Acbar),
1605 Jehangeer,
1628 Shah Jehan,
1658 Aurang Zeb,

1707 Shah Aulum, 1712 Shah Jehander, 1712 Ferokseer, 1719 Rupheh al Khudder, 1720 Rupheh al Dergaut, 1720 Shah Mahomed,	Allen vermoord; staande hunne regering wordt het rijk steeds meer en meer verbrokkeld.

Onder dezen is, in 1739, Thamas Kouli Khan of Shah Nadir in Delhi geweest, die de stad heeft geplunderd.

1747 Achmed Shah,
1753 Aulumgeer II,
1756 Shah Jehaun,

1760 Shah Aulum II (de blinde); hem zijn de oogen uitgestoken en de meeste leden zijner familie zijn vermoord geworden door Gaulum Kaudir, een

hoofd der Rohillas; deze is op zijne beurt gemarteld door Sindia.

In 1803 is Delhi genomen door den Generaal Lord Lake, en sedert behoort het aan de Engelschen.

Shah Aulum II regeert ten tweeden male,

1806 Acbar II,

1838 Abdul Suffer; bij zijne krooning, die op den 7 Januarij van dit jaar plaats heeft, neemt hij den naam aan van Bahadoor Shah.

Sedert Aurang Zeb, dien wij reeds als een slechten zoon en broeder hebben leeren kennen, is de glans van den troon der Mogollen geweken en is het gansche rijk, maar voornamelijk de schoonste gedeelten er van, door bestendige oorlogen, plundering en herhaalde verandering van meester geteisterd geworden. Met hem eindigt het tijdvak, waaruit de monumenten dagteekenen, welke de voornaamste steden versieren; hier sluit hun boek.

Hoe ongelukkig, hoe ellendig het land is geregeerd geworden, er schitteren zoowel verheven karakters onder de Souvereinen als heerlijke daden onder menige regering, vooral onder de Lodi's. Ik heb gemeend dit weinige hier te moeten aanstippen, uithoofde het onmiddellijk in verband staat met hetgeen ik hier heb gezien en vernomen, waarvan ik den lezer het navolgende wensch mede te deelen.

Onder de regering van Acbar werd diens zoon verliefd op eene zeer schoone maagd, Asher al Nissa (1), welke verloofd was aan een perzisch officier Shere Afkan. Acbar liet de verloofde aan Shere Afkan, dewijl hij om

---

(1) Opgroeijende kreeg zij den naam van Asher al Nissa, dat is, zon van schoonheid.

den wille zijns zoons geene onregtvaardigheid wilde begaan.

Na Acbar's dood werd hij begraven in een der schoonste praalgraven van Hindostan, te Secundra, dat wij aldaar zullen bezoeken. Intusschen is zijn zoon Selim niet op den troon onder den naam van Mahomed Jehangeer of Shere Afkan, beroemd om zijne deugden, kracht en trouw, treft het lot van Urias; nadat hem vele lagen zijn gelegd, wordt hij ten laatste jammerlijk vermoord en zijne schoone vrouw komt in de zenanah des Keizers. Vier jaren heeft zij er in doorgebragt, zonder hem te zien, doch de redenen, waaraan dit moet worden toegeschreven, zijn onbekend, welligt was wroeging daarvan de oorzaak. Zij moest er zelfs gebrek lijden en schier met handenarbeid in haar eigen onderhoud voorzien. Toen zij later den Keizer voor de eerste maal ontmoette, werd zij verheven tot Keizerin, onder den naam van Noor Mahl, d. i., licht van den harem. Sedert dien tijd heeft zij hem steeds geboeid en voortdurend een grooten invloed uitgeoefend op de lotgevallen des rijks, want aan buitengewone schoonheid des ligchaams, paarde zij uitmuntende hoedanigheden van ziel. Later echter verloor zij door te grooten voorspoed hare nederigheid, zij werd trotsch, heerschzuchtig en berokkende veel kwaad.

Hare broeders werden Vizier, stonden allen in hoog aanzien en beantwoordden, ten allen tijde, op de schitterendste wijze aan het onbepaalde vertrouwen, dat in hen werd gesteld. De dochter van den Vizier Asoph Khan huwde met Shah Jehan. Aan dit huwelijk, en aan dezen braven Vizier moet het worden dank geweten, dat het derde geslacht heeft geregeerd, zonder

dat de troon in gevaar is geweest. Shah Jehan, de dochter getrouwd hebbende, bleef haar voortdurend liefhebben en gelijk zij steeds van naam veranderen, had zij bij het huwelijk dien van Noor Jehan, dat is, licht der wereld, gekregen. Noor Jehan stierf in het kinderbed en de Keizer zwoer, dat zij een graf zou hebben, waarvan de wereld geene wederga bezit. Hij heeft zijn woord gestand gedaan en het is dat graf, hetwelk wij morgen zullen gaan bezoeken; het is bekend onder den naam van Tauje Noor Jehan Begum of Tauje Mahal, en is waarschijnlijk een gebouw eenig in zijne soort, dat tot heden niet is geëvenaard en welligt nimmer zal geëvenaard worden.

Donderdag, den 4, vertrokken wij om de Tauje te gaan bezoeken, welke op een afstand van 3 mijlen van de stad aan de Jumna is gelegen. Veel hadden wij er reeds van gehoord; menschen van smaak en kennis hadden mij gezegd, dat noch penseel, noch woorden dit gewrocht naar waarde konden afmalen. Mijne verwachting kon niet worden overspannen, want ik had nu reeds zoo vele tombes gezien, dat, naar ik mij voorstelde, een weinig meer of minder ornamenten die niet veel hooger behoefden te doen stijgen. De weg, welke ons daarheen voerde, liep voorbij het fort en wij hadden, van daar af, ter regter- en ter linkerzijde niets dan eene aaneenschakeling van grafgestichten, allen in diepen staat van verval; uithoofde echter sommigen stevig zijn gebouwd, zouden er schatten worden vereischt om ze op te ruimen en den bodem aan zijne oorspronkelijke bestemming te hergeven. Eindelijk kwamen wij aan eene der buitenpoorten van dit grafpaleis; deze poort, de hoofdingang, is van rooden steen gebouwd en mag

reeds op zich zelf een monument worden geheeten. Zij staat op een basement van dezelfde steensoort vervaardigd, waarheen men met eenige trappen opklimt.

Ik wil niet trachten eene volledige beschrijving er van te geven, dewijl ik bewust ben, daarin niet te zullen slagen. Ten einde den lezer niet geheel onbekend er mede te laten, zal ik het volgende hieromtrent mededeelen. Aan het bovengedeelte der poort zijn incrustatiën aangebragt en om den ingang loopt een zoom of band, waarop met perzische karakters eenige verzen uit den Koran zijn geïncrusteerd. Dit een en ander maakt een goed effect, en hoe meer men het gebouw nadert, des te meer bewondert men schepping en uitvoering er van. Alles is zoo porseleinachtig, dat men het met een vergrootglas kan beschouwen, zonder er eenig gebrek in te ontwaren; zoowel hier als bij de Jumna Musjeed is het fini du travail volmaakt. Door de opening of ingang dezer hoofdpoort ziet men reeds het monument; om zich derwaarts te begeven, gaat men door een tuin, waarvan de paden insgelijks met rooden steen belegd, als het ware geparketteerd zijn. Te midden van den tuin bevindt zich een vijver met paden omgeven, waarin juist in het middengedeelte eene reeks fonteinen op eene lijn wordt gevonden. Een dezer paden in eene regte rigting, naar ik gis, ongeveer 200 à 300 pas volgende, bevindt men zich aan het hoofdgebouw, aan het eigenlijke graf. Men komt eerst aan een massief gebouw, geheel van wit marmer vervaardigd, van 190 yards in het vierkant bij eene hoogte van 24 voet, en voorzien van eene balustrade; dit gebouw staat op een basement van rooden steen, hetwelk aan de rivierzijde uit het water oprijst. Aan de hoeken ziet men twee ronde

torens en in het midden aan beide zijden vrij groote gebouwen mede van rooden steen vervaardigd en met drie witte koepels gedekt en, naar ik verstond, bestemd tot bedehuizen of moskeën en woningen van opzigters. In later jaren hebben er mede engelsche officieren in gewoond. Op de hoeken van het marmeren vierkant, die uitspringen en achthoekig van vorm zijn, verheffen zich vier ronde minareh's, mede geheel van wit marmer, die hechtheid van bouw en zuiverheid van smaak aan de grootste elegance paren.

Te midden van de marmeren verhevenheid, die insgelijks met marmer is bevloerd, verheft zich het achtkant gebouw, waarvan de groote ingang zich bevindt in de naar den tuin gekeerde zijde. Hierdoor komt men in het hoofdvertrek, dat mede achtkant is, waarop zich een koepel bevindt, welke een diameter heeft van 75 voet, en eene hoogte, die daarmede in evenredigheid staat; hij is geheel en al met arabesken versierd. Midden onder deze koepel is de grafzerk van Noor Jehan, welke, bij eene hoogte van ongeveer 4 voet, eene lengte heeft van 6 à 7 voet. Deze zerk of verhevenheid is zeer eenvoudig van vorm, maar rijk geïncrusteerd; aan de vier zijden is zij bedekt met opschriften in de perzische taal, vermeldende de namen en titels der Keizerin. In het midden tusschen deze zerk en de wanden van het vertrek wordt een schut of scherm — de Engelschen noemen het een screen — gevonden, vervaardigd van marmer en goud, met edelgesteenten ingelegd, dat het fraaiste kantwerk in schoonheid van uitvoering evenaart en in den volsten zin des woords prachtig mag genoemd worden. Nevens de zerk van Noor Jehan is die van den Keizer geplaatst. Tijdens zijn leven was, aan de overzijde

der rivier, reeds een aanvang gemaakt met den bouw van een dergelijk grafgesticht, doch daar de noodige fondsen, tot de voltooijing er van vereischt, niet konden gevonden worden, heeft men hem na zijn dood in ditzelfde gebouw in de nabijheid van het graf der Keizerin begraven, waardoor echter alle symetrie is verbroken geworden. Ter plaatse waar zijn graf is, bevond zich vroeger eene massief gouden deur, waarmede het schut werd gesloten. De kist des Keizers gelijkt volkomen op die der Keizerin, slechts met dit onderscheid, dat daarop eene halfronde verhevenheid is van ongeveer een paar voet lang en 3 à 4 duim breed en hoog. Het gebouw, hetwelk dit alles omgeeft, beantwoordt in schoonheid aan hetgeen wij hier hebben vermeld en bevat nissen en vertrekken, die allen in het schoonste verband tot elkander staan, waarvan de uitvoering evenmin iets te wenschen overlaat; ook de wanden dezer vertrekken zijn met gesteenten ingelegd. Het geheel blinkt uit door smaakvollen, rijken en hechten bouw, door den zuiversten stijl, waarvan de uitvoering volmaakt mag worden genoemd. Men weet niet, wat men ziet bij het beschouwen van een bijou van zulk een omvang. De spits op den koepel heeft eene hoogte van 35 voet. Van het hoogste of derde balcon der minareh's valt het oog midden op het hoofdgebouw. Aan de rivierzijde is het basement van rooden steen gebouwd, en hooger opgetrokken dan aan de andere zijden; bij een hoogen waterstand schijnt het gebouw uit de rivier op te rijzen. Het is eigenlijk aan dien kant, dat men een goed standpunt heeft om het te beschouwen, ofschoon het moeijelijk is te zeggen, waar het voordeeligste standpunt gevonden wordt. Lang zochten wij het en vonden het allerwege, het-

geen als een bewijs mag worden beschouwd van de volmaaktheid van het gebouw in zijne soort. Het aantal edelgesteenten of liever halfedelgesteenten, *lapides pretiosi*, dat hier wordt aangetroffen, is ongeloofelijk groot; men vindt er in alle kleuren. Het mozaïk getuigt van eene uitmuntende en allerkeurigste bewerking, ja, er worden bloemen gevonden, die uit 32 verschillende stukjes zijn zaamgesteld. Ik heb nimmer veel met edelgesteenten omgegaan, en bezit slechts eene oppervlakkige kennis er van, maar ik zou bijna durven beweren, dat alle soorten, die tot de halfedelgesteenten behooren, aldaar worden aangetroffen. Behalve het mozaïkwerk, vindt men nog een ander versiersel, namelijk, verzen uit den Koran in perzisch schrift, waardoor het uiterlijk schoon nog wordt verhoogd. In den kelder, of onder het groote vertrek, liggen de lijken van den Keizer en der Keizerin, juist onder de eenvoudige marmeren verhevenheden, waarvan wij vroeger melding hebben gemaakt. Dit gebouw, waaraan gedurende twaalf jaren is gewerkt, heeft 12 millioen ropijen gekost, en daarbij moet nog de betrekkelijke waarde van het geld in aanmerking worden genomen. Men verhaalt, dat daartoe werkvolk uit alle landen is gebezigd, en dat er steeds eene armee op de been was om te helpen en de orde te handhaven. De bouwmeester er van is geweest Ita ma Dowlah; deze heeft zich, hetzij van hetgeen hij in die betrekking heeft verdiend of van hetgeen bij den bouw werd ter zijde gelegd, eene niet onaardige grafplaats laten bouwen aan de overzijde der Jumna.

Aan wien behoort nu dit gebouw? Op de echt hindostansche wijze behoort het aan den tijd; — de tijd en de liefhebbers van uitpluizen hadden hun werk dan ook reeds

aangevangen, toen het Gouvernement het onder zijne bescherming heeft genomen, voor vier ton gouds er aan heeft doen herstellen en het thans blijft bewaren. Er zijn zulke enthousiasten voor dit gebouw, die beweren dat het bezigtigen er van alleen waardig is om eene reis uit Engeland naar herwaarts er voor te doen.

Wat moet men denken bij het beschouwen van zulk een monument? Wat moet men denken van een Vorst, die daartoe het goed en bloed zijner onderdanen heeft gebruikt? Dan, weerhouden wij ons van alle bespiegelingen. In Europa hebben wij in nog latere tijden en bij meerdere beschaving Versailles en Marly zien verrijzen, zulks heeft dezelfde gevolgen te weeg gebragt: het heeft den ondergang hunner huizen voorbereid en zij hebben zich dien val waardig gemaakt.

Den 5 Januarij reden wij naar Secundra. De weg derwaarts loopt langs eene onafgebrokene rij van grafgestichten en ruïnen; er staat er zelfs een voor een paard. Op zijne grafplaats wordt eene steenen afbeeldsel gevonden, dat eene bruine kleur heeft gelijk het dier bij zijn leven had. Het grafgesticht van Acbar ontwaart men reeds in de verte. Het is insgelijks een zeer groot vierkant, dat geheel is ommuurd. Aan iederen kant vindt men, in het midden, een groot gebouw, dat tevens tot poort of ingang dient en op eene verhevenheid staat van 8 à 10 voet hoogte. De poort doorgegaan zijnde, volgt men dit hooge voetstuk of deze verhevenheid, dat zich uitstrekt tot aan het middengebouw en eene breedte heeft van 70 à 80 voet.

De hoofdingang, waardoor wij hier binnentraden, was aan eene zijde reeds tot een puinhoop geworden en de toppen der vier minareh's waren reeds ingestort. Het hardsteenen pad of de avenue vertoonde sporen eener waterlei-

ding en van fonteinen. Het hoofdgebouw, dat zich in het midden verheft, is grooter, en in een gansch anderen stijl gebouwd dan de Tauje en niet van zulke kostbare bouwstoffen daargesteld; trouwens hij leefde twee geslachten vroeger en het schijnt, dat eerst toen die reusachtige praalgebouwen regt in zwang zijn gekomen. Het grafgesticht van Jehan Geer, den opvolger van Acbar, wordt te Lahore gevonden, dat van Humajoon, den vader van Acbar, is kleiner en staat te Delhi. Wat hiervan ook moge zijn, Acbar, een der wijste en gelukkigste vorsten van Hindostan, verdiende vergelijkenderwijze gesproken zulk eene onderscheiding, en het zou dus, behalve de Tauje, welligt het eerste gebouw van die soort zijn. De grafsteen van Acbar is eenvoudig schoon en daar het gebouw van boven plat is, er geen koepel op staat, zoo vindt men ook daar weder een steen, terwijl zijn lijk in den kelder juist in het midden onder dien steen rust. Op de bovenste verdieping waren de wanden bekleed met marmer in moresken stijl bewerkt en in de tusschenruimten met gekleurd glas ingelegd, dat een allerliefst effect maakte.

Het benedengedeelte bevat verscheidene vertrekken en nissen, die naar buiten uitspringen. In sommige dier nissen, welke zich digt bij den ingang bevonden, lagen leden zijner familie begraven. Eenige jaren geleden, tijdens de oorlog in die streken werd gevoerd, had men de overige vertrekken of nissen gebezigd tot berging van eenige regimenten engelsche dragonders, en bleken als zoodanig uitmuntend te zijn.

In de nabijheid staan eenige schoone mango-boomen; de gebouwen daarentegen, waar niemand zich over bekommert en die zelfs geheel geïsoleerd liggen, gaan met

rasse schreden hunnen ondergang te gemoet; weldra zullen ook zij bijdragen tot vergrooting van het aantal ruïnen van grafgestichten, waarin dit land zoo bij uitnemendheid rijk mag worden genoemd.

Maar onvergankelijker eerzuil dan dit uitgestrekt gebouw heeft Acbar zich gesticht. Het is de *Aijeen Acbarry*, een werk waarvan de naauwkeurigheid nog steeds wordt geroemd en dat voor de statistiek van Hindostan nog als vraagbaak dient. Het is zaâmgesteld door Abdul Fazel, zijn Vizier, die mede een groot man moet geweest zijn, want nog heden spreekt men van hem, en Agra beroemt zich hem te hebben voortgebragt. Daar het geschreven is omstreeks het jaar 1560, moet bij het beoordeelen er van in aanmerking worden genomen de mate van kennis, welke men destijds bezat. Het is in het engelsch vertaald geworden.

Hiertoe bepaalden zich de bezoeken door ons te Agra afgelegd. Wij schaften ons eenige wapenen aan, en trokken ten half vier ure op weg naar Alyghur. Mevrouw B.... hebben wij niet ontmoet. Zij was naar Calcutta vertrokken, ten einde eene dochter af te halen, die uit Engeland was gekomen, waar zij tien jaren had doorgebragt om hare opvoeding te genieten, inderdaad een bezwaar voor ouders naar ziel en beurs, dat het verblijf in Hindostan niet veraangenaamt.

Den 6 kwamen wij ten 7 ure te Alyghur en zetteden dadelijk onze reis voort naar Delhi, welke stad wij den volgenden dag des ochtends ten 10 ure bereikten; het was buitengewoon koud, het woei hard en de wind blies zoo veel zand en stof opwaarts, dat men ter naauwernood eenige passen van zich af kon zien.

Wij verloren daardoor veel van het eigenaardige, dat de nabijheid van zulk eene stad steeds kenmerkt; doch de oostersche gloed ontbrak niet, want het tal van reizigers, karavanen, olifanten, kameelen, paarden, runderen, enz., dat op de been was, werd hoe langer hoe grooter, naar gelang wij de stad meer naderden en hield onze aandacht onverdeeld bezig. Toen wij omtrent aan de rivier waren genaderd, werd er een koninklijk saluut gedaan van 21 schoten, en kort daarna nog een; later vernamen wij, dat er een voor Zijne Koninklijke Hoogheid was geweest en een voor den Keizer, die heden gekroond of Keizer was geworden. Bahadoor Shah was 63 jaren oud.

Delhi ligt op 28° 43′ noorder breedte en 77° 9′ lengte; zij is gebouwd aan de Jumna, op een afstand van 976 mijlen van Calcutta. De rivier, waaraan wij nu kwamen, was zeer laag; wij trokken door een droogen arm en vervolgens digt onder de stadsmuren over een gedeelte van een anderen arm over eene schipbrug. Aan onze linkerzijde hadden wij een oud, zeer hoog kasteel, door middel eener brug met de stad verbonden. Alles was van rooden steen gebouwd; de stad scheen vrij goed ommuurd te zijn en alles scheen mij bijzonder hoog toe, waarschijnlijk ten gevolge van den lagen waterstand. Aan den voet der muren waren verscheidene sierlijke gebouwen, die klaarblijkelijk tot badplaatsen dienden in den zomer, wanneer de rivier hoog staat en deze den voet der muren bijna bespoelt. Zoodra wij de poort waren binnengetreden, passeerden wij onmiddellijk het kerkhof der Europeërs, het fort, het arsenaal en hunne kerk. Dit gedeelte van Delhi maakte op ons volkomen denzelfden indruk, die het zien eener schoone europesche stad zou te weeg brengen. Zonder ons op te houden trokken wij

de stad door en de poort van Cashmere uit, naar het cantonnement, waar wij bij den Generaal Fast onzen intrek namen. Dit cantonnement ligt 2 à 3 uren van de stad; de poort van Cashmere scheen mij toe zeer versterkt te zijn, ook kwam het mij voor, dat de weg naar het cantonnement meer steenachtig en heuvelachtiger was dan die wij aan de andere zijde der stad hadden gepasseerd. In het algemeen had ik gedurende het laatste gedeelte onzer reis gezien, dat de bodem zeer salpeterachtig of met salpeter bezwangerd was; des morgens zag men witte randen op den grond als ware deze met rijp bedekt, doch dit was salpeter, dat, naar ik vernam, in de Opper-provinciën in groote hoeveelheid gewonnen werd en een aanzienlijken tak van handel uitmaakt.

Na ons europeesch te hebben gemaakt, trokken wij op olifanten naar Delhi en wel terstond naar het paleis. Het gedeelte, dat wij hier zagen, bevindt zich in een diepen staat van verval, is erg verwaarloosd. Wij hoorden, dat de vorige Keizer er niets aan te koste had willen leggen, doch dat de nieuwe Keizer betere intentiën daaromtrent koesterde en reeds een der voorhoven had doen witten, of was het persiflage?! De Keizer heeft een pensioen, dat nog al klinkt, namelijk 125,000 gulden 's maands, dus 12 lacs ropijen 's jaars; aanvankelijk was het 8 lacs, doch op hun langdurig aanhouden is het met 4 lacs vermeerderd. Dit pensioen moet dienen voor de gansche dynastie en hunne hofhouding, huishouden, enz., enz., en beteekent dus eigenlijk niet veel. De Keizer is natuurlijk het voorwerp van ieders nieuwsgierigheid en wel te meer, daar de oostersche gewoonte medebrengt om bij ieder bezoek geschenken te geven, dus à plus forte raison; ten einde eene schaduw van keizerlijken

glans over te houden, werd dit door Zijne Majesteit steeds betracht, en zoo was de Keizer, niettegenstaande het verval zijner magt, nog steeds een voorwerp van hulde en attentie. In onzen toestand kon aan een dergelijk bezoek niet worden gedacht en voor menig ander heeft men er een klein bezwaar aan verbonden, namelijk, de vergunning daartoe kost ongeveer vijf gouden mohurs, ruim honderd gulden en dit heeft den ijver eenigzins getemperd, ten minste fatsoenlijk gehouden. De Keizer heeft steeds eene eerewacht bij zich, gekommandeerd door een kapitein, die heden waarschijnlijk met den Engelschen Resident bij de krooning is tegenwoordig geweest.

Van het paleis, dat voor het grootste gedeelte bewoond was, zagen wij zeer weinig. Wat mij meer beviel, was de tuin; terstond werden wij geleid naar een zeer schoonen boom, die, naar men zeide, geene weêrga heeft. Men noemde ons den naam in het perzisch en hindostansch, doch ik heb beide ten eenenmale vergeten, dat echter niets tot de zaak doet. Het blad gelijkt in vorm min of meer op dat van een tammen kastanjeboom, doch verschilt van de meeste boombladeren aldaar; de takjes, waaraan de bladeren eerst bij wijze van steel groeijen, zijn plat en gerimpeld, het groen is frisch en schoon. Toevallig was zijne vrucht destijds rijp en werden er eenigen door ons geplukt; ook deze wijken, in elk opzigt af van al de mij bekende vruchten; zij is nagenoeg rond, maar ter plaatse waar de bloesem was geweest tot aan den steel zeer gebogen, zoodat op den rug of bolle zijde de schil meer gespannen, aan de binnenzijde meer met rimpels of plooijen was. Zij had ongeveer de grootte van een perzik, met een blinkend gladde schil, die geel en groen was gekleurd, met het

gele naar het uiteinde; haar vleesch was donkergeel van kleur, niet vast, maar zeer aangenaam van smaak en geur. Lang vertoefden wij bij dezen boom, waarvan ik verscheidene takken medenam; een der rijksgrooten kwam herhaaldelijk in den tuin bij mij, ten einde berigten in te winnen omtrent Zijne Koninklijke Hoogheid, en ging dan telkens naar het paleis terug, waaruit ik duidelijk meende te mogen opmaken, dat de Keizer wist dat een europeesch Prins zich in zijnen tuin bevond. De verwondering van dien persoon steeg ten top aldaar een Prins van een regerend huis te zien en kon niet nalaten mij zulks telkens te betuigen. Daar hij zoo dikwerf in- en uitging en met andere grooten terug kwam, veronderstel ik, dat de Keizer zijn nieuwsgierigheid incognito zal hebben bevredigd. Wat hiervan zij, wij verkortten onze visite zoo veel zulks kon, eerbiedigende ook grootheid in verval.

Van hier gingen wij naar de groote moskee, de Jama of Jumna Musjeed, welke, even als het paleis, door Shah Jehan is gebouwd. Men komt er in langs een zeer grooten, hoogen en breeden trap, die tot aan het voorportaal leidt. Zoodra men dit laatste is doorgegaan, ziet men de gansche moskee vóór zich, die, wel is waar op gelijke wijze, doch niet van wit marmer is gebouwd zoo als de Mottee Musjeed; deze moskee heeft twee elegante minareh's. Hoewel zij op zich zelf schoon mag heeten, zoo is de ingang met zijne uitgestrekte breede trappen, verreweg het indrukwekkendste gedeelte van het gansche gebouw. De grondslag van de moskee is dus zeer hoog en het uitzigt, hetwelk wij van daar over de stad genoten, was inderdaad zeer schoon. Dit gedeelte heet Nieuw Delhi of Shah Jehan abad — abad beteekent

stad of woonplaats, dus Shah Jehanstad; het komt zeer dikwerf voor in dit land. — De muren, welke de stad thans omringen, zijn zeer goed, hebben zeven poorten, die zeer goed zijn versterkt. De stad prijkt met eene menigte moskeën en minareh's en bevat vele gebouwen van grooten, die zich hier steeds bij voorkeur hebben gevestigd, maar wier woningen haar niet verfraaijen, uithoofde hooge muren huis, tuinen en harems omsluiten. De Jumna bespoelt de stad aan de oostzijde; het gedeelte, waarin wij ons hier bevonden, was zeer levendig en bevat de meeste ruime straten.

Van hier gingen wij door den tuin van Begum Simroe of Sombre; deze Prinses was eerst eene nautch geweest en heeft door haar verheven karakter en zonderlinge lotgevallen veel naam gemaakt, en wekt nog heden algemeene belangstelling. Haar portret wordt overal aangetroffen; zij is eerst gehuwd geweest met een inlandsch Vorst, later met een europeesch avonturier. Men zegt, dat zij eens het leven van den Keizer heeft gered. De verschillende legenden en beschrijvingen omtrent haar in omloop, hebben eene hooge romantische kleur aan haar bestaan gegeven. Wat er voor waars onder schuilt — wie zal dit zeggen; dit althans is zeker, zij heeft zorg gedragen, dat hare onmetelijke schatten na haren dood tot nuttige einden worden besteed, terwijl zij daarenboven een goed fortuin heeft nagelaten aan haren zoon, Dice Sombre, die, na in Engeland gehuwd te zijn geweest, aldaar is overleden; een tijd lang heeft hij zich te 's Gravenhage opgehouden. Hier in eene der schoonste straten hielden wij stil bij de moskee van Rowshun ood Dowlah. Shah Nadir hield zijn verblijf in die moskee, tijdens zijne overwinning van Delhi en

sprak met zijnen eersten minister, toen die werd vermoord; van deze plaats was het, dat het bevel tot moorden, branden en plunderen werd gegeven, allen gebeurtenissen, die nog in het geheugen te Delhi voortleven, ofschoon zij, tijdens wij ons aldaar bevonden, juist 99 jaren waren geleden. Voor korten tijd was de heer Fraser, engelsch Resident te Delhi, doorschoten door Kureem Khan. Het regt ging zijn loop en de moordenaar werd veroordeeld om op de plaats, waar hij zijn misdrijf had gepleegd, te worden gehangen. Dit vonnis werd op den 26 Augustus aan hem voltrokken. Er liep een gerucht, dat er plannen waren beraamd om hem te bevrijden; ik weet niet of de omstandigheden of de persoonlijke hoedanigheden der beide personen hier iets tot verzwaring of verzachting van het misdrijf toebragten, maar er was een krachtige geest ten voordeele des moordenaars werkzaam. Meer dan 20,000 personen waren zaamgevloeid om getuige te zijn van het ten uitvoerleggen van het vonnis, zoodat een voldoend aantal troepen was bijeengetrokken, ten einde voor het behoud der rust te waken. Toen de moordenaar kwam, sprak hij het volk aan, verzocht het voor hem te bidden en niets meer, onderging zijne straf en werd, na lang genoeg te hebben gehangen, afgenomen en begraven. Den 28 daaraanvolgende waren de moskeën vol geloovigen om te bidden voor het slagtoffer en om geld in te zamelen, ten einde voortdurend een licht op zijn graf te doen branden; daarenboven werd hij gecanoniseerd onder den naam van Gul Shuheed, dewijl er geen schande kleeft aan hem, *die bloot een kaffir* (vreemdeling of ongeloovige) *doodde* op last van zijn meester.

Te Jeypore had een dergelijken aanslag plaats op

den Resident. Zoo veel voor de gerustheid die aldaar voortdurend mag worden gekoesterd.

Op den 8 gingen wij weder naar Delhi, bezochten de omstreken en bezigtigden den chaos van ruïnen en grafgestichten. De eerste ruïne, die wij gingen zien, was niet onaardig en week als zoodanig geheel af van allen, die wij tot heden onder de oogen hadden gehad; uit het bovenste vlak rees een monolith van graniet, die naar gissing 40 voet hoog was en de staf van Ferose werd genoemd. Men wist ons niets hoegenaamd daaromtrent mede te deelen. Verder zagen wij de tomben van Humajoon, van Nizam ood Deen, van Jehanara Begum, benevens van nog andere Vorsten, hier als het ware bijeengestapeld en zoo zonderling in elkander gebouwd, dat het beschrijven er van even moeijelijk zou zijn als het doelloos is. Bij deze begraafplaatsen is eene wel, die in 't vierkant is opgetrokken en met hooge muren is omgeven; daarenboven bevinden zich aan twee zijden hooge gebouwen, zoodat er nimmer een zonnestraal in kan doordringen. Hoe koud het water dezer wel ook was, vond men verscheidene liefhebbers, die van eene hoogte van 40 à 50 voet er insprongen, om naar een stukje geld te duiken, dat men er inwierp, waarmede zij, rillend van koude, onmiddellijk voor den dag kwamen.

Den 9 gingen wij de Cuttub Minar zien, welke op een afstand van 17 mijlen ten zuidwesten van Delhi is gelegen; reeds in den vroegen morgen begonnen wij onzen togt, en reden buiten om de stad; het was, voor dit land, namelijk, fel koud. Langs den ganschen weg zagen wij eene aaneenschakeling van grafgestichten, die, naar gelang van den tijd dat zij hadden gestaan, in meerderen of minderen staat van verval verkeerden;

hier en daar, bij wijze van uitzondering, vindt men een paar kleine stukjes land, waar wat groeit, benevens eene seraï, nu en dan afgewisseld met hetgeen wij zouden heeten eene buitenplaats, doch dat is dan weder de tombe van een der duizend en een Radja's, Nawab's of heiligen van dit vroeger zoo rijke land. IJdelheid, de hoofdoorzaak van dezen nationalen smaak, om na den dood te willen leven of schitteren, is hier groot in verhouding van stand en rijkdommen; van daar dat men zich bij voorkeur aan den weg laat begraven, om des te beter in het oog te vallen.

De Cuttub Minar is eene obelisk of liever eene minareh, welke een gedeelte moest vormen van eene moskee, waarvan de bouw was beraamd en die alle anderen moest overtreffen, doch nimmer is gebouwd. De stichter, Shah Cuttub, stierf in 1205 en zijne opvolgers hebben er nimmer iets aan laten doen. Men vindt wel fondamenten en andere dergelijke overblijfselen van een pas aangevangen bouw, die op eene groote schaal was aangelegd, maar ook dit alles is eene ruïne geworden. De Cuttub Minar is door de Engelschen onderhouden, ja, zelfs hersteld geworden, omdat het wordt geacht een meesterstuk te zijn van bouwkunde. Men zegt, dat het de hoogste obelisk is, welke bestaat; hij is 242 voet hoog en van roodkleurigen, gehouwen steen vervaardigd — eene steensoort waarvan vroeger reeds meermalen is melding gemaakt, en door sommigen graniet wordt geheeten. Het basement, dat gelijk is met den beganen grond, is rond; het daarop volgende gedeelte heeft zeven en twintig zijden, welke om de andere rond en driekant zijn, even als of tegen den romp van den toren telkens een halve cilinder naast een driehoekig prisma

van gelijke vlakken was geplaatst, welk gedeelte 90 voet of 153 trappen hoog is, alwaar het eerste balcon wordt gevonden. Onder dit balcon zijn vier banden, waarop inscriptiën worden gevonden met groote perzische karakters. Van het eerste tot het tweede balcon, zijnde 140 trappen, bestaat de buitenzijde van den wand uit zeven en twintig half ronde zijden, tusschen het tweede en derde balcon, op 180 voet, uit hoekige zijden en tusschen het derde en vierde balcon, op eene hoogte van 203 voet, is de wand geheel glad of effen. Wij klommen 375 trappen op en bevonden ons toen in den bovensten koepel, welke tevens het vijfde balcon uitmaakt. Deze koepel is zeer elegant; men gevoelt zich zoo geïsoleerd op die groote hoogte in verhouding van den ranken bouw des torens, dat men geneigd is aan zijne hechtheid te twijfelen. Men heeft van hier een onbelemmerd uitzigt naar alle zijden, maar de lucht was niet helder genoeg om ons in dat opzigt te bevredigen. Dit meesterstuk van bouwkunde en ijdelheid dient nergens toe, dan dat somtijds deze of gene heilige dweeper of fakir er afspringt om zeker dood te zijn. Ik heb de dikte van den toren niet gemeten, maar schat die op 22 voet aan de basis en 6 à 7 voet aan den top. Wij bezochten hier nog het graf van Sufferjan, en behalve vele anderen, dat van den laatsten Keizer; ik verlangde het meest dit te zien, ten einde te kunnen oordeelen over de verhouding, waarin het graf van dezen Keizer tot dat zijner vorige collega's stond, en deze verhouding was in de natuurlijke rede, zeer eenvoudig. In dezen chaos van fragmenten van allerlei soort, is er nog een op eenige passen afstands van de Cuttub, prijkende met een pilaar van gesmeed ijzer, ter dikte van 1½ en

ter hoogte van 20 à 25 voet; men wist ons omtrent dit monument niets anders te verhalen, dan dat Shah Nadir met grof geschut op korten afstand er op had doen schieten; wel bespeurde men hier en daar de indrukken van kogels, maar de pilaar was onwrikbaar gebleven.

Naar huis gaande, bezigtigden wij de ruïne van het observatorium, door Radja Jeysingh onder de regering van Mahomed Shah gebouwd. Te oordeelen naar hetgeen er van overgebleven is, mag ik gerustelijk zeggen, dat het een kolossaal en goed gemaakt werk moet geweest zijn; geenerlei berigten kon ik hier ter plaatse omtrent dit gebouw inwinnen en van het weinige, dat ik er van kon afteekenen, heb ik nog een gedeelte verloren. Algemeen werd gezegd, dat het een meesterstuk is geweest, zoowel wat betreft het ontwerpen als het uitvoeren er van, en naar hetgeen ik er nog van kon zien, liet zich dit zeer gereedelijk aannemen. Er waren hier nog twee gebouwen; de omtrek en buitenmuur van het eene waren nog in hun geheel, van het andere stonden zij slechts gedeeltelijk, doch beide waren van boven open. In het midden dier gebouwen stond een steenen pilaar; van daar liepen dertig paden of banken van twee voet hoogte, als het ware radiën, naar de binnenzijde van den omtrek op gelijken afstand van elkander, waardoor ieder dus in 60 gelijke deelen was verdeeld. Elk dezer verdeelingen had zes onderverdeelingen, hetgeen dus op 360° kwam en elke graad was in 10 deelen (1) verdeeld; eene dergelijke schaal werd overal gevonden; op de staande pilaren waren de lijnen dezer schaal zwart en

---

(1) Alle berekeningen in Hindostan geschieden volgens het tientallig stelsel, welk beginsel daar sedert onheugelijke tijden is in gebruik geweest.

wit geschilderd geweest en men zag, dat deze strepen naauwkeurig overeenkwamen met de verdeelingen aan de binnenzijde van den muur. Die muur of omtrek bestond uit drie inspringende étages, elk met eene rij poorten of ramen, regt boven elkander; de diameter dezer gebouwen werd door mij geschat op 60 voet, doch te vergeefs heb ik getracht mij eenig denkbeeld te vormen van het doel door den stichter er van beoogd. Er was een gebouw van meer dan 100 voet lengte, gelegen in de rigting van den meridiaan; het noordelijkste gedeelte, dat vierkant was, rees het hoogste en liep vervolgens in eene boogvormige rigting, naar het zuidelijke uiteinde, dat ongeveer 6 voet breed was, wijders vond men hier nevens eene menigte andere fragmenten, twee halve globen van 15 à 20 voet diameter; waar men gelegenheid had om er van onderen bij te komen, zag men dat er in de holle oppervlakte parallellen en meridianen waren getrokken en dit alles was zoo solide gemaakt, dat men nu nog met een passer zeer naauwkeurige afmetingen zou hebben kunnen doen. Dit een en ander, hetwelk mij bijzonder interesseerde, maar niet wijzer maakte, zal welligt in zijn geheel een omvang hebben gehad van eene halve mijl. Men zegt, dat men door middel van die gebouwen, zonder eenige berekening, de eclipsen der voornaamste hemellichten kon aanwijzen. Het geheel vormde derhalve eene soort van eeuwigdurende ephemeride, die de soldaten der Sheiks in hunnen dommen en woesten ijver hebben vernield, in de hoop er eenig goud in te vinden. Ook den vermaarden tuin van Shahlimar, waarvan de aanleg twaalf millioen guldens heeft gekost, wenschten wij te gaan zien; wel zou onze weg ons voeren langs de plaats waar men die in der tijd had aangelegd, maar

er was, naar wij vernamen, geen spoor meer van overig en men vond er thans de woning van een Engelschman. Wij moesten onze nieuwsgierigheid voor dien dag derhalve tot het genotene beperken. Onder het naar huis rijden passeerden wij een oud inlandsch fort, dat zoo hoog en steil gebouwd en tevens zoo bouwvallig was, dat ik het gevaarlijk achtte er digt langs te gaan.

Wij dineerden dien dag bij den Resident, den heer Metcalf; zijne salons waren opgepropt met beeldwerk, schilderijen, portretten, die uitsluitend betrekking hadden op Napoleon, zijne familie en herinneringen uit den tijd van zijne grootheid.

Den 10 deden wij eenige uitstappen in den omtrek en voorzagen ons van het een en ander van hier; men gaat tot dat einde niet naar de verschillende winkels, maar laat de kooplieden bij zich komen, die met het taaiste geduld de een na den anderen blijven wachten, en met eene onbeschaamdheid overvragen, welke alle verbeelding te boven gaat. Zoodra men één koopman bij zich heeft gehad, komen zij al spoedig in menigte aan; zij zijn beleefd, en onverdroten pakken zij al hunne waren uit, al koopt men niets.

Delhi is het klassieke land der shawls, die uit Cashmere en Caboul derwaarts worden gezonden. Sommigen worden hier met zijde geborduurd en staan in hoogen prijs. Men vindt hier insgelijks vele edelgesteenten, bijouteriën, wapenen, vooral teekeningen op ivoor, miniaturen van souvereinen en gebouwen. Sommigen zijn fraai, keurig van bewerking, maar zeer duur. Ik bepaalde mijne aankoopen tot shawls, waarbij Mevrouw Fast mij niet slechts behulpzaam was in de keuze der voorwerpen, maar ook vooral in het bedingen van den prijs. Hoe-

zeer shawls ook hier hoog in prijs komen, zoo bestaat er echter in dit opzigt een groot verschil tusschen hetgeen zij hier en te Calcutta gelden, want in laatstgenoemde plaats zijn zij bijna tweemaal zoo duur. De shawls, welke men hier vindt, zijn echter zeer fraai, en veel in gebruik; men ontmoet inlandsche heeren, die verscheidene en steeds zeer kostbare shawls om hebben; ditzelfde geldt ten opzigte van hunne kleeding in het algemeen, die tevens schoon en deftig is.

Hoewel het land over het algemeen vruchtbaar is en het klimaat afhangt van den moesson, zoo spreekt het echter van zelf, dat er ten dezen opzigte een zeer groot onderscheid in de verschillende deelen van het land bestaat, en dat locale omstandigheden hier een aanmerkelijken invloed te weeg brengen. Ten noorden van Delhi is het klimaat zeer aangenaam, en de vruchtbaarheid des bodems zoo groot, dat men driemaal 's jaars kan oogsten; het land brengt voort onze europesche graan- en hunne gramsoorten, veel veevoeder en ook rijst en indigo. Ging men af op het uiterlijk, hetwelk het land vertoonde, toen wij ons daar bevonden, dan zou men bezwaarlijk gelooven, dat er ooit iets groeide, maar ter naauwernood is het bevochtigd of de vruchtbaarheid is buitengewoon groot. Er zijn streken, vooral hier in dit gedeelte des lands, die, eeuwen lang, voortdurend het tooneel zijn geweest van plundering en verwoesting door de strijdende partijen, ten gevolge waarvan die landen, niettegenstaande hunne vruchtbaarheid, steeds onbebouwd zijn gebleven; kanalen tot besproeijing er van aangelegd, doch verstopt, ja, in vergetelheid geraakt, zijn reeds of worden thans hersteld en verbeterd. Hoezeer nu Delhi diep heeft gedeeld in dat leed onder alle eigene regeringen, die zijn voorafgegaan,

kan het nu op eene betere toekomst hopen, geluk en voorspoed te gemoet zien, dewijl het in vergelijking van vroeger, ja, in den eigenlijken zin des woords mag gezegd worden rust te genieten, en de vruchtbaarheid des bodems door eene ongestoorde ontwikkeling van den landbouw hare zegeningen kan verspreiden; de vaste hand en de krachtige wil hunner tegenwoordige meesters zullen hen bongré malgré dwingen dien weg van voorspoed te volgen, den eenigen, die tot het geluk leidt.

Des donderdags, den 11, verlieten wij ten 3 ure onzen vriendelijken gastheer en keerden langs denzelfden weg en onder gelijke eerbewijzingen als vroeger op onze schreden terug; nog met den dag passeerden wij het kanaal, dat onder de regering van Jehangeer, meer tot bevochtiging van het land, dan tot een gemakkelijken weg van vervoer, is gegraven. Het vangt aan bij Carnool, ontvangt haar water uit de Jumna en ontlast zich 100 mijlen verder weder bij Delhi in de Jumna; het is een der kanalen, waarvan wij vroeger hebben gesproken, en dat reeds door de Engelschen is hersteld.

Den 12 kwamen wij te Alyghur bij den heer Neave, waar wij reeds vroeger op den 6 waren geweest. Voor het diner bezochten wij het fort, hetwelk eene groote vermaardheid heeft verkregen door het stormenderhand innemen er van door de Engelschen onder Lord Lake, welk dapper feit ons hier ter plaatse uitgelegd en nader toegelicht werd, en ons niettegenstaande dat alles schier ongeloofelijk toescheen. Ten 10 ure vertrokken wij van daar en kwamen den 13, des zaturdags ochtends, te Kausgange, alwaar wij onzen intrek namen bij een Zemindhar, die gehuwd was met eene kleindochter van den vorigen Keizer; hij zelf was een kleinzoon van Lord Gardner.

Om dat huwelijk was in der tijd vrij wat te doen geweest, want het viel noch in den smaak des Keizers, noch in den geest van het engelsch bestuur, zoodat hij nu een eenvoudig landheer is. De vrouwelijke telg uit het geslacht der Timours zagen wij niet, maar wel de kinderen, die zeer schoon waren. Onze Zemindhar scheen meer de inlandsche gebruiken, manieren, kleeding, enz., dan de engelsche wijze van leven te volgen, zoodat wij bij het afscheid nemen op de bij de inlanders gebruikelijke wijze werden geparfumeerd.

Ik vernam van hem, — hij was zelf een groot landbouwer, — dat men somtijds de indigo niet laat gisten, maar die dadelijk kookt, en dat deze wijze van behandelen voordeeliger werkt om de indigo te doen neerploffen, dan wanneer men die eerst laat gisten; ik zag dit echter niet duidelijk in. Hier zaait men de indigo, hetgeen dikwerf mislukt en derhalve moet herhaald worden; op Java stekt men veelal de plant, doch hier in het geheel niet.

Tegen den middag vertrokken wij naar Futtehgur, en zetteden onzen togt zoo snel doenlijk voort, ten einde nog, zoo mogelijk, den 17 de stoomboot te Allahabad aan te treffen, waarvan het vertrek op dien dag was bepaald. Wij trokken dus langs het fort en het cantonnement van Futtehgur en vernamen, dat Lord Auckland juist dien ochtend naar Bareilly was vertrokken, kwamen door Furruckabad, welke stad mij uitgestrekt en welvarend toescheen, ofschoon wij hier in een oord kwamen, waar de heerschende hongersnood een grooter aantal slagtoffers had weggerukt en bij gevolg de ellende grooter was dan elders in het rond. Met aalmoezen te geven, kon niet al het gebrek worden weggenomen; sommigen lagen van luiheid te sterven, anderen

waren reeds te zeer verzwakt, ten einde eenige pogingen in het werk te stellen om het leven te redden of berustten in het onherroepelijk over hen beschoren lot. Onder weg dineerden wij bij een put; een inlander, die daar digt bij woonde, maakte ons een kerry gereed. Te Furruckabad hadden wij een voorraad rijst en gebrande gram opgedaan; na ons middagmaal te hebben gebruikt, gaven wij het resterende gedeelte, benevens al de overschotten aan de omstanders en dit was een hoogst welkom geschenk. Het scheen, dat zij allen slechts door een denkbeeld werden bezield, namelijk, om zoo veel mogelijk te krijgen van hetgeen hier te verdeelen viel; of het Musulmannen of Hindoes waren, is mij onbekend, maar verboden waar of niet, alles ging naar binnen. Den volgenden nacht scheen het, dat er oneenigheid tusschen mijne dragers was ontstaan, waardoor ik alleen leed, want iederen oogenblik zetteden zij mij neder, zoodat de vrees mij begon te bekruipen, dat ik er de dupe van zou worden; ik ging dus mijn palkee uit en daar ik niet veel kon zeggen, begon ik de twee dragers aan het hoofdeneind eenige solide argumenten ad posteriores en om de ooren te geven, waarna ik uit de gebaren en het geschreeuw bemerkte, dat de achterste dragers ongelijk hadden, die ik daarna, uit beginsel van regtvaardigheid, een even hartelijk bezoek gaf, waarvan het gevolg was, dat zij mij het overige gedeelte van het station goed hebben gedragen; dit gebeurde wel eens meer. Aan het eind van het station gekomen, krijgen de dragers fooijen; bij ons was het de Kapitein Caine, die ze uitdeelde; maar wanneer zij die ontvangen hadden, klopten zij bij ons gewoonlijk nog eens aan, roepende: „Saheb! Saheb!" Vroegen wij dan wat het te beduiden had, dan was het

antwoord steeds: „Boxes", namelijk, fooijen. Aanvankelijk verwees ik hen naar den Saheb ka pitch la palkee, d. i. naar den heer in de achterste palankein, maar toen ik begreep, dat het oorlammerij was, ben ik er somtijds uit geweest om hun fooijen te geven, die ze dan ontliepen.

Des avonds van den 15 kwamen wij te Cawnpore en namen onzen intrek bij den Generaal Oglander; hij had de goedheid gehad ons zijn rijtuig eenige mijlen te gemoet te zenden, hetgeen een groot genot verschaft, wanneer men zóó lang gelegen heeft, dat dergelijke houding eindelijk hinderlijk begint te worden, dat bij mij in hooge mate het geval was. Ik vond hier eene menigte brieven van Calcutta en las in de courant van Bombay, van den 1 Januarij, het berigt van het overlijden van H. M. de Koningin; de bewoordingen, waarin het berigt was vervat, ontnamen mij allen twijfel, waarborgden dat het geen gewoon courantennieuws was, zoodat ik zulks den volgenden dag aan Zijne Koninklijke Hoogheid mededeelde en naar boord de order voor het rouwen zond. Wij verlieten ten 10 ure den Generaal Oglander en vertrokken naar Futtehpore, alwaar wij ten 2 ure aankwamen, en onzen intrek namen bij den heer Rivas, in een geheel ander gedeelte der plaats dan de vorige keer. De lezer ziet, dat wij weder op onzen ouden weg zijn; het is de groote militaire weg, die van Calcutta over Delhi naar Loodheeana gaat en natuurlijk vele vertakkingen heeft. De weg is op vele plaatsen zeer slecht; men wijt dit aan de droogte; schier overal was men bezig om hem te herstellen, hetgeen door kettinggangers wordt verrigt. De wijze, waarop zulks geschiedt, is als volgt: de

oppervlakte van dat gedeelte, hetwelk wordt gerepareerd, belegt men met kleine stukken concer, concour, eene soort van steen als sintels, die hier en daar wordt gegraven, vervolgens klein gemaakt en daarna in elkander wordt gestampt. Volgens hun zeggen, wordt dergelijke weg, wanneer het er op heeft geregend, even vast en hard als bij ons de kolfbanen zijn; hij behoort derhalve tot de gemacadamiseerde wegen.

Den 16 vertrokken wij van Futtehpore, legden een gedeelte van den weg af met het rijtuig van onzen gastheer en vervolgden onzen togt naar Allahabad, en daar ik die haven kende, zag ik reikhalzend uit naar den oogenblik, dat wij aldaar zouden aankomen, want ik was uitgeput, „worn out" in de volste beteekenis van het woord en mijn goede, sterke kapitein Caine niet minder; Zijne Koninklijke Hoogheid verdroeg de vermoeijenis het best. Des namiddags ten 5 ure kwamen wij bij den heer Turnbull en vernamen al dadelijk, dat de stoomboot den volgenden morgen met het aanbreken van den dageraad zou vertrekken en dat zij werd geoccupeerd door den gewezen Gouverneur-Generaal Sir Charles Metcalf en gevolg. Hij liet zeer vriendelijk aan Zijne Koninklijke Hoogheid plaats aanbieden, maar uithoofde wij ons nog moesten uitrusten en de tijd daartoe vrij kort was, bleven wij aldaar met het voornemen om den 20 daaraanvolgende te vertrekken met de stoomboot, die elk oogenblik gewacht werd; toen die eindelijk was aangekomen, rezen er nieuwe zwarigheden en de kapitein kon nu niet vertrekken voor den 27. Toen dat nu eenmaal bepaald was, maakten wij onze tijdverdeeling en kwamen overeen om de nog overige dagen tusschen hier en Benares te verdeelen, en

ter laatstgemelde plaats de stoomboot af te wachten. Intusschen bragten wij alles voor onze reis in gereedheid.

Wij bezigtigden dus nog nader de omstreken der stad en vooral het fort. Deze forten zijn zeer uitgestrekt en het voorname werk dagteekent nog uit den tijd van Acbar, doch thans natuurlijk beter versterkt, ook tegen vijanden van meer beteekenis dan waartegen het destijds was aangelegd. Het gezigt, dat men geniet van de uiterste punt van het fort, aan de zamenvloeijing van de Jumna en den Ganges, is verrukkend schoon.

Het water der eerstgenoemde rivier is veel helderder dan dat van den Ganges, en was nu zoo laag als men zulks immer te voren had gezien; het verschil in waterstand tusschen het drooge en het natte saizoen moet zeer aanmerkelijk zijn, want de schaal, die tegen het fort stond, was tot 50 voet gemerkt en raakte nu ter naauwernood tot aan den spiegel der rivier. In het fort zelf was overigens weinig te zien; ruimte bestaat er in overvloed, gebouwen insgelijks en het arsenaal is in goede orde en goed voorzien.

Er lag aldaar een cylinder van grijzen graniet ter lengte van ongeveer 60 voet, waarvan de diameter ongeveer 3 voet was, die van zeer vroegen tijd dagteekende; hij was geheel bedekt met inscriptiën, die men tot heden nog niet had weten te ontcijferen. Weinig of niets was omtrent de geschiedenis er van bekend; in afwachting hiervan ging men hem oprigten, ten einde de aandacht er meer op te vestigen.

Intusschen genoten wij bij onzen gastheer de noodige rust en ik inzonderheid werd daardoor weder in staat gesteld de palankein-reis naar Benares andermaal te

ondernemen. Terwijl wij ons hier bevonden, kwamen met de stoomboot van Calcutta twee dochters van den huisheer aan, waarvan de eene nu juist uit Engeland was gekomen, alwaar zij twee jaren had doorgebragt. Er bevonden zich nog drie andere jonge dames bij, die verder Hindostan in moesten, namelijk, twee naar Mow en eene andere naar Simla; de jeugd vervrolijkte het huis buitengewoon, terwijl diners en bals niet werden vergeten. De lezer zal zich een denkbeeld kunnen vormen van de gastvrijheid, welke hier heerscht, wanneer hij het aantal logeergasten in aanmerking neemt, dat te gelijk alhier werd onthaald.

Den 23 vertrokken wij naar Benares. Des nachts waren wij zonder dragers en konden niet verder; de kapitein Caine trok hierop naar het dorp, wist spoedig andere dragers te krijgen, waarop wij onzen togt weder voortzetteden. Op eenigen afstand van Benares kwam het rijtuig van den heer Mainwairing ons weder te gemoet. Den 24 namen wij andermaal onzen intrek ten zijnent; dien eigen avond was er een bal, waarop onder andere gasten zich twee Vorsten bevonden, namelijk de Radja van Deccan en de Nawab van Banda. Deze laatste, die de inlandsche kleeding droeg, was een zeer aangenaam, gedistingeerd man; het scheen, dat hij de positie van Zijne Koninklijke Hoogheid best wist te vatten, waarover hij met opgetogenheid vervuld was.

Wij voorzagen ons hier van eenige dier manufacturen, waarvan de vervaardiging Benares zoo beroemd maakt; het is mij ondoenlijk die rijke stoffen te beschrijven. Hoewel zij door inlandsche grooten worden gebruikt, wordt mede eene aanzienlijke hoeveelheid naar Engeland uitgevoerd; allen blinken zij uit door keurigheid van be-

werking en rijkdom van grondstoffen, het zijn, in één woord, de prachtigsten, die ik immer heb gezien.

Natuurlijk gingen wij ook de stad bezien; met het rijtuig begaven wij ons derwaarts, doch bezochten haar in draagstoelen, uithoofde de straten veelal te naauw zijn om ze met rijtuig te passeren. De stad is zeer oud en wordt zeer heilig geacht. Het meerendeel harer inwoners is thans hindoesch; daar hunne mohammedaansche overwinnaars geene oppermagt meer over hen hebben, ontwaart men duidelijk het onderscheid tusschen de tempels, welke hier en in andere steden gevonden worden.

Er is hier een hoofdtempel der Hindoes en gewijde runderen ontmoet men somtijds tot vervelens toe en in de naauwe straten zeer te onpas. Die beesten loopen los en vrij door de stad en leven van de liefdadigheid, terwijl niemand hen leed zou durven doen, of eenigen hinder toebrengen.

Van het overgeblevene gedeelte van het observatorium, Man Mundil geheeten, hadden wij een schoon uitzigt over de stad, maar vooral van de hooge minareh's eener moskee, gesticht door Aurangzeb; de plek, waar zij is gebouwd, is bijna gelijk met het hoogste gedeelte der stad. Hier vond men weleer eene der heiligste plaatsen van de Hindoes, want hier stond eene hunner grootste tempels, de Vishveshvur. Men vindt hier vooral, dat dergelijk bewijs van tergende onverdraagzaamheid tot blijvenden prikkel strekt aan den onderlingen haat.

Deze moskee of musjeed heet Madhoray. Hij prijkt met twee minareh's, die 147 voet hoog zijn, aan de basis een diameter hebben van 8½ en aan den top van 7½ voet; zij zijn beroemd door hunnen stouten en sierlijken bouwtrant; wij beklommen ze, nadat wij ons met

een vaartuig aan den voet des tempels in de nabijheid van een ghaut, de Madhoray ghaut geheeten, hadden laten heenvoeren.

Bij het bouwen dier moskee is het heilige der heilige, zoo zeggen de Hindoes, van zelf uit hunnen tempel in een grooten put in de nabijheid er van gesprongen; sedert wordt die put in groote heiligheid gehouden en alle geloovigen offeren aldaar door er rijst en ander voedsel, maar vooral bloemen in te werpen. Ten gevolge van den vreesselijken stank, hierdoor veroorzaakt, heeft het engelsch bestuur ter bevordering van den gezondheidstoestand in het algemeen en als maatregel van policie, het offeren aldaar verboden en planken voor den put doen spijkeren; vervuld van vertrouwen en geloof, drinken de fijnen zelfs het water uit dien put!!

Benares is vol tempels, heiligen en groot vooral is het aantal ghats of ghauts; dit zijn trappen en plaatsen waar men gemakkelijk den Ganges kan bereiken, in welke rivier ieder zich minstens eenmaal daags gaat wasschen of baden. Die niet derwaarts kan gaan, laat zich water van daar brengen. Men vindt hier derhalve voortdurend personen, die zich baden en voornamelijk des morgens van 9 tot 11 ure. Deze ghauts, die een sieraad van Benares aan de rivierzijde zijn, vindt men over de gansche uitgestrektheid der stad langs de rivier. Zij reiken van het hoogste gedeelte der stad tot onder den spiegel van het water bij zijn langsten stand, ten einde steeds in de gelegenheid te zijn in de rivier te kunnen komen; in rigting en breedte verschillen zij op alle mogelijke wijzen en worden slechts hier en daar afgewisseld door portalen en kleine tempels; zij zijn hunnen oorsprong verschuldigd aan rijken, aan dweepers

en aan de ijdelheid, en dragen veelal den naam des stichters of worden geheeten naar den tempel, waar zij het digtst bij zijn gelegen.

Des vrijdags, den 26, vertrokken wij vroegtijdig, ten einde deel te nemen aan eene jagtpartij; wij reden in eene westelijke rigting, doch hadden met veel tegenspoed te kampen, dewijl de paarden spoedig vermoeid waren en de koetsier den weg niet wist. Wij reden door eene stad, waar de apen als heilig worden beschouwd, zoodat men er oneindig meer apen dan menschen zag; naar hun rustig voorkomen te oordeelen, zou men gezegd hebben, dat zij hunnen gelukkigen staat kenden en waardeerden; de ramen zaten zoo vol apen, dat er geen plaatsje tusschen hen open bleef. Toen ik den Prins van Oude, Ekbal ood Dowlah, te 's Gravenhage ontmoette, was een zijner eerste vragen of ik wel in zijne heilige apenstad was geweest; ik meende hieruit te mogen opmaken, dat zij aan hem behoorde.

Het land, dat wij doorreden, was fraaijer dan al hetgeen wij tot dus verre hadden gezien en had minder dan eenig ander gedeelte door de droogte geleden. Eindelijk bereikten wij de plaats onzer bestemming, een vrij eenzaam gelegen huis, digt bij laag hout, in de nabijheid van de Ganges. Wij vonden er een déjeuner gereed, maar geen verder gezelschap; daarbij vernam ik, dat er onder het groote aantal olifanten, hetwelk hier voor de jagt in gereedheid was, geene werden gevonden, die behoorlijk waren afgerigt; dit beviel mij in geenen deele, te meer daar het mij toescheen, dat de uitrusting veel te wenschen overliet. Maar er was nu niets aan te doen; wij moesten met ons drieën gaan, zonder knecht of iemand om de geweren te laden

of de gansche jagt opgeven. Wij verkozen het eerste; weldra vertrokken wij met drie olifanten en bevonden ons kort daarna in den jungle, van daar kwamen wij in hoog riet, dat tot aan onze schouders reikte, zoodat onze hoofden slechts er boven uitstaken. Het riet, dat destijds in bloei stond, verspreidde een hoogst onaangenamen reuk en de stralen der zon, die wij voor ons uit hadden, gaven er een blinkenden gloed aan, die noch aangenaam voor het oog was, noch ons een helder uitzigt verschafte. Dit veld strekte zich 25 mijlen ver uit langs den oever van den Ganges, zonder dat het door iets werd afgebroken dan door een enkelen, afzonderlijk staanden boom. Mijn olifant was zeer voorzigtig; het goede dier kon evenmin iets zien als wij en zijn gevoel kwam hem dus zeer te stade. Somtijds ging hij zoo langzaam en als het ware rondtastende voorwaarts, waaruit ik begreep, dat de grond met gaten en oneffenheden moest zijn, hetgeen ik later vernam, dat werkelijk het geval was. Hoezeer ik hierdoor eenigermate werd gerust gesteld, hield ik mij toch overtuigd, dat wij geheel te vergeefs op jagt waren gegaan en deze niets zou opleveren, want gesteld al dat wij een tijger opdeden, dan zouden wij hem toch nimmer in het gezigt krijgen en indien de olifant eens door mogt gaan, dan was het einde van ons leed niet te voorzien. Terwijl ik hierover nadacht, hoorde ik eensklaps het gebrul van een tijger in mijne nabijheid en bespeurde te gelijker tijd aan den olifant, dat er iets buitengewoons bij hem gaande was; hij bleef niettegenstaande dat zeer bedaard. Ik riep den kapitein Caine toe, dat ik een tijger had gehoord; deze gaf mij ten antwoord, dat hij hem reeds herhaaldelijk had gehoord

en ried mij aan om mij doodstil te houden. Hieraan voldeed ik onmiddellijk, hield mijn geweer intusschen gereed, maar het liep hiermede af. Ik kon aan het riet niet bespeuren of er een tijger doorliep, uithoofde het koeltje het in beweging bragt; maar het was ook mogelijk, dat de tijger zich stil hield of dat hij achteruit was gegaan. Nadat wij nog gedurende eenige korte oogenblikken deze jagt hadden voortgezet, verzocht ik die te eindigen of althans het rietveld te verlaten. Dit gedaan hebbende, werd de jagt oneindig aangenamer en leverde op eene antilope, eenige hazen en zwarte patrijzen. Ik had nu vooreerst genoeg van die soort van tijgerjagten!

Op onze vroegere rustplaats aangekomen, sloegen wij een anderen weg in en voeren tegen den avond over den Ganges te Ram naggur, waar het paleis wordt gevonden van den Radja van Benares, passeerden daar den nacht, onder het genot van allerlei feestelijkheden, diner, muziek en nautches; vroeger heb ik er reeds met een woord van gesproken en mag er nog bijvoegen, dat men er weldra genoeg van gezien heeft. De nautch, die wij hier zagen, was beroemd om hare schoonheid en uiterst bevallig; zij was rijk en haar toilet ongemeen kostbaar. Ik vernam, dat de nautches gewoonlijk onder duegna's staan en hare levenswijs hartstogtelijk beminnen en dat zij, indien zij door haar uiterlijk slechts eenigzins schitteren, somtijds meer dan 1000 ropijen voor eenen avond ontvangen; dit hangt natuurlijk mede voor een groot gedeelte af van hare overige bekoorlijkheden. Daarenboven hadden wij er een uitgezocht concert bij van instrumenten, die mij ten eenen male onbekend waren.

Wij logeerden hier geheel op de oostersche wijze in dit oostersch paleis, dat door niets bijzonders uitblonk dan door zijne schoone ligging aan den oostelijken oever van den Ganges. Wanneer men het van die zijde beziet, maakt het een grootsch effect, doch verdient meer vreemd dan schoon te worden genoemd en wint niet, indien het van nabij in oogenschouw wordt genomen. Dat gedeelte, hetwelk het mooiste en schoonste bevat, is steeds voor vreemde oogen gesloten en het overige verschilt zoo weinig van andere dergelijke gebouwen of maakt zoo weinig vertooning, dat het geene afzonderlijke beschrijving verdient, te meer daar bij al die souvereinen de glans reeds sedert lang is verdoofd en overal slechts les tristes restes er van worden waargenomen.

Na de vermoeijenissen van den dag was de nachtrust ons zeer welkom; wij sliepen in eene breede galerij, die met gordijnen was afgesloten. De bedden, die wij hadden (wij zouden ze kermisbedden heeten), verplaatst men naar welgevallen. Ofschoon de Radja nog jong, en, zoo wij vernamen, rijk is, heeft hij echter niet het minste begrip van comfort naar onze denkbeelden en wijze van beschouwen.

Den volgenden dag, den 27, zouden wij andermaal ons geluk op de jagt beproeven, doch aan een geheel anderen kant van Benares; wij vertrokken derhalve in een roeijagt van den Radja de rivier af, gevolgd door een ander vaartuig, waarin de kombuis zich bevond, want wij zouden onderweg dejeuneren. Wij hadden vijf mijlen voor stroom afgelegd, toen wij met het schoonste weder vóór Benares kwamen, op het drukste uur der badende bevolking. Het gezigt op de stad van de rivierzijde, onder het genot van heldere zon en frissche morgenlucht, is inderdaad

grootsch en prachtig en levert een schouwspel gelijk geene andere stad ter wereld aanbiedt; de menigte ghats, de smaakvolle pagoden, de groote, hooge huizen en gebouwen, als het ware zoo vele paleizen, aan de zijde der rivier, die hier van lieverlede uitbogt, de overblijfselen van het observatorium, de hooge minareh's der Madhoray, vooral de onbeschrijfelijke drukte der bevolking, de beweging van tallooze kleine vaartuigen, dit alles leverde een tooneel op, welks beschouwing zoodanig onze aandacht bezig hield, dat wij ons vrolijk déjeuner bijna vergaten. Hoewel personen van beiderlei sekse hier te gelijk en door elkander baden, niettegenstaande de dames zich al badende als het ware verkleeden, gaat alles zoo ordelijk toe, dat onze argusoogen niets konden bespeuren, hetwelk kwetsend voor de zedelijkheid was. Wij vergastten onze blikken op dit tooneel, terwijl wij ons met den stroom lieten voortdrijven, totdat wij, ook hiervan voldaan, doorroeiden en drie mijlen beoosten de stad land haalden. Hier vonden wij olifanten voor ons in gereedheid en onze jagt was nu bepaaldelijk op antilopen; deze soort is zwart bruin op den rug, wit onder aan den buik en heeft twee zeer lange, gedraaide horens; door haar instinct geleid, houden zij zich, in grooten getale vereenigd, bij voorkeur op in uitgestrekte vlakten, uithoofde zij beveiligd zijn tegen de aanvallen van den tijger, die aldaar niet wordt gevonden. Weldra waren wij op marsch met vier olifanten; ik had er nu reeds dikwerf op geweest en mijne bewondering voor dat voortreffelijke dier voortdurend zien toenemen. De olifant heeft een vasten tred, en het beste oog mogelijk; hij mijdt niet alleen voor zich zelven, maar wanneer hij voorbij boomen gaat, vermijdt hij de takken zoo

zorgvuldig, dat zijn berijder er geen hinder van heeft. De streek, die wij nu doortrokken, was zeer schoon; wij zagen er koorn te veld, benevens gramsoorten, welke aan vrij hooge planten groeijen. Wij reden dwars door het bouwland, en de olifanten volgden achter elkander langs denzelfden zoom van den akker en lieten ter naauwernood een zigtbaar spoor na, maar aten tout en marchant al wat naar hun smaak was. Met den snuit trekken zij een bos groenten uit den grond, slaan die frisch tegen de pooten, ten einde de aarde er af te krijgen, dan gaat die naar binnen, terwijl er al dadelijk voor eene volgende portie wordt gezorgd en zoo gaan zij op den duur te werk. Men schijnt dat hier te land zoo gewoon te zijn, want niemand maakte er eenige aanmerking op, en toch kan een olifant bij dergelijke gelegenheid vrij wat aan; heeft men wat geschoten of valt er wat op te rapen, dan geeft hij het met zijn snuit aan, is de knecht of mahout er af gegaan, dan helpt hij hem met den snuit of met een der achterloopers weder op zijne vorige plaats en altijd met dezelfde bedaardheid en trouw. Het duurde lang alvorens wij ons zonderling jagtveld bereikten. Zoo ver ons oog kon reiken, zagen wij niets voor ons dan eene zandige vlakte en hier en daar hout op enkele plaatsen aan den horizon. Wij stegen hier af en trokken de vlakte in; na een goed half uur loopens kwamen wij aan eene plaats, waar kuilen in den grond waren gemaakt, omringd met een wal door de opgeworpen spetie bevestigd; in deze wallen, die slechts 1 à 2 voet boven den beganen grond reikten, waren gaten. Een à twee personen plaatsen zich in een kuil en aldaar wacht men het wild af; het is derhalve eene jagt à l'affut. Nu rijdt een paar

kavaleristen, een omweg makende, naar het andere einde der vlakte, waar zij weldra eene kudde antilopen vinden, zij rijden er om heen, flankeren haar bestendig en met beleid, ten einde ze zoo doende naar de kuilen heen te drijven, waar dan de jager er op schiet. Er waren er bij honderden, en regt aan den gang met haren springenden, vrolijken loop en angstige schuwheid, zoodat wij daardoor zoodanig werden geoccupeerd, dat er bijna aan schieten niet werd gedacht, hetgeen daarenboven door die kleine gaten geene gemakkelijke taak was; de jagt mislukte dan ook bijna geheel, want wij kregen er slechts één, maar wij hadden wil van de reis en waren tevreden over onzen dag. Tegen den avond trokken wij van daar over land naar Benares; het land was zeer schoon, hier en daar verhief zich een tempel van Buda, waaronder er twee voorkwamen, die eene aanmerkelijke hoogte hadden. De afstand, waarop wij ze zagen, was zoo groot, dat wij slechts de algemeene trekken er van konden waarnemen, en ze bewonderen met het landschap, dat zij versierden.

Benares is eene der vruchtbaarste provinciën, ofschoon het er des winters vrij koud en des zomers zoo heet kan zijn, dat alles verdort; zij brengt voort graan en gramsoorten, suiker, indigo, opium, zout en salpeter, dit laatste wordt in zoo groote hoeveelheid in Hindostan gevonden, dat het water hier en daar er door bederft en de vruchtbaarheid aan vele tuinen wordt ontnomen. De hoofdstad van denzelfden naam telt 4 à 500,000 inwoners, waarvan het tiende gedeelte tot de belijders van de mohammedaansche godsdienst behoort; er zijn hier groote kooplieden gevestigd, alle soorten van tissus, brocades, bijouterien worden er vervaardigd, welke, met

den handel in edelgesteenten, een groot vertier aan de plaats geven. De kooplieden hebben de gewoonte, zoo als trouwens overal hier te lande, om schrikbarend te overvragen, waartegen niets beters te doen is dan een allerbespottelijksten prijs voor hunne waar te bieden.

Hoezeer wij ons steeds mogten verheugen in het smaken van genoegens, die even aangenaam waren als geschikt om onze kennis te verrijken en de tijd onbemerkt voorbij snelde, werd ieder uur het verlangen naar boord en naar de stoomboot, die ons op de spoedigste wijze derwaarts zou voeren, onweerstaanbaarder. Het was op den 30 Januarij, dat wij de verheugende tijding kregen, dat de stoomboot in het gezigt was. Zij was tusschen Benares en Allahabad aan den grond gevaren, en had daardoor een dag verloren. Met de hoogste gevoelens van dankbaarheid voor de heusche ontvangst bij den heer Mainwairing genoten, namen wij aldaar afscheid, waren in weinige oogenblikken na de aankomst der stoomboot ingescheept en verlieten kort daarop Benares; bij het vallen der duisternis kwamen wij ten anker.

De stoomboot, waarmede wij den 31 den Ganges verlieten, heette the Thames; zij was van ijzer gebouwd, had eene machine van 60 paardenkracht en 3 voet diepgang; zij sleepte een vaartuig, dat „flat" wordt genoemd, 2 voet diepgang had en the Baugarutty was genoemd. Dit vaartuig was regt achter haar vast met een balk, die met eene mik of klaauw op de beide vaartuigen, om eene stevige stut of paal, beweegbaar is, en dus het naderen belet; daarenboven zijn er twee repen, die over blokken loopen, aan beide zijden vast, om bij het wenden te kunnen helpen in den zwaai, door de eene aan te halen

en de andere te vieren; beide vaartuigen hebben een kapitein, schoon het flat uitsluitend voor passagiers is bestemd. Het is 120 voet lang, van boven met een glad dek en zonnetenten, en beneden afgedeeld in hutten, allen goed ruim, voorzien van badkamers, een eetkamer, er is een kok en hofmeester, in één woord, men is er zeer goed. Men ontbijt ten 9 ure, eet ten 3 en drinkt thee ten 6 ure; de vracht wordt geregeld naar den afstand en bedraagt van Benares naar Calcutta 250 ropijen (ƒ 312,50 n. c.), doch bij de opvaart is die hooger; daarenboven betaalt men zijne voeding en drank volgens tarief. De voorraad van levend vee is aanmerkelijk; het staat op het flat, middenscheeps op het voorste gedeelte. Ieder passagier moet in zijn ameublement voorzien, dat wil zeggen, in zijn bed en waschgereedschap. De geheele zijde van het flat is met ramen en jalousien tot sluiting en om tegen de zon te beschutten, zoodat het een zeer vrolijk en luchtig drijvend verblijf is. Er bevonden zich, ons zelven niet medegerekend, slechts drie heeren, passagiers aan boord.

Nadat ik met een woord heb gesproken van het vaartuig, waarmede wij voeren, wensch ik een en ander mede te deelen omtrent de heilige rivier, die wij bevoeren, naar aanleiding van hetgeen ik daarvan heb gelezen, de ingewonnen informatiën, en hetgeen ik zelf heb gezien.

Hindostan is buitengewoon rijk in rivieren, waaronder er worden gevonden, die uitmunten in grootte en bevaarbaarheid. Het is het Himalaya-gebergte, het hoogste van den ganschen aardbol, dat het klimaat van Hindostan bepaalt en te gelijker tijd als de rijkste bron mag worden beschouwd der zegeningen, welke door die rivieren over het land worden verspreid.

Onder deze rivieren, op het Himalaya-gebergte ontspringende, worden drie hoofdrivieren aangetroffen, waarvan de Ganges de voornaamste is.

De tweede hoofdrivier is de Indus of Scinde; zij ontspringt aan de noordelijke zijde van het Himalaya-gebergte, loopt westwaarts langs de keten, neemt, aan het uiteinde er van gekomen, eene zuidwaartsche rigting aan en na zich te hebben vereenigd met de vijf groote rivieren van de Punjaub en eene menigte kleine rivieren, ontlast zij zich even boven de golf van Cutsch in de indische zee.

De derde, welligt de grootste van deze drie, is de Bramapooter of Burrampooter — zoon van Brama; deze ontspringt, op een geringen afstand van den Indus, insgelijks aan de noordzijde van het Himalaya-gebergte, stroomt onder verschillende benamingen in eene oostelijke rigting door Thibet, wendt zich, na vele kronkelingen te hebben gemaakt, om het oosteinde van de Himalaya-keten, houdt vervolgens eene westelijke rigting, doorstroomt Assam, loopt vervolgens zuidwaarts voort, valt onder den naam van Megna in Bengalen, vereenigt zich te Dacca door middel van verschillende kanalen met den Ganges en stort zich eindelijk in de golf van Bengalen in zee.

De Ganges — Ganga — ontspringt aan de zuidzijde van het Himalaya-gebergte, te midden van eeuwigdurend ijs en is, gelijk alle andere rivieren, aan haren oorsprong slechts een beekje. Deze rivier verkrijgt eerst eenige beteekenis en reuk van heiligheid nabij Gangoutri; men wil, dat de berg of spelonk, dien zij aldaar doorschiet, den vorm heeft van den bek eener koe; te Hurdwar komt zij van het eerste plateau of door de buitenste en laagste rij bergen der Himalaya-keten, heeft vóór dat zij die plaats is genaderd reeds eenige rivieren opgeno-

men, loopt door het rijk van Delhi, langs de zuidzijde van het rijk van Oude, ontmoet te Allahabad de Jumna, neemt die in haren loop op, welke laatstgenoemde rivier, 40 à 50 mijlen westelijker uit het gebergte te voorschijn gekomen, daarna steeds min of meer in eene evenwijdige rigting met haar is voortgestroomd; van hier vereenigd en magtiger geworden, vervolgt zij haren loop in eene oostelijke naar het zuiden neigende rigting, door Bahar en Bengalen, neemt vele rivieren op, waaronder vooral de Soone of Saone moet genoemd worden; eindelijk vermengen zich hare wateren door verschillende takken en bijstroomende rivieren te Dacca met die van de Megna en zij stroomt in het oostelijk gedeelte van Bengalen in de golf van dien naam in zee.

Deze rivier, die zoo veel toevoer krijgt èn van het water der gesmolten sneeuw op de bergen, van den regen, die daarop en op het land in stroomen nedervalt èn van de watermassa's door eene menigte andere rivieren aangevoerd, zet haren loop op de ongedwongendste wijze voort; mogen er hier en daar landen worden gevonden, waar eene soort van dijken tegen hare overstroomingen zijn aangelegd, deze strekken in geenen deele om hare rigting te bepalen of haar eenigzins aan banden te leggen. Zoo stuwt de Ganges hare wateren in den regentijd voort, door niets gebreideld, zij bedekt alles wat alsdan beneden hare oppervlakte ligt met eene ongeloofelijke kracht van stroom, vormt hier eilanden, scheurt ginds landen weg, naar gelang die hare snel voortgestuwde waterkolommen in den weg staan, hare vaart hinderen of leiden, — vertoont zich hier aan het oog als eene zee, heeft elders eene mindere wijdte, doch blijft immer eene verbazingwekkende rivier. Hare boor-

den zijn op de meeste plaatsen verre van schilderachtig, kaal, vlak, als of de bewoners der oevers hare nabijheid vreezen, wijl niets hen tegen haren toorn beveiligt. Duizende mijlen gronds worden jaarlijks door haar verplaatst en honderd duizenden worden er door gedrenkt en vruchtbaar gemaakt.

Er bestaat natuurlijk een groot verschil ten opzigte van de diepte en de stroomkracht dezer rivier, naar gelang van het verschillend saizoen; het gemiddeld verschil van den waterstand is 32 voet. Zij is bijna in hare gansche uitgestrektheid bevaarbaar; in het zomersaizoen echter, is zij boven Allahabad, op enkele plaatsen waadbaar, terwijl aan de oostelijke of lagere zijde ook gedurende dien tijd, op een afstand van 500 mijlen van de zee, nog 5 vademen diepte is. De stroomkracht is zeer verschillend en hangt geheel en al af van het saizoen of van de plaatselijke gesteldheid; zij is derhalve hoogst-onregelmatig en kan van 2 tot 8 mijlen verschillen.

Het aanzien van den Ganges in dit saizoen en in den regentijd verschilt zeer veel; dit is vooral het geval in Augustus, wanneer het een andere Nijl is, maar op eene grootere schaal. Thans nu de rivier, betrekkelijk gesproken, is besloten binnen hare enge boorden, is zij uiterlijk nog diezelfde woeste rivier, waarvan wij in ons land in Maas en Waal slechts een miniatuur-voorbeeld hebben, maar die bovendien, in vergelijking van den Ganges, beschaafde rivieren zouden mogen genoemd worden. Doet de Ganges ook nu in den zomertijd, door de rigting van zijn stroom en wanneer er harde wind op staat, steile kanten omslaan of instorten, hij is door zijne stroomkracht steeds eene gevaarlijke rivier voor de varenden, zoodat wij, niettegenstaande den weinigen diepgang der stoom-

boot, zoo dikwijls zulks mogelijks was, plaatselijke loodsen innamen, uithoofde daarenboven het vaarwater zoo voortdurend aan verandering onderhevig is.

De lezer heeft vroeger gezien, dat menige tributaire stroom, onder anderen de Soane, die thans droog is, eene breedte heeft van 4 mijlen en dit is misschien het geval met meer kleine kanalen van die groote slagader; in den regentijd verdienen zij den naam van groote rivieren eerder om de breedte harer bedding, dan om hare diepte. In het drooge saizoen brengen zij weinig of volstrekt geen toevoer aan den hoofdvloed, althans indien hare bronnen niet zijn gelegen op het Himalaya-gebergte, maar zij haren oorsprong vinden in het land zelf.

De eerste arm van den Ganges is in het noord ten westen van Calcutta; hij gaat, voorbij Cosimbazar, in eene kronkelende rigting naar Calcutta en vormt de westelijkste monding van den Ganges. Deze rivier wordt genoemd de Baugarutti, de Cosimbazar, de oude Ganges, de Hooghly, de heiligste Ganges, enz.; wij zullen haar de Hooghly blijven heeten, die de meest gebruikelijke benaming is. Hoewel deze bij hare afscheiding van den Ganges in het drooge saizoen droog staat, of althans weinig water heeft, wordt zij verder op de meest bekende, de meest bevaren en, voor groote schepen, de best bevaarbare rivier; zij stroomt voorbij Calcutta, neemt behalve andere rivieren de Dahmoudah en Roopnarain op en valt bij Saugor in zee. Het is deze westelijkste arm of Hooghly, dien wij zijn binnengekomen.

Verder komen er eene menigte armen en men rekent, dat op een afstand van 200 mijlen van de monding der rivier, of, de kronkelingen medegerekend, op 300 mijlen afstands van daar, de delta een aanvang neemt. De ver-

schillende uitwateringen beslaan mede eene breedte van 200 mijlen te rekenen van de Megna tot aan de Hooghly en omvatten eigenlijk het gansche bovengedeelte van de golf van Bengalen, of van 88° 40′ tot 92° 20′ lengte. Deze delta, welke eene oppervlakte heeft van ongeveer 4000 vierkante mijlen, bevat de honderde eilanden gedurende den loop van eeuwen gevormd. Naar gelang dier formatie verschillen zij in grootte, vorm en zamenstel; velen vloeijen nog dikwerf onder. Het eerste bewijs van groeikracht, dat men er bespeurt, is hout, *Sundry* geheeten. Het is mij niet bekend, of dit de eigenaardige benaming is van deze houtsoort, welke er op voorkomt; dan of men wil zeggen *sundries*, verschillende soorten. Evenmin weet ik, of hun naam van *sunder*, verdeelen, moet worden afgeleid, maar wel, dat die massa eilanden bekend is onder den naam van Sunderbunds. De kanalen, tusschen deze eilanden, zijn meest allen bevaarbaar, dewijl de uitspuijingen dier twee groote rivieren hier diepte houden, aan de mondingen banken vormen, welke later weder eilanden zullen worden. Deze banken, in de stroomluwte van ieder eiland geformeerd, steken vrij ver in zee uit; dit zijn de zoogenaamde tails of staarten der reven. Waarnemingen, gedaan bij het nazien der zeekaarten, hebben aangetoond, dat die banken of tails in tien jaren 1 à 1½ graads minuut of 1 à 1½ mijl aangroeijen!

Het hout, dat op die eilanden wast, is niet van groote waarde, en meerendeels tot niets anders dienstig, dan tot brandhout; het is laag, woest, groeit geheel in het wild en levert slechts weinige hooge boomen op. De eilanden strekken tot een tamelijk rustig verblijf aan tijgers en aan herten, het voornaamste voedsel der eersten.

Eenige jaren geleden heeft zich te Calcutta eene maatschappij gevormd tot aankoop dier eilanden, althans der westelijkste of het naast bij Saugor en Calcutta gelegen eilanden; men heeft er ontginningen aangevangen, rijst geteeld en zout door verdamping aangemaakt, doch hoe goed de onderneming was op touw gezet — zij is niet met een gunstigen uitslag bekroond geworden, hetwelk vooral moet worden toegeschreven aan de ongezondheid dier eilanden, daar niemand tegen de junglekoorts is bestand en het gevaar, waaraan men aldaar is blootgesteld, door het aantal tijgers, dat er in huist.

Een verschijnsel, dat eigenaardig is aan de Hooghly en welligt aan alle mondingen van den Ganges en Megna, is de *bore;* dit is eene baar of golf, die met vreesselijke kracht komt aanrollen, zich ongeveer 20 voet verheft en hare rollende of deinende beweging met eene 20 mijls vaart de Hooghly op voortzet. Des daags kan men die baar op een grooten afstand zien, des nachts kan men haar hooren. Die geduchte golf, die daar komt aanrollen, is echter niet zeer gevaarlijk, indien men zich slechts vertrouwend aan haar overgeeft, dat is, haar zoo veel mogelijk midden in de rivier afwacht, want dan gaat de golvende beweging statig voort en met eene min of meer sterke beweging is men er vrij van; ontvlugt men haar daarentegen aan de kanten, of wordt men er aldaar door overvallen, dan rukt zij alles mede voort, keert groote vaartuigen om, dewijl hare golvende beweging aan beide zijden breekt en in hare schuimende krullen sleept zij alles mede, wat zij in hare vaart ontmoet.

De bore heeft meest plaats in den zuidwest-moesson en bij laag water van springtijden. Zij wordt veroor-

zaakt door de botsing eener krachtige eb, die in den regentijd hoogst aanmerkelijk is, en van een vloed, welke bij springtijden in den zuidwest-moesson niet minder sterk is; deze ontmoeten elkander bij of omtrent Diamondshaven en aan de watermassa door de eb afgevoerd, wordt die botsende, golvende kracht medegedeeld, zij wordt als het ware teruggedrongen, hetwelk inderdaad in zekere mate het geval is.

De Ganges levert weinig visch op, wij hebben er althans zelden bespeurd of ergens, waar ik de rivier heb gezien of bevaren, een net of anderen toestel om mede te visschen, waargenomen. De visch, welken zij oplevert, is daarenboven slap en grondig; daarentegen zijn er vele alligators of krokodillen, en dit is zeer gelukkig, dewijl deze met de gieren, raven, enz., de menschelijke overblijfselen, welke in den stroom worden geworpen, wat eerder doen verdwijnen, dan anders het geval zou zijn. De Ganges is eene te groote rivier, dan dat haar water door de duizenden van lijken, die men er jaarlijks inwerpt, zou worden aangedaan; de verbeeldingskracht werkte echter sterker op mij dan de overtuiging, en ik was in het geheel geen liefhebber van Gangeswater, dat sommige inlandsche grooten, zelfs op 1000 mijlen afstands van de rivier, steeds en bij uitsluiting drinken; hierdoor ontstaat er eene broodwinning voor waterdragers, waardoor zij aan hunnen smaak in heiligheid kunnen voldoen. Op een der schoonste villa's bij Gardenreach, even voorbij Fort William, was een inlander geplaatst enkel om de lijken met een haak af te zetten, die door eene plaatselijke rigting van den stroom steeds daarheen worden gevoerd en dit ging altijd door. Daar, waar het water zout wordt,

is er een overvloed van haaijen en schildpadden, ja, zeer grooten worden overal in de rivier gevonden.

Ik heb te Calcutta water moeten innemen; men krijgt tot dat einde een vaartuig op zijde en pompt dadelijk het helderste water over. Dit vaartuig, dat onmiddellijk naast het schip ligt, is dubbel of liever heeft eene bun; tusschen de beide bekleedselen is het aangevuld met zand en hamerslag of staalvijlsel; nu laat men de buitenste communicatie los en het rivierwater, na alvorens door het zand en hamerslag gedrongen te zijn, komt helder als kristal in de bun en wordt vervolgens overgepompt; dit procédé is even eenvoudig als goed en gemakkelijk. Ik heb het Gouvernement er op attent gemaakt in mijn rapport, waarbij de vereischte teekeningen waren gevoegd, want het zou op Java goed kunnen toegepast worden, alwaar zulks zeer wordt gevorderd.

Het water van de Hooghly heeft, naar men zegt, de eigenschap om het koper van een schip te zuiveren; wij hebben dit in den volsten zin des woords bewaarheid gezien, want alle aangroeiselen waren er later van verdwenen.

Na het bovenstaande van de rivier te hebben gezegd, mag ik hier gevoegelijk een woord laten volgen over de Hindostaners, als varensgasten beschouwd. In dit opzigt zijn zij, in mijne opinie zeer ten achteren, en dit is te meer te bevreemden, daar de groote Ganges en alle andere rivieren duizende vaartuigen dragen en de reizen, op die wateren gedaan, inderdaad ondernemingen zijn, die somtijds een jaar duren. De vaartuigen hebben allen veel overeenkomst met elkander en men mag ze, het verschil in grootte daargelaten, eensoortig noemen; zij zijn planksgewijs op elkander gebouwd en van boven

met doorstekende balken verbonden; op deze balken ligt de lading. Een dak van riet rust binnen beide boorden en beschut de lading tegen regen; ter hoogte van den top van het dak ligt weder eene barring van losse planken, benevens hunne voorraad van rondhouten en dit maakt het bovendek uit, steunende op standers, die mede op de uiteinden der balken staan. In het algemeen zijn hunne vaartuigen van achteren veel hooger dan van voren, hetgeen het uiterlijk er van niet verfraait; allen zijn van weinig diepgang, ten einde overal te kunnen komen en verw heb ik er nimmer op kunnen bespeuren. De inrigting dier schepen verschilt min of meer, naar gelang van de plaats, waar zij zijn gebouwd en te huis behooren; welligt hangt dit mede af van andere locale omstandigheden; hieraan onderscheidt men ze, want de Hindostaners zijn gedecideerde liefhebbers om te doen wat vader deed, om het even goed of niet goed. Het roer hangt altemaal aan touwen, is driekant in het water en werkt door zijne grootte nog eenigzins; bij kleine vaartuigen gelijkt het roer meer op een riem. De mast staat op $^{1}/_{3}$ van voren en wordt gesteund door hoofdtouwen die allen aan de uitstekende einden der balken zijn vastgemaakt, en dient tot het voeren van zeil als de wind goed is; is dit niet het geval, dan dient de mast voor de jaaglijn, die van den top afgaat, waaraan op zekeren afstand verscheidene dunnere lijnen zijn bevestigd, waaraan de trekkers loopen, die het vaartuig naar boven moeten werken en tot dat einde worden gehuurd; voor een sober loon nemen zij aan zulk een vaartuig, hetzij de geheele of slechts een gedeelte der rivier op te trekken. Zij loopen daarbij langs de boorden of banken der rivier, somtijds tot aan hun mid-

den in het water, naar gelang van de rigting, die het vaarwater heeft; des nachts, wanneer er gerust wordt, slapen zij waar zij dit het gevoegelijkst kunnen doen. Het is dit opwerken, dat de reizen zoo lang maakt, want het laat zich ligt nagaan, dat zelfs een aantal menschen een geladen vaartuig niet snel tegen stroom kan optrekken; gaat het vaartuig de rivier af, dan worden zij niet gebezigd. Men zal zich nog een beter idée dezer inlandsche navigatie kunnen maken, wanneer in aanmerking wordt genomen, dat wij van Benares tot Calcutta, voor stroom af, met eene stoomboot 15 dagen reis hebben gehad; wel ankerden wij altijd des nachts, maar hadden overigens geen oponthoud, met uitzondering van den tijd, die nu en dan verliep bij het innemen van steenkolen. Intusschen worden meest alle goederen, hetzij producten herkomstig uit de Boven-provinciën of uit de lager gelegene streken, of uit andere werelddeelen aangevoerd, op die wijze van Calcutta geheel Azië ingezonden. Men verbeelde zich daarbij niet, dat overal kan worden aangelegd; dit geschiedt slechts zeer zelden en men is aldus uitgerust als voor eene zeereis. De inlanders hebben hunne eigene assuradeurs; de premie, welke betaald wordt, is zeer gering, namelijk, 1 à 1½ per cent.

Bij gelegenheid dat wij den Ganges afvoeren, zagen wij geheele vloten van inlandsche vaartuigen. Een heer, die zich bij ons aan boord bevond, zag eenige zijner menschen op schepen, die eene maand vóór hem waren vertrokken met eene lading indigo uit de omstreken van Agra en bestemd naar Calcutta. Wij kwamen eene andere vloot tegen, die een geheel regiment inlandsche troepen overvoerde van Chittagong naar Merut, welke overplaatsing bijna een geheel jaar duurt. Zoo ontmoetteden wij ook

budgarow's: dit zijn vaartuigjes, jachten, uitsluitend ingerigt voor reizigers; diegenen, voor wie eene palankein-reis te duur of te vermoeijend is, reizen op die wijze, hetgeen natuurlijkerwijze met andere bezwaren gepaard gaat, die men echter vooraf kent. Jonggehuwden, vooral dezulken die te Calcutta trouwen en in eene der Opper-provinciën te huis behooren, reizen veelal derwaarts in een budgarow en zijn zoo ongestoord mogelijk gedurende den gelukstaat der honeymoon. Voorts worden met die inlandsche vaartuigen zoowel de luxuries als de noodwendigheden des levens heen en weder verzonden. Rooverijen behoeft men bijna niet te duchten. Kort geleden werd een engelsch officier, die zich met zijne vrouw op reis bevond, op de rivier door eene groote overmagt aangevallen; toen hij zich wilde verdedigen, riep men hem toe, dat men hem en zijne vrouw in stukken zou snijden, indien hij zich te weer stelde; wel wisten zij, zoo voegden zij er bij, dat hij welligt eerst een paar zou doodschieten, maar daarop was vooraf gerekend, zoodat dit hen niet zou beletten om vol te houden. Gaf hij zich daarentegen over, dan zou men hem het leven laten; hij voldeed hieraan en nu werd hem alles ontnomen wat vervoerbaar was. Later heeft men eenigen der roovers gevat, en deze zijn natuurlijk zwaar gestraft. De streek, waarin de rooverij was gepleegd, heeft bij omslag rijkelijk vergoeding moeten geven voor het gestolene en men zal voor het vervolg wel zorg dragen, dat zulks zoo gemakkelijk niet meer geschiedt.

Bengalen of liever Hindostan heeft nog daarenboven eene buitenlandsche navigatie; de schepen, welke in die vaart worden gebezigd, worden in den regel door Engelschen gecommandeerd. De bengaalsche zeelieden,

Lascars geheeten, zijn vrij goed en zeer vlug even als de Javanen, maar hebben ook dit met hen gemeen, dat zij in gevaarvolle omstandigheden alle geestkracht verliezen en men niet op hen kan rekenen.

Eens dat ik den heer J. Prinsep ontmoette, welke bijeenkomsten door mij steeds op zeer hoogen prijs werden geschat, bragt ik het gesprek op deze aangelegenheid en vernam toen van hem, dat ook de vroegere bevolking des lands de zeevaart had beoefend. Bij die gelegenheid mijn album met eenige engelsche verzen verrijkende, gaf hij mij nog deze regelen, die toevallig betrekking hadden op dit discours en op den tijd van ons verblijf in Bengalen.

Calcutta, 15 Februarij, 1838.

„Er heeft steeds veel twijfel bestaan of de Hindoes ooit „zeelieden zijn geweest; dit punt is beslist geworden, „terwijl uw schip in onze rivier lag, door het ontdekken „en ontcijferen van het volgende epithet in eene inscriptie „op eene rots in Kalinga of Cuttack, welke omtrent twee „eeuwen vóór de christelijke jaartelling dagteekent."

𑀫𑀳𑀸𑀭𑀸𑀚𑁂𑀦 𑀦𑀸𑀯𑀯𑀧𑀭𑀯𑀺𑀥𑀺𑀯𑀺𑀲𑀸𑀭𑀤𑁂𑀦

Mahárá jena náva vapara vidhivi sára dena;

महाराजेन नाववापार विधिविशारदेन (1)

d. i. By the great King well skilled in the laws of navigation and commerce. (2)

(1) Tekst in het sanscrit.

(2) Twee eeuwen vóór onze jaartelling, dit was dus 1200 jaren voor zij in aanraking kwamen met de Musulmannen, of nog in den bloei van hun eigen bestuur; zie bladz. 62.

Den 31 stoomden wij met het aanbreken van den dag verder en waren weldra aan een zeer moeijelijken doortogt: er lagen hier, namelijk, eenige concour-banken droog en daar de rivier of liever het vaarwater aldaar bogtte en de stroom in den naauwen doortogt zooveel sterker was, werd er des te meer omzigtigheid gevorderd. Het flat werd van de stoomboot losgemaakt, elk afzonderlijk er door gebragt en beide daarna weder vereenigd. In dien tusschentijd gingen wij op de jagt, die echter niet veel opleverde; een jonge krokodil, dien ik geschoten had, ontspartelde mij, toen ik hem meende op te rapen en ontkwam. Des avonds ankerden wij te Gazypoor, gingen dadelijk naar den wal om het monument van Lord Cornwallis te bezigtigen, alsmede het groote etablissement, waar de opium wordt vervaardigd, een product van groote waarde; er heerscht eene stipte orde, en er wordt een even naauwlettend toezigt vereischt als eene goede bewerking. Het etablissement is ommuurd gelijk eene vesting. Van hier is het, dat die massa opium wordt verzonden, welke verder de gansche wereld gaat vergiftigen. Het is eene aanzienlijke bron van inkomsten voor de Compagnie, en een tak van industrie, welke veel handen bezig houdt. Van Calcutta wordt de opium met zoogenaamde opiumclippers naar China verzonden. Werd de Keizer van China, die het gebruik er van in zijn land op doodstraf heeft verboden, gehoorzaamd en had hij navolgers, dan zou Bengalen een groot gedeelte zijner inkomsten missen. Indien er ijveraars en dweepers komen om het menschdom te verlossen van eene slavernij des geestes, de slavernij der opium, zullen de resultaten even christelijk zijn, en voor het algemeen wel zoo goed als die, welke men thans ziet tot stand gebragt

door de dweepers van Wilberforce voor de afschaffing der ligchamelijke slavernij. Het zou het engelsche gouvernement even zeer, zoo niet tot hooger eer strekken, indien het de kampvechter of liever de voorvechter werd der opium-afschaffers; maar daar zijn de Engelschen niet van te huis, ofschoon het gebruik van de opium, voor de christelijkheid en de menschelijkheid in het algemeen, nadeeliger is dan de slavernij en al wat er toebehoort, waarvan de bitterheid door goede wetten zou verzacht kunnen zijn geworden. Maar zoo krachtig en positief tevens zijn zij in hunne politiek, dat zij den onregtvaardigsten oorlog hebben aangevangen om de eene slavernij in stand te houden, en niet zouden aarzelen om een dergelijken oorlog aan te vangen, ten einde de andere af te schaffen; slechts één ding wordt er gevorderd, dat zij de sterksten zijn, hetgeen de voornaamste grond of basis van hun volkenregt uitmaakt. Dit alles n'empêche pas les sentiments en hindert niet aan afschaffingsgenootschappen, bijbelgenootschappen, maatschappij voor vrede, enz., enz., enz. Wat betreft het monument van Lord Cornwallis, dat op zich zelf niet grandiose is, dit verdwijnt in het niet in een land zoo uitnemend rijk in monumenten.

Met den dag zetteden wij den 1 Februarij onzen togt voort, passeerden ten 9 ure Buxar en ankerden des avonds niet ver van Chuppra. Den volgenden dag vertrokken wij weder vroegtijdig; wij ontmoetteden eene opvarende boot dezer lijn, die reeds drie weken reis had. De Ganges leverde weinig op, dat onze aandacht kon boeijen; wij hadden hier een dier passages, waarvan het vaarwater langs den wal voert; daar de stroom er zoo op aanschoot, was de kant wel 20 voet hoog; door de kabbelende beweging, welke de boot veroorzaakte, vielen er

somtijds groote brokken in de rivier, hetgeen, naar wij vernamen, wel eens groote ongelukken veroorzaakte, want het gebeurt, dat kleine of riviervaartuigen, die opgetrokken worden en bij toeval harden wind of kabbeling van water ontmoeten, bedolven geraken onder dergelijke instortende kanten, die vroeger door den stroom zijn ondermijnd geworden; wanneer zij zich in de nabijheid van dergelijke kanten bevinden, zijn zij steeds aan groot gevaar blootgesteld. De rivier was kort daarna weder onafzienbaar breed; de droog liggende banken waren goed bezet met krokodillen, een doelwit, waarop wij ons in het schieten oefenden. Het is eene groote soort, maar welke toch niet te vergelijken is bij die, welke men op de reede van Batavia ziet; ook is de vorm van den bek verschillend en de kleur helderder; indien ik het wel heb, is het de alligator.

Des namiddags kwamen wij te Dynapoor en namen er kolen in; kort daarna vertrokken wij naar Patna, waar wij ankerden, daar wij een geruimen tijd buiten het vaarwater aan den grond hadden gezeten.

Den 3 scheepten wij zeer vroeg 35 kistjes, elk van 5000 ropijen, met de noodige sauvegarde in; bij de afvaart was reeds geld en opium als vracht aan boord gekomen. Wij maakten hier veel haast, doch het hielp ons niet veel, want de stoomboot geraakte weder aan den grond, waarom wij de reis met het flat met een klein zeil voor den wind voortzetteden, overtuigd dat de stoomboot ons spoedig zou inhalen, hoewel wij niet zeker waren of zij, door haren meerderen diepgang, niet een der eilanden, welke alhier in de rivier liggen, zou moeten omstoomen, dewijl zij hier juist uit het vaarwater was. Een langen tijd daarna zagen wij eindelijk haar zwart

spoor in de lucht, en spoedig waren wij weder op sleeptouw.

Patna ligt aan den zuidelijken oever van den Ganges, en doet zich, van de rivierzijde gezien, zeer fraai aan het oog voor. Verscheidene aanzienlijke gebouwen en schoon geboomte doen er een hoog denkbeeld van opvatten. De stad, het dorp of de gebouwen van Patna strekken zich 6 mijlen ver langs de zijde der rivier uit, en de plaats is sterk bevolkt. Er was hier weleer eene hollandsche factorij en het non plus ultra onzer oost-indische compagnie. Veel manufacturen en salpeter worden van hier uitgevoerd. Patna is eene oude stad en behoort tot Bahar; tot hiertoe zijn de zendelingen van Alexander den Groote geweest. Men vermeent, dat dit de plaats is, waar het oude Palibothra was gelegen.

Tegen den avond ankerden wij, na regt over een wrak te zijn gegaan, hetwelk ons echter geen nadeel deed. Het nemen der wendingen, daar waar het vaarwater korte draaijen noodzakelijk maakt, is niet gemakkelijk voor de vereenigde lengte van stoomboot en flat, wanneer men daarbij door een fiks tij wordt opgezet, gelijk hier het geval was. Bij eene dergelijke gelegenheid deden wij met het flat zulk een smak tegen den kant, dat ik minstens eenige lasten aarde aan boord verwachtte; gelukkig was de massa niet groot.

Op den volgenden dag, des zondags den 4, gingen wij vroegtijdig weder vooruit; wij begonnen nu aan de zuidzijde van den Ganges eenige heuvelen te ontwaren, en zagen, dat de grond steenachtiger werd.

Ten 4 ure legden wij aan te Monghir, alwaar wij door de zorg en attentie van den Secretaris-Generaal Prinsep, een paket brieven ontvingen — die uit Holland waren van 18 Mei, 1837; — de brieven worden hier

uitsluitend en overal door voetboden overgebragt. Elke bode, die tot berging der brieven een lederen zak draagt, brengt dien tot aan de volgende post, waar een ander er mede wordt belast; een dergelijke bode loopt steeds op een draf en houdt zich voor niets op. Wij hebben er op onze palankein-reis dikwerf ontmoet en weinige posten ter wereld zijn zoo goed georganiseerd als hier het geval is. De brieven en couranten komen zoo geregeld aan als mogelijk is, en hoogst zelden gebeurt het, dat een tijger zich met hen bemoeid heeft.

Wij verlangden Monghir te gaan bezien; reeds vroeger hadden wij vernomen, dat het eene schoone stad was, met sterke vestingwerken, vooral beroemd om hare bazar en de meubelen, die er worden vervaardigd. Shah Suja heeft Monghir, tijdens hij Onderkoning was van Bahar, veel versterkt, eerst tegen zijn vader Shah Jehan, later tegen zijn broeder Aurang Zeb; hij had hier een schoon paleis, doch hield gewoonlijk zijn verblijf te Rahja Mahal, waar wij later zullen aankomen. De stad dagteekent van vroegen, ja, van zeer vroegen tijd, is schoon gelegen aan de zuidzijde van den Ganges, welke hier eene groote bogt maakt, zonder aan veel verandering onderhevig te zijn, uithoofde de grond steen- of rotsachtig is, waardoor bedding en boorden der rivier vastheid hebben. De roode muren der stad schenen ons op een grooten afstand van de rivier gezien, die waarschijnlijk eene mijl zal hebben bedragen, zeer hoog toe, en zoo het ons ons voorkwam, min of meer in gothischen stijl gebouwd. Toen wij de stad eindelijk bereikten, was de grootste drukte op de bazar of markt reeds afgeloopen en wij zagen ons genoodzaakt het weinige, dat wij van Monghir hadden gezien, voor lief te nemen.

Met het aanbreken van den volgenden dag vertrokken wij weder; het vaarwater wordt alhier vermoeijelijkt door klippen, waarvan er twee boven water rijzen, die uit allerlei brokken schijnen zamengesteld en zoo zuiver mogelijk gespoeld zijn, hetgeen waarschijnlijk is veroorzaakt door het afstroomend water, dat bij zijn verschillenden stand al de aarde er zal hebben afgevoerd. Men noemt ze de klippen van Jaquinara en Colgong. Op deze hoogte hadden wij geen loods aan boord; wij liepen dan ook des avonds aan den grond, de stoomboot ten minste, hetwelk zulk een hevigen schok veroorzaakte, dat de ketting van den vereenigingsbalk brak en onze plecht geheel werd opengescheurd en uit de naden geraakte. Na veel worstelens werden wij weder vlot en ankerden met den avond.

Met het aanbreken van den volgenden dag gingen wij weder onder stoom. Wij passeerden eene zeer fraaije pagode, die op eene klip was gebouwd, hetgeen ons oog op eene aangename wijze verraste; er kwam vervolgens eene uitstekende punt als eene kaap te voorschijn, die wel was begroeid, welk een en ander ons met behulp der verbeeldingskracht een tooneel van den Rijn voor den geest stelde. Ten 9 ure ankerden wij te Rahja Mahal, alwaar wij steenkolen moesten innemen. Terwijl sommige heeren al aanstonds ter jagt gingen, wendden wij onze schreden naar de ruïnen van het uitgestrekte paleis; te oordeelen naar de grootte en de ligging, moet het in der tijd een der schoonste paleizen zijn geweest. Het verloop van een paar eeuwen en de groeikracht aan dit land eigenaardig, hadden hier intusschen een zonderlingen chaos doen ontstaan van boomen, planten en bouwvallen, waarvan sommige gedeelten van

muren en vloeren nog met inscriptiën prijkten, die er nog volkomen frisch uitzagen. Daar alles hier verlaten was en ieder kon nemen, wat hem aanstond, deed ik mijn best om er ook wat van magtig te worden, waartoe ieder mij op de bereidwilligste wijze de behulpzame hand bood; alles zat intusschen nog zoo vast, dat wij niet dan met groote moeite een marmeren plint of steen meester werden, dien wij aan boord bragten. Het paleis, thans een kolenhok der Compagnie, heeft juist op den kant der rivier gestaan; de zware muren, die de zijmuren er van hebben uitgemaakt, zijn in het water gevallen en liggen nog in de rivier. In de nabijheid hiervan stond een zeer merkwaardige banian-boom, die zeer oud was en derhalve geheel alleen eene soort van bosch uitmaakte; men weet, dat deze boom behoort tot die soort, welke uit de takken wortels schiet naar de aarde, die, eenmaal grond gekregen hebbende, zelven een boom of stam worden en zich op die wijze uitbreiden.

De banian-boom, ook burr genaamd, door de natuur aan deze landen geschonken, strekt aan de bewoners gedurende de groote hitte tot eene soort van natuurlijken zonnescherm. Deze boom, dien alle Hindoes min of meer godsdienstig vereeren, wordt door ieder in hooge waarde gehouden, omdat hij door zijne wijd uitgespreide, schaduwgevende takken, en door zijne duurzaamheid, zoo hoogst nuttig is. Hij wordt altijd bij tempels en pagoden aangepoot, en waar deze laatsten ontbreken, wordt onder zijn groen loofdak dikwijls aan Brama geofferd. De boom wordt oud, ja, onberekenbaar oud daar de moederstam, zoodra de takken voedsel krijgen uit de wortelen, die zij naar de aarde hebben geschoten, uitsluitend zich zelven behoeft te voeden;

de takken maken op die wijze voortdurend nieuwe stammen, die zich als in het oneindige voortplanten, waardoor men dergelijken boom niet oneigenaardig een levend en zigtbaar stamregister of patriarchalen boom zou kunnen noemen, waarvan het bestaan aan het altoosdurende grenst. Voor zoo ver mij bekend is, kan zijne vrucht door menschen niet worden genuttigd, doch de kleine, kersroode vijg, die hij voortbrengt, voedt apen en vogels in legio.

Een der meest beroemde boomen van deze soort groeit in Guzzurat op den oever der Nerbuddah en wordt Cubbeer burr geheeten; deze boom, ofschoon dikwijls door hooge vloeden geteisterd, beslaat met zijne voornaamste stammen en takken een omtrek van meer dan 2000 voet, terwijl de verspreide jonge takken, die nog geene wortelen hebben laten zakken, of zulks beginnen te doen, dien omtrek natuurlijk nog verwijden. Die boom is in Hindostan beroemd onder de beroemden, zoowel om zijne uitgestrektheid als krachtvolle schoonheid; hij telt drie honderd vijftig voorname stammen, en indien de kleine of dunne stammen mede in berekening worden genomen, dan klimt hun aantal tot op drie duizend. Bij inlandsche feesten verzamelen zich meer dan zeven duizend menschen onder zijn koel, verfrisschend gewelf.

Wij bragten het des avonds tot digt bij de Baugarutti, welke rivier voorbij het voormalige dorp Hooghly loopt, waarvan zij den naam aanneemt; jammer dat zij thans te weinig water had, dewijl onze reis daardoor zou zijn verkort geworden en wij daarenboven Moorshedabad, de oude hoofdstad van Bengalen, en Cossimbazar zouden hebben gezien.

Den 7 passeerden wij de Baugarutti en geraakten aan den grond van des namiddags ten 3 ure tot 's nachts half twaalf. Des avonds hadden wij onweder met regen, een eerste voorlooper van het kenteren van het saizoen.

Den volgenden dag was het weder des ochtends nog betrokken, doch het klaarde echter weldra op. Ten half twaalf ure maakten wij te Colcommon vast en namen er kolen in. Deze plaats ligt aan de Padda of Gerai, eene rivier of vaarwater, die verbazend kronkelt; hier bespeurden wij reeds eb en vloed. De rivier wordt nu nog bogtiger dan vroeger; bij eene der wendingen werden wij zoodanig tegen den kant geslingerd, dat de spaanders van het flat vlogen. De rivier of het vaarwater, — want zij zijn schier iederen oogenblik in een ander water, — loopt nu door Yessore, een voornaam indigo-district; allerwege prijken fabrieken aan de boorden der rivier. Wij stoomden dien dag — den 9 — laat door, ten einde Colna te bereiken, dat ons ten 11 ure gelukte, waar insgelijks eene der opvarende booten lag. Toen zij den volgenden morgen vertrok, roeïde ik haar na en werd ingewacht; ik wenschte namelijk, mijn agent, den heer Cockerell en den bekenden Baboo Dwakarnath Tagore te spreken, die zich aldaar aan boord bevonden, bij welke gelegenheid ik tevens afscheid van hen nam. De stoomboot was vol familiën, die naar Simlah en het Himalaya-gebergte vertrokken, ten einde er den zomer door te brengen. Men zegt, dat er geen schooner klimaat wordt gevonden dan Simlah, en hare omstreken in het algemeen, bezit, terwijl daarentegen gedurende datzelfde saizoen, in het lager gelegen Bengalen, groote hitte, regen en vochtigheid heerschen. Ik geloof, dat groote, en vooral

plotselinge afwisseling van temperatuur voor de gezondheid zeer nadeelig is; de levenswijze doet het overige. Thans gaan de Engelschen veelal naar het Himalaya-gebergte en ik wensch hartelijk, dat die gewoonte meer algemeen moge worden, waartoe de vaart op den Ganges tot een goed en aangenaam hulpmiddel kan strekken; uithoofde echter goed en kwaad slechts betrekkelijk is, worden er, naar ik heb gehoord, Engelschen gevonden, die voor hunne gezondheid uit Bengalen naar Java gaan, verbeeld u, naar Java, dat ongezonde land! Ik moet er echter bijvoegen, dat ik hen nooit over Java hoorde spreken, zonder klagten te uiten, dat zij het hadden afgestaan, zonder den wensch te openbaren, dat zij het mogten herkrijgen, en dit gevoelen werd algemeen gedeeld. In hun oog is het thans reeds een gezond klimaat; naar hunne elastieke begeerlijkheid, die nooit voedsel genoeg heeft, zal het weldra onmisbaar zijn tot herstel hunner gezondheid en voor hen, die het volkenregt op hunne eigene wijze, en waar zij kunnen, naar convenientie in praktijk brengen, worden er altoos pretexten gevonden, — gelijk er thans à tort et à travers met de meeste onbeschaamdheid worden verkondigd; men leze bij voorbeeld de Revue Britannique van December, 1852, n°. 12.

Colna is de laatste plaats, die men aandoet, alvorens Calcutta te bereiken, en daar men nu de Sunderbunds in moet, voorziet men zich van kolen voor eene reis van drie dagen. Wij namen 500 mounds in — een mound weegt 80 pond. — Met groote belangstelling sloeg ik de navigatie gade, die wij des morgens van den 10 aanvingen; ten 12 ure waren wij in de Sunderbunds. In het bovengedeelte vindt men vele rijstvel-

den en ziet men niets dan een eentoonig, laag land; wij ankerden ten half tien ure, uithoofde van den zwaren mist, die opgekomen was, en bleven liggen zoo lang die aanhield. Wij hadden destijds volle maan, maar in dit saizoen heerscht hier dikwerf een langdurige, zware mist, gelijk het geval was toen wij ons aldaar bevonden. Men wees ons den volgenden dag de plaats, waar een tijger de boot des nachts had geattaqueerd, niettegenstaande zij vrij ver van den wal ten anker lag; hij wondde een officier en twee man, doch zag zich verpligt om, na gewond te zijn geworden, al zwemmende naar zijn territoir terug te keeren. Honger moet somtijds die tijgers tot eene woede vervoeren, die aan het ongeloofelijke grenst. Eene andere stoomboot, van haar anker geraakt zijnde, dreef tegen den wal en werd bij die gelegenheid door verscheidene tijgers te gelijk aangevallen, zoodat een twaalftal sipooy's, dat zich bij transporten van geld gewoonlijk aan boord bevindt, een regulier gevecht had om de uitgehongerde tijgers van boord te houden. Wij hadden steeds onze geweren klaar, doch kregen slechts een schot op een enkel hert. De afstand tusschen de eilanden is zeer verschillend, dan eens ligt eene zee er tusschen beide, elders is de doorgang zoo naauw, dat men bezwaarlijk tusschen de takken der boomen door kan; wij verloren op die wijze eenige onzer jalousien, die openstonden. Des nachts voeren wij een verkeerd kanaal in, dat echter vrij spoedig werd bemerkt. Ten 1 ure ankerden wij, uithoofde van den mist, welke er heerschte; ik moet hier echter bijvoegen, dat het mij bijna onverklaarbaar voorkwam, hoe men, zelfs bij helder weder, den weg kon vinden in zulk een doolhof van eilanden, die uiterlijk zoo zeer op elkander

gelijken. Zoodra de mist het toeliet, gingen wij op den 12 weder onder weg, vorderden goed en kwamen ten 4 ure in de Channel creek en door dezen in de Hooghly, waar wij bij Culpee ankerden.

Den volgenden dag zetteden wij onze reis in den nacht voort naar Calcutta; ik had reeds orders naar boord van de Bellona gezonden om naar Saugor te gaan, doch men was niet verder gekomen dan bij Fort William, waar wij ons mede weldra bevonden. Het eerste dat mij trof, zoodra ik aan boord kwam, was dat het volk er zoo goed uitzag; het scheen mij toe, dat zij allen een duim waren gegroeid. Nadat ik nog eenige orders had gegeven, keerde ik den 14 naar Calcutta terug, ten einde mijne geldzaken te regelen. Den 18 kwam ik voor goed aan boord op de Bellona, die toen voor Kedgeree lag, ging den 19 onder zeil en met behulp eener stoomboot kwamen wij des avonds ten 8 ure op 3 mijlen van het vuurschip; hier verliet zij ons en stoomde terug naar Calcutta, en nam tevens onzen Kapitein Caine mede, die ons tot hier had vergezeld, en zijne hoogst nuttige dienst als aide-de-camp bij Zijne Koninklijke Hoogheid eindigde, welke betrekking hij met evenveel ijver als welwillendheid had vervuld; steeds heeft hij door zijne vrolijkheid, kunde en onvermoeidheid, ons de reis nuttig en aangenaam gemaakt en mij de duurzaamste gevoelens van achting en vriendschap ingeboezemd.

Toen wij ons ten 10 ure in de nabijheid van het vuurschip bevonden, werd onze loods afgehaald en was onze communicatie met Hindostan geëindigd; de wind was zuidwestelijk en mijne bestemming naar Madras zijnde, schikte ik de koers derwaarts naar omstandigheid.

Na mijn vertrek het hoogst regelmatige zeeleven weder aangevangen hebbende, stelde zich natuurlijkerwijze voor mijnen geest al hetgeen ik in Bengalen had gehoord en gezien, waardoor tevens de indrukken werden verlevendigd, die eene gelijksoortige reis, voor korten tijd op Java gedaan, bij mij had achtergelaten; ongemerkt rezen daardoor denkbeelden in mij op, die vooral hunnen oorsprong hadden in, en tot rijpheid kwamen door eene vergelijking der betrekkelijk gesproken gelijksoortige landen, welke ik beide zoo kort geleden had bezocht. Ofschoon overtuigd dat godsdienst en klimaat, meer dan andere oorzaken, invloed uitoefenen op de zeden en gewoonten van volken, het eigenaardig karakter er aan geven, had ik tusschen Javanen en Hindostaners, als afstammelingen van Hindoes, Budhisten, Mohammedanen, of van gemengde afkomst dier secten, beide in tropische landen gevestigd, grooter overeenkomst verwacht, dan er, naar mijn gevoelen, inderdaad tusschen hen bestaat. Hetgeen Jacquemont in de aangehaalde woorden op bladz. 51 zegt omtrent Hindostan, geldt nog met meer kracht omtrent Java; welligt dragen mijne opmerkingen te zeer het karakter van oppervlakkigheid, zijn mijne oordeelvellingen, ten gevolge daarvan, misschien gewaagd te noemen, maar te vergeefs zoek ik bij hen naar die overeenkomst, welke een gemeenschappelijken oorsprong der godsdienst aanwijzen (1) — van de vruchten, er door voortgebragt, spreek ik niet. In Hindostan ver-

(1) Het is er even zoo mede als met de christenen alhier; zou een belijder eener vreemde godsdienst het bestaan van een gemeenschappelijken oorsprong vermoeden tusschen de christenen van Rome en de protestanten?

toont de godsdienst in hare uiterlijke plegtigheid meer oorspronkelijkheid dan op Java. Men vindt op Java Missigiets, maar de grootsche tempels met hunne minareh's heb ik er nergens ontmoet en wanneer men mij zeide: dat is een islamsch of een hindoesch dorp, heb ik dat onvoorwaardelijk aangenomen, zonder dat ik eenig uiterlijk verschil tusschen die beide kon waarnemen. Het islamismus is op Java door priesters ingevoerd en minder krachtig dan in Bengalen, waar het tevens door eene kern van tartaarsche Musulmannen is gevestigd geworden. Nergens heb ik op Java den God en huisgod van den Hindoe — het stuk steen, waarvan op blz. 51 is gesproken, — gezien; van kastenverdeeling, indien die bestaat, heb ik bij hen nimmer iets waargenomen, behalve den aristocratischen geest *alle volken* eigen. Moge dit nu eenig verschil daarstellen — daargelaten de oorzaken, die zulks doen geboren worden, bestaat er mede verschil uit anderen hoofde — er zijn ook punten van overeenkomst aan te wijzen. Zij hebben met elkander gemeen: de kinderlijke liefde en gehechtheid, waarmede zij offeren aan voorvaderlijke gewoonten, het diep besef van ondergeschiktheid aan hunne opperhoofden, weinige behoeften, luiheid, diefachtigheid en eene soort van aangeboren welvoegelijkheid, ten gevolge waarvan in die landen nimmer het oog of het oor wordt beleedigd door vuile tooneelen of zedelooze taal, waardoor men zelfs in de hofstad van ons land, bij zooveel hooger beschaving, enz., bij iedere trede wordt gekwetst. Groot daarentegen is het onderscheid, dat bij hen wordt waargenomen wat betreft het gevoel van eigenwaarde, aangeboren trots of hoedanig men het verkiest te noemen, want hoezeer de Javaan zeer ondergeschikt is aan zijne meerderen, hen trouw dient, zij zullen zich wel wachten hem te slaan

of te schelden, willen zij zijne wraaklust niet gaande maken; dit zit zoodanig in het bloed, dat iedere Javaan steeds gewapend is. Dit vindt men bij den Hindostaner niet, wiens lijdzaamheid mij somtijds onverdragelijk was. Zoo de kastengeest hierbij iets afdoet, heb ik bij *iederen* Javaan ten minste de kris (1) gevonden, terwijl ik den Hindoe, uitgenomen de soldaten, nimmer gewapend heb gezien. Dit onderscheid, om van geene andere afwijkingen te gewagen, is reeds voldoende om aan te toonen, dat beide landen niet op eene en dezelfde wijze kunnen worden bestuurd, dan voor zoo verre hunne verschillende geaardheid en volksopvoeding hierbij in het oog worden gehouden.

Hier boven zeide ik, dat er zulk een merkbaar onderscheid bestaat in de uiterlijke plegtigheden, waarmede in Hindostan en op Java de godsdienst wordt gevierd; dit is evenzeer het geval met eene andere maatschappelijke instelling, welke in beide landen gedeeltelijk op het godsdienstig beginsel rust. Ik bedoel hier de instelling van den adel. Bij de Mohammedanen bestaat geen erfelijke adel, zij kennen die niet. Alle onderscheiding, alle aanzien en magt behooren aan de tijdelijke waardigheid, waarmede men is bekleed of de betrekking, die men vervult, derhalve steunen invloed en magt op verdienste of geluk. Dit is weleer de kracht of het ontwikkelings-vermogen geweest van alle mohammedaansche secten, die in dat opzigt met elkander overeenkwamen. In Constantinopel zelfs, waar de afstammelingen van Othman ten hoogste werden vereerd, ging die eerbied toch niet te ver; het is bekend, dat de oudste van het geslacht

(1) Volgens Raffles heeft een der eerste Hindoevorsten het dragen der kris ingevoerd.

van Othman de naaste tot de kroon (1) was en geenszins de oudste zoon des Sultans. Ten einde nu toch slechts ééne lijn te houden en het getal pretendenten niet te vergrooten, werden vroeger de kinderen der zusters en broeders des Keizers bij de geboorte geworgd en alzoo eene pépinière gehouden uit des Sultans zonen. Deze instelling, in verband met hunne opvoeding sedert Soliman II, heeft menigmaal het geslacht van Othman in gevaar gebragt van uit te sterven, en tevens medegewerkt om het aantal prinsen en prinsessen zeer te verminderen. Deze Keizer is, zoo ver ik weet, de eerste, die daarvan is afgeweken, en Turkije gaat, gelijk in zoo vele andere opzigten, vooral sedert de uitvaardiging van den Hatti sherif van Gulhana, eene andere toekomst te gemoet. Twee van 's Keizers zusters zijn gehuwd met Pacha's, die slaaf zijn geweest; de beruchte Groot-vizier Cosrew Pacha is mede slaaf geweest, en zulks doet dáár te lande niets ter zake. Ook in Hindostan was dergelijk beginsel aangenomen; ook dáár gold geen regt van eerstgeboorte, zoo als men in de vorige bladen bij troonsopvolgingen reeds eenige malen heeft gezien. Welke ook de maatschappelijke rang was, dien men bekleedde, hetzij die van Vizier, Onderkoning of anderszins, alles was personeel, alleen het vermogen, dat men had verworven, kwam de kinderen te stade in het verkrijgen van meer of minder aanzien, gelijk overal het geval is, maar bij den dood van een omrah of groote traden zijne kinderen weder in het niet terug.

Wel heeft de geestelijke adel der Braminen sedert de laatste 1000 jaren bestaan, wel bezitten zij naauwkeurige

---

(1) Tot het hoofd der natie, Sultan, Shah of Padishah.

geslachtregisters, maar die adel was geheel verschillend in werking en pretensie van den adel op Java, die er om zoo te zeggen grondwettig, stellig althans door overlevering en in het bloed bestaat, goed is afgebakend, welks titels naauwkeurig zijn bepaald en waaraan men sterk is gehecht; deze adel maakt er als het ware eene staatsmagt uit, hetgeen in Hindostan niet het geval is. En of nu die adel *de fait* of *de courtoisie* bestaat, hij is er even sterk, heeft gelijken invloed als of hij grondwettig, erfelijk was; feodale beginselen bestaan, worden er ruimschoots in toepassing gebragt, ja, in meerdere mate dan in eenig land ter wereld, gelijk onder anderen blijkt in de taal van de meerderen tot de minderen en omgekeerd, en in de menigvuldige plegtigheden, waarmede op Java alle regerings- en hofzaken worden behandeld. Hoe zulks in verband met het islamismus en de oorspronkelijke godsdienst is ontstaan, zou ik niet kunnen verklaren. Mogelijk is het, dat ik dwaal, dewijl schijn zoo ligt bedriegt, maar het is mij zoo voorgekomen.

Wat den staatkundigen toestand der beide landen betreft, ten dezen opzigte wordt meer overeenkomst tusschen beiden waargenomen. Het eerste punt van overeenkomst is de wijze, waarop die landen in het bezit zijn geraakt hunner europesche verwinnaars; — het tweede punt van overeenkomst wordt opgemerkt in de steeds voortdurende ongeschiktheid dier volken om een eigen bestuur te hebben.

Billijkerwijze zou men mogen verwachten, dat ik hier liet volgen beschouwingen over het bestuur der beide landen, vergelijkingen daaruit getrokken. Ten dezen opzigte wensch ik mij te bepalen tot het mededeelen van

eenige denkbeelden, die geheel en al zijn gegrond op ondervinding en overtuiging; van de andere zijde acht ik het overtollig in het breede uit te weiden over den toestand, de regering en andere aangelegenheden, dier beide landen, onderwerpen, die door zoo veel kundiger mannen grondig zijn behandeld en in het licht gesteld, uit welke bronnen ieder de vereischte kennis kan putten, ten einde zich inzigt in die zaak te verschaffen en er zijne overtuiging op te vestigen.

De wijze, waarop die landen in het bezit zijn geraakt of wingewesten zijn geworden hunner tegenwoordige beheerschers, dit is geheel en al een natuurlijk gevolg van de aanraking, waarin zij zijn gekomen met die volken. Van de vroegste tijden tot op den huidigen dag moet in hunne verdeeldheid, onbepaalde of betwiste erfopvolging de oorzaak hunner staatkundige zwakheid worden gezocht en in hun onvermogen om zich zelven te besturen, welke zwakheid zoodanig is, dat eene geringe europesche magt, doch sterk door eenheid, en sterker nog door veerkracht en vermetelheid, voldoende is geweest om die honderde millioenen menschen, huns ondanks, onder een vreemd, ja, despotiek bestuur te brengen. Zoo ergens ter wereld een despotiek bestuur mag bestaan, is zulks hier het natuurlijkst, dewijl het uitgaat van den verwinnaar, en welk despotisme voor de massa der bevolking niet slechts voordeelig is, maar het steeds zal blijven, en dat oneindig beter is dan zij van geslacht tot geslacht hebben gekend onder eigene souvereinen, braminen, priesters, hoofden van welken naam ook. In den volsten zin des woords werd daar bewaarheid: „que le malheur des peuples faisait la grandeur des rois." Zouden bij hen, onder eigen bestuur, veranderingen ten

dezen opzigte kunnen ingevoerd worden, nadat dergelijke stand van zaken gedurende bijna 1000 jaren heeft bestaan, nadat zij gedurende 2 à 3 eeuwen in naauwe en onmiddellijke aanraking zijn geweest met meer beschaafde volken? En wat is het gevolg geweest dier aanraking, der ondergane beproevingen, der verkregen ondervinding? Welken invloed heeft zulks uitgeoefend op die verschillende volken, hetzij bengaalsche Hindoes, bengaalsche Mohammedanen, Paria's of javasche Hindoes en Mohammedanen? Moet bij ons, ondanks ons zelven en in gemoede de overtuiging niet gevestigd zijn, dat zij verre van gelijken tred te hebben kunnen houden met den vooruitgang, die bij ons heeft bestaan, in tegendeel in dit opzigt op gelijke hoogte als vroeger zijn gebleven, niettegenstaande den krachtdadigen invloed, welke het voorbeeld te weeg brengt, en dat toch hebben zij in elk geval gehad, sedert zij met ons, met ons ook als Chrisnen, in aanraking zijn.

Willekeur, ja, slavernij, hun door godsdienst, wetten en gewoonten van de geboorte af ingeprent, waarnaar ziel en ligchaam zijn gebogen, is voor hen eene tweede natuur geworden, en geven hun geen regt iets beters te verwachten van hunnen verwinnaar. Het volk had met zijne Radja's, priesters, brahminen, niets gemeen, dan de verpligting om hen te dienen met *goed* en *bloed*. Zij hebben dus hunne verwinnaars met een onverschillig oog zien optreden, en gewillig het hoofd gebogen voor hunne hoogere zedelijke hoedanigheden. Deze hoogere hoedanigheden, deze meerdere voortreffelijkheid, die wij aan onze beschaving door de godsdienst verschuldigd zijn, het zoogenaamde prestige, dat wij inboezemen, dit moet bovenal worden gehandhaafd, zoo wel in het belang

van den heerscher als van den beheerschte. Hierdoor is het, dat Engeland en ook wij, betrekkelijkerwijs gesproken, met zulk eene geringe magt voortdurend onze opperheerschappij in die landen kunnen behouden en handhaven. Het zijn beide verwonnen landen, beide moeten het nog eeuwen lang blijven, uit den aanleg en den drang zelven der menschelijke natuur. Voor den verwinnaar, die niet kan, noch mag terugtreden, is den weg aangewezen, dien hij moet bewandelen; bestendig moet hij zijne meerderheid toonen, zijne *regtvaardigheid* aan den dag leggen in de bescherming, die hij verleent, en *zorg* betoonen voor zijne verwonnelingen. Met gehuichelde menschlievendheid of valsche staatkunde veranderingen in hunnen maatschappelijken toestand te weeg te brengen, zijn slechts halve of onvruchtbare maatregelen te achten. Zoo die veranderingen echter volstrekt en onvoorwaardelijk moeten doorgedreven, of door een hoog, edel, maar fanatiek beginsel voorgeschreven worden, zal men van zelven de zwarigheden ontmoeten, die de invoering er van in den weg staan, want de eenige, de beste weg, waar langs die veranderingen kunnen worden tot stand gebragt, is de weg der waarheid, het eenige middel is de godsdienst, maar de vruchten er van kunnen slechts rijpen door langdurigheid van tijd en ook dit gaat met tallooze, zoo niet onoverkomelijke zwarigheden gepaard. Indien wij hen Christenen tot voorbeeld moeten stellen, Christenen vol heerschzucht, hebzucht, eigenliefde en trots, na eene vorming van achttien eeuwen, indien wij ons als de zoodanigen aan hun eenvoudig oordeel doen kennen, indien wij ons blootstellen, dat eene nadeelige vergelijking kan worden gemaakt tusschen onze leer en

onzen wandel, wat hebben wij dan van dien kant te wachten? Maar wanneer zij nog bovendien hebben geleerd leeraren dier godsdienst te schatten naar hun gedrag, wanneer de weinige eenheid dier leeraren hun onbegrijpelijk voorkomt, waarvan de een hun den bijbel ter hand geeft, terwijl de andere, de lezing er van verbiedt, hoe zal men dan verwachten, dat zij liefde, eerbied, genegenheid opvatten voor ons geloof of zelfs voor de beschaving, die er op rust. Wanneer wij weten hoe zij eeuwen lang aan hunne begrippen en godsdienst zijn gehecht, hoe het geloof bij hen in het bloed is voortgeplant, hoe kunnen wij met eenigen grond verwachten, dat hunne herschepping van dien kant eene gunstige zijde zal aanbieden, een werk van korten duur onder al de moeijelijkheden, ja, schier onoverkomelijke zwarigheden, die er onafscheidelijk aan zijn verbonden. En al wordt er hier en daar een gedoopt of een zieltje gewonnen, wordt hij dan door dien doop beter staatsburger, landgenoot en Christen? Laat ons van onze eigene christelijkheid thans eenige opregtheid, eenige waarheidsliefde afvergen in de beantwoording dezer vraag: Bezitten wij Java om zijne bewoners tot Christenen, tot goede, gelukkige menschen te maken? — in elk geval toch slechts Christenen gelijk wij zelven zijn — of is het niet de eenvoudige waarheid, dat, indien wij zulks trachten te verkrijgen, wij het doen in ons eigen wel begrepen belang en voordeel; is het niet de waarheid, dat wij Java noodig hebben voor ons staatkundig bestaan in Europa, nu wij door vroegere regeringen in een toestand zijn gebragt, dat ons eigen bestaan afhankelijk is geworden van het behoud van Java? Laat ons daarnaar alles regelen; laat

ons trachten te behouden, hetgeen wij hebben en ons sterk maken door de krachten en middelen, die ter onzer beschikking staan.

Ik heb durven zeggen, dat wij achttien eeuwen hebben noodig gehad om tot dien christelijken toestand te geraken, waarin wij ons thans bevinden, welke toestand, in vergelijking van dien der eerste Christenen, veel meer zoogenaamde beschaving vertoont dan echte christelijkheid. En wat is er niet voor gezwoegd, wat zijn 's menschen pogingen tot heden niet ijdel geweest, en toch zal eenmaal de dag aanbreken, waarop alle knie zich buigen zal voor den Heer!..... maar wanneer?..... en wij, die overtuigd zijn, dat alles door Hooger hand wordt bestuurd, die in deze achttien afgeloopen eeuwen zoo dikwijls teruggang kunnen waarnemen en nog dagelijks met ergernis aanschouwen, moeten wij niet tevens vertrouwen, moeten wij ons niet overtuigd houden, dat het groote voorbereidingswerk mede door Hooger hand zal worden bestuurd, dat alle overdreven regtstreeksche voortgang, naar onze bekrompen begrippen, meer pleiten voor ons ongeduld dan voor onze rede. Door lijden is de Heiland zelf later verheerlijkt, en gelijk het menschdom in het algemeen veel heeft moeten lijden om tot de christelijkheid te kunnen geraken, welke wij tegenwoordig bezitten, zoo zal het menschdom nog veel moeten lijden, alvorens zijne verheerlijking algemeen of tot waarheid zal zijn geworden; die oogenschijnlijke hardheid leert ons toch de godsdienst zelve, want in welken staat of stand de mensch geplaatst is, hetzij hij Vorst of slaaf zij, beide laden de verantwoordelijkheid op zich, de een van zijn schepter, de andere van zijne boeijen, en hierin ligt de troost des Christens

en van den mensch in het algemeen, dat een volmaakt regter hem zal beoordeelen!

Keeren wij tot ons meer practisch terrein terug. Wij mogen ons verblijden in eene menigte gebeurtenissen, vooral tot deze tijden behoorende, die, naar ons eenvoudig oordeel en gevoelen, een sterken straal van hoop doen doorblinken, welk vooruitzigt op geschiedkundige gronden steunt, en er door bevestigd wordt. Tot deze gebeurtenissen behooren onze vestiging en uitbreiding op Java en in den oosterschen archipel, die der Engelschen in Azië, waar het licht des christendoms, nu eenmaal ontstoken, hoewel nog dof en flaauw, te eeniger tijd, hetzij vroeg of laat, met electrike helderheid zal schijnen. De onderneming, welke de Amerikanen tegen Japan beoogen, zal daartoe van hare zijde bijdragen; maar bovenal kan en zal daartoe krachtdadig medewerken de val van het ten ondergang neigende rijk van Mohammed, welks ondergang die van zijn geloof in zich sluit, dat kracht, luister en magt te gelijk verliezende, van alle kanten aangevallen, ondermijnd en in aanraking met Christenen, zoowel in Turkije zelf als in Azië, Algiers, Java en in den oost-indischen archipel, de val van dat rijk moet van hoog belang worden geacht in de groote wereldzaak des christendoms en der beschaving. Want heeft het christendom en de beschaving, naast het bijgeloof, door heerschzucht er in gebragt en gevoed, grooter geesel en krachtdadiger bestrijder gehad dan de Mohammedaan? Ik geloof het niet.

Onder deze verblijdende gebeurtenissen behooren, zoo zeide ik hier boven, onze vestiging en uitbreiding op Java en in den oost-indischen archipel. Wij hebben beide de eer en het geluk door onze meerderheid aldaar boven

den oorspronkelijken bewoner uit te blinken; wij hebben het onschatbaar voorregt in de groote wereldzaak mede te zijn geroepen tot het vervullen eener gewigtige rol — en dat alles onder het genot van vele stoffelijke voordeelen. Uit welk oogpunt men Java ook moge beschouwen, hetzij wij daarbij den blik vestigen op zijn rijken bodem, op het goedaardig karakter der bevolking, op den aristocratischen geest, die er in het bloed zit, op de regten, welke wij er op hebben, of om den wille van het christelijk voorbeeld, dat wij geroepen zijn hen te geven, Java is en blijft de schoonste parel aan onze kroon, die tevens het diepst is gevat in het bloed onzer voorvaderen. Op dit punt zal er in het algemeen wel eenstemmigheid heerschen; — minder is men het eens over het beleid van bestuur en de verchristelijking, en inderdaad ik geloof dat het, met den thans heerschenden volksgeest, moeite zal kosten om een beleid daar te stellen, gelijk door de omstandigheden werkelijk wordt gevorderd, namelijk, een goed practisch en toch zedelijk beleid, want maar al te dikwerf verlaat men den eenvoudigen, natuurlijken weg. Ik voor mij zeg openhartig mijn gevoelen, en verklaar rond weg, dat, naar mijn oordeel, het geluk van Java, — in verband met ons geluk en voordeel voor als nog, in verband met het bestaand compromis en met de hoogte, waartoe onze en hunne beschaving is geklommen, dat het geluk van Java alleen kan worden bevorderd door de handhaving van een *autocratisch* bestuur aldaar — dat niets daarop nadeeliger invloed kan uitoefenen, dan den Javaan, te regt of te onregt, het vertrouwen op dat bestuur te ontnemen, want dit vertrouwen eenmaal verloren zijnde, zou zelfs een volmaakt bestuur daar magteloos zijn, — en dat zonder dit vertrouwen geen

bevredigend resultaat wordt verkregen, wat betreft de beschaving, de verlichting of de verchristelijking der bevolking van dat schoone land! (1)

Ik wil hier nog bijvoegen, dat ik op mijne reizen dikwerf in aanraking ben geweest met zendelingen, vooral met de heeren Swart, Reeder en Hermans op Celebes, die door leer en wandel ongeloofelijk veel goeds hebben gesticht in de Menehasse; ditzelfde mag worden gezegd van de zendelingen in Moa en elders, wier namen mij nu niet te binnen komen. Ik heb hunne kerken en scholen bezocht en heb verbaasd gestaan over hetgeen ik zag en hoorde. Geef een gezang op, zeide eens een dier heeren; ik deed zulks en terstond werd het door een zestigtal aanwezige kinderen in het maleisch en uit het hoofd gezongen en wel even goed, zoo niet beter dan men het in ons land in vele kerken uit het gezangboek doet. Het gedrag der bevolking was kinderlijk, zacht en goed; een dergelijk gunstig resultaat was verkregen, doordien de bevolking van deze oorden schier buiten alle aanraking met die van andere streken was gebleven. Maar het waren daarom nog geene Christenen,

---

(1) Het zij verre van mij, dat ik onze voorvaderen iets te laste zou willen leggen bij de menigvuldige wonderen door hen verrigt tot het verkrijgen dier bezittingen. De goedaardigheid van het nederlandsche karakter, zoo in overeenstemming met dat der Javanen, heeft misschien het meest bijgedragen tot de bevestiging van hun gezag in die bezittingen en hun rustig verblijf aldaar. Maar in het belang der verchristelijking hebben zij gedwaald, door tot de Javanen af te dalen, in plaats van hen, door hunne meerdere beschaving en christelijkheid, tot zich op te voeren. Dit liet zich vroeger zeer duidelijk bespeuren in het aannemen van de javasche kleederdragt, van huisselijke en andere gebruiken, zoodanig dat sommigen zelfs de moedertaal hadden vergeten. Deze époque is thans insgelijks voorbij, maar heeft natuurlijk beschaving en vooruitgang in den weg gestaan.

veel minder waren het onze landgenooten geworden uit een staatkundig oogpunt beschouwd. Die menschen daar hielden veel van de zendelingen en van de europesche autoriteiten, maar elke goede bejegening zou aldaar hetzelfde gevolg hebben gehad. Eene groote en algemeene klagt der zendelingen was deze: dat naar mate de kinderen menschen werden en dus de scholen moesten verlaten, om plaats te maken voor anderen, alle zaden des christendoms, vroeger ontkiemd, al aanstonds weder verstikten, en het oude bijgeloof *au galop* er weder inkwam als ware er niets gedaan. Het waren dus papegaai-christenen.

Ik wil hiermede niet beweren, dat zendelingen of geestelijken niet hoogst nuttig kunnen zijn, dat het beginsel niet goed is; dat, indien er bekeering en beschaving komen moet, die niet op deze wijze moet geschieden, volstrekt niet, maar het is, naar mijn oordeel, niet in overeenkomst met ons eigen toestand in die landen; wij behooren zelven eerst christelijkheid in onzen wandel aan den dag te leggen, het voorbeeld, de beste en meest afdoende les, moet werken, wij behooren zelven eerst Christenen te zijn, alvorens wij Christenen kunnen vormen, want het is niet genoeg te roepen: Heere! Heere! Ik houd mij overtuigd, dat, indien er geene andere zendelingen of dominé's werden heengezonden dan dezulken, die doordrongen zijn van echt christelijke deugden, die geroepen mogen worden geacht tot het vervullen dier hooge en schoone taak, ook dan nog hunne vereenigde krachten eeuwen lang zullen gevorderd worden, alvorens die volken op het standpunt zullen gebragt zijn, waarop wij hen zouden wenschen te zien en waarop wij zelven zouden behooren te staan.

Als volk zijn zij, wat hunne opvoeding betreft, nog in de eerste jeugd; gering is hunne zedelijke ontwikkeling en veel tijd zal er derhalve nog verloopen, alvorens zij in staat zullen zijn den waren geest van het christendom te kunnen bevatten; dat is mede het geval ten opzigte van de meeste onzer maatschappelijke instellingen. Hen hiertoe voor te bereiden, zou legers van zendelingen vereischen en daarenboven eene krachtige hand, die hen gebiedend leerde kastengeest, gewoonten, eerbied voor hunne landsoverheden af te leggen. Dit alles behoort eerst te worden uitgeroeid en deze taak is verre van gemakkelijk, want ofschoon de oostersche glans aller oostersche souvereinen bijna geheel en al is verdoofd, houden de overwinnaars in beide landen, door het pensioneren der souvereinen, nogthans zelven *het beginsel levendig*, zoo zij het door het pensioneren zelfs niet aanvuren; zoo lang toch de oorspronkelijke souvereinen bestaan, blijft tevens de hoop bestaan op herstel en herlevendiging hunner nationaliteit, beide als godsdienst en als volk, maar tevens blijft er niet slechts gevaar bestaan van opstand tegen ons gezag, de kiem blijft aanwezig van onzen volslagen ondergang aldaar. (1)

Het is intusschen klaarblijkelijk, dat er een groot *compromis* bestaat, dat nogtans door onze nieuwerwetsche Las Casassen willens of uit onwetendheid wordt voorbijgezien, waardoor hun heilige ijver in een onstaatkundig en hoogst gevaarlijk dweepen verandert.

---

(1) De Regent van Bezoeki, wel bekend op Java, zeide mij woordelijk het volgende: „Wij hebben het zeer goed thans en „kennen onze positie. — Wij zijn magtig genoeg om al uwe „landgenooten in éénen dag uit Java te jagen. — Maar wat zou- „den wij er bij winnen. Wij zouden ons onderling verscheuren en „vernielen." Avis au lecteur.

... minder waren het onze landgenoot... schikt tot
uit een staatkundig oogpunt beschouwd ... bevordering
daar hielden veel van de zendelingen er ... wonnen volken,
autoriteiten, maar elke goede bejeg... ondergeschikten
zelfde gevolg hebben gehad. Eer ... worden, die, de ge-
klagt der zendelingen was dez... verwonnen volken eer-
deren menschen worden en ... wondering leiden van het
laten, om plaats te maken ... dankbaarheid stemmen door
christendoms, vroeger ... heid van bestuur. Dan kan de
verstikten, en het ... door den tijd versterkt, daartoe
inkwam als ware ... door regtvaardige belangstelling het
pagegaai-christen ... bestuur en de aanhankelijkheid aan
Ik wil hie... ... in het bloed zijn overgegaan, *adat*
geestelijker ... Eerst behoort de maatschappelijke of
beginsel ... verbroedering, — die van het stoffelijk be-
schavi... ... stand te worden gebragt, en daarna de
gees... ... verbroedering, die later hand aan hand tot
d... ... ontwikkeling komen.

... verblijf in Indië, en vooral in Bengalen, heeft
... alle eutopien omtrent koloniaal bestuur genezen,
... is alleen te weeg gebragt door den eenvoudi-
... praktischen gang van het bestuur aldaar. Ik erken
... beschaving en geest des tijds moeten gehuldigd
worden, behooren te volgen, maar ik zie die niet voort-
... uit eigen vrijwilligheid, daar waar eendragt ...
... wordt gevestigd ... [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

noch begeeren, noch bevatten kunnen.
ꜱ, die rijke bron en steun voor eigen
or ons open. (De lezer verlevendige
oogenblik bij die bladen, welke
Brazilië leeren.) Java heeft altijd
ekking tot ons gestaan, gedurende al
staatsverwisselingen. Nimmer echter, ik
gerustelijk zeggen, was het bestuur zoo krach-
door eenheid; althans kon en moest het zoo krachtig zijn als thans, nimmer was onze toestand zoo goed afgebakend als thans en welke vruchten zijn wij op het punt geweest van er gedurende de laatste vier à vijf jaren van in te oogsten. En wat wordt er door ideologen al niet gedaan en geschreven om ons gezag te verminderen tot eigen verlamming, welke pogingen worden niet in het werk gesteld om het prestige geheel te doen wegvallen, en waarom? .... om ten koste van het geheel eenige ijdelheid te bevredigen, zich over eene te leur gestelde hoop te wreken, of chimères na te jagen. Hoe dikwerf wordt op Java het bestuur van Daendels en zijne nagedachtenis niet ingeroepen? En inderdaad die groote, doch miskende man, verlaten en slechts steunend op de hulpmiddelen door zijn eigen genie daargesteld, heeft meer goed gedaan aan het moederland, aan alle opvolgende besturen op Java, aan Java zelf, dan alle dominés en politieke betweters in Nederland en op Java te zamen genomen ooit hebben gedaan, indien het tegendeel soms daarenboven niet klaarblijkelijk is geworden. (1)

(1) Ik heb op Madura den Panambahan van Pamakassan gekend, die het als zijn hoogsten eertitel beschouwde aide de camp van Daendels te zijn geweest. Daendels bevond zich in een geheel bui-

Naar mijne overtuiging is niets beter geschikt tot het behoud dier kostbare bezittingen, tot bevordering van het geluk en de beschaving der verwonnen volken, dan een krachtig bestuur, waarvan de ondergeschikten waardige dienaren mogen genoemd worden, die, de gebruiken en bijgeloovigheden der verwonnen volken eerbiedigende, hen allengs tot bewondering leiden van het gevestigd gezag, hen tot dankbaarheid stemmen door *regtvaardigheid* en *zachtheid* van bestuur. Dan kan de invloed van dien geest, door den tijd versterkt, daartoe medewerken, zoodra door regtvaardige belangstelling het vertrouwen op dat bestuur en de aanhankelijkheid aan hetzelve als het ware in het bloed zijn overgegaan, *adat* zijn geworden. Eerst behoort de maatschappelijke of staatkundige verbroedering, — die van het stoffelijk belang, — tot stand te worden gebragt, en daarna de christelijke verbroedering, die later hand aan hand tot rijper ontwikkeling komen.

Mijn verblijf in Indië, en vooral in Bengalen, heeft mij van alle eutopiën omtrent koloniaal bestuur genezen, en zulks is alléén te weeg gebragt door den eenvoudigen, praktischen gang van het bestuur aldaar. Ik erken het, beschaving en geest des tijds moeten gehuldigd worden, behooren te volgen, maar ik zie die niet voortvloeijen uit eigen verdeeldheid, daar waar eendragt zoo gebiedend wordt gevorderd, ik zie die evenmin voortvloeijen uit het slecht werkend voorbeeld van gebrek aan ondergeschiktheid en het allerminst uit het ongeduld naar eene te vroege of ontijdige emancipatie in het godsdienstige en in het maatschappelijke, of liever, door aan die volken eene godsdienst op te dringen, hen maatschappelijke regten te willen geven, die zij

noch kennen, noch begeeren, noch bevatten kunnen.

De geschiedenis, die rijke bron en steun voor eigen ondervinding, ligt voor ons open. (De lezer verlevendige zijne herinnering een oogenblik bij die bladen, welke ons het verlies van Brazilië leeren.) Java heeft altijd in dezelfde betrekking tot ons gestaan, gedurende al onze groote staatsverwisselingen. Nimmer echter, ik mag dit gerustelijk zeggen, was het bestuur zoo krachtig door eenheid; althans kon en moest het zoo krachtig zijn als thans, nimmer was onze toestand zoo goed afgebakend als thans en welke vruchten zijn wij op het punt geweest van er gedurende de laatste vier à vijf jaren van in te oogsten. En wat wordt er door ideologen al niet gedaan en geschreven om ons gezag te verminderen tot eigen verlamming, welke pogingen worden niet in het werk gesteld om het prestige geheel te doen wegvallen, en waarom? .... om ten koste van het geheel eenige ijdelheid te bevredigen, zich over eene te leur gestelde hoop te wreken, of chimères na te jagen. Hoe dikwerf wordt op Java het bestuur van Daendels en zijne nagedachtenis niet ingeroepen? En inderdaad die groote, doch miskende man, verlaten en slechts steunend op de hulpmiddelen door zijn eigen genie daargesteld, heeft meer goed gedaan aan het moederland, aan alle opvolgende besturen op Java, aan Java zelf, dan alle dominés en politieke betweters in Nederland en op Java te zamen genomen ooit hebben gedaan, indien het tegendeel soms daarenboven niet klaarblijkelijk is geworden. (1)

---

(1) Ik heb op Madura den Panambahan van Pamakassan gekend, die het als zijn hoogsten eertitel beschouwde aide de camp van Daendels te zijn geweest. Daendels bevond zich in een geheel bui-

Zoo lang het er nog zoo verre van verwijderd is, dat volmaaktheid schemert aan de kim, laat ons dan naar de leer van het gezond verstand van twee kwaden het minste kiezen, — dat kwaad, waarvan wij de gevolgen niet slechts kennen, maar waarvan wij de nadeelen kunnen verminderen, zoo niet geheel voorkomen. Dat zij, die ter wille van het algemeene welzijn de ontijdige ontboezeming hunner liberale gevoelens op Java niet kunnen onderdrukken, dat zij van daar gaan, getroosten zij zich die opoffering — indien het opoffering mag worden genoemd — ter bevordering van het algemeen nut, maar dat zij, helaas! niet alles op het spel zetten om hunne ijdelheid, gekwetste eigenliefde of hebzucht te bevredigen!

Vivent les principes, périssent les colonies, is waar en mooi, maar het is minder toepasselijk vóór dat alle menschen óf onfeilbaar, óf Engelen zijn geworden, en het allerminst is zulks toepasselijk op gouvernementen

---

tengewonen toestand, had geen steun dan in zijne energie; ieder beschouwde zijn toestand als onhoudbaar, maar zijne energieke maatregelen, welke niet te min dikwerf tiranniek waren, hebben op Java geene schipbreuk geleden, en waarom niet? Het volk was aan dergelijke handelingen gewoon en de grooten aldaar hebben nooit andere beginselen gehuldigd. De geschiedenis van ieder volk levert daarentegen menigvuldige bewijzen op, dat door volksgewoonten en opiniën te trotseren, groote gebeurtenissen hebben plaats gehad, waarvan de oorzaken betrekkelijk gering mogen worden genoemd, die echter door individuëlen overmoed en minachting voor den geest en de gewoonten des volks waren uitgetart. Daendels heeft op Java door zijne tirannie de groote wegen doen daarstellen. Wat is meer geschikt om beschaving en ontwikkeling te bevorderen dan het vermeerderen der middelen van gemeenschap — en, wie zal hem laken voor hetgeen hij heeft gedaan — wat heeft het opvolgende bestuur meer in de hand gewerkt dan die overschoone wegen!

als Hindostan, Java en Algiers, die landen zijn en blijven vooreerst bestendig in staat van beleg en *en principe.*

Er zullen er welligt worden gevonden, die van oordeel zijn, dat ik Machiavellistische gevoelens huldig of verkondig, die vermeenen, dat ik geen echt liberaal, niet op de hoogte van mijn tijd ben. Eene dusdanige beoordeeling is mij tamelijk onverschillig. Ik heb voor mij zelven de overtuiging, dat ik de ervaring, door mij in 's lands dienst verkregen, even goed ter toetse mag brengen als zoo vele anderen; ik heb mijne beginselen nimmer verloochend, ze openbaar verkondigd, waar ik meende, dat zulks nuttig kon zijn, en te vergeefs zou ik bij mij zelven andere beweegredenen zoeken, dan mijne vaderlandsliefde en gemoedelijke overtuiging.

Dictatuur *moet* bestaan in wingewesten of in zulke hoogst precaire bezittingen. Dat die dictatuur omstraald behoort te zijn met het eerste en hoogste afschijnsel der Godheid, namelijk, met regtvaardigheid en zachtmoedigheid om die voor hen dragelijk, ja, aangenaam te maken, dit is zeker, maar tevens wordt de dictatuur doeltreffend en wij waardig die te hebben en te behouden.

Niet zonder reden is deze dictatuur in Bengalen en op Java verschillend van aard. De militaire regering in Algiers is mede eene dictatuur en niets anders, en nog lang moet zij zulks aldaar blijven, ofschoon Algiers ongeloofelijk veel boven beide genoemde landen vooruit heeft, zoo door klimaat als om de nabijheid van het Moederland.

Java bloeit onder een stelsel van cultuur, dat in zekere mate een *verpligt, doch verzacht dienststelsel* mag heeten, wijze schepping, met nog meerder wijsheid in werking gebragt; een stelsel waaraan, na vele verbete-

ringen, nog wel gebreken zullen kleven, hetwelk het met alle menschelijke instellingen gemeen heeft — doch ook daarin kan worden voorzien! De meerdere welvaart echter, die het onder alle standen der Javanen heeft verspreid, de werkzaamheid daardoor geschonken aan de van natuur trage bevolking, de hiërachie, die het onderhoudt, voedt en bevestigt, komen op eene ongeloofelijke wijze onze kracht te stade in het bestuur van dat schoone land en veroorzaken meer verbroedering, knoopen meer banden aan van genegenheid en nationaliteit, dan zonder die willekeur zouden onstaan. Het is een groote weg ter beschaving, die er regt heen leidt. Dit dienststelsel is veelligt willekeur, bij dictatuur mogelijk. Zoo is het beperken der drukpers, het uitzetten van ieder naar goedvinden van den Gouverneur-Generaal, even zeer willekeur, maar dan toch slechts willekeur tegen ons zelven gekeerd in ons *eigen* en *algemeen* belang. En kan dit anders in een land, waar alles op willekeur steunt en er immer op heeft gesteund!

Uitzetting is zeker hard, maar indien de wet bestaat, is de overtreding er van dan niet strafbaar, en kan zulks dan niet worden vermeden? Hebben er in de laatste veertig jaren dan zoo vele uitzettingen plaats gehad; waren die noodig? Regters moeten dit beantwoorden. Ik voor mij zou het niet ondoelmatig achten, dat op elk paspoort naar Java gezet, gedrukt werd het artikel der wet op de uitzetting, opdat ieder er te beter mede bekend zij en het steeds voor oogen hebbe.

Men schreeuwt verder: het volk wordt uitgemergeld! de corveën vermeerderen! honderden zijn er door gestorven! suiker-contracten zijn gegeven om van 's lands geld gemaakte schulden te dekken! suiker-contracten

worden gegeven aan neefjes, die nog nooit iets voor het land hebben gedaan.(1) En waarover schreeuwt men al niet, in plaats van zelf ondernemend te worden. Ik erken het, er hebben grove misbruiken plaats gehad, maar dat behoort tot den voorleden tijd en misbruiken kunnen onder het beste bestuur plaats grijpen. Daarvoor zijn wetten en regters. — Indien men reizigers in alles gelooft, die de Javanen afschilderen als gedompeld in de diepste armoede, omdat zij er hier en daar een aan den grooten weg hebben zien zitten enkel gekleed in een katoenen broek — eilieve! dat die menschlievende ijveraars de achterbuurten onzer groote steden eens doorloopen, en zij zullen wel erger tooneelen zien, in een geheel tegenovergesteld klimaat. Of berekenen zij den rijkdom van een land, beoordeelen zij de deugdelijkheid der wetten naar het getal armen, dat zij gaan naar de groote steden van Europa, dat zij de ellende en armoede, welke dáár heerscht, aanschouwen, die aan de armoede van den Javaan ter toetse brengen, en zij zullen zich schamen over hunne onwetendheid — terwijl het nog twijfelachtig is of die eenvoudige kleeding van den Javaan het gevolg is van eigen verkiezing of van noodzakelijkheid.

---

(1) Het geven van contracten aan neefjes is nog geen nadeel voor het land. Jan, Piet of Klaas moet ze toch hebben; er is maar één gepreferecrde onder millioenen. Het is zeker hard voor hem, die er een wenscht te verkrijgen, indien de Gouverneur-Generaal het geeft aan zijn neefje; maar ik vraag in gemoede of het niet altijd bestaan heeft, altoos zal en moet bestaan? Men kan de natuur niet dwingen, en ten allen tijde zal hij, die het digtst bij het vuur zit, zich het best warmen. Hoe zal men ten andere eene voorkeur bepalen, want ten slotte heeft dan eigenlijk ieder aandeelhouder van Neêrlands maatschappelijken inventaris er evenveel aanspraak op.

Indien ik hier wilde beschrijven welk stelsel in Bengalen tegenover het cultuurstelsel van Java staat, zou de balans zeer ten voordeele van het laatste overslaan. Trouwens, er wordt in Engeland zeer tegen de Compagnie te velde getrokken en vele schrijvers hebben hare fouten te kennelijk gemaakt, dan dat ik het noodig zou achten, die hier verder aan te wijzen. Maar hij, die zich met koloniale aangelegenheden bemoeit, die beoordeelt op welke wijze ook, gelieve daarbij in het oog te houden de opvoeding dier volken, hun wil en gewoonte; zij zijn in het algemeen grondiger overtuigd dan wij, que le mieux est l'ennemi du bien.

Men houdt zich thans ijverig bezig met het reglement op het beleid der regering in neêrlandsch Indië. Ik ben hier niet geroepen de voordragt of gemaakte aanmerkingen te beoordeelen, maar ik houd mij voorshands overtuigd, dat er te vele Prometheussen zullen zijn, die ieder dien chaos zullen willen bezielen. Wij hebben reeds eene lange reeks Gouverneurs-Generaal en zijn nu eerst op de hoogte om hen, ten nutte van het algemeen, tot machines te maken. Wat baten toch bekwaamheid en talent, indien zij niet naar buiten kunnen werken, indien zij zoodanig worden gebonden, indien zij zoodanig worden verdacht en gewantrouwd, dat geen man van verstand en van hart er heen zal gaan en alles aan de mediocriteit zal worden overgelaten, (1) die overal nadeelig is, doch nergens nadeeliger werkt dan op Java.

Ik hoop, dat mijne landgenooten de zaken rijpelijk zullen overwegen en dat, indien er een reglement op

(1) Denkt nogmaals aan Brazilië.

het beleid der regering in neêrlandsch Indië moet zijn, eene bepaalde, bindende instructie voor den Gouverneur-Generaal, — moet die aan de sanctie van de vertegenwoordigers worden onderworpen — dan hoop ik, dat mijne landgenooten zich zullen willen herinneren, dat de reeks der voorafgegane landvoogden reeds allen voorzien, zoo niet te zeer voorzien zijn geworden met instructiën en, zoo ver ik weet, is er immers nog geen in zijn pligt te kort gekomen, is de toestand onzer bezittingen steeds verbeterd geworden. Dat zij zich dus herinneren, dat alles van den aard der instructie afhangt. Waarom moet nu alles zoodanig worden verzwaard?

Al die spitsvindigheden, zucht tot verandering — tot zoogenaamde verbetering, volmaking! zijn de vruchten van den tijdgeest, gerijpt in vrede en voorspoed; in oorlogstijd houdt dat alles op en geene instructie of reglement kan den Gouverneur-Generaal zóó binden of hem afhankelijk maken van europesche inzigten of contrôle, of hij zal zich, indien hij werkelijk op de hoogte zijner roeping is, dadelijk er van ontslaan, om naar soldaat- en zeemanschap te handelen. Het is het gevolg van den toestand zelven en deze toestand van oorlog is hier toch niet exceptioneel; die toestand is er of staat ieder oogenblik geboren te worden, en daarom behooren deze landen bestendig in staat van beleg te zijn, welke de normale toestand is in dergelijke bezittingen als de onze. Dit behoort dan ook de basis te zijn van een reglement op het beleid der regering — van hetwelk het meerendeel der beoordeelaars, wel is waar, bezield is met een goeden wil, maar die niet allen mogen gezegd worden even goed met den aard dier bezittingen bekend te zijn.

Men zou den toestand van een Gouverneur-Generaal zeer juist mogen vergelijken met dien van een vlootvoogd. Wanneer de laatstgenoemde naar zee moet, is het ondoenlijk hem zulke bepaalde instructiën te geven, dat daardoor in alle mogelijke gevallen wordt voorzien. Immers nadat de bestemming der vloot en het doel van den togt zijn aangetoond, moet hij verder discretionnaire magt hebben, *daarom* is hij vlootvoogd; hij kan alsdan zijne talenten doen gelden en in elk geval wacht hem in het vaderland belooning of straf! Schenkt men veel vertrouwen, men zal er te grooter toewijding voor vinden; schiet hij te kort of in middelen of in geluk, dan zijn zijne regters daar, en sedert de harde, welligt ter naauwernood strikt regtvaardige dood (?) van den Admiraal Byng, heeft Engeland goede admiraals gehad. Even zoo is het gelegen met een Gouverneur-Generaal; de man, die met zulk eene betrekking wordt bekleed, aan wien zij derhalve wordt toevertrouwd, kan door eene instructie met den geest van zijn gouvernement worden bekend gemaakt, maar zal hij handelen, zal hij het kunnen doen, dan moet hij discretionnaire magt hebben, terwijl in het moederland het zwaard van Damocles steeds de evenaar der balans van Themis is, dat hij steeds voor oogen zal hebben. Maar waar kan schuld, te kort koming bestaan? Dat is door de meest beperkende instructie niet te verhoeden, maar de eed, waarbij hij zweert zijn pligt getrouw en naar eisch te vervullen, regtvaardigheid te betrachten, is zijne bestendige lijdstar.

In de reeks van engelsche Gouverneurs-Generaal wordt er slechts een gevonden, die ter verantwoording is geroepen, en juist degene, die aan de Compagnie grooter voordeelen heeft aangebragt, eene ruimere toekomst

heeft geopend dan ieder ander zijner voorgangers en den grond heeft gelegd van hare tegenwoordige magt en grootheid. Wat betreft den uitslag der tegen hem gevoerde procedure, is hij even hard, zoo niet harder behandeld geworden dan de Admiraal Byng, hoewel hunne missiën een zeer verschillenden uitslag hebben opgeleverd, wat betreft den gelukkigen afloop, en het hoofd des eerstgenoemde er niet mede was gemoeid. Warren Hastings heeft zijne roeping, zijne missie gevoeld, en ofschoon verre van vlekkeloos in al zijne handelingen, heeft hij, welligt tegen regtstreeksche voorschriften handelende, aan de Compagnie de grootste diensten bewezen.

Een man, die hoog geplaatst is, wien veel wordt toevertrouwd, weet er eer aan te doen, zich op te offeren, indien het noodig is; is hij daarentegen gebonden, dan ontkomt hij het gevaar altoos, dewijl hij noch kan, noch mag handelen.

Zou men, in 1740, in de instructie van den Gouverneur-Generaal Valkenier hebben gezet: „in geval de Chinezen, „die pest van Java, het te bont maken, zult gij ze in „massa uitroeijen." Ik geloof het niet; maar naar den tegenwoordigen tijd en geest van wetten- en instructie-fabricatie, in superlativo theoretische staatkunde, zal men, indien men in alles dus wil voorzien, toch zulk een artikel in de instructie moeten zetten, want van de discretionnaire magt, den Gouverneur-Generaal gelaten, zou men, indien de zaak eens noodig mogt zijn, iets dergelijks niet durven verwachten.

Uit het voorafgaande zal de strekking mijner denkbeelden, vooral nopens den staatkundig godsdienstigen toestand van Java, voldoende kunnen blijken. Ik waag mij minder op het veld van administratief bestuur;

over dit onderwerp is daarenboven reeds zoo veel geschreven, voor en tegen het thans bestaande stelsel, door mannen, die de javasche huishouding goed kennen, dat er, naar het mij voorkomt, niet veel scherpzinnigheid toe vereischt zal worden om eindelijk ook in dit opzigt in het goede spoor te geraken, waarbij het eenvoudig gezond verstand de rigtsnoer veler volgende beschikkingen kan zijn. Heeft men fouten begaan, dan voorzeker zal het moeite kosten die te herstellen en het nadeel, er door veroorzaakt, te boven te komen. Dit heeft vooral plaats gehad met de munt — maar hebben wij er de voordeelen van genoten, niets is natuurlijker dan dat wij eveneens de lasten er aan verbonden dragen; beter ten halve gekeerd, dan ten heele gedwaald.

Ik eindig hiermede mijne beschouwingen, er alleen bijvoegende, dat het mij zoo wenschelijk als noodzakelijk voorkomt, in verband met hetgeen is voorafgegaan, dat het lidmaatschap van den Raad van Indië verbonden worde aan de betrekking van kommandant der zee- en die der landmagt in Indië. Hierdoor zouden botsingen vermeden en eenvoudigheid bevorderd worden.

ERRATA.

Bladz.	45,	regel	4 v. b.	*staat:*	gasheer	*lees:*	gastheer
„	52,	„	6 v. o.	„	classéfiante	„	classifiante
„	68,	„	3 v. o.	„	eigenlijke een	„	eigenlijk eene
„	70,	„	10 v. o.	„	zonnenscherm	„	zonnescherm
„	91,	„	6 v. b.	„	odien Mohammed	„	Zehur ood Deen Mohammed
„	98,	„	10 v. o.	„	Nus rood	„	Nusr ood
„	99,	„	9 v. b.	„	Sha hood	„	Shah ood
„	99,	„	10 v. b.	„	Nus rood	„	Nusr ood
„	100,	„	6 v. o.	„	freetade	„	freetrade
„	120,	„	2 v. b.	„	Iwan	„	iman
„	130,	„	16 v. o.	„	ongeschiktheid	„	ondergeschiktheid
„	156,	„	6 en 2 v. o.	„	al Nissa	„	ul Nissa
„	167,	„	3 v. b.	„	2 à 3 uren	„	2 à 3 mijlen
„	217,	„	14 v. b.	„	zij zijn	„	wij zijn
„	217,	„	3 v. o.	„	bezit	„	bezitten